Gökten Yere
Küllerinden Yeniden Doğuş
Yazan ve Anlatan: Yusuf Ahadi

www.motherhearttree.com

Begüm Ana

Sevgili Dostlar, Bu Gönül Yuvasına Hoş Geldiniz

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm 13

Hoş Geldiniz ve Yazardan Birkaç Söz 13

Yusuf, Begüm Ana'nın Beşinci Çocuğu 14

Hakkımda 15

Benim Gözümde Ana 17

"Gökten Yere" ve "Küllerinden Yeniden Doğuş" Adlarının Anlamı 19

İkinci Bölüm: Kökler, Aile ve Begüm'ün İlk Dünyası 21

Aile Kökleri 21

Derviş'i Tanımak 24

Tohfe'yi Tanımak 25

Fateme'yi Tanımak 26

Derviş Ailesinin Diğer Üyeleri 27

Serdar'ı Tanımak 28

Bakü ve Dönemin Toplumsal Ortamı 29

Dönemin Toplumsal, Ailevi ve Kültürel Ortamı 30

Üçüncü Bölüm: Begüm'ün Doğumu, Çocukluğu, Gençliği ve Evliliği 33

Begüm'ün / Şah Begüm'ün Doğumu 33

Derviş'in Sabah İbadeti 36

Şah Begüm'ün Serdar Ailesinin Çevresindeki Çocukluğu 39

Fateme'nin Duygusal Durumu: Begüm'ün Büyük Ablası 41

Begüm'ün Okuldan Ayrılışı: Bir Volkanın Susturulması 43

Beklenmedik Bir Aşk: Begüm'ün Hayatında Yeni Bir Sarsıntı 52

Begüm'ün Evliliği 61

Begüm'ün İlk Çocuğunun Doğumu 62
Begüm'ün İkinci Hamilelik Haberi 66
Fateme'ye Bir Talip 68
Fateme ile Hafıza'nın Hastanede Buluşması 70
Derviş Ailesi Yeniden Bir Arada 74
Nevruz Hazırlıkları 75
Begüm'ün İkinci Çocuğunun Doğumu 77
Dördüncü Bölüm 79
Yelda, Milliyet Yasası ve Zorunlu Göçün Başlangıcı 79
Yelda Nedir? 79
Doğanın Yeldası ve Derviş Ailesinin Yeldası 80
Milliyet Yasası / Rus Vatandaşı Olmayanların Sınır Dışı Edilmesi 82
Göçün Zorunlu Hâle Gelmesi 84
Derviş'in Evindeki Gerçek Yelda 89
Han-Geldi'nin Korkusuyla Yapılan Pazarlık 93
İlk Göçmen Kafilesinin Sınır Dışı Edilmesi 97
İkinci Göçmen Kafilesinin Çıkış Hazırlıkları 98
Begüm'ün Zorunlu Göçü Kabul Etmesi 101
Sevdiklerinin Göçü Kesinleşince Fateme'nin Ruh Hâli 103
Derviş Ailesinin Veda Gecesi ve Şam-ı Garibanı 105
Liman: Derviş Ailesinin Kerbelâsı 107
Yolcuların Ayrılışından Sonra Derviş Ailesinin Durumu 109
Fateme'ye Bir Talibin Çıkması 111
Beşinci Bölüm 114
İran'a Göç 114

Geminin İran'ın Pehlevi Limanı'na Demir Atması 114
Hedeflenen Köye Doğru Yola Çıkış 115
Dağ Yolu, Pınarlar ve Kemal'le Tanışma 118
Yol Üstünde Dinlenme..... 121
Yola Devam ve Köye Yaklaşma..... 122
Begüm'ün O Köyün Toprağında Yere Düşmesi 126
Köyün Sınırına Yaralı Hâlde Giriş..... 129
Kerpiç Eve Yaralı Hâlde Giriş 130
Yeni Yerde Hayatın Başlangıcı 134
Yüreklerin İlk Yumuşaması 137
Yeni Hayatın İlk Dersleri 140
Han-Geldi'nin Tahran'a Gidişi 143
Zorlukların İçinde Küçük Bir Ev Kurmak..... 144
Begüm; Köy Kadınlarının Kendiliğinden Lideri 145
Gizli Çelişkilerin Ortaya Çıkışı 147
Han-Geldi'ye Mektup..... 149
Köyün Bağrında Yeni Bir Hayat Kurmak..... 150
Altıncı Bölüm 152
Begüm'ün Boşanma ve Yersiz Yurtsuzluk Acısı 152
Begüm ile Han-Geldi Arasındaki Anlaşmazlıklar 152
Begüm'ün Evlilik Hayatını Yeniden Canlandırma Çabası..... 154
Anlaşmazlık Zeminlerinin Harekete Geçmesi ve Han-Geldi'nin Gizli Yüzünün Ortaya Çıkması..... 157
Begüm'ün Evine Yine Eziyet Dolu Bir Yelda Geldi 163
Yelda'nın Kırılması 165

Yeniden Yaşamak Adı Altında Süren Yavaş Ölümü Yönetme Yükü Begüm'ün Omuzlarına Kaldı 166
Begüm'ün Üçüncü Çocuğunun Doğumu ve Öfkeli Han-Geldi'nin Ortaya Çıkışı 167
Fırtınanın Ortasındaki Çocuklar 169
Mahkemenin Kurulması, Boşanma Hükmünün Verilmesi ve Begüm'ün Köyden Kovulması 170
Yine Aynı Soruyla Yüz Yüze Kalan Kadın 171
Mezarlık Gecesi ve Şah Begüm'ün Uyanışı 172
Begüm'ün Büsbütün Yabancı Bir Çevrede Yersiz Yurtsuz ve Kimsesiz Kalışı 173
Sütün Mezarlık Toprağına Sağılması 174
Bilinmeyen Bir Yolun Başlangıcı 175
Güzel Doğa, Acımasız Kader 176
Begüm'ün Köyün Dışındaki İlk Adımları 176
Yedinci Bölüm 179
Annenin Kaderin Çetin Dağlarının Bağrındaki Köroğlu Yolculuğu 179
Tarihsel Not: İkinci Dünya Savaşı Kasırgasında İran 179
Begüm'ün Yersiz Yurtsuzluğu ve Bilinmeyen Bir Yerleşime Ulaşması 180
Salar'ın Evi ve O Eski Sığınağa Yeniden Kavuşma 184
Sığınağın ve Eski Dostların Mucizevi Biçimde Bulunması 184
Sığınak, Acı Haberler ve Begüm'ün Yeni Yarası 186
Çocuklardan Ayrılık Hüznüyle Yeni Bir Hayatın Başlangıcı 188
Süreyya ile Salar'ın Sevinci 191
Begüm'ün Çöküşü ve Süreyya'nın Kucağı 193

Yeni Ailenin Kurulması 194
Yeni Hayattaki İlk Çocuğun Doğumu..... 196
Köydeki Kıskançlıklar ve Baskılar; Kuzeye Yolculuk Kararı 198
Yolda Begüm'ün Komutanlığının Başlaması 201
Sorumlulukların Örgütlenmesi ve Komutanın Tugayının İlerleyişi 203
Talış'a Doğru Hareket ve Tugayın Çalışma Yerindeki Düzenli Yaşamı..... 207
İşin Sona Ermesi, Bayram Alışverişi ve Tugayın Köye Dönüşü 209
Komutanın Dönüşü ve Yeni Soğuklukların Başlaması..... 211
İkinci Çocuğun Doğumu ve Süreyya'nın Hastalık Haberi..... 215
Süreyya'nın Vefatı ve Hüseyin'in Doğumu 217
Süreyya'dan Sonra: Begüm'ün Sessizliği ve Hüseyin'in İlk Gülüşü 220
Hüseyin'in Hastalığı ve Fındık Hanım'ın Feryadı..... 226
Hüseyin'in Ölümü ve Naaşının Sandığın Üzerine Konması..... 229
Hüseyin'in Defni ve Begüm'ün Merhem Bulmayan Yarası 229
İkinci Boşanma ve Özgürlük ya da Evlat İkileminin Tekrarı 234
Begüm ile Gülara'nın Konuşması 237
Boşanmanın Gerçekleştirilmesi ve Tahran'a Doğru Yola Çıkış .. 239
Sekizinci Bölüm..... 241
Begüm'ün Tahran'a Göçü ve Mamed'le Tanışması 241
Begüm'ün Tahran'a Varışı ve Geçici Bir Sığınak Bulması 241
Malek Hanım'ın Evi: Begüm'ün Tahran'daki İlk Sığınağı 242
Nusret Bey'le Tanışma: Begüm'ün Tahran'daki İlk Rehberi 245

Şevket'in Sözleri: Tahran, Yoksulluk, Dert Ortaklığı ve İki Yönlü İnsanlar 247
Ticari Yolculuk ve Nusret'in İkinci Yüzünün Ortaya Çıkması ... 250
Şevket'in Kaderinde Mamed'in Rolü 254
Mamed'in Analizi: Ataerkil Toplumda Zorunlu Seçim 256
Şevket'in Kararı, Mamed'in Tanıtılması ve Begüm İçin İlk Işığın Yanması 259
Nusret'in Eve Dönüşü ve Begüm'ü Mamed'le Tanıştırma Planı . 260
Mamed'le Tanışma; Ziyaret Yolculuğu Planı 266
Kahvaltı, Ferahzad'a Hareket ve Sohbetin Başlaması 268
Doğada Kamp ve İki Yarının Kaynaşması 271
Mamed'in Evlilik Teklifi; İki Yarının Yürüyüşe Başlaması 273
Mamed'in Begüm İçin Kısa Vadeli Planları 275
Mamed'in Sorusu ve Gönül Ahdi 276
Nikâh ve Yeni Hayatın Başlangıcı 278
Nikâh Sürprizi; Hafıza ile Kahraman'ın Dönüşü 280
Ailenin Kurulması; Begüm ile Mamed İçin Yeni Bir Ev 285
Begüm'ün İşe Başlaması ve Çocukların Düzeninin Kurulması .. 287
Begüm'ün Elleriyle Kurulan Ev; Hayatta ve İşte Yeni Bir Komutanlık 289
Yoksulluk, Savaş ve Günlük Hayatın Zorlukları 291
Tarafsız İran ve Başkalarının Savaşının Bedeli 292
Savaşın Begüm'ün Hayatına Düşen Gölgesi 294
Dokuzuncu Bölüm 296
Ev, Darbe, Çocuklar ve Ailenin Yeniden Bir Araya Gelmesi 296
Yeni Bir Dönem: Begüm'ün Farklı Hayatı 296

Kahraman ve Hafıza: Çocukların Ortak Yarası 299
Mamed'in Dersi ve Kahraman'ın Sakinleşmesi 301
Mamed'in Yeni Bir İş Bulması..... 304
Çukurlardan Simon'un Evine Taşınma 305
Yeni Ferahlık ve Nusret ile Şevket'le İlişkinin Zayıflaması 307
Begüm'ün Hamilelik Haberi; Kaygının İçindeki Sevinç 308
Simon ile Madam Zina'nın Gidişi; Yeniden Dervaze Gar'a Dönüş 310
Kahraman'ın İş ve Bağımsızlık Yoluna Girişi..... 311
Mamed ile Begüm'ün İlk Çocuğunun Doğumu; Masumi Çukuru'nda Tahire..... 313
Mamed'in Bir Oğul Özlemi ve Begüm'ün Yeniden Hamile Kalması 315
Begüm ile Mamed'in İkinci Çocuğunun Doğumu; Yusuf'un Gelişi 316
Mamed'in Begüm İçin Kayısı Çorbası..... 317
Süt, Yoksulluk ve Begüm'ün İşe Erken Dönüşü 319
Vatandan Son Haberler; Petrol, Musaddık ve Milletin Haykırışı320
Musaddık, Lahey Mahkemesi ve İran Milletinin Hakkı..... 321
Musaddık'ın Millî Hükûmetine Karşı İngiliz-Amerikan Darbesi323
Darbe Günü Begüm'ün Kaderine Dönüş 324
Darbenin Ortasında Begüm'ün Haykırışı..... 327
Darbeden Sonra Sütün Kesilmesi ve Mamed'in Hapsedildiği Haberi 330
Yusuf'un Kırkıncı Gecesi Büyük Korkunun İçinde Küçük Bir Sevinç 334
Hacı Naftalinli Yataklar ve Yusuf'un Kesilen Nefesi..... 335

Yusuf'un Yoksulca Kırkıncı Gün Kutlaması 337
Hapishanenin Mamed'e Öğrettikleri 338
Kuru Ekmek Süt Tozu ve Begüm'ün Gururu 341
Begüm'ün Çocuklarının Gelişimine Genel Bir Bakış 344
Hafıza 344
Timur ve Gülara'yla Bağ 344
Kahraman Sert Bir Hayatta Yumuşak Bir Yürek 345
Tahire ve Yusuf Evin İki Küçük Işığı 350
Tahire 350
Yusuf 350
Maddi Baskının Artması ve Ev Yapma Düşüncesi 351
Arsa Alımı Aşk Evine Doğru İlk Adım 354
Çatısız Arsaya Göç ve Ev Yapımının Başlangıcı 357
Ev Yapımının Başlangıcı Kerpiç Kuyu ve Begüm'ün Elleri 358
Duvar Ustası Begüm Gelecekteki Evin Komutanı 360
Begüm'ün Şirin Küçük Evi Ailenin Nuh Gemisi 362
Yeni Evin Güvenliği ve Begüm'ün Kaleh Morghi Kışlası'na Başvurması 367
Şüpheli Gece ve Begüm'ün Nöbetçi Düdüğü 369
Teşekkürler Komutanım Kışlanın Aslan Kadına Saygısı 370
Mamed'in Begüm'ün Bütün Çocuklarını Bir Çatı Altında Toplama Çabası 371
Gülara'nın İzinde Resul'ün Evinden Tahran'a 373
Gülara'nın Begüm'ün Kollarına Dönüşü 374
Begüm'ün Kız Kardeşi Fateme'ye Ulaşma Çabası 376
Mamed'in Başarısı ve Fateme'yi Begüm'le Buluşturması 378

Begüm'ün Ailesinden Vefat Edenler İçin Anma Töreni Düzenleme Planı 380
Yas Meclisi Gidenlerin Adları ve Begüm'ün Yüreğinin Parçalanışı 382
Meclisten Sonraki Sessiz Gece ve İki Kız Kardeşin Konuşması 385
Begüm'ün Hâli Fateme'nin Sinesinden Vatanı Terk Ettiği Günlere Bağlanıyor..... 386
Derviş Hanedanından Kara Haberler 386
Fateme'nin İran'a Göçü ve Begüm'ün Yeni Aynası 388
Gündelik Hayatın Olağanlaşması ve Begüm'ün Kendi Yerine Geçecekleri Yetiştirme Çabası 389
Ailenin Büyümesi: Hafıza, Timur ve Kahraman 390
Fateme, İbrahim, Gülara ve Begüm'ün Yolunun Devamı 391
Gülara'ya Bir Talibin Çıkması 393
Begüm'ün Tovin'e Dönüşü ve Mezarlıkta Yaptığı Konuşma 396
Gülara'nın Nikâhı ve Düğünü: Ferşten Arşa 399

Birinci Bölüm

Hoş Geldiniz ve Yazardan Birkaç Söz

Merhaba

Okuyacağınız hikâye, bu ölümlü dünyada neredeyse bir asır yaşamış, yüzlerce engel ve güçlükle karşılaşmasına rağmen umutsuzluğa teslim olmayıp yoluna devam etmiş mücadeleci bir annenin gerçek hayatından alınmıştır.

Maddi ve manevi nice sert fırtınayla karşılaştı, yine de dayandı. Sayısız sınavdan geçti ve başı dik çıktı; sonunda öylesine sağlam durdu ki sanki güçlüklerin kendisiyle alay etmişti.

Annem Şah Begüm, Bakü'de saygın bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İnsanlık tarihinin büyük bir dönüşüm geçirdiği; insancıl düşüncelerin, emekçilerin mücadelesinin ve adil hak arayışının dünyayı çalkantı ve değişime sürüklediği bir dönemde doğdu.

Emekçilerin sömürülmesine karşı sosyalist devrim, Lenin'in adıyla dünyaya duyurulmuş ve daha sonra Sovyetler Birliği olacak topraklarda Çarlık yönetimini devirerek yoluna başlamıştı. Annem Şah Begüm işte tam o dönemde doğdu. Gerçekte o, çağının bir kızı ve çalışkan bir ailenin yeni üyesiydi.

Begüm'ün dayısı Dadaş Bünyadzade, Bakü'deki sosyalist devrimin etkin ve tanınmış kişilerinden biriydi. Kendi çocuğu yoktu; Begüm daha küçük yaşlardan itibaren tanınmış ve hareketli dayısının yanında büyüdü. Yaşı ilerledikçe gençlik partisinin çalışmalarına katıldı, güçlü kişiliği ve belirgin konumuyla öne çıktı.

Fakat hayat onun payına acılar ayırmıştı; bu kitap boyunca o acıların izini adım adım birlikte süreceğiz.

Evet, bu aslan yürekli kadın hayatı boyunca acı veren seçimler yapmak zorunda kaldı; öyle seçimler ki bazen bir anneye yalnızca tek bir yol bırakır: Dünyaya ve onun bütün oyunlarına karşı sevgiyi seçmek.

Begüm anne olmuş, canından çok sevdiği iki çocuğa kavuşmuştu. Fakat hayatının akışı onu bir seçim yapmaya zorladı; bedeli dayanılmaz derecede ağır bir seçime.

İnanın, bu sayfaların çoğunu gözlerim yaşla doluyken yazdım. Kalemimin mürekkebinin yüreğimin kanıyla renklendiğini, gözyaşlarımla ıslandığını söylersem abartmış olmam.

On altı yaşımdan beri bu eseri yazmayı arzuladım. Fakat ancak yetmiş yaşıma geldiğimde, sizi annemle ve çektiği acılarla tanıştıracak cesareti kendimde buldum. Belki onun hikâyesi, kendi kahramanlıklarının büyüklüğünün farkında bile olmayan nice adsız anneye yol gösteren bir ışık olur.

İlginize şükranlarımı sunuyor, sizi bu samimi ve gösterişsiz kervanda bana yol arkadaşı olmaya davet ediyorum.

Yusuf, Begüm Ana'nın Beşinci Çocuğu

www.motherhearttree.com

Hakkımda

Elinizde tuttuğunuz bu gönül anlatısı, uzun yıllardır ruhumda yaşayan acıları yansıtan bir derlemedir.

Altı yaşımdan itibaren çevremdeki acıların çoğunun farkındaydım. O acılar günbegün gönül defterimde birikti; bu anı kitabında gizli düşüncelerime, dünyaya baktığım merceğe ve karşılaştırma ölçüme dönüştü.

Yazmak her zaman içimde bir arzu olsa da onları kâğıda dökmeye hiç cesaret edemedim. Kitap yazma düşüncesini seviyordum, fakat cesaretim yoktu. Bunun bana göre bir iş olmadığını sanıyordum. Acılarımı göğsümde saklıyor, yalnız kaldığımda onları kendi kendime yeniden hatırlıyordum.

Sanırım on altı yaşındaydım; Maksim Gorki'nin Ana adlı romanını okudum. Aynı günlerde kendi annemin yaptıklarını gönül defterimden çıkarıp Gorki'nin romanındaki annenin davranışlarıyla karşılaştırıyordum.

Bir gün ben de annemin hikâyesini insanlığa anlatabilmeyi diliyordum. Daha tek kelime yazmadan bile, annemin yazılmaya Gorki'nin annesinden daha çok layık olduğuna inanıyordum. Onun hikâyesini yazacak güce sahip olmayışım içimi acıtıyordu.

Lisenin beşinci sınıfındaydım. Cebir ve trigonometri öğretmenimiz Sahrai Bey, ders verirken aynı zamanda üniversite öğrencisiydi; bizi kitap okumaya teşvik ederdi.

Bir gün sınıfa bir kutu getirdi. Kutu dolduğunda kitap alabilmemiz için, harçlığımızdan ayırabildiğimiz kadarını içine koymamızı istedi.

Kutuyu açtığında altmış beş kişilik sınıfımızda her birimiz iki tümen vermiştik; toplam 130 tümen.

Şöyle dedi:

"Artık sınıfımızda bir kütüphane açabiliriz; böylece her biriniz bütün kitapları okuma fırsatı bulacaksınız."

İçimden, keşke edebiyat öğretmenimiz de o olsaydı, diye geçirdiğimi hatırlıyorum.

Yılın sonuna doğru kitaplarımız çoğalmış, pek çok eser okumuştuk. Bize hayatın kısa, iyi kitapların ise çok fazla olduğunu; bu nedenle arkadaşlarımızın yardımıyla okunmaya en değer kitapları seçmemiz gerektiğini öğretmişti.

Sahrai Bey'e her zaman minnettar kaldım. Bu anı kitabını hazırlarken, onun rehberliğinin hayatımdaki payını saygıyla anıyorum.

Aynı yıl, kompozisyon ödevi için kısa ve hayalî bir hikâye yazdım. Konusu şuydu:

"En çok kimin yerinde olmak isterdiniz?"

Hikâyemde bir baba ile oğlu, yatacak bir yer arayarak mahallemizden geçiyordu. O gece evimizde misafir kalmaları için ısrar ettim.

Gece, anahtar deliğinden çocuğun soğuk odada babasının kollarında huzurla, tatlı tatlı uyuduğunu seyrettim. Kendi kendime şöyle dedim:

"Tanrım, keşke bir saatliğine bu çocuğun yerinde olabilsem ve babamın kollarında böylesine huzurla uyuyabilsem."

Hikâyem bütün çocukları duygulandırmıştı; onu gerçek sanmışlardı. Edebiyat öğretmenimiz Zenuzi Bey bile yerinden kalktı, yanıma geldi, elini omzuma koydu ve bana başsağlığı diledi.

Sözlerimin bütün çocukların yüreğine ulaştığını hissettim. Herkes beni alkışladı. Ben de şöyle dedim:

"Bu yalnızca bir kompozisyondu; gerçek bir hikâye değildi."

Bu kez Zenuzi Bey koluma hafifçe vurdu ve şöyle dedi:

"Seni haylaz, bizi ağlattın."

Sonra bana tam not, yirmi verdi.

Bu deneyim bana güven kazandırdı. Ne yazık ki sıfırın altında yaşanan bir hayat, insanın pek çok duygusunu ve yeteneğini dondurabilir.

Bir gün bilincin ve özgürlüğün insanlığı kucaklayacağına, zihnin iç tutsaklığındaki zincirlerin kırılacağına ve özgürlük baharının insan düşüncesinde çiçek açacağına dair umudumu koruyorum.

Benim Gözümde Ana

Bu anı kitabını, bana doğru yaşamayı ve güç zamanlarda direnmeyi sloganlarla değil, kendi hayatının örneğiyle öğreten aslan yürekli anama duyduğum sevgiyle hazırladım.

Bu sözleri, kadınlık cevherini özverili, besleyici ve aydın bir analıkla en yüce anlamına ulaştıran bütün cesur analara adıyorum; ailenin direği olan ve Tanrı'nın cenneti ayaklarının altına vaat ettiği analara.

İran'ın destan şairinin bir dizesinden ilhamla şöyle diyorum:

Anasız bir can olmasın;
Ana varsa hayat daim olsun.

Dünya ülkelerden, halklardan, kabilelerden, köylerden ve ailelerden oluşur; fakat bütün bu yapıların görünmeyen mimarı tek kelimeyle adlandırılabilir: ana.

Dünyanın ruhu örnek analara bağlıdır; sessizce kuran, büyüten, dayanan ve kendi varlığından kuşakları hayata uğurlayan analara.

İnsanlık ailesinin zirvesinde analık ruhu bulunsaydı, dünya daha çok adalet, fedakârlık, dürüstlük ve iyilikle dolabilirdi.

Bir kadın bütün ruhuyla ana olduğunda, insanlığın ayakları altında cennet yeşerir.

Benim için ana yalnızca doğuran bir kadın değildir. Ana, insanın ilk evidir; ilk sığınağı, ilk güvenli limanı ve çocuğun içinde biçimlendiği ilk mabettir.

Bir ananın rahmi benim için yalnızca bedensel bir yer değildir. İnsan ruhunun ananın kanı, sevgisi, sabrı ve fedakârlığıyla biçimlendiği kutsal bir sığınaktır. Çocuk dünyayı görmeden önce hayatı anasının içinde tanır. Dili öğrenmeden önce, var olmanın ilk dersini anasının kalp atışlarından alır.

Bu nedenle inanıyorum ki ananın yeri gerçekten anlaşılırsa, insan hayatının onun içinde ne büyük bir hürmetle başladığı toplum tarafından kavranırsa, aileler, toplumlar ve dünya daha insanca bir hâle gelebilir.

Cennetin anaların ayakları altında olduğu söylendiğinde, bunu yalnızca güzel bir söz olarak görmüyorum. Benim için bu, kendini adayan anaların hayatından doğan bir gerçektir; sessizce yanarken kendi yanışlarından ışık yaratan anaların gerçeği.

Begüm Ana'nın yedi çocuğu, otuz iki torunu ve altmış iki torun çocuğu vardı. Onun rahminin bereketiyle toplam 101 insan bu dünyaya geldi; hayatın 101 dalı, meyvesi ve devamı.

"Gökten Yere" ve "Küllerinden Yeniden Doğuş" Adlarının Anlamı

Bu adların seçimi, Begüm Ana'nın hayat yolunu anlatır: Aydınlık ve umut dolu bir yerde başlayan, güçlüklerin ve küllerin içine inen, sonra azim, sevgi ve fedakârlıkla aynı küllerden yeniden yükselen bir yolculuk.

Doğumundan vatanından zorla sürülmesine kadar Begüm Ana, hayatının gök sayılabilecek dönemini yaşadı. Saygın bir aile içinde, sevgi, destek ve ilgiyle çevrili büyüdü. O yıllarda hayat ona başarı, umut, gelişme ve ailesinin koruyuculuğunu sundu.

Fakat İran'a zorunlu göçünden sonra hayatının sayfası değişti. Begüm, onu gökten yere taşıyan iki başarısız evlilik yaşadı.

Zorlukların, gurbetin, terk edilmişliğin ve acının ağırlığı altında yandı; sanki küle dönüştü.

Fakat küller Begüm'ün sonu olmadı.

Üçüncü evliliğinde Mamed'le birlikte, bir Anka kuşu gibi küllerinden yeniden doğdu. Fedakârlığı, çalışkanlığı, sabrı ve annelik gücüyle hayatını yeniden kurdu; hayat ağacını meyveye durdurdu.

Begüm dokuz çocuğuna yüreğini verdi. Ne yazık ki ikisi, doğumdan kısa süre sonra masum yaşlarında hayatını kaybetti. Diğer yedisi yaşadı ve her biri onun hayat ağacının bir dalına dönüştü.

Zamanla bu yedi çocuk, aile ağacına kendi otuz iki çocuğunu kattı. Begüm Ana hayata veda etmeden önce, onun hayat ağacında 101 insan yerini almıştı.

Begüm Ana'nın yüzüncü doğum yılı anmasında, aile ağacının yaklaşık seksen üyesi onun hatırasını yaşatmak için aynı çatı altında toplandı.

Bu buluşma bir anma töreninden fazlasıydı. Bir zamanlar gökten yere düşen ve acının külleri içinde yanan bir kadının yeniden ayağa kalktığını; kendi hayatından büyüyen canlı ve meyveli bir ağaç bıraktığını gösteriyordu.

Bu yüzden Gökten Yere yalnızca bir kitabın adı değildir. Düşen, yanan ve küle dönüşen, fakat hiçbir zaman sönmeyen bir kadının kısaca anlatılmış hikâyesidir.

Küllerinden Yeniden Doğuş'un anlamı da budur:

Acının bağrından hayatı yeniden yaratan bir anne.

www.motherhearttree.com - Begüm Ana'nın okurlar ve ziyaretçiler için resmî internet sitesi.

İkinci Bölüm: Kökler, Aile ve Begüm'ün İlk Dünyası

Aile Kökleri

Hiçbir insan köklerinden bağımsız doğmaz. Bir çocuğa daha adı verilmeden, o çocuk babasından, anasından, evinden, toplumundan ve doğduğu çağdan kendisine kalan bir geçmişi taşır.

Şah Begüm için de böyleydi. O, Bakü'deki bir evde dünyaya gelen sıradan bir kız çocuğu değildi; doğumundan önce biçimlenmiş köklerin devamıydı.

Ailesi, toplumsal konumu, Bakü'nün kültürel havası, dönemin siyasal çalkantıları ve çevresindeki insanlar, onun kişiliğini ve kaderini birlikte şekillendirdi.

Bu köklerin merkezinde, köklü ve onurlu bir aileden gelen saygın baba Derviş duruyordu.

Derviş yalnızca ailenin reisi değildi; evin direğiydi. Onun varlığı aileye anlam, itibar ve dayanak kazandırıyordu. Derviş'in evinde çocuklar yalnızca büyümezdi; adın, onurun, inancın, emeğin ve aile bağlarının değer taşıdığı bir ortamda yetişirdi.

Derviş'in yanında, sabrı, sevgisi ve özeniyle evi canlı tutan Tohfe vardı.

Derviş evin dışarıdan görünen direğiyse, Tohfe onun iç ruhuydu. Analık elleri, sessizliği ve kaygıları, çocuklara gösterdiği özen ve evin sıcaklığını koruyuşuyla; çocuğun yalnızca yiyecek ve giyecek değil, ait olma ve kök salma duygusu da kazandığı bir yuva kurmuştu.

Bu ailenin her çocuğunun kendine özgü bir yeri ve kaderi vardı. Aralarında Fateme'nin yeri başkaydı: derin duygulu, sessiz sevgili ve vefalı bir kız; onun varlığı daha sonra Begüm'ün hayatında büyük anlam kazanacaktı.

Fateme daha başlangıçtan itibaren Begüm'ün yanında duran sıradan bir kardeş değildi. Ailenin narin ve derin duygulu damarlarından

biriydi; onsuz Begüm'ün sonraki acılarının çoğu bütünüyle anlaşılamaz.

Şah Begüm işte böyle bir eve doğdu. Onun dünyaya gelişi aileye yalnızca yeni bir çocuk katmadı; beraberinde taze bir enerji, umut ve yeni bir gelecek getirdi.

Adı, aile içindeki yeri, ona yönelen bakışlar ve büyüdüğü ortam, hayatın başlangıçta ona daha aydınlık yüzünü gösterdiğini anlatıyordu.

Bakü de bu köklerin bir parçasıydı.

Bakü o yıllarda yalnızca yaşanacak bir yer değildi. Büyük toplumsal ve siyasal değişimlerin merkezindeki bir şehirdi. Bir yanda eski gelenekler, aileler, inançlar ve toplumsal yapılar yaşamaya devam ediyor; öte yanda devrim dalgaları, adalet talepleri, işçi hareketleri, yeni düşünceler ve toplumsal mücadele şehrin içinden akıyordu.

Şah Begüm, eski dünya ile yenisinin yüz yüze durduğu böyle bir çağa gözlerini açtı.

Evin dışında tarih değişiyor; içeride ise Derviş'in ailesi gelenekleri, sevgileri, acıları, umutları ve bağlarıyla yaşamını sürdürüyordu.

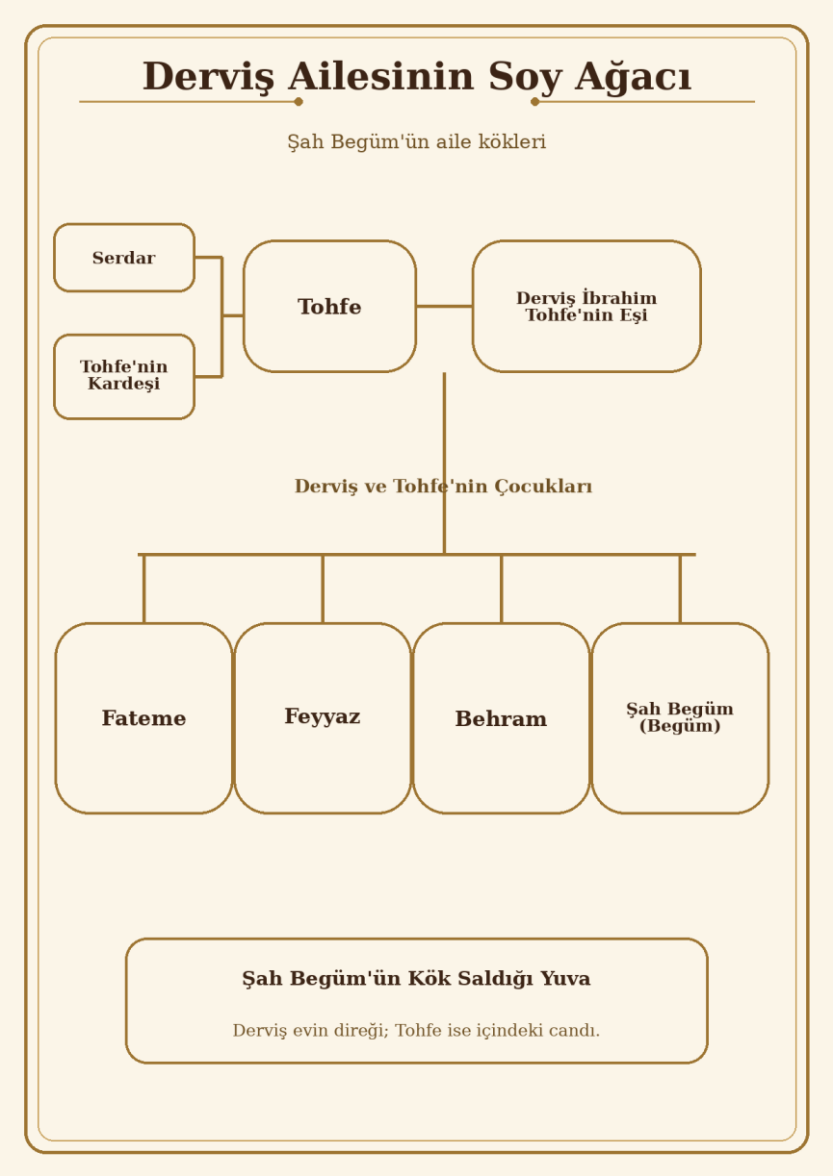
Bu iki akış, yani ev ve tarih, ileride Begüm'ün kaderinde birbirine dolanacaktı.

Bu nedenle bu bölüm yalnızca birkaç adı ve aile bağını tanıtmaz; bizi Begüm'ün yetiştiği toprağın içine götürür.

Derviş'i tanımadan evin direğini anlayamayız;
Tohfe'yi tanımadan sıcaklığını hissedemeyiz;
Fateme'yi tanımadan sessiz sevginin derinliğini göremeyiz;
Bakü'yü tanımadan bu ailenin soluduğu çağı kavrayamayız.

Şah Begüm böyle köklerden yükseldi. Bu kökler onu önce korunmanın, sevginin, onurun ve umudun doruklarına yerleştirdi; sonra tarihin, göçün, ayrılığın, yoksulluğun, savunmasızlığın ve acı seçimlerin fırtınalarıyla sınandı.

Bu bölüm, fırtınalar dallarını sarsmadan önce o ağacı tanımaya başladığımız yerdir.

Derviş'i Tanımak

Şah Begüm'ü anlayabilmek için önce babası Derviş'i tanımamız gerekir; ailenin kökü, evin onuru ve Begüm'ün hayatındaki başlıca direklerden biri olan adamı.

Derviş, adı hiçbir zaman yalnızca bir kişinin adı olmayan erkeklerdendi; o ad, beraberinde onuru, saygıyı ve aile itibarını taşırdı. Çevresinde, köklü ve şerefli bir soydan gelen ağırbaşlı bir insan olarak tanınırdı.

Evdeki varlığı aileye yaslanacak bir omuz veriyor; çocuklarına güven, vakar ve aidiyet duygusu kazandırıyordu.

Derviş'in evi yalnızca bir konut değildi. Adın, onurun, aile bağlarının, emeğin, inancın ve saygının yer bulduğu bir yuvaydı. Çocukları aile sıcaklığını, baba disiplinini ve büyük çalkantılar yaşayan bir çağın dokunuşunu aynı ortamda hissederek büyüdü.

Derviş, Bakü'nün ve çevresindeki toplumun büyük siyasal ve toplumsal dönüşümlere sürüklendiği bir dönemde yaşadı. Eski dünya ile yenisi karşı karşıyaydı. Yeni düşünceler, işçi mücadeleleri, adalet çağrıları ve sosyalist devrimin getirdiği değişimler insanların hayatına dokunuyordu. Derviş ve ailesi de bu dünyanın dışında değildi.

Fakat Derviş'in önemi yalnızca toplumsal konumunda ya da aile adında değildi. Asıl önemi kurduğu yuvadaydı; Şah Begüm'ün kök, korunma ve umut duygusunu ilk kez tattığı yuvada.

Begüm ilk yıllarında böyle bir babanın kanatları altında, aile korumasının göğünün hâlâ üzerinde durduğu bir dünyada büyüdü.

Derviş, Begüm için bir babadan fazlasıydı; başlangıçtaki güvenli dünyasının bir parçasıydı. Bu dünya daha sonra tarihin, göçün, ayrılığın ve sürgünün fırtınalarıyla parçalanacaktı.

Bu yüzden Begüm'ün gökten yere inişini anlatırken, o göğün nerede başladığını bilmemiz gerekir: başlıca direklerinden biri Derviş olan bir yuvada.

Derviş'i tanımak, Şah Begüm'ün büyüdüğü kökü tanımaktır; fırtınalar gelmeden önce hayatına onur, sığınak ve anlam veren kökü.

Tohfe'yi Tanımak

Derviş'in yanında, varlığıyla evin gizli sıcaklığına hayat veren Tohfe duruyordu.

Derviş evin dışarıdan görünen direğiyse, Tohfe içindeki candı. Ev, Derviş'in adı ve itibarıyla tanınır; Tohfe'nin elleriyle nefes alırdı.

O, varlığı her zaman yüksek sesle ya da emirlerle belli olmayan; fakat yokluğu her şeyi içten içe boşaltan analardandı.

Tohfe yalnızca ev işlerini yürütmüyor, yuvayı canlı tutuyordu. Sessizliğinde, özeninde, çocuklara dikkatinde, analık kaygılarında, hazırladığı yemeklerde, eve verdiği düzende ve aile içinde koruduğu vakar ile sıcaklıkta onun payı vardı.

Çocuklar için Tohfe yalnızca anaları değil, evin içindeki sığınaktı. Çocuklar hayatı akıllarıyla kavramadan önce onu analarının kucağında, bakışında, sesinde ve ellerinde hisseder.

Tohfe'nin evdeki varlığı tam da böyleydi: yumuşak, ama kökleri derin.

Şah Begüm o kucağın içinde büyüdü. Hayatının başlangıcında yalnızca Derviş gibi onurlu bir babanın koruması altında değil, Tohfe gibi bir ananın sıcaklığında da yaşadı.

Babanın itibarıyla ananın sevgisinin birleşmesi, Begüm'ün hayatının başladığı göğü oluşturdu; zamanın, göçün, ayrılığın ve sürgünün fırtınaları altında daha sonra çökecek olan göğü.

Tohfe sevgisini sözden çok davranışla gösteren bir kadındı. Acısını içinde taşıdığı hâlde evin kandilinin sönmesine izin vermeyen analardandı.

Derviş'in evi huzurlu yıllarında sıcak, köklü ve canlıysa, bu canlılığın bir bölümü Tohfe'nin nefesinden geliyordu.

Fakat kader Tohfe'ye de yumuşak davranmadı. O da ileride ayrılığa, gidişe, zorunlu göçe ve sevdiklerinin yuvanın kucağından koparılmasına tanık olmak zorunda kalacaktı.

Evi sevgisiyle bir arada tutan o kadın, bir gün kendi canının bir parçasının o evden alınışını seyretmek zorunda kalacaktı.

Bu anlatıda Tohfe yalnızca Şah Begüm'ün anası değildir. O, bir yuvayı canlarıyla ayakta tutan anaları temsil eder; tarihin kıyısında duruyormuş gibi görünen, oysa her ailenin tarihi sabırlarından ve fedakârlıklarından geçen anaları.

Begüm'ü tanımak için Tohfe'yi tanımak şarttır; çünkü Begüm ondan yalnızca kanını değil, sabrının, şefkatinin, dayanma gücünün ve analık ruhunun da bir payını miras aldı.

Fateme'yi Tanımak

Derviş ailesinin çocukları arasında Fateme'nin özel ve derin bir yeri vardı. Bu yer ilk bakışta belli olmayabilirdi, fakat Şah Begüm'ün hayatı ilerledikçe büyük anlam kazanacaktı.

Fateme, Begüm'ün ablasından fazlasıydı. Hassas, sevgi dolu, vefalı ve içine dönük bir ruh taşıyordu; sevgisini sözlerle ya da gösterişli duygularla değil, kalışıyla, ilgisiyle, sessizliğiyle ve yoldaşlığıyla gösterirdi.

Birçok ailede sesi yüksek çıkmayan, fakat yokluğu evi içten içe boşaltan insanlar vardır. Fateme de böyle biriydi.

Sessiz ve gösterişsiz görünebilirdi; oysa içinde sevgi, bağlılık, kaygı ve vefayla dolu bir dünya taşıyordu.

Fateme'nin Begüm'le bağı ne basit ne de sıradandı. Begüm onun için küçük bir kardeşten fazlasıydı; canının bir parçası, sevgisinin merkezi ve Fateme'nin yüreğini eve, aileye ve hayatın anlamına bağlayan ipti.

Bu sessiz ve derin sevgi, ileride Fateme'nin hayatında acıyla ortaya çıkacaktı. O, sevgisinin derinliği toplum ve çevresindekiler tarafından

çok geç anlaşılabilen kadınlardandı; acısı güçsüzlüğün değil, bağlılığının, vefasının ve duygu temizliğinin şiddetinin kanıtıydı.

Begüm'ü tanımak isteyen Fateme'yi de tanımalıdır; çünkü Begüm'ün sevgi, vefa, ayrılık ve acı anlayışının bir bölümü, Fateme'nin hayatını ve çektiği ıstırabı seyrederken biçimlendi.

Fateme, Begüm'ün sessiz sevginin ve dile gelmeyen fedakârlığın anlamını gördüğü bir aynaydı.

Fateme bu anlatının ikincil bir kişisi değildir. Hikâyenin ince ama hayati damarlarından biridir. O gözden kaçırılırsa aile içindeki acının, sevginin ve direnişin akışı bütünüyle anlaşılamaz.

Fateme sessiz görünebilirdi; gerçekte ise cesur, sevgi dolu ve vefalı bir kadındı. Sevgiyi iddialarla değil, yanarak, kalarak ve sadık kalarak yaşadı.

Fateme'yi tanımak, Derviş'in evindeki en derin duygu köklerinden birini tanımaktır. Bu kök daha sonra ayrılık, göç ve dönüş anlarında yeniden görünür; bazı sevgilerin ne kadar sessiz olursa olsun asla kaybolmadığını gösterir.

Derviş Ailesinin Diğer Üyeleri

Derviş'in ailesi geniş ve kökleri derin bir aileydi. Diğer üyelerinin adları Derviş'in soy ağacında yer alır; her birinin ailenin soyu ve hatırasında kendine ait bir yeri vardır.

Bu anlatı esas olarak Şah Begüm'ün kaderini en doğrudan ve derinden biçimlendiren kişilere odaklanır: evin direği Derviş'e, ailenin analık ruhu Tohfe'ye ve Begüm'ün hayatındaki sessiz sevgiyle duygu kökü Fateme'ye.

Ailenin diğer üyeleri de bu köklerin parçasıdır. Begüm'ün yoluna girdikleri her yerde, anlatının uygun noktasında tanıtılacak ve aydınlatılacaklardır.

Serdar'ı Tanımak

Şah Begüm'ün evi ve çevresinde rol oynayan kişiler arasında Serdar'ın da önemli bir yeri vardı. Bu yer onu yalnızca aileye değil, dönemin siyasal ve toplumsal dünyasına da bağlıyordu.

Serdar, Derviş'in yakın akrabalarından ve yoldaşlarından biriydi; onun yanında bulunması ailenin kimliğinin ve düşünce ortamının biçimlenmesine katkıda bulunmuştu.

O, adı yalnızca bir soy ağacında değil, bir çağın belleğinde ve haksız acıların hatırasında da kalan insanlardandı.

Serdar, Şah Begüm için ailedeki adlardan biri değildi. Çocukluğunun havasının bir parçasıydı; tanıdığı insanların, duyduğu sözlerin, gördüğü bakışların ve evi dolduran konuşmaların içindeydi.

Begüm'ün çocukluğu, insanların yalnızca akrabalık bağlarıyla tanımlanmadığı bir evde geçti. Her biri, onun hayat anlayışını daha sonra etkileyecek bir deneyim, düşünce, acı ya da kader taşıyordu.

Serdar'ın önemi, kaderinin haksızlıkla bağlanması nedeniyle daha da derinleşir.

Onun haksız yere idam edilmesi yalnızca bir kişiyi yaralamadı; ailenin belleğinde, Derviş'in dünyaya bakışında ve o kuşağın duygu dünyasında iz bıraktı.

Böyle bir olay, bu ailenin hayatının ev ve akrabalık ilişkileriyle sınırlı olmadığını gösterir. Siyaset, iktidar, baskı ve haksızlık da dışarıdan gelerek kaderlerine girmişti.

Şah Begüm'ün büyüdüğü dünyayı anlamak için Serdar'ı tanımak gerekir; çünkü o, aile sevgisinin, onurun, mücadelenin, ülkülerin, korkunun, haksızlığın ve kaybın yan yana durduğu bir evde yetişti.

Serdar, toprağın üzerinde küçük görünebilen, fakat derinlerde Begüm'ün yetiştiği zeminin bir parçasını oluşturan köklerden biriydi.

Bu yüzden Serdar'ın adı bu anlatıda geçici bir değinme değildir. Begüm'ün aile ve toplum çevresini biçimlendiren kişilerden biri olarak görülmelidir; trajik kaderi, çağının haksızlık gölgesini Derviş'in ailesinin üzerine düşüren bir adam olarak.

Bakü ve Dönemin Toplumsal Ortamı

Şah Begüm'ü anlamak için yalnızca Derviş'in evini bilmek yetmez; o evin nefes aldığı şehri de tanımamız gerekir. Bu şehir Bakü'ydü: canlı, tarihî, çok kültürlü ve çağının büyük dönüşümleri içinde bir şehir.

Bakü o yıllarda sıradan bir şehir değildi. Gelenek ile yenilik, yoksulluk ile zenginlik, emek ile sermaye, umut ile huzursuzluk onun içinde yan yana hareket ediyordu.

Bir yanda aileler köklü gelenekler, inançlar, akrabalık bağları ve göreneklerle yaşıyor; öte yanda yeni siyasal ve toplumsal dalgalar şehri yavaş yavaş yeniden biçimlendiriyordu.

Sokaklarda ve evlerde gündelik hayat sürüyordu. Aileler ekmek pişiriyor, çocuklar büyüyor, analar yuvalarını bir arada tutuyor, babalar geçim ve onur için çalışıyordu.

Fakat o evlerin duvarları ötesinde tarih ilerliyordu. Adalet çağrıları, işçi mücadeleleri, sömürüye karşı duruş ve yeni ülküler şehrin havasını değiştiriyordu.

Özellikle o yıllarda Bakü, toplumsal ve devrimci düşüncelerin sesinin duyulduğu yerlerden biriydi. Emekçilerin hakları, eşitlik, sömürünün reddi ve eski düzenlere karşı direnç, çağın dilinin bir parçasıydı.

Bu dönüşümler yalnızca siyasetin alanında kalmadı. Er ya da geç evlere, ailelere, bakış biçimlerine ve insan kaderlerine girdi.

Derviş'in ailesi tam da böyle bir ortamda yaşıyordu. Bir yanda geleneğe, onura, aile bağlarına ve yuvanın kutsallığına kök salmıştı; öte yanda eski dünyanın yavaş yavaş yerini yenisine bıraktığı bir çağın içindeydi.

Bu ikilik ileride Şah Begüm'ün hayatında da iz bırakacaktı.

Şah Begüm böyle bir şehre ve böyle bir çağa gözlerini açtı; hem umut hem huzursuzluk taşıyan, büyük ülkülerin sesinin duyulduğu, gelecekteki fırtınaların gölgelerinin ise henüz saklı kaldığı bir çağa.

Bakü, Begüm için doğduğu yerden fazlasıydı. Hayatının ilk toprağı; ilk nefeslerinin, ilk bakışlarının, ilk aile bağlarının ve ilk umut işaretlerinin biçimlendiği yerdi.

O, hem kökleri hem hareketi olan; geçmişi içinde taşırken huzursuz bir geleceğe bakan bir şehirde doğdu.

Bu yüzden Şah Begüm'ün doğumu, bu ortamın tam kalbinde görülmelidir:

kökleri derin bir yuva,
onurlu bir aile,
dönüşen bir şehir
ve büyük umutlarla acılara gebe bir çağ.

Bakü, Şah Begüm için hayatın başladığı göktü. Fakat aynı şehir ve aynı çağ, daha sonra inişin, göçün ve ayrılığın ilk sarsıntılarını da kaderine taşıyacaktı.

Dönemin Toplumsal, Ailevi ve Kültürel Ortamı

Şah Begüm, Derviş ailesini çevreleyen dünyanın derin bir değişimden geçtiği yıllarda doğdu.

O dönemde Bakü bir şehirden fazlasıydı; tarihî, kültürel ve duygusal kökleri derindi. Aileler eski gelenekler, inançlar, onur ölçüleri ve bağlarla yaşarken, siyasetin, devrimin, adaletin ve çağdaş düşüncenin yeni rüzgârları sokaklardan ve evlerden geçiyordu.

Dışarıdan bakıldığında insanların hayatı sıradan görünebilirdi. Analar evlerini çekip çeviriyor, babalar geçim ve onur için çalışıyor, çocuklar ailelerinin içinde büyüyor; evler gündelik görenekler, yemekler, dualar, kaygılar ve umutlarla nefes alıyordu.

Fakat bu gündelik hayatın gerisinde tarih değişiyordu.

Birinci Dünya Savaşı, siyasal çalkantılar, eski düzenlerin çöküşü ve yeni düşüncelerin yükselişi toplumsal dünyayı yavaş yavaş dönüştürüyordu. Adaletin, eşitliğin, işçi haklarının, sömürüye direnişin ve yeni bir dünya kurmanın dili çağın her yanında duyuluyordu.

Parti büroları, yeni sloganlar, yazılar, şarkılar ve eğitim biçimleri giderek insanların hayatına girdi. Lenin'in adı, devrim düşüncesi ve daha adil bir dünya vaadi okullarda, basılı metinlerde, sohbetlerde ve kamusal hayatın her alanında görünür oldu.

Böyle bir ortamda geleneksel ve dinî düşünceler de dokunulmadan kalamazdı. Bazı inançlar yeniden sorgulandı, bazıları yeni bir dille açıklandı, bazıları ise yasaların, siyasetin ve yeni ideolojinin baskısıyla kenara itildi.

Bu dönüşüm yalnızca evin dışında yaşanmadı. Tarih kabardığında evlerin duvarlarını aşar; aile sofralarına ve konuşmalarına, çocukların yetiştirilmesine, babaların bakışına, anaların kaygılarına ve gençlerin geleceğine girer.

Derviş'in ailesi işte böyle bir dünyanın içinde yaşıyordu. Bir yanda geleneğe, onura, aile bağlarına, inanca ve yuvanın kutsallığına kök salmış; öte yanda çağının yeni toplumsal ve siyasal dalgalarıyla yüzleşmek zorunda kalmış bir aileydi.

Derviş, Tohfe, Fateme ve ailenin diğer üyeleri; sevginin, saygının, düzenin, duanın, emeğin, kaygının ve umudun bir arada bulunduğu bir evde yaşıyordu. Fakat evin dışında dünya değişiyordu; yerinde durmayacak ve er ya da geç bu ailenin kaderini de akışına katacak bir dünya.

Şah Begüm bu ikili dünyanın içine doğdu: huzursuz ve değişen bir çağın ortasındaki sıcak, kökleri derin bir yuvaya.

Bir yanda ananın kucağı, babanın adı, ablanın sevgisi ve ailenin vakarı onu bekliyordu. Öte yanda tarih, siyaset, göç, ayrılık ve henüz kimsenin açıkça göremediği fırtınalar uzaktan yaklaşıyordu.

Bu yüzden Şah Begüm'ün doğumu yalnızca bir aile olayı olarak anlaşılmamalıdır. O, ev ile tarihin, gelenek ile devrimin, sevgi ile kaygının, umut ile tehlikenin yan yana nefes aldığı bir noktada dünyaya geldi.

Burası hayatının ilk toprağıydı; Şah Begüm'ün kişiliğinin, duygularının, cesaretinin ve kaderinin en eski köklerinin biçimlenmeye başladığı toprak.

Üçüncü Bölüm: Begüm'ün Doğumu, Çocukluğu, Gençliği ve Evliliği

Begüm'ün / Şah Begüm'ün Doğumu

Kâinatı sevgiyle yaratan Sevgili'nin; dünyaya hikmetiyle düzen veren, Âdem'e yaratılışın sırrını öğreten, insanlığa peygamberler ve semavi kitaplarla yol gösteren Rahman'ın adıyla.

O gece hoş bir bahar gecesiydi: 26 Ferverdin 1296, yani 15 Nisan 1917. Ay ışığının gümüş huzmeleri göğe güzel bir görünüm vermiş; sanki yeryüzü gelininin tertemiz eteği gökyüzünü örtmüştü. Derviş odanın bir köşesinde sessizce oturuyordu, fakat yüreğindeki kaygı yüzünden okunuyordu. Sanki o evde başka hiç kimsenin bilmediği bir sırrı içinde taşıyordu.

Derviş İbrahim ile eşi Tohfe'nin zaten üç çocuğu vardı: iki oğlan ve bir kız. Tohfe şimdi dördüncü çocuğuna gebeydi; Derviş bebeğin gelişine kalan saniyeleri sayıyor, huzursuzluğunu gizleyemiyordu. Bir an eşinin odasına giriyor, bir an sonra salona dönüyordu. Derken birden kaygıyla seslendi: "Fateme!"

"Koş, Hanım Bacı'ya haber ver; çabuk gelsin." Fateme ile Feyyaz koşarak çıktılar. Ayak sesleri avluda ve koridorda yankılanırken kalplerinin çarpışı da onlarla yarışıyor gibiydi. Derviş bambaşka bir hâldeydi; belli ki alçak sesle dua ediyor, "Ali, ya Ali" diyerek Tohfe'nin yanında gidip geliyordu. Tohfe'nin yüzü sararmıştı. İçinde dile getiremediği bir korku var gibiydi; yine de bütün vakarıyla acısını göğsünde saklıyordu.

Yüreği olan herkes Tohfe'nin doğum sancısını hissedebilirdi. Ağrı her an şiddetleniyordu. Tohfe çarşafa tutunup güçsüzce inledi; sonunda takati kesilince "Ya Hüseyin!" diye haykırdı. Çok geçmeden Hanım Bacı yetişti. Tecrübeli bir sakinlikle idareyi eline aldı ve "Sıcak suyu hazırlayın" dedi. Derviş saygıyla, "Leğen, tekne ve kova hazır" diye karşılık verdi. Ailenin güvendiği ebe, anlayışlı bir gülümsemeyle başını eğip Tohfe'nin odasına girdi.

Derviş'in yüzü heyecandan kızarmıştı. Odaya girmedi. Fateme'ye, "Kızım, Hanım Bacı'ya yardım et; annenin yanında kal" dedi. Sonra her zaman huzur bulduğu seccadesine yöneldi. Daha namaza durmuştu ki Tohfe'nin feryadı duyuldu ve Derviş'in yanağından ilk yaş süzüldü.

Derviş ellerini yüzünün önünde açmış dua ederken, birden bebeğin sesi evi doldurdu. Hanım Bacı yüksek sesle "Mübarek olsun!" dedi. Derviş de kunutunda "Elhamdülillah" diye karşılık verdi.

Fateme müjdeyi Feyyaz'a ulaştırmak ve kız kardeşinin doğumunu ağabeylerine ilk söyleyen olmak için koştu. Fakat haberi verişinden, çocukça kıskançlığının hâlâ filizlendiği anlaşılıyordu. Titrek bir sesle Feyyaz'a, "Hadi sevin! Annen sana istediğin kız kardeşi getirdi!" dedi. Aslında aile onun bu duygusunu anlayabiliyordu; çünkü öteki çocuklar Fateme'yi tembel ve pek akıllı olmayan biri sayıyor, zaman zaman onunla şakalaşıyorlardı.

Derviş ise Fateme'nin duygularını anlıyordu. Oğullarıyla sertçe konuşuyor, onlara kız kardeşlerinin güçlü ve güzel yanlarını hatırlatıyor, çocuklar arasındaki dengeyi korumaya çalışıyordu. Bu çabalar oğlanların yaramazlığını bütünüyle durdurmasa da açıkça Fateme'nin üzerine gitmelerini engelliyordu. Babasının bu desteği Fateme'nin kalbinde derin bir yer edinmişti. O da yaşananların farkındaydı; aileye bir kız çocuğunun daha gelişiyle kendi yerinin zayıflayacağından ve gelecekte ne olacağından korkuyordu. Ama Derviş, Fateme'nin anlayabildiğinden daha deneyimliydi.

Derviş namazını bitirince Fateme'yi çağırdı, müjdeyi ondan dinledi, onu kucakladı ve şöyle dedi: "İyi ki sen varsın. Annenin, kız kardeşini büyütmesine yardım edeceksin. Artık abla oldun!" Derviş'in bu davranışı Fateme'yi çok etkiledi ve içine huzur verdi; evdeki yerinin korunduğunu anladı. Çocuk dünyasının yeniden verdiği güvenle hemen ağabeylerine dönüp, "Beni artık yalnız mı sandınız?" dedi.

"Kız kardeşim bir şah gibi size haddinizi bildirecek!" Derviş, Fateme'nin bu çocukça çıkışını onayladı ve, "Fateme, kız kardeşinin adını Şah Begüm koyacağız; böylece siz iki kız kardeş beni temsil edeceksiniz" dedi.

Derviş bu sözleri öyle kararlı, etkili ve ciddi söylemişti ki iki kardeş de duyup şaşkınlığa düştü. Behram'ın huyu ise farklıydı; Fateme'ye daha iyi davranırdı. Derviş'i ilk kutlayan ve yeni kız kardeşinin adına sevindiğini ilk dile getiren de Behram oldu. Sanki o anda yeni doğmuş Şah Begüm ile ağırbaşlı ve anlayışlı bir çocuk olan Behram arasında, iki kalbi birleştiren derin bir bağ kurulmuştu.

Hanım Bacı ortalığı topladı, Şah Begüm'ü giydirdi ve yeni doğan bebeğin başına, Azerbaycanlı yaşlı hanımların taktığı biçimde güzel bir başlık bağladı. Az konuşuyor, işini tecrübeli bir sakinlikle yapıyordu. Derviş onun becerisine güveniyordu. Annesinden yadigâr kalan ahşap sandıktan, belli ki önceden hazırladığı bir bohçayı çıkarıp Hanım Bacı'ya verdi.

Hanım Bacı ücret gerekmediğini ve kendisini bu aileye borçlu saydığını ısrarla söylese de Derviş'in yüzünde ve sözlerinde görülen sakin içtenlik, reddetmeye yer bırakmadı. Gerekli öğütleri verdikten sonra vedalaştı. Gece yarısı olduğu için Feyyaz onu güvenle evine kadar götürdü.

Tohfe ağır bir yükü sağ salim yere bırakmış gibi huzurlu bir uykuya dalmıştı; bir saat olsun rahatça uyumayı hak etmişti. Şah Begüm ise gözleri açık, kundağında sessizce yatıyordu. Feyyaz döndü. Analarının rahat etmesi için herkes sessizliğe büründü.

Her biri kız kardeşini usulca öptü ve kendi odasına çekildi. Derviş kızının yanında oturdu; ötekiler ayrıldı.

Odayı ağır bir sessizlik kaplamıştı. Derviş'in gözleri bir an bile Şah Begüm'den ayrılmıyordu. Bebek de sessizce babasının gözlerine bakıyordu. Derviş'in yüzünde umut ve sevinç ışığı vardı; fakat aynı zamanda garip bir kaygı ve ıstırap da seziliyordu.

Dua ve yakarışlarıyla her zaman dalgasız bir denize dönüşen Derviş'in yüreği, o gece kaygı dalgalarıyla sarsılıyordu. Düşünceleri huzursuzdu. Söze gelmeyen, bilinmeyen bir sırrı sezer gibiydi. Kızını yalnız bırakmak istemiyordu.

Derviş, başını desteklemek için bir elini Şah Begüm'ün yanındaki yastığa dayamış, kızının gözlerine bakıyordu. Bir süre sonra aşırı yorgunluktan gözleri istemsizce ağırlaştı ve derin bir uykuya daldı.

Derviş'in Sabah İbadeti

Bu uyku bir şimşek gibi geldi geçti. Sanki biri ona seslenmişti; telaşla doğruldu. Alçak sesle bir şeyler mırıldanarak kapıya yürüdü, kapıyı açtı ve avludaki bahçeye çıktı.

Avlunun ortasındaki büyük havuza gitti. Havuz kenarındaki seti baştan başa kaplayan güzel sardunyaların kokusu insanı sarhoş ediyordu. Suyun üzerinde ince bir buz tabakası vardı. Derviş zikrini sürdürerek kollarını sıvadı.

Önce ağzını ve burnunu, sonra ellerini, yüzünü ve kollarını yıkadı. Ardından ıslak elini başına ve ayaklarına sürdü. Bütün bunları yaparken dudaklarının altında bir şeyler fısıldıyordu. Havuz kenarındaki ahşap çitin üzerine dalları yayılmış asmaya doğru yürüdü.

Asma, güneşli günlerde bir gölgelik gibiydi. Dallarına asılı havluyla ellerini ve yüzünü kuruladı. Sonra avlunun köşesindeki, kürsü ya da sandalye gibi duran taşa gitti ve yavaşça üzerine çıktı.

Önce özel bir dilde bazı dualar okudu. Ardından fısıltısı kesildi; sanki bir millete mesaj veriyormuş gibi daha yüksek ve yankılı bir sesle konuşmaya başladı. Hoş sesi kendine özgü bir ahenkle yükselip alçalıyordu. Kimi zaman sözlerinde öyle bir özlem duyuluyordu ki başka bir âlemdeymiş ya da kuşlarla birlikte ötüyormuş sanılırdı. Her ne idiyse, insana huzur veriyor ve sabahı güzelleştiriyordu.

Mesajı sona ermişçesine içeri girdi ve seccadesini açtı. Bir süre sakin sakin oturdu. Üzerinde hafif kına izi bulunan küçük, beyaz, kemik tarağıyla saçını taradı; ardından bir asker gibi ayağa kalktı. Seccadenin yönünde dimdik durdu, ellerini kulaklarına kaldırdı ve alçak sesle tekbir getirdi.

Ellerini yanlarına bıraktı. İçinden ve imanının derinliklerinden yükseliyormuş gibi gür bir sesle kelime kelime okumaya başladı. Aralarda askerî bir düzeni andıran hareketlerle belini büküp ellerini dizlerine koyuyor, sonra yeniden doğruluyor ve hızla yere kapanıp alnını bir parça toprağa değdiriyordu.

Her duruşunda dudaklarının altında bir fısıltı vardı. Ses, söz ve hareket öylesine uyumlu ve büyüleyiciydi ki görünmeyen bir âlemden bir rehber, Derviş'in her anına yön veriyor gibiydi. Bütün enerji tek bir yöne, tek bir noktaya toplanmıştı; sanki o nokta hem ilk hem son, hem başlangıç hem de nihayetti.

Secdeden kalkmadan önce ellerini yeniden gözlerinin önünde açtı. Dudaklarında fısıltı, yanaklarında yakıcı gözyaşları vardı. Bir kelebeği sevgiyle içine alan mumun yanışı, hayal dünyasında canlandı. Derviş namazını sanki gönülsüzce bitirdi; yeniden yere kapandı, birkaç dakika fısıldayıp ağladı.

Hıçkırıklarını güçlükle gizliyordu. Ayağa kalktı, seccadeyi özenle katlayıp kutsal kitabın bulunduğu küçük nişe koydu. Kitabı saygıyla aldı ve öptü. Pencerenin yanındaki ahşap tabureye, oradaki gaz lambasının yakınına oturup okumaya başladı. Sanki hocası yanında durup onu izliyormuş gibi içinden ve dikkatle okuyordu.

Bir süre sonra kitabı kapattı, öptü ve yerine koydu. Odaya girip evin hanımını sordu. İyi yürekli Tohfe, Derviş'e saygısından doğrulmak istedi; ama Derviş'in güçlü kolları buna izin vermedi. Eşinin alnını öptü ve ailelerine getirdiği kız evlat için ona teşekkür etti.

Her zamanki gibi Tohfe'nin yumuşak gülümsemesi ve masum gözleri, kalbinin sırlarını eşine açıyordu. İkisi de beşiğinde huzurla uyuyan yeni doğmuş Şah Begüm'ün yüzüne baktılar. Derviş bebeği kaldırıp anasına selam verircesine yaklaştırdı; sonra emzirmesi için Tohfe'nin yanına koymadan önce yüzünü öptü.

Dudaklarının altında bir şeyler fısıldadı ve gözyaşı döktü. Ağzını Şah Begüm'ün kulağına yaklaştırıp ona ciddi ciddi bir şeyler söyledi. Yeni uyanmış olan Şah Begüm, babasının sözlerinin önemini sezer gibiydi. Uslu bir öğrenci gibi dikkatle dinledi; babasının mesajı bitene kadar hiç ses çıkarmadı.

Derviş kızının yüzünü öptü. Onu anasına vermek isterken Şah Begüm her bebeğin çıkardığına benzer gığıldamalar çıkardı. Derviş bu dili anlıyormuşçasına, "Ali dostun, Allah koruyucun olsun" diye karşılık verdi ve bebeği anasına uzattı. Sonra çocuklarının yanındaki kahvaltı sofrasına geçti; her birini kutlarken onlara öğüt verdi ve analarına karşı görevlerini hatırlattı.

Hepsini içine alan ama zamanla biraz solmuş bulunan sevgi ve analık bağını zihinlerinde yeniden canlandırmalarını istedi ve açıkça şöyle dedi: "Yalnızca annenize değil, Fateme'ye de iyi bakın; çünkü Şah Begüm'e yardım edecek olan odur."

Babanın sözlerinden sonra hava ağırlaştı. Evde birkaç yıldır küçük bir çocuk bulunmadığı için her şey yeni kokuyordu. Ya babanın ciddiyeti artmıştı ya da çocuklar büyüdükçe sözleri daha hassas karşılıyordu. Kısacası mesaj açıktı: Bu evde artık Şah'ın hükmü sürecekti.

Şah Begüm, Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru; Rus Çarlığı'nın devrilmesinden, Lenin'in iktidara gelişinden ve Kuzey Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de Sovyet sosyalist yönetiminin kurulmasından yaklaşık sekiz ay önce doğdu. Birliğe katılan ülkelerde Komünist Parti büroları açılıyor, yeni siyasal düzen partinin demir iradesiyle ilerliyordu. Söylendiği gibi, yaşananların bir bölümü gerçek, bir bölümü ise gösterişti; çünkü doğru hesap ancak işin sonunda ortaya çıkardı. Geleneksel ve dinî düşünceler yeniden biçimlendiriliyor, çağdaşlaştırılıyor ya da kararname ve yasalarla bir yana bırakılıyordu.

Siyasal ve ideolojik parti hareketleri; ekonomik dönüşüm ve bazı modern düşüncelere verilen değerle birlikte geleneğin yerini aldıkça, kültürel değişim de yavaş yavaş yeni bir biçim kazanıyordu.

Ders kitapları ve kültürel metinler, insanlığın yeni babası sayılan Lenin'e övgülerle doluydu. Bu önderin adı, yeni düzenin manevi babası gibi örnekleri, şiirleri, marşları ve insanların düşüncelerini kuşatıyor; eski millî ve yurtsever gurur solarken yerini devrimin maddeci bakışını taşıyan yeni kültür alıyordu.

Şah Begüm'ün Serdar Ailesinin Çevresindeki Çocukluğu

Aradan birkaç yıl geçti. Derviş zamanının çoğunu köyde geçiriyor, oradaki işlerle ilgileniyordu. Çocuklar büyümüş ve okula başlamıştı. Serdar'ın kız kardeşi Nesibe de tıp öğrencisiydi ve Serdar'ın evinin yanında yaşıyordu.

Kısacası Tohfe'nin ailesi, Derviş'in yokluğunu Serdar ve Nesibe'nin varlığıyla bir ölçüde dolduruyordu. Bu arada en iyi durumda olan Şah Begüm'dü. Kendi çapında küçük bir devrimciye dönüşmüştü; her gün Serdar'ın şoförü tarafından askerî ciple okula götürülüyordu. Akşamları Serdar'la onun evine gidiyor, çocukları olmayan Serdar ile eşinin evlat özlemini dolduruyordu.

Zaman akıp gidiyordu. Derviş hâlâ Bakü ile köy arasında gidip geliyordu. Tohfe, eşinden uzak kaldığı zamanların çoğunu Fateme'yle geçiriyor; Feyyaz ile Behram ise öğrenimleriyle meşgul oluyorlardı.

Şah Begüm ise elindeki imkânlar sayesinde hem bedenen hem düşünce bakımından gelişiyordu. Çoğu zaman büyüklerle birlikte oluyor, onlarla farklı yerlere gidiyor ve derslerinde Nesibe'den yararlanıyordu. Daha o yaşta kendi başına bir hanım gibi davranıyor, okulda herkesçe tanınıyordu. İzci olmuş, bütün askerî törenlere katılmaya başlamıştı. Etkinliklerdeki başarısı dikkat çekiciydi.

Bir generalin yeğeni olmanın elbette bazı ayrıcalıkları vardı; müdürün ve öğretmenlerin gözünde özel bir öğrenciydi. Bakü'deki Parti teşkilatının başındaki kişinin manevi kızı sayılıyordu. Ağabeyleri de askerî okulda okuyordu ve ikisi de pilot olmak istiyordu. Şah Begüm ise öğretmen, hatta bir önder rolünü benimsemek istiyor; sınıfta öğretmen yardımcısı gibi davranıyordu.

Kimse onunla açıkça tartışmaya cesaret edemiyor, herkes saygıyla davranıyordu. Bu ilgiye layıktı; farklı yeteneklerinin görülüp takdir edilmesi özgüvenini daha da güçlendirmişti.

Sovyet yönetimi ve sosyalist örgütler bütünüyle yerleşince ailenin maddi durumu oldukça iyileşti. Şah Begüm daha küçük yaşta pek çok eğitim, eğlence ve okul gezisi imkânına kavuştu; hayatın her anını coşkuyla yaşıyordu.

Fateme'nin Duygusal Durumu: Begüm'ün Büyük Ablası

Fateme her zaman sessiz ve sakindi. Hayattaki yenilgisini bütün acılığıyla kabullenmiş gibiydi. Ruhunu ya da en azından görünüşünü ayakta tutmak için kendisini ailenin şefkatli hizmetkârı rolüne vermişti. Kimin neye ihtiyacı olsa Fateme'nin adı anılıyordu. Bir iş ve ihtiyaç söz konusu olduğunda Fateme; zafer, başarı, hatıra, madalya ve yüksek notlar konuşulduğunda ise Şah Begüm öne çıkıyordu. Herkes ondan başarılarını anlatmasını istiyor, onun anlarına ortak olup kendisini kutluyordu.

Bütün bunlara rağmen Şah Begüm Fateme'ye karşı sevecendi ve onu her zaman iyi yürekliliğiyle anardı. Sık sık, "Keşke Fateme de yanımda olsaydı" derdi. Bu sözler Fateme'nin analık duygusunu beslerdi. Fateme onu kucaklayıp, "Benim küçük kahraman kız kardeşim, seni hep hatırlıyorum" diyerek öpücüklere boğardı. Böyle anlarda Begüm, merakla Fateme'nin zihnine girebilmeyi ve iyi kalpli ablasının iç dünyasını anlayabilmeyi dilerdi. Çocuklar arasındaki bu uyumda Derviş'in iyi yönetiminin ve Tohfe'nin sabrının payı büyüktü.

Derviş sık sık evden uzak kalsa da Tohfe ondan öylesine içtenlik ve saygıyla söz ederdi ki varlığı evde daima canlı kalırdı. Ailenin her başarısında çocuklara babalarının etkisinin ve varlığının nimetini hatırlatırdı. Fateme'nin yüzündeki kırmızı ben ise sanki birinin yanağına bıraktığı tokat izi gibi daha da belirginleşmişti.

Yüzündeki bu ben, Fateme için ayrı bir acıya ve insanlarla karşılaşmaktan kaçınmasının kalıcı bir nedenine dönüşmüştü. Zavallı Fateme kendisini iyi yürekli bir hanımdan çok evin hizmetkârı gibi görüyordu. Belki bütün bu iç baskılar konuşmasını da güçleştirmişti; çoğu zaman kekeliyordu. Aile hayatı sessizce sürerken zamanın gölgesi, Tohfe'nin yüzündeki çizgilerde ve Derviş'in sakalına düşen akta görülüyordu.

Oğlanların yüz çizgileri erkekleşmiş, yoğun çalışmalarının arasında bıyıklarının kara gölgesi belirmişti. Fateme de bedenen epey gelişmişti. Boyu kısa olmasına rağmen kadınlığa erişmesi, zarif hareketleri ve ev işlerini yönetmesi onu bir hanıma dönüştürmüş; Derviş'in evinde Ana Tohfe'nin yardımcısı ve yer yer vekili olmuştu. Ama Fateme'nin içi hâlâ kırılgan, özgüveni düşüktü.

Yaşı ilerledikçe çocukluğundan beri söyleyemediklerini yine dile getiremiyor, cümlelerini ağzından çıkarmadan önce adeta çiğniyordu. Duygularını gerçekten anlatmaya başladığında bir çocuk gibi ağlıyor, sözlerini kavga edercesine söylüyordu. Derviş öteki çocuklardan habersizce Fateme'yi bir uzmana götürmüş, ona yardım etmeye çalışmıştı. Ancak aşırı ilgi göstererek onu daha da zayıflatmamaya dikkat ediyordu.

Fateme'nin adını, işlerini ve emeklerini sık sık anarak onun ailedeki yerini herkesin zihninde görünür kılmaya çalışıyordu. Anasına en büyük desteği veren, aile bireylerinin ihtiyaçlarını bir araya getirip karşılayan kişi olarak önemini öne çıkarıyordu. Bu ince destek Fateme'yi hem hevesli hem kararlı kılmış, Derviş'le arasında derin bir bağ kurmuştu. Fateme de çocukluk kıskançlığının yerine Şah Begüm'e en yüksek sevgi ve ilgiyi koymuş; ona bütünüyle şefkatli bir ana gibi davranmaya başlamıştı. Kız kardeşinin başarısı için gösterdiği bütün çaba, gönlünün gururuna dönüşmüştü.

Bu sırada Şah Begüm hem bedenen hem zihnen büyümüştü. Bütün derslerinde başarılıydı; girdiği çevrelerin çoğunda önder sayılıyordu. Sanki liderlik kaftanı daha önceden onun için dikilip hazırlanmıştı.

Begüm'ün Okuldan Ayrılışı: Bir Volkanın Susturulması

Şah Begüm ilkokulun beşinci sınıfında olmasına rağmen dayısının gölgesinde pek çok resmî devlet törenine katılıyordu. Lenin'in ölümüne rastlayan bu dönemde öğrenci gezileri artmış, grupların içinde belirgin bir yere sahip olmuştu. Yürüyüşü, tavrı ve ateşli görüşleri onu yaşından büyük gösteriyordu. Kendisi bu değişimin pek farkında değildi; konumuyla uyum içinde, büyük bir özgüvenle yürüyor, konuşuyor ve görüş bildiriyordu.

Lenin'in ölüm günlerinde okulu adına ve Bakü öğrencilerinin temsilcisi olarak çeşitli törenlere katıldı; sık sık metin okuma ya da şiir söyleme görevi ona verildi. Bedensel olgunluğu görünse de erkeksi hareketleri ve meydandaki yıldızlığı daha baskındı. Korkusuzdu; en güç beden çalışmalarında başarılı oluyor, önderlik ediyor ve geleneksel kadın kalıplarını kırıyordu. Bütün bunlar Şah Begüm için doğal hâle gelmişti. Derviş kızının ilerlemesiyle gurur duyuyor, fakat onun bir gün geleneksel eş rolüne nasıl gireceğini gözünde canlandıramadığı için kaygılanıyordu.

Önce kendi tereddüdünü aşması gerekiyordu; çünkü Şah Begüm'ün yetişme biçimi ve mizacı, eşiyle büyük kızından çok farklıydı. Onun yeni dünyasına yalnızca Dadaş ile Zehra kolayca girebiliyordu. Şah Begüm de bu farkın bilincindeydi: Derviş ile Tohfe'yi sevip saymasına rağmen çoğu zaman dayısıyla yengesinin yanında bulunmayı tercih ediyor, onların evinde daha çok vakit geçiriyordu. Bu durum Derviş için güçtü. Kızıyla gelenek, evlilik ve geleceğe duygusal hazırlık üzerine konuşmak istiyor; ama onun yetiştiği şartların alışılmış ev hayatından çok uzak olduğunu görüyordu.

Derviş zekâsıyla bütün bunların farkındaydı, fakat söze nereden başlayacağını bilmiyordu. Bir baba ve ailenin dayanağı olarak bütün gücüne rağmen, bu yabancı meseleye nasıl yaklaşacağı konusunda kararsızdı. Kendisini tanımadığı bir dünyanın içinde hissediyordu.

Lenin'in ölümünden ve Stalin'in iktidara gelişinden sonra hava yavaş yavaş değişti; o sıcak ve düş dolu günler soğumaya başladı.

Şah Begüm geçen her gün yeni bir başarı kazanıyordu. Hayatı ve günlük programı bir bakanınki kadar doluydu. Bu düzenle öylesine bütünleşmişti ki hiç sıkılmıyordu. Bunca etkinlik ve planın arasında derslerinde de çok başarılıydı.

İlkokulun son yılında, yaklaşık on üç yaşındaydı. Yeni adımlar ve yeni başarılar için hazırlanıyor; Derviş'in dünyasından ve babasının onun için beslediği umutlardan büyük ölçüde habersiz yaşıyordu. Derken birden öyle bir olay oldu ki düşüncelerinde ve yüreğinde fırtına kopardı. Bir yıldırım gibi zihnini ateşe verdi, özgüvenini yakıp kül etti. Artık yelesi ve kuyruğu elinden alınmış bir aslan gibiydi; dayısının evine gitmekten bile korkuyordu.

Okula gitmemek için ısrar ediyor, okulun grup etkinliklerinden kaçınıyordu. Çoğu zaman köşesine çekiliyor, insanların arasına çıkmak istemiyordu. Aklını yitirmişçesine şaşkın ve perişan görünüyordu.

Ailenin bütün fertleri onun hâli karşısında şaşkın ve çaresizdi; korku ve kaygı bütün düşünceleri ele geçirmişti. Herkes bir yandan kendisini ve ötekileri yatıştırmaya çalışıyor, bir yandan da Şah Begüm'ün bir volkan gibi susup soğumasına ve küle dönüşmesine açıklamalar buluyordu. Nazar değmiş olabileceğini, yorulduğunu, ergenliğe girdiğini ve benzeri nedenleri düşünüyorlardı.

Fakat hiç kimse ne kendi açıklamasına ne de başkasınınkine gerçekten inanıyordu. Bir anda soğuyan ve içinde hiç ateş kalmamış gibi duran volkanın neden sustuğunu bilmiyorlardı. Öğretmenler ve okul müdürü konuyla ilgileniyor, psikologlar bu değişimin sebebini anlamaya çalışıyordu.

Şah Begüm için geceler ve gündüzler mutlak bir sessizlik içinde geçiyor; zamanını giderek daha çok yalnız ve insanlardan uzak geçiriyordu. Ailenin üzerine büyük bir acı çökmüştü. Bütün öğrencilerin yıl sonu sınavlarına hazırlandığı en hassas dönemde, bizim Şah'ımız isteksiz ve hareketsiz kalmıştı. Geceleri sık sık ateşleniyor, uykusunda sayıklıyor ve korkunç bir düş görmüş gibi dehşetle uyanıyordu.

Ama konuşmuyor, hiçbir soruya cevap vermiyor ve kendisini kalabalıktan uzak tutuyordu.

Birkaç gündür Tohfe'nin de hâli iyi değildi; neşesi kalmamış, gözleri donuk ve yaşlıydı, ağlamak için sanki küçük bir bahane bekliyordu. Sararmış yanaklarından sağanak gibi akan gözyaşı damlaları, onu gören herkesin yüreğini yakıyordu. Her zamanki gibi mazlum Tohfe, gözyaşlarını saklamak için avluya çıkıyor, havuz kenarındaki sardunyaların güzel kokusuyla oyalanıyordu. Sonra yüzünü yıkıyor; çaresizliğinin ve ana yüreğindeki acının izleri Fateme'nin zaten kırılgan hâlini daha da ağırlaştırmasın istiyordu.

Sizden ne saklayayım, Fateme'nin durumu da anasından iyi değildi. Kız kardeşinin hâlini gördükçe zamanın yüzüne indirdiği tokadın izlerini, yanağındaki kırmızı benin arkasında gizlemeye çalışıyordu. Sevgili kardeşinin, kraliçesinin ve örnek aldığı kişinin hayatına öylesine dalmıştı ki artık aynaya bakıp iç çekmesine gerek kalmıyor; ahlar yüreğinden kendiliğinden yükseliyordu. Fateme içindeki yangını gözyaşıyla değil, ahlarla dışarı vuruyor; bütün işini gücünü bırakmış anasının yerine ailenin düzenini yine de yürütüyordu.

Bu kez Derviş'in yolculuğu daha uzun sürmüştü. Şah Begüm'ün sesinin ve canlılığının eksildiği evin havasına dayanmak ona da güç gelmiş, işe sığınmış gibiydi. Ağabeyleri ise ders ve ek eğitimlerle meşguldü; eve geç geliyor, can sıkıntılarını ve kırık gönüllerini sessizliğin içinde saklayarak kitaba ve okumaya sığınıyorlardı.

Kısacası, güzel dilli Şah'ın susmasıyla Derviş'in evi sessiz ve kasvetli olmuş; kapısından duvarına kadar hüzün akmaya başlamıştı. Her gece lambalar erkenden sönüyor, fakat ev halkı uzun saatler karanlıkta tavana bakıp zihinlerinde kederli bir film seyrediyordu. Tahttan düşmüş Şah Begüm'ün bilinmeyen derdine çare bulunacağına dair umut da anbean soluyordu. Yıl sonu sınavlarına çok az kalmıştı. Derken Derviş döndü; üstelik öncekinden daha güçlü ve kararlıydı. Sanki bir süre sahneden uzak kalmak ona yeni bir enerji vermişti.

Eve varır varmaz Fateme'yi çağırdı; onu öpüp bütün emekleri için teşekkür etti ve bir hediye verdi. Aynı hediyeden bir tane de Şah Begüm'e götürmesini istedi. Bu hediyeleri yıllar önce Kerbelâ yolculuğunda aldığını anlattı: gümüş zincirli, kristal yıldız taşlı iki güzel kolye. Fateme'nin kolyesinin taşı yeşil, Şah Begüm'ünki ise yakut kırmızısıydı. Fateme'den kız kardeşine, Baba'nın döndüğünü ve onu görmek istediğini söylemesini rica etti.

Kolyesini boynuna takıp Baba'nın karşısına öyle gelmesini de söyledi. Fateme'yi gönderdikten sonra kendi odalarına geçti ve kapıyı kapattı. Tohfe'ye yaklaşıp onu kucakladı; hayatında ilk kez eşinin kollarında açıkça ağladı. Derviş'in bu hâlini Tohfe de anlamakta zorlanıyordu.

Bu kişinin; nice mücadeleden geçmiş, ağır sözlü, sabır kayası ve dayanıklılık efsanesi olan o Derviş olduğuna inanmak güçtü. Kırılgan hâliyle bir çocuk kadar masum görünüyordu. Bu görüntü, Tohfe'nin kalbinde yeni bir kapı açtı. Derviş'in şefkatli ve yumuşak yanının anahtarı görünmüş; yaralı ananın en derin merhametini uyandırmıştı.

Tohfe'nin içindeki çocuk, Derviş'in yanında yeniden uyanıp alevlendi. Bütün sevgisiyle onun başını ve yüzünü sıcak elleriyle okşadı; gururlu ama yenilmiş gözlerinden akan yaşları sildi. Bir ana, çocuğunun ağlamasına nasıl dayanamazsa Tohfe de Derviş'in gözlerini birbiri ardınca öpüyor, gözyaşlarına adeta yalvarıyordu: akmayın. Sanki Derviş'in her damla gözyaşı Tohfe'nin ruhunu yakıyor, içinde yeni bir ateş tutuşturuyordu. Keşke o anlar filme alınabilse ve gönlü kırık insanlığa armağan edilebilseydi. Ne kadar masum, ne kadar sevgi dolu, kırılgan ve anlaşılırdı.

Ataerkil dünyada erkeğin gözyaşına izin verilmese de sevgi ve şefkat dünyasında erkeğin gözyaşı en gür sesi çıkarır.

Derviş ile Tohfe'nin alışılmadık biçimde kapalı kalan o kapının ardında ne kadar durduğunu bilmiyorum. Sonra onlara göksel bir ses ulaştı; umut, özlem ve sevgi taşıyan bir ses. Şah Begüm babasını çağırıyordu. Derviş kendisini toparladı, gözyaşlarını sildi ve kapıyı açtı. Büyüyen kızına duyduğu saygıdan yıllardır böyle açıkça sarılmadığı evladını bütün gücüyle kucakladı; başını ve yüzünü öptü.

Şah Begüm ile Fateme ağlıyor, "Baba" diye seslenip ona sarılıyorlardı. Üçü de gözyaşı içindeydi. Çok geçmeden ana da onlara katıldı. Gökte parçalanıp sele dönüşen kül rengi bir bulut gibi hepsi ağlıyordu.

Aylarca süren kederin acısı bir anda patlamıştı. Aynı zamanda Şah Begüm'ün sesini yeniden duymanın özlem yaşları ve o evin yeniden canlanan hayatı da onlarla birlikte ağlıyordu.

Öylesine çok gözyaşı döküldü ki dördünün de o selde boğulduğunu söylesem abartmış olmam. Evin üstündeki keder bulutları gözyaşlarıyla dağıldı; sıcaklık yeniden içeri yayıldı. Herkes ötekinin hâlini düşünüyor, kızlar Baba için kaygılanıyordu. Sevgi ve duygunun çiçek kokusu evi doldurmuştu.

Kalplerde sevgi ve şefkatten başka bir şey kalmamıştı. O evin azgın denizi yatışmış; herkes kurtuluş kıyısına ulaşmanın huzuruna sığınmıştı.

Şah Begüm'ün yeniden yürüyüp davranışlarının doğallaşması bütün aileyi sevindirmişti. Buna rağmen kimse gerçeğin peşine düşmedi; aralarında konuşup anlaşmamış olsalar da yaşananlar konusunda sessizliği korumakta birleştiler. Derviş bu durumu akıllıca değerlendirdi ve birkaç gün dinlenmek için köye gidip sonra dönmelerini ayarladı. Oğlanlar dersleri ve eğitimleri yüzünden onlara katılamadı. Şah Begüm de bir süre öğrenimine ve okula ara vermişti.

Derviş ile Tohfe, Fateme ve Şah Begüm'ü yanlarına alıp yola çıktılar. Köyün açık ve ılıman havasında yaklaşık bir haftayı neşe içinde birlikte geçirdiler. Bu, kızların babalarına yeniden yaklaşması için güzel bir fırsattı. Son gece dönüş hazırlığı yapıyorlardı; fakat hiçbirinin gönlü dönmek istemiyordu. Oğlanları daha fazla yalnız bırakmak istemedikleri için vicdanlarının zoruyla geri gitmeleri gerektiğini düşünüyorlardı.

Ertesi sabah namazdan sonra Derviş arabasını yükleyip yola hazırlandı. Tohfe ve kızlar da o bölgede görevli bulunan ve onları Bakü'ye götürecek Dadaş'ın şoförünü bekliyordu. Şoför gelince yola koyuldular. Derviş ise at arabasıyla başka bir yoldan hareket etti. Yol üzerinde bazı işleri olduğu için akşama kadar yoldaydı; ötekiler eve daha erken ulaştı.

Kadınlar varır varmaz temizliğe ve yemek hazırlığına başladılar. Evde yeni bir değişim açıkça görülüyordu: Şah Begüm de eskisinin tersine ev işleriyle ilgileniyor, ablasına çok yardım ediyor ve onun söylediklerini yerine getiriyordu. Bu arada çantasını ve kitaplarını da topladı; ertesi gün okula gideceğini herkese sezdirerek ağabeyi Behram'dan kendisine eşlik etmesini istedi.

Böylece Şah Begüm yeniden okula başladı. Okuldan sonra dayısının bürosuna gidiyor, fakat eskisi gibi onun evine geçmek istemiyordu. Üzerinde baskı hissetmesin ve kendi isteğiyle hareket edebilsin diye kimse ona karşı çıkmadı. Bu yüzden geceleri çoğunlukla Fateme'yle vakit geçiriyor, ev işlerine yardım ediyordu.

Şah Begüm'ün davranışlarındaki bu büyük değişim herkese tuhaf geliyordu; ancak kimse karşı çıkmıyor, tersine memnuniyetle karşılıyordu. Özellikle Fateme'ye davranışı dikkat çekiyordu. Ablasının sözünü gönüllü olarak dinliyor, söylediklerini yapıyor ve zamanının çoğunu onunla geçiriyordu. Okul dışındaki etkinliklere katılmak istemiyor; derslerini evde sürdürüyor ve ihmal etmiyordu.

Fateme Şah Begüm'e çok bağlıydı ve onu derinden seviyordu. Kız kardeşinin ruh hâlini dikkatle izliyor; bazen onda sinirlilik, kaygı, sabırsızlık ve çabuk öfkelenme izleri gördükçe endişeleniyordu. Kalbinin kapısını açıp içindeki sırrı öğrenmek istiyordu, ama Şah Begüm nöbetini sıkı tutuyor; Fateme'nin ısrar etmesine fırsat vermiyordu. Çoğu zaman dersleri ve sınavları öne sürerek soruların altından sıyrılıyordu.

Şah Begüm'ün dersleri konusunda kaygılanması elbette gerçekti; sınavlarda başarılı olarak kendisinden beklenenleri karşılaması gerekiyordu. Fakat geceleri uykusunda huzursuzlanması, zaman zaman ağlayıp birine yalvarması Fateme'nin zihninde bir sır olarak kalıyor ve kaygısını büyütüyordu. Ana babasını üzmemek için ağzını kapalı tutuyor, ama yüreği rahat etmiyordu.

Günler ve geceler birbirini izledi; mutsuzluğun nedeni hâlâ bilinmiyordu. Aynı zamanda Sovyetler Birliği'ne bağlı toplumlarda siyasal durum kararsızdı; küllerin altında gizli bir ateş yanıyordu. Stalin parti içinde mutlak güce ulaşmak için diktatörce yöntemlerle rakiplerini toplumdan ve siyasal iktidardan uzaklaştırıyor; çirkin ve gerekçesiz suikastların ardından, komünist devrimin zaferinde temel rol oynamış kişileri doğrudan kendi emriyle tasfiye etmenin zeminini hazırlıyordu.

Bu sırada Dadaş'ın İran'a yakın düşünceler taşıdığı ileri sürülerek konumu sorgulanmış ve bir süre Parti merkezinden uzaklaştırılmıştı. Bakü halkı arasındaki saygınlığı nedeniyle henüz bütünüyle saf dışı edilememişti; ama "bundan sonra ne olacak" bataklığında sıkışmış, zihni kaygıyla dolmuştu.

Sınav dönemi yaklaşıyordu. Şah Begüm bütün gücüyle çalışıyor ve sınava hazırlanıyordu. Uykusuz gecelerin, erken uyanılan sabahların ardından sınav günü geldi. Şah Begüm zekâsına ve emeğine dayanarak ağır şartların üstesinden en iyi biçimde geldi; en yüksek notları alıp sınıfını geçti.

İlkokulun son sınıf sınavlarını başarıyla bitirince herkes Şah Begüm'ün bundan sonraki hedefini merak etti. Fakat o tek kelime etmiyordu. Behram bir iki kez ne yapmak istediğini sorduysa da açık bir cevap alamadı. Yaz tatili ilerledikçe kayıt zamanı yaklaşıyor, hedefini açıklama zorunluluğu Şah Begüm için giderek ağırlaşıyordu. Sonunda şartlar onu konuşturdu ve bu yetenekli öğrencinin ağzından hiç kimsenin beklemediği bir karar çıktı.

Evet, Şah Begüm öğrenimini sürdürmek ve ders çalışmak istemediğini; resmî bir görev peşinde olmadığını, anası ve ablasıyla evde kalmayı tercih ettiğini kesin bir dille açıkladı. O dönemin şartları ve kızlar için ilkokulu yeterli gören ailenin nispeten dindar kültürü düşünüldüğünde bu karar bütünüyle akıl dışı sayılmıyordu. Üstelik Parti'nin içi boş sloganları konusunda oluşan kuşkular, Dadaş'ın isteksizliği ve Parti çalışmalarının eskisi kadar çekici görünmemesi de bu kararı etkilemişti.

Aslında Derviş ile Tohfe de Şah Begüm'ün seçiminden hoşnuttu. Onun geleceğine ilişkin pek çok belirsizlik ortadan kalkmıştı; çünkü seçtiği yol ailenin geleneksel kültürüne daha yakındı ve komünist düşüncenin sunduğu değerlerden daha az etkileniyordu.

Fateme de bu karardan rahatsız olmadı. Şah Begüm artık uçmak istemeyince, Fateme'nin evde kalması da daha anlaşılır hâle gelmişti. Fateme, Şah Begüm'ün tersine resmî okula gitmemiş; o dönemdeki birçok kadın gibi Molla Bacı'dan ders almış, sonunda alfabeyi, okumayı ve yazmayı öğrenmişti.

Begüm'ün kararı üzerinde uzun uzun konuşulmadı; eğitimine devam etmeme isteği olağan karşılandı. O günden sonra Şah Begüm, anası ve Fateme'yle gündelik hayatın işleri içinde yaşamaya başladı. Behram birkaç kez yumuşak ve ağabeyce bir tavırla kararını değiştirmeye çalıştı. Şah Begüm ona büyük saygı duysa da geri adım atmadı. Sonunda Behram ısrar etmeyip yalnızca, "Ne zaman konuşmak istersen ya da yeni bir düşüncen olursa benimle paylaşabilirsin" dedi. Şah Begüm böyle bir ihtiyacın doğacağını sanmadığını kesin biçimde söyleyerek kararının sağlamlığını gösterdi.

Birkaç ay hayat olağan akışında sürdü; yalnızca Dadaş'ın konumu inişli çıkışlıydı. Stalin güçlendikçe siyasal ve parti ortamı kötüleşiyor, güvenlik baskısı artıyordu. Muhaliflerinin sayısı çoğaldıkça Stalin'in korkusu büyüyor, o da denetimi daha sertleştiriyordu. Hava bütünüyle bir güvenlik rejimine dönüşmüştü. Derviş'in ailesi ise günlük hayatını sürdürüyor; oğlanlar öğrenim ve eğitimleriyle uğraşıyordu.

Beklenmedik Bir Aşk: Begüm'ün Hayatında Yeni Bir Sarsıntı

Bir gün Tohfe ve kızlar düşbere hazırlıyordu. Düşbere pişirmesi oldukça zahmetli bir çorbadır. Önce hamur hazırlanır; sonra ekmek hamuru gibi tahtaya serilir ve ohlov denen yuvarlak oklavayla iyice inceltilir. Ardından satranç tahtası gibi yaklaşık üçer santimetrelik eşit karelere kesilir. Her karenin üzerine genellikle baharat ve tuzla yoğrulmuş kıymadan küçük bir parça konur.

Kare hamurun köşeleri üst üste getirilerek ikizkenar üçgene benzeyen bir biçim verilir. Kenarlarına parmaklarla bastırılır; hamur birbirine yapışır ve iç malzeme üçgenin içinde bütünüyle kapanır. Sonra üçgenin iki ucu yuvarlanıp birbirine tutturulur ve bir kulak biçimi ortaya çıkar. Hazırlanan düşbereler kaynar su dolu tencereye atılır ve iyice pişirilir.

Pişerken tuz, biber, sirke ya da limon suyu eklenir. Bu çorba çoğunlukla bütün ev halkının bir arada olduğu günlerde yapılır; hem lezzetli hem de bereketli bir yemektir. Habersiz bir konuk gelirse biraz daha su ve çeşni katılarak herkese yetirilir, kimse mahcup olmaz. O gün kadınlar elleri, başları ve yüzleri unla hamura bulanmış hâlde düşbere hazırlarken birden Zehra çıkageldi.

Zehra korkmuş ve perişandı. Yavaşça Tohfe'nin karşısına oturup kulağına bir şey fısıldadı. Tohfe'nin yüzü bir anda sarardı ve fenalaşarak güçsüz kaldı. Anasının bu hâllerini bilen Fateme hemen bir bardak su getirdi ve içine bir kesme şeker attı.

Boynundaki altın kolyeyi de çıkarıp şekerli suyun içine bıraktı. Altının değdiği o suyu yavaşça anasının ağzına döktü. Sonra onu hemen hamur sofrasının yanından uzaklaştırdı. Duvar dibindeki iki büyük minderi öne çekip anasının arkasına yerleştirdi; Tohfe'yi minderlere yasladı ve ellerini, ayaklarını, omuzlarını ovmaya başladı.

Zehra korkmuştu; ani şok Tohfe'yi ağır biçimde sarsmıştı. Onun hâlini görünce hem endişelenmiş hem de haberi böylesine ansızın verdiği için pişman olmuş gibiydi. Ortalık biraz yatışıp Tohfe kendine gelince Fateme'ye, "Beni odama götürmeme yardım et. Siz yemeği hazırlamaya devam edin" dedi.

"Beni Zehra'yla yalnız bırakın; biraz işimiz var." Zehra, "Tohfe can, iyi değilsin. Dinlen, sonra konuşuruz" dedi. Ama Tohfe, "Hayır, hayır, odaya gidelim" diye ısrar etti. Fateme'nin yardımıyla ayağa kalktı; üçü odaya geçti. Fateme minderleri getirip anasını rahat ettirdi.

Bütün bu süre boyunca Şah Begüm donmuş, şaşkın hâlde duruyordu; sanki ruhu uçmuş ya da gözleri açık derin bir uykuya dalmıştı. Tohfe yerine yerleşir yerleşmez Fateme'ye düşbereyi hazırlamaya devam etmesini ve çıkarken kapıyı kapatmasını söyledi. Fateme çıkıp kapıyı kapatınca Tohfe birden Zehra'nın ellerine sarıldı ve inleyerek, "Zehra, söyle, başımıza ne geldi?" dedi. Cümlesi bitmeden boğazındaki düğüm çözüldü ve gözlerinden sel gibi yaş aktı. Zehra ürktü; onu yatıştırmaya çalışarak, "Aman, hiçbir şey olmadı; kendini öldüreceksin!" dedi.

"Biraz sakin ol. Sana iyi haberler getirdim; hayırlı bir iş için geldim." Ama Tohfe ya bu sözleri duymuyor ya da inanmıyordu. Zehra'ya yalvararak, "Böyle telaşla geldiğine göre ne oldu?" diye sordu. Zehra, "Şimdilik yalnızca sen bil; çocuklara hiçbir şey söyleme" dedi. Tohfe, "Peki, merak etme; anlat" deyince Zehra başladı: "Dün evimize iki kişi geldi; bir kadınla bir erkek. Yan sokağımızda oturduklarını, İran'dan gelmiş Azerbaycanlı göçmenler olduklarını söylediler."

"Evimize sık sık gelen bir kız hakkında soru soruyorlardı. Verdikleri bilgilerden Şah Begüm'ü kastettiklerini anladım. Dikkat kesildim; onun akrabası olduğumu, dayısının evde bulunmadığını ve iki saat sonra döneceğini söyledim. Böyle uygunsuz bir saatte rahatsız ettikleri için çok özür dilediler; gitmek üzere olduklarını, izin verirsek iki saat sonra geri dönüp dayısıyla konuşacaklarını söylediler."

"Ben de, 'Peki, dayısı eve gelince ziyaretinizden söz eder, onu haberdar ederim' dedim."

"Onlar ayrıldı. Dayısı eve döndükten yaklaşık bir saat sonra kapı çalındı; gelenlerin onlar olduğu belliydi. Ben zaten Dadaş içeri girer girmez konuyu anlatmıştım. Evet, yine onlardı."

"Davetim üzerine içeri girdiler. Selamlaşmadan sonra cana yakın, ne söylediğini bilen biri gibi görünen adam söze başladı: 'Hayırlı bir konu için zamanınızı aldığımızdan dolayı özür dileriz. Aslında bir süredir bu meseleyle uğraşıyoruz. Oğlumuz, evinize sık sık gelen bir kızdan söz ediyordu; fakat bir süredir onu burada görememiş.'"

"'Oğlumuz onunla yakından tanışmıyor; fakat geliş gidişlerimiz sırasında dikkati bu kıza yönelmiş, biraz araştırmış ve ona ilgi duyduğunu söylemiş. Ne var ki kız bir süredir görünmeyince oğlumuz perişan oldu; bir şey yapmazsak kendisini öldüreceğini söyleyerek bizi tehdit etti. Baskısı öyle arttı ki velileri olarak önce sizi ve ailenizi tanımaya, mümkünse kızın görüşünü öğrenmeye geldik. Sizde de bir istek olursa resmen ana babasına gidip kendisini isteyeceğiz.'"

Dadaş büyük bir saygıyla, "Daha yeni olgunluk çağına ulaştı ve önünde parlak bir gelecek var" dedi. "Hele tek taraflı bir ilgi yüzünden bu kadar erken evlenmek isteyeceğini sanmıyorum. Fakat artık kendi hayatı hakkında görüş sahibi olacak yaşta; konuyu ailece konuşalım, sonra size cevap verelim."

Dadaş o günlerde idari işleri yüzünden çok yoğundu. Zehra, "Önce meseleyi Şah Begüm'den dinlemek, sonra Derviş'le konuşmak için sana geldim" dedi. Tohfe'nin yüreği biraz yatışmış, şimdi pek çok bilmecenin parçaları yerine oturmaya başlamıştı.

Tohfe, Zehra'dan alışveriş bahanesiyle Şah Begüm'ü dışarı çıkarmasını ve onunla konuyu konuşup durumu açıklığa kavuşturmasını içtenlikle rica etti. Zehra bu işi seve seve kabul etti; çünkü Şah Begüm onun için gerçekten çok değerliydi. Hemen harekete geçti ve Fateme'ye, "Sen annene yardım edip düşbereyi bitir. Ben Şah Begüm'le alışverişe çıkacağım; çok geçmeden döneriz" dedi. Sonra Şah Begüm'ü çağırıp hazırlanmasını istedi.

Kadın diplomasisi başlamıştı. Zehra ile Şah Begüm dışarı çıktılar. Şah Begüm konunun kendisiyle ilgili olduğunu, alışverişin yalnızca bahane sayıldığını sezmişti; ama bir şey söylemedi. Zehra, "Bir yere gidip biraz konuşalım" dedi. Şah Begüm, "Dayımın bürosundaki kantine ne dersin?" diye sordu. Zehra, "Dayın oradan geçebilir" deyince Şah Begüm, "Suç işlemedik ya; bütün sırlarımız dayıma açılsa ne olur?" dedi.

"Üstelik bence dayım da orada olur; daha iyi." Zehra onun konuya odaklandığını bütünüyle anladı. "Peki, önce kendi aramızda konuşuruz; sonra dayının vakti varsa bürosuna gideriz. Ne yazık ki bu günlerde iş yerindeki şartları çok ağır, sıkı denetim altında" dedi. Şah Begüm, "Biliyorum, hava değişti. Artık devrimden, sosyalizmden ve halktan söz edilmiyor. Bütün kavga, ülkenin nimetlerini yöneticiler arasında paylaşma kavgası. Tarih yine kendisini tekrarlıyor" diye karşılık verdi. Bu sözler Zehra'yı öylesine etkiledi ki hiç duraksamadan Şah Begüm'ün yüzünü öptü ve, "Haydi gidelim" dedi. İkisi yola koyuldu.

Yolun yaklaşık dörtte birini geçmişlerdi. Şah Begüm sözü kendisi açtı ve "Zehra Teyze, nasılsın? İnşallah iyisindir" dedi. Zehra, "İyiyim. Seninle evlenmek isteyen bu genç hakkında konuşmak, hikâyeyi kendi ağzından dinlemek istiyorum" deyince Şah Begüm anlattı: "Teyze, bu genci tanımıyorum; ama sonradan düşününce, sizin eve giderken onu birkaç kez yol üzerinde gördüğümü hatırladım."

"Bir gün yanıma yaklaşıp ilgisini açıkladı. Gerçekten şaşırdım; böyle sözler duymaya hiç hazır değildim. Biraz sert davranıp ona, 'Sen kimi karşına aldığını bilmiyorsun' dedim."

"'Birincisi, tavrınızla gösterdiğiniz gibi ben yol üstünde rastlanan sahipsiz bir kız değilim. İkincisi, ben top oyununun peşindeyim, nişanlılık oyununun değil.' Genç kekeleyerek, 'Ama ben ciddiyim ve sizi seviyorum. İzin vermezseniz sizi kaçırabilirim; o zaman aileler de razı olur' dedi. Ben de, 'Gördün mü, beni de ailemi de tanımıyorsun' diye karşılık verdim."

"'Git biraz büyü. Önünde daha çok zaman var. Lütfen bir daha beni rahatsız etme ve sana ağır bir ders vermeden yolumdan çekil.' Sonra da oradan uzaklaştım. Doğrusu çok sarsılmıştım."

"Bu, aile dışından bana yönelen ilk duygusal ilgiydi. İçimde hem biraz gurur duydum hem de yumuşadım. Ama ben aileme zarar verecek, dayımı ve sizi üzecek bir kız değilim. Öte yandan kız kaçırma meselesi çevresinde yapılan aptalca işler hakkında haberler duymuştum. Bu gencin, doğru ya da yanlış, söylediklerinde ciddi olduğuna dair güçlü bir his de taşıyordum. Korktum."

"Bir süre çaresiz ve dili tutulmuş gibi kaldım; kimseye bir şey söyleyemedim. Bu yüzden sizin eve gelmemeye karar verdim, bir süre okula da gitmedim. Bir yandan ne olacağını merak ediyor, hatta içimde uyanan tuhaf duyguyu anlamaya çalışıyordum."

"Aslında böyle şeyleri hiç düşünmezdim; özellikle devrimci hareketler ve devrimin hedefleri zihnimi bütünüyle kaplamıştı. Fakat bu teklif içimde ne yapacağımı bilemediğim garip bir duygu yarattı. Kısacası kabuğuma çekildim. Davranışlarım ailemi kaygılandırdığı için utanıyordum; ama zihnimdeki çatışma ne kolayca yutulacak ne de tükürülecek bir lokmaydı. Kendimi yeniden bulup bir sonuca varmam zaman aldı." Şah Begüm bir süre sustu. Zehra onun sözlerine dalmıştı; bu genç kızdaki olgunluğa tanık olmak sevgisini ve gururunu daha da büyütmüştü.

Tatlı ve anlamlı bir gülümsemeyle, "Peki gelin hanım, öyleyse evet mi?" diye sordu. Şah Begüm ciddi bir sesle, "Ailemin rızası olmadan benim ağzımdan hiçbir 'evet' çıkmaz" dedi. "Ben ülkülerin ve değerlerin peşinden giden bir adamın kızıyım. Kısa süre önce babam Fateme'yle bana hediye verdiğinde, ailemin hiçbir şart koşmadan sunduğu sevginin değerini daha iyi anladım. Boğazımdaki düğüm çözüldü. Hayatımın örnek erkeği olan babamın gözyaşlarını görünce onu sevgiyle kucakladım; kuru geleneksel önyargıları bir yana bırakıp yüzünü öptüm ve korkmadan kollarına sığınarak huzur kıyısına ulaştım."

Gözlerinde yaş halkaları beliren Zehra sakin sakin, "Peki canım, vardığın sonuç nedir?" diye sordu. Şah Begüm şöyle dedi: "Teyze, benim için en yüce ve değerli sevgi ailedir; hem bugün sahip olduğum aile hem de bir gün kurmam gereken aile. Hükümetin gidişinden memnun değilim, ülkülerini içi boş buluyorum; bu nedenle duygularımın oyuncağı olmak istemiyorum. Okumak istiyorum; ama uygun görülürse evlenebilirim de. İlk şartım ailemin rızası ve eş adayının doğru biçimde tanınmasıdır. Bana göre ancak kendisini aileme layık olduğunu kanıtlayan bir erkek buna değer."

Zehra Hanım bir saat içinde iç huzuruna kavuşmuştu. Şah Begüm'ün olgun yaklaşımı meselenin düğümünü büyük ölçüde çözmüştü.

Dünyayı görmüş ve sezgileri güçlü Zehra, Begüm'ün muhakemesinin ve özgüveninin derinliğini artık daha açık görüyordu. Begüm o genç hakkında çok az şey bildiği hâlde sözlerini dinlemiş, davranışlarını tartmış ve sağlam bir sonuca varmıştı. Buna karşılık gencin tavrında reddedilmişliğin, aceleciliğin ve duygusal bir eksikliğin izlerini seziyordu. Zehra hiçbir şey söylemedi; pek tanımadığı birini yargılamayacak, ama içinde duyduğu belirsizliği de görmezden gelmeyecekti.

Zehra Begüm'e, "Peki canım, eve dönelim. Ben ananla konuşurum; Dadaş da bu gece gelir, hep birlikte görüşürüz. Ne dersin?" diye sordu. Şah Begüm, teyzesinin yüzünü öperek memnuniyetini gösterdi ve birlikte eve döndüler.

Tohfe odasında uyur gibi sessizce oturuyordu. Belli ki Fateme bütün işleri toplamış, odayı baştan başa düzene koymuştu. Fateme heyecanla Şah Begüm'e gidip, "Ne aldınız?" diye sordu. Elbette asıl merak ettiği başkaydı; ama doğrudan sormaya dili varmıyordu. Şah Begüm sakin sakin, "Merak etme, önemli bir şey yok. Ama sanırım bu gece misafirimiz var" dedi ve odasına geçti.

Zehra Tohfe'nin yanına gitti ve görünüşe göre bütün hikâyeyi anlattı. Sonra vedalaşıp gece Dadaş'la birlikte dönmek üzere ayrıldı. Tohfe Şah Begüm'ün yanına gidip yanağını öptü ve, "Kızım, ak sütüm sana helâl olsun. İnşallah mutlu olursun" dedi. Duası öylesine içten ve gönülden geliyordu ki en soğuk yüreği bile ısıtabilirdi.

Derviş işten ya da dışarıdan döndüğünde yemek her zamanki gibi hemen hemen hazır olurdu. Önce namazını kılar, bu sırada kurulan sofraya sonra gelirdi. Fakat o gece namazdan çıktığında ortada akşam sofrası yoktu. Gülümseyerek, "Tohfe, bu gece sahur mu yapacağız?" dedi. Tohfe, "Hayır, misafir bekliyoruz" diye karşılık verdi. Derviş, "Peki kimi bekliyoruz?" diye sorunca Tohfe onu odaya götürüp bütün hikâyeyi anlattı. Derviş'in duyguları karışıktı: Bir kızının bahtının açılmasına seviniyor; öte yandan büyük kızı Fateme'nin aynı mutluluğa ulaşamamış olmasından dolayı üzülüyor ve kaygılanıyordu.

Birkaç dakika sonra kapı çalındı. Dadaş ile Zehra bir kutu tatlıyla içeri girdiler. Hâl hatır sorduktan sonra koltuklara oturacaklardı ki Tohfe Hanım, "Önce sofraya geçip yemeğimizi yiyelim. Sonra rahatça sohbet eder, çayımızı içeriz. Şah Begüm ile Fateme'nin de işleri var; onlar kendi işlerine dönerler" dedi. Tohfe'nin sözü üzerine Fateme hemen sofrayı kurmaya gitti.

Dadaş ile Derviş sofraya geçmeden önce alçak sesle konuştular. Zehra ve Fateme hazırlıkları sürdürüyordu; fakat gelin adayı henüz ortada görünmemişti. Sonunda Zehra, "Begüm can, dayın geldi" diye seslendi. Sanki kapının ardında bekliyormuş gibi Begüm koşarak geldi, dayısını öptü ve babasına masum bir bakış attı. Bu bakış Derviş'in içini ateş gibi yaktı. Derviş neredeyse istemsizce, "Mutlu ol kızım" dedi. Onun duası Begüm'ün huzursuz kalbini yatıştırdı, korkusunu azalttı.

Yemekten sonra Zehra kızlara, "Siz işinize bakın; sofrayı ben toplarım, çayı da getiririm. Bizi merak etmeyin" dedi. Kızlar ayrıldı. Derviş ile Dadaş konuşmaya başladılar; fakat bu, kolayca yürüyen bir konuşma değildi.

Sanki ağızları dışarıdan mühürlenmişti; o sırada bir evliliğin kaderi biçimleniyordu. Sonunda Dadaş'ın önce Parti'nin güvenlik bürosu aracılığıyla araştırma yapıp bilgi toplamasına karar verildi. Elde edilen bilgiye göre bir sonraki adım atılacak; damadın ailesinin gelmesine izin verilip verilmeyeceği belirlenecek, olası sorunlar önceden konuşulup önlenecekti. Şimdilik mesele gizli ve kapalı tutulacaktı: Hem henüz nereye varacağı bilinmediği için hem de Fateme'nin hassas ruhu özel bir özen gerektirdiği için.

O gece neşe içinde geçti. Birkaç gün sonra bilgiler toplandı. Damat adayı ve ailesi İran'dan gelmiş göçmenlerdi; geçmişleri hakkında çok ayrıntı bulunmasa da görünürde kuşku uyandıracak bir mesele yoktu.

Bakü'ye göçmeden önce İran'da, Derviş'in doğduğu bölgenin yakınında yaşamışlardı. Derviş de ataları göçmeden önce Karadağ'da dünyaya gelmişti. Bu ortak kök, iki ailenin birbirine yakınlaşmasına olumlu bir zemin hazırladı.

Görüşmeler yapıldı, sözler verildi ve tanışmak için bir gün kararlaştırıldı. Belirlenen gün geldi; konuşmalar çoğunlukla iki ailenin birbirini tanımasına yönelikti. Nişanlılık için, tarafların birbirini daha iyi tanıyacağı bir süre öngörüldü.

Begüm de mümkün olursa şimdilik öğrenimini sürdürmek istediğini söyledi.

Taraflar ileri sürülen şartlarda bir sorun görmedi ve bu evliliğin yolu açıldı. Ne var ki bu bağ daha sonra Dadaş için sıkıntı yaratacaktı. O dönemde Sovyetler Birliği, iki Azerbaycan arasındaki—Güney ve Kuzey—bağlardan kaygı duyuyordu. Hele sistemin içinde bulunan bir Parti yöneticisinin İran'la akrabalık kurması güvenlik açısından kuşkuyla karşılanıyordu. Sovyetler Birliği'nin iç koşulları ve ülkedeki giderek ağırlaşan güvenlik havası huzursuzluğu artırmış; Stalin'in diktatörce yasaları Dadaş'a büyük sorunlar çıkarmış, hatta bir süre Parti'den uzaklaştırılmasına yol açmıştı.

Dadaş, açık bir kanıt gösterilmeksizin İran'a yakınlık duymak ve İran'la ilişki kurmakla suçlanmıştı. Bu evlilik ileride onun hayatını etkileyecekti; daha başlangıçta da ailenin içinde başka kaygılar doğurmuştu. Derviş ile Tohfe bir yandan Begüm'ün seçiminden memnun görünmesine ve kızlarından birinin hayatında yeni bir başlangıcın doğmasına seviniyor; öte yandan Fateme'nin hassas ruhu için derin bir üzüntü ve endişe duyuyordu.

Geleneğe göre küçük kız kardeşin büyüğünden önce evlenmesi doğru sayılmazdı; hele büyük kızın evlenmemesi için görünür bir neden yoksa. Bu durum Fateme üzerinde ruhsal baskı yaratıyor, düşük özgüvenini daha da zedeliyordu. Buna rağmen Fateme kız kardeşinin evliliğine yürekten seviniyordu. Sanki kendi kızını evlendiriyor; damatla gelin arasında şefkatli bir köprü oluyordu. Feyyaz ile Behram ise açıkça karşı çıkmasalar da içlerinden Şah Begüm'ün ilerleme yolunda parlak bir geleceği olduğunu ve evliliğin bu yolu yavaş yavaş kapatacağını düşünüyorlardı.

Kendileri de askerî okuldaki dersleri ve ilerlemeleriyle çok meşguldü.

Begüm'ün Evliliği

Yeni damat yakışıklı, güzel konuşan ve uzun boylu bir gençti. Gidip gelişlerinde kibar ve nazik davranışlarıyla Fateme'nin de gönlünü kazanmıştı; yalnız biraz utangaçtı. Amcası ve babasıyla birlikte ticaretle uğraşıyor, bolca boş vakti olduğu için çoğu zaman nişanlısının evinin çevresinde dolanıyordu. Nişanlılık süreci hızla ilerliyordu.

İki taraf da genel olarak memnun görünüyordu; böylece düğün hazırlıkları yavaş yavaş başladı. 1311 yılının yaz sonunda ağırbaşlı bir tören yapılmasına karar verildi. Damat adayının kendi evi yoktu, ana babası da kirada oturuyordu. Dadaş'ın ısrarıyla gelinle damadın, dayının boş duran küçük dairesine yerleşmesi kararlaştırıldı. Denize yakın, tertipli ve sevimli bir daireydi; küçük olmasına rağmen sıcak, derli toplu ve yeni bir hayatın başlangıcına uygundu.

Belirlenen gün yaklaşıyordu. Gelin, ablası, anası ve yengesiyle birlikte dikiş, alışveriş ve gerekli eşyaları tamamlama işleriyle uğraşıyordu. Şah Begüm artık devrim, Parti ve eğitim dünyasından bütünüyle uzaklaşmış; gelecekteki hayatına yönelmişti. Yaşamından memnun olduğu açıkça görülüyordu. Begüm bir şey söylemese de dayısının Parti yüzünden yaşadığı sıkıntıları bütün keskinliğiyle görüyor ve içinde acısını çekiyordu.

Bir zamanlar toplantıdan toplantıya koşan, sürekli gidip gelen Dadaş artık çoğu zaman evinde oturuyordu. Eşinin sıcak varlığı yine de yuvalarını güzelleştiriyor, Dadaş'a huzurlu bir sığınak sunuyordu. Düşünce ve iletişim bakımından iyi bir birlik kurmuşlardı; konuşmaları birbirini tamamlıyor, aralarında kırgınlık ya da saldırganlık görülmüyordu. Yurttaki iki öğrenci gibi saatlerce tartışıp fikir yürütüyor, zamanın geçtiğini unutuyorlardı.

Begüm'ün İlk Çocuğunun Doğumu

Düğün gecesi geldi. Gelinin kendi yönetiminde her şey düzenli ve özenli hazırlanmış, bütün ayrıntılar düşünülmüştü. Tatlı bir düğündü. Derviş'in mizacına uygun olarak akrabalar arasında sade, açık ve ölçülü bir tören yapıldı. Her şey planlandığı gibi ilerledi; konuklar evlerine döndü, gelinle damat da kendi yuvalarına uğurlandı.

Havalar ısınınca Derviş, ılıman köy havasından yararlanmaları için eşini, kızlarını ve damadını birkaç günlüğüne köye götürdü. Begüm ile Fateme artık bir ekip olmuş, evin bütün sorumluluğunu üstlenmişti. Begüm hem kendi yuvasının işlerini hem de ortak evin ihtiyaçlarını düşünüyor; dış dünyayla daha az ilgileniyordu. Yaz sıcak olduğu için köyde birkaç hafta daha kalmayı tercih ettiler. Orada kendi imkânları vardı; hayat daha ucuz ve bereketliydi.

Tatil bitince herkes Bakü'ye döndü. Yalnız Derviş bazı işleri tamamlamak için köyde kaldı. Fateme, Begüm ve Tohfe Hanım, Han-Geldi'yle birlikte geri döndü. Begüm ile Han-Geldi, Derviş köyden dönene kadar birkaç gün Ana'nın evinde kaldı.

Derviş döndükten sonra Begüm kendi evine geçti ve yeni evli çiftin hayatı gerçek anlamda başladı. Begüm evin hanımıydı. Her sabah Han-Geldi'den önce uyanır, kahvaltıyı hazırlayıp sofrayı kurardı. Han-Geldi kalkınca birlikte kahvaltı ederlerdi. Sonra Han-Geldi işe gider; genellikle akşama kadar çalışır ve öğle yemeğini işte yerdi.

Begüm evi temizledikten sonra sık sık anasının evine gider, Fateme'yle vakit geçirirdi. Öğleden sonra erkenden yuvasına dönüp akşam yemeğini hazırlar; Han-Geldi geldiğinde yemek hemen sofraya konurdu. Bazı günler öğleden sonra Zehra Teyze'nin evine gider, alışverişini de çoğu zaman onunla yapardı. Bazen Han-Geldi de dayının evine gelir, orada yemek yer ve Begüm'le birlikte kendi evlerine dönerdi. Hafta sonlarıyla tatillerin çoğunu Derviş'in evinde geçirirler; ara sıra Han-Geldi'nin babasının evine giderlerdi. Ancak o ev çok uzak olduğu için bu ziyaretler sık değildi.

Böylece sakin, kaygısız ve sade bir hayat sürüyordu. Begüm bütünüyle evinin hanımı olmuştu. Yalnızca ara sıra kadın toplantılarına katılıyor, fakat içten içe o çevrelere kırgınmış gibi bunlara pek istek duymuyordu; yine de kimseyle konuşup tartışmıyordu. Şah Begüm'ün o ağır bunalımının üzerinden aylar, belki bir yıl geçmişti. Bir süre sonra Begüm rahatsızlandı; zehirlenmiş olabileceği düşünüldü. Fakat anası durumu çabuk sezdi, Hanım Bacı'ya haber gönderdi. Hanım Bacı Begüm'le konuşunca hamilelik ihtimali ortaya çıktı. Bu haber bütün aile tarafından sevinç ve şükürle karşılandı.

En büyük yakınlığı Fateme ile Zehra Hanım gösterdi. Fateme sevincinden içine sığamıyordu. Günler geçtikçe Begüm'ün hareketleri ağırlaşıyor, Fateme'nin işi artıyordu; ama o, aile hayatında böylesine büyük bir rol üstlenmekten mutluydu. Sanki kendisini bu aileye borçlu sayıyor, hizmet ederek huzur bulmaya çalışıyordu. Fateme'nin Begüm'ün ruhunu yumuşatan kişi olduğunu söylemeye gerek yoktu; aralarında sevgi ve birbirine ihtiyaç duyma bağı hüküm sürüyordu.

Zaman rüzgâr gibi geçti. Begüm, kendi doğduğu evde ve yine aynı Hanım Bacı'nın yardımıyla yükünü yere bıraktı. Kalın siyah Azerbaycan kaşları, çekici yüzü ve kara gözleri olan bir kız dünyaya geldi. Dudaklarında gülümseme var gibiydi; ama yüzünde hafif bir hüzün izi de görülüyordu. Sanki bu dünyaya yabancıydı.

Anasının kollarında çoğu zaman ürkekçe ağlıyordu. Yine de bu canlı küçük kız Derviş'in evine bol kahkaha ve neşe getirdi. Sürekli öpülüyor, bir kucaktan ötekine geçiyordu. Fakat Derviş onu kollarına alınca Hafıza, tıpkı yıllar önce anasının yaptığı gibi, dedesinin gözlerine bakıyor ve gözyaşı kesilerek sakinleşiyordu. Yüreğini Derviş'in gücünden oluşan denize emanet etmiş gibiydi. Dedesinin kulağına fısıldadığı her sözü sabırla dinliyor, onun sevgisinin güvenine teslim oluyordu.

Sanki dedesinin sevgisine tutsak olan bu çocuk, iç huzuruna kavuşmuştu.

Derviş hoş sesiyle sevdiği çocuğun kulağına ezan okudu ve adını söyledi. Hafıza sanki adını daha önceden ezberlemişti; dedesinin gözlerine bakıp sessiz kaldı. Derviş sevgilisinin alnını öptü, sonra bu masum yavruyu anneannesine uzattı.

Ardından Begüm ile Fateme'yi birlikte kucakladı. Kıbleye döndü ve şöyle dedi: "Ey merhametli Allah'ım, gece gündüz huzurunda secdeye varsam bile bütün bu nimetlere nasıl şükredebilirim? Bu sevdiklerimi bir kez daha korumana almanı diliyorum." Sonra göz ucuyla damadına bakıp ekledi: "Tebrik ederim oğlum. Bu iki kız sana emanettir." Çok geçmeden Dadaş ile Zehra Teyze de geldi. Ağabeyler ortada yoktu; ama ev sevgi ve şefkat kokusuyla dolmuş, herkesin yüzünde mutluluk ışıldamıştı.

Havada sevgi ve dayanışma duygusu vardı. O andan sonra herkes Hafıza'nın koruyucusu oldu. Bir kucaktan ötekine geçiyor, her toplantının neşesi oluyordu. Çoğu gece ev halkını geç saatlere kadar uyanık tutardı. Sanki Ana'nın gündüzleri meşgul olduğunu, asıl müşterilerinin geceleri çoğaldığını biliyor; bu yüzden sabahları uyuyor, geceleri yaramazlık etmek için güç topluyordu. Günler geçtikçe daha neşeli, daha tombul ve daha gürültücü oldu; kahkahaları kalplerde fırtına koparıyordu.

Hafıza her geçen gün bütün kalplerdeki yerini sağlamlaştırıyor, aile toplantılarını ısıtıyordu. Neredeyse herkes bu tatlı çocuğa derinden bağlanmıştı. Kimse resmen düzenlemediği hâlde, herkesin onunla vakit geçirip oyunlarına katılabilmesi için değişen bir nöbet sırası kendiliğinden oluştu. Maşallah, Hafıza'nın hepsine yetecek kadar canlılığı ve sevgisi vardı.

Ama sıra Derviş ile Fateme'ye gelince hikâye değişirdi. Hafıza daha çok huzur bulur; uslanır, yaramazlığını bırakır ve bu ikisinin kollarında sıcak, yumuşak bir kuş tüyü yastık gibi dinlenirdi. Dedesinin kucağındayken yalnızca Baba'nın gözlerine bakardı. Derviş gülümseyene kadar gözlerini ayırmaz, sonra o da masum bir tebessümle karşılık verirdi.

Hafıza yavaş yavaş ayakları üzerinde durmaya başlayınca Derviş'in evi bir çocuk eğitim odasına dönüştü. Herkes bu güzelliğe bir şey öğretmeye çalışıyor; o da zekâsıyla bütün dersleri kapıp onları daha fazlasını öğretmeye özendiriyordu. İlk doğum günü çok sade ama coşkulu geçti. Dayıları da izindeydi; evin tatlısıyla vakit geçirip onun varlığının tadını çıkarmaya bolca zamanları vardı.

Günler neşe içinde geçiyordu. Şah Begüm'ün kendi evi olsa da çoğunlukla baba ocağındaydı. Han-Geldi de içgüveysi bir damat gibi bu gidip gelmelere itiraz etmiyordu. Kendi yuvaları bulunmasına rağmen Begüm'ün kızlık odası ve eşyaları baba evinde hiç bozulmadan duruyordu; orada dinleniyor, şartlarından memnun yaşıyorlardı.

Begüm'ün İkinci Hamilelik Haberi

Begüm'ün ilk çocuğunun doğumunun üzerinden daha birkaç ay geçmeden yeni bir değişim başladı. Bu kez Begüm daha deneyimliydi ve durumunu çabucak anladı. Evet, yine hamileydi. Hafıza henüz çok küçük olduğu için kaygılandı; haberi önce ablasıyla paylaştı.

Fateme öylesine heyecanlandı ki evin içinde çığlık çığlığa koşuyor, sevgili kardeşinin yeniden hamile olduğunu haykırıyor; sevincinden ne yapacağını bilemiyordu.

Begüm haberi kendisi vermek istemişti; ama Fateme'nin taşkın sevinciyle evdekilerin çoğu durumu öğrendi ve birbirini kutladı. Begüm şaşkın ve sersemlemiş gibiydi; Han-Geldi'nin ise henüz haberi yoktu. Heyecanını tutamayan Fateme koşarak dayısının evine gitti ve bir ödül karşılığında müjde vereceğini söyledi. Ne demek istediğini bilmeyen Zehra, ona güzel bir elbise alacağına söz verdi.

Fateme haberi anlatınca Zehra ile Dadaş bunu hemen hazmetmekte zorlandı; yine de onu sevinçle kucakladılar ve şimdilik küçük bir hediye verdiler. Zehra, elbisesini birlikte seçmeleri için Fateme'yi pazara götürmeye söz verdi. Sonra hep birlikte Derviş'in evine gelip tebriklerini sundular. Begüm bu kez daha sessiz, neredeyse utangaçtı. Zehra Teyze gerginliği bozarak, "Peki, endişelenme!" dedi.

"Hafıza bizim; sen bir sonraki çocuğuna hazırlan."

Begüm artık bu sözlerle avutulacak saf bir kız değildi. Hafıza'nın kendisinden alınması düşüncesi, şaka olarak bile söylense ona acı veriyordu. Şah Begüm şimdi bir anaydı; sevgisinin meyvesine bütün varlığıyla bağlanmıştı ve onu dünyalara değişmezdi. Çocuğun giysisini değiştirme bahanesiyle Hafıza'yı odasına götürdü. Sıkıca kucaklayıp sessizce ağladı. İnce ve yürek yakan sesiyle, ana ile çocuk arasındaki özel sevgiyle şiirini fısıldadı:

Ruhumun koruyucususun; abartı değil, dünyamsın benim.
Yıldızlı göğün sensiz ışığı yoktur.
Sen kalbimsin; sensiz bu bedenin canı yoktur.
Sensizliği düşünmek bile dayanılmaz acıdır.
İçimdeki göğün gök gürültüsü ve uğultusunda,
Varlığın boğulana uzanan kurtuluş, gönlüme huzurdur.
Felek seni benden almak için ordu getirse,
Pençemle, dişimle bağrını sökerim.
Kim sana doğru gelmeye cüret eder?
Anasını onun yasına oturturum.

Begüm duygularına öylesine dalmıştı ki evde misafir bulunduğunu unuttu. Fateme'nin sesi onu kendine getirdi. Toparlanıp çocuğu kucağına aldı ve ötekilerin yanına döndü. Zehra Teyze anlayışlıydı, Begüm'ün hâllerini iyi bilirdi. Yumuşak bir şakayla, "Begüm can, neden bu kadar ciddiye aldın da Hafıza'yı kaçırdın?" dedi.

"Peki, Hafıza senin olsun; bir sonrakini biz alırız, belki oğlan olur!" Herkes güldü. Begüm kızardı, ama tek kelime söylemedi. O akşam böylece geçti.

Hafıza yavaş yavaş büyüyor, Begüm'ün karnı ağırlaşıyordu. Her zamanki gibi Fateme'nin işi artmıştı; artık bütün hayatının merkezinde kız kardeşi ve yeğeni vardı.

Fateme'ye Bir Talip

Tam bu günlerde Fateme'ye beklenmedik bir talip çıktı. Saygın ve dindar ailesi, köyde Derviş'in komşusuydu. Oğulları Azerbaycan'ın başka bir şehrindeki hastanede çalışıyordu. Ailenin maddi durumu iyiydi; genç adam sağlam bir devlet görevine ve iyi bir maaşa sahipti.

Talip haberini duymak Fateme'yi hasta etti; bir anda büyük bir şoka girmişti. Derviş ile Tohfe ise çok mutluydu. O şartlarda en içten dilekleri ve en büyük dertleri, Fateme'nin bir yuva kurması; özellikle evlendikten sonra çocuk sahibi olup hayata yerleşmesiydi. Bu nedenle Fateme'nin sarsılıp ruhsal olarak altüst olduğunu görünce, müjdenin sevincinden kendisini kaybettiğini sandılar.

Onu rahatlatmaya çalışarak teklifin ciddi olduğunu, gencin bu evliliği gerçekten istediğini ve Derviş kendisini damat olarak kabul ederse bunu büyük bir onur sayacağını söylediler. Tohfe de Baba'nın bütünüyle razı olduğunu; Fateme ne zaman isterse bu evliliğin gerçekleşeceğini anlattı.

Ne yazık ki hiç kimse Fateme'nin yüreğinde neler olduğunu bilmiyordu. Bütün iyi niyetleriyle, farkında olmadan onun ruhuna ateş döküyor ve kendisini daha da ağır bir çılgınlığın içine itiyorlardı.

Fateme bir çıkış yolu bulmak için çırpınıyordu. Doktor, ilaç, muskacı, adak ve onun için yapılan bütün yakarışlar hâlini daha da kötüleştirdi. Gencin ailesi de işe iyice karışmıştı. Fateme'nin ailesinin razı olduğunu bildikleri için resmî olarak kız istemeye geldiler. Gelini erkenden yanlarına almaya hazır olduklarını; şimdilik köye götürüp temiz havada kendisine bakacaklarını, Allah'ın izniyle iyileşip bu şoku atlatacağını bile söylediler.

Fateme bu haberi duyunca bütünüyle çöktü. Dehşete kapıldı; herkesten kaçıyor, inliyor ve kendisini odasına kilitliyordu. Yanına yalnızca Begüm ile Hafıza'nın yaklaşmasına izin veriyordu.

Bir süredir Begüm de Fateme'nin davranışlarından korkmaya başlamıştı. Begüm odadan ayrılmak istediğinde Fateme birkaç kez Hafıza'yı yanında bırakması için ısrar etmişti. Hafıza Begüm'ün bütün dünyası olsa da ablasının isteğine karşı koyamıyor ve çocuğun onun yanında kalmasına izin veriyordu. Yine de bu kaygısını sessizce aileyle paylaşmıştı; onlar da endişeliydi.

Şah Begüm'ün hamileliği ilerlediği ve daha çok dinlenmesi gerektiği bahanesiyle, Fateme'nin hâli de düşünülerek artık ona baskı yapılmamasına karar verildi. Begüm'e yardımcı olmak için bir hizmetçi tutuldu; evi Begüm'ün yuvasına yakın olduğu için Begüm kendi evine dönecekti. Fateme'nin de yakında eşinin evine gitmesi bekleniyordu. Gencin ailesi resmî işi tamamlamaya hazırlanıyordu. Hatta damadın babası, bahçelerinin yanındaki iki odalı küçük bağı Fateme'nin üzerine geçirmeyi önererek kararlarının ciddiyetini göstermek ve onun içini rahatlatmak istedi.

Allah kimseye böyle bir gün göstermesin. Plan Fateme'ye yavaş yavaş anlatılınca bütün denetimini yitirdi. Tohfe'nin kollarındaki Hafıza'ya atıldı ve çocuğu çekip almaya çalıştı. Öylesine güçlenmişti ki Tohfe karşı koyamadı ve Begüm'e seslendi.

Begüm anasının çığlığına koşup Hafıza'yı kurtarmaya çalıştı; fakat Fateme bırakmıyordu. Yaralı bir canlı gibi feryat ederek Begüm'ün eteğine sarılıyor, inleyip yalvarıyordu. Birden Begüm bağırdı: "Deli kadın, çocuğu bırak!" Bu söz Fateme'yi paramparça etti. Üzerine kaynar su dökülmüş gibi Begüm'le çocuktan geri çekildi, odasına koştu ve uluyarak yalnızca bir cümleyi tekrarladı: "Hayır, vallahi hayır!"

O andan sonra Fateme bütünüyle aklını yitirmiş gibiydi; kimseyi tanımıyor, hiç kimseyi yanına yaklaştırmıyordu. Anası yemeğini oda kapısının önüne bırakıyor; Fateme ancak gece yarısı açlığa yenilip kapıyı usulca açıyor ve tabağı içeri alıyordu. Tuvalete gitmek için bile odadan çıkmıyor, bütün ihtiyaçlarını kapalı kapının ardında bir şekilde görüyordu. Bu duruma dayanmak mümkün değildi.

Hastaneden bir ekip geldi. Zor kullanıp güçlü bir yatıştırıcı iğneyle onu uyuşturdular ve götürdüler. Fateme birkaç hafta hastanede kaldı. Biraz sakinleşmişti; konuşmuyor, ama artık saldırgan da davranmıyordu.

Aslında sesi bile çıkmıyordu. Sürekli uyuşturucu ve yatıştırıcı ilaçlar veriliyordu.

Fateme ile Hafıza'nın Hastanede Buluşması

Fateme'nin durumu biraz düzelmişti. Begüm ise ablasına bağırdığı için bütün bu süre boyunca kendisini bağışlayamamıştı. Belki iyi gelir düşüncesiyle Hafıza'yı onun yanına götürmeye karar verdi. Hafıza artık ayakları üzerinde biraz yürüyebiliyordu.

Begüm Hafıza'nın elinden tutup onu Fateme'nin yatağına götürdü. Fateme çocuğu görünce gözlerinden bahar bulutları gibi yaş boşandı; ama Hafıza'ya yaklaşmaktan korkuyordu. Gözlerindeki yakıcı yaş öylesine açıktı ki bırakın bir kız kardeşi, düşmanın bile yüreğini acıtırdı. Begüm bu manzaraya daha fazla dayanamadı; Hafıza'yı kaldırıp yatağın üzerine, Fateme'nin dizlerinin yanına koydu.

Ah, bu talihsiz kadın susuz kalmış biri gibi Hafıza'nın elini öpmeye, koklamaya ve yavaşça okşamaya başladı. Ara sıra dünyalar dolusu kederle Begüm'e bakıyor, o bakışın ağırlığı Begüm'ün belini büküyordu. Begüm ablasının elini öpüp, "Sarıl ona, öp onu" dedi. Fateme Hafıza'yı usulca kucakladı; başını ve yüzünü öptü, kokladı. Sakin ve kıpırtısızdı. Bir süre herkesin içi yatıştı.

Fateme'nin ilaç saati gelince hemşireler döndü ve Begüm'den çocuğu almasını istedi. Begüm Hafıza'yı kaldırmaya davranır davranmaz Fateme'nin yüzü gerildi; çocuğa sarıldı, uluyarak, "Hayır, hayır, vallahi hayır!" diye yalvardı. Hemşirelerden biri alışkın bir hareketle ilacı Fateme'nin koluna enjekte ederken öteki onun omuzlarını sıkıca tuttu.

Birkaç dakika sonra Fateme'nin elleri gevşedi ve bedeni yatağa yığıldı. Aynı anda çocuk da yatağın üzerine düştü ve ondan ayrıldı. Kapıdan kapıya yayılan bir yas havası vardı.

Fateme mazlum ve sakin bir hâlde başını yastığına bıraktı, uykuya daldı.

Bu manzaraya kimse dayanamazdı. Fateme ruhen sıfır noktasına inmiş, kendisini suçlu ve umutsuz hisseder hâle gelmişti. Begüm'ün hamileliği nedeniyle doktor, karnındaki çocuğun sağlığı için bu sahneleri görmesini kesinlikle doğru bulmadı ve onu ablasını ziyaret etmekten alıkoydular. Fateme resmen akıl hastası sayılıyordu.

Herkes çaresizce bir mucize bekliyordu. Damat tarafı da bütünüyle yıkılmıştı; genç adamın içindeki isteğe rağmen şimdilik meseleyi kapatmayı kabul ettiler. Bekleyeceklerdi. Damat adayının, "Fateme'den sonra kimseyle evlenmem; onun yolunu beklerim" dediği söyleniyordu.

Bu olayın üzerinden yaklaşık iki üç ay geçmişti. Fateme'nin ruh hâli biraz yatışmış ve eve dönmüştü. Begüm zaman zaman baba evine gelip onu görüyordu; fakat talibin ailesinden artık haber yoktu.

Bir gün Zehra, Fateme duysun diye özellikle yüksek sesle Tohfe'ye, "Talibin ailesinden ne haber?" diye sordu. Tohfe, "Hiç. Zavallılar Fateme'nin gönlü olmadığını görünce yavaş yavaş geri çekildiler" dedi. Bu sözler mucizevi bir ilaç gibi etki etti. Yan odadan Fateme'nin ani sesi yükseldi: "Allah'a şükür!" Başka bir şey söylemedi; ama rahatladığı apaçıktı. İştahı bile düzelmiş görünüyordu.

Ertesi gün Begüm baba evine geldi, fakat Hafıza yanında değildi. Fateme onun sesini duyar duymaz adını çağırdı. Begüm hemen cevap verip yanına gitti. Fateme ayağa kalktı ve kız kardeşine sarıldı.

Öylesine sıkı sarılmıştı ki Begüm karnındaki çocuk için korktu. Kaygısını sezen Fateme hemen bıraktı, diz çöküp Begüm'ün karnını usulca okşadı. Çocuğun hareketini işitmek ya da hissetmek istercesine kulağını karnına dayadı. Aynı anda kaygıyla Hafıza'yı sordu. Begüm, "Hafıza ile Han-Geldi biraz sonra gelecek" dedi; fakat hâlâ şaşkın ve huzursuzdu.

Fateme söze başladı: "Ne olduğunu biliyor musun?" Begüm neyi sorduğunu anlamayıp, "Hayır" dedi. Fateme, "Allah'a şükür, gittiler; mezarları kaybolsun" diye karşılık verdi. Begüm, "Kimden söz ediyorsun?" diye sorunca Fateme sevinçle, "Meryem Hanım'dan" dedi. "Peki ne oldu?" sorusuna, "Zehra Hanım anneme, onların artık bizi rahatsız etmekten vazgeçtiğini söyledi" diye cevap verdi. Begüm, "Buna sevindin mi?" dedi. Fateme, "Evet. Evlenmiş olsaydım beni başka bir şehre götüreceklerdi; o zaman seninle ve Hafıza'yla kalamazdım" dedi. Bu sözler Begüm'ün vicdanına demir bir çekiç gibi indi. Ablasının alışılmadık görünse de ne kadar derin bir sevgi taşıdığını anlayamamış; en azından onunla konuşup evliliğe neden karşı çıktığını sormamıştı.

Fateme'nin gerçek nedenini kimse anlamamış; herkes onun koca ve evlilik korkusuyla deliliğe sürüklendiğini sanmıştı. Tuhaf bir geceydi. Bir ailenin içinde bunca acı, ıstırap ve ihmal yaşanmış, kimse Fateme'nin kalbindeki gerçeği görememişti. Bu kez Begüm ablasına sevgiyle sarılıp, "Keşke bunu daha önce söyleseydin" dedi. Fateme, "Babamla annemin beni koca evine göndermek için nasıl can attığını görmedin mi? Gitseydim her şey biterdi; beni senden ve çocuklardan ayırırlardı" diye karşılık verdi. O gece aile tarihinin yeni bir sayfası açıldı; bu kadar kederin büyük bölümü, Fateme'nin yüreğini anlayamamaktan doğmuştu.

Biraz sonra Han-Geldi ile Hafıza geldiler.

Hafıza'yı görmek ve onun "Teyze" diye selam verdiğini duymak, Fateme'nin hâlini mucizevi biçimde iyileştirdi. Odaya ağır bir sessizlik çöktü; herkes Fateme'nin ne yapacağını merak ediyor, korkudan nefesini tutuyordu.

Fateme sevinç gözyaşlarıyla Hafıza'yı kucaklayıp öpücüklere boğdu. Başını yüzünü koklayıp, "Sana kurban olayım, yüreğimin bağı. Neredeyse seni benden ayıracaklardı" diyordu. Birden ayağa kalktı, bir kelebek gibi Hafıza'nın çevresinde dönerek, "Allah'ım, sana kurban olayım" dedi. Bu duygular öylesine içten ve gerçekti ki Begüm bayıldı. Tohfe ile Zehra daha harekete geçemeden Fateme koşup şekerli su hazırladı, kız kardeşinin dudaklarına götürüp içirdi. Bir eliyle saçlarını okşuyor, özür diliyor ve sevgi sözleri söylüyordu.

Begüm yavaş yavaş kendine geldi; fakat herkes inanamaz, yorgun ve kırılmış görünüyordu. Derviş de evde değildi. Zehra, Han-Geldi'yle birlikte kendi evine gidip Dadaş'a haber verdi. Han-Geldi de yuvalarına döndü. Sabah erkenden köy minibüsünün şoförü aracılığıyla ailenin durumunun Derviş'e bildirilmesine karar verildi. Aylar süren acının ardından o gece Begüm, Fateme, Hafıza ve Ana yan yana huzurla uyudular; ertesi güne kederden uzak başlayabilmek için.

Derviş Ailesi Yeniden Bir Arada

Hafta sonunda bütün aile toplandı: Dadaş, Zehra, Feyyaz, Behram, Derviş ve öteki aile üyeleri. Sonunda herkes Fateme'nin ruhsal hastalığının gerçek nedenini az çok anlamıştı. Her biri onu bir biçimde teselli ediyor, sevgisini sunuyordu. Özellikle Dadaş ile Zehra, Fateme'nin duygularının derinliğini görünce ona daha çok hayran kaldılar. Derviş sakindi; az konuşuyor, çoğunlukla susuyordu. Bakışında keder, düşünce ve şükür bir aradaydı. Büyük bir fırtınadan çıkmış, şimdi yalnızca evin yeniden huzura kavuşmasını istiyor gibiydi.

Oğlanlar mangalı yakıp kebap yapmak istediler; ama Derviş karşı çıktı. Ülkedeki ekonomik sıkıntıları ve halkın çektiği yokluğu düşünerek kebabın kokusu ve dumanıyla komşuları üzmek istemiyordu. Belki birinin canı çekecek, fakat almaya gücü yetmeyecekti. Bu yüzden mangaldan vazgeçip yahniyle pilav hazırlamaya karar verdiler. Zehra iyi bir aşçıydı; gıyme yahnisi aile içinde dillere destandı.

Zehra kendi isteğiyle yemeğin sorumluluğunu üstlendi ve elinden geleni ardına koymadı. Yerli tereyağının ve demlenen pilavın kokusu bütün evi doldurdu. Akşam yemeği vaktinde hazırlandı. Çay içerken eski hatıralar konuşuldu ve son sıkıntının hafiflemesine şükredildi. Gecenin sonunda Dadaş ile Zehra evlerine döndüler.

Ötekiler odalarına çekildi; ama Fateme evi toparlamak ve bulaşıkları yıkamak için uyanık kalmakta ısrar etti. Böylece aile günlüğüne bir gece daha kaydedildi.

Derviş'in yuvası art arda gelen sarsıntılardan sonra yeniden bir ölçüde huzura kavuşmuştu. Şah Begüm her gün doğuma biraz daha yaklaşıyor; hamileliğin zorluklarına rağmen ailedeki sükûnetten mutluluk duyuyordu. Bu sırada Nevruz hazırlıkları başladı ve geleneksel bahar temizliği yapıldı. Her zamanki gibi herkes yeni yıl için Derviş'in evinde toplanacaktı. Doğumu yaklaşmış Begüm fazla hareket edemediği için işlerin çoğu Fateme'ye düşüyordu. Maşallah, bebek de iri ve ağır görünüyordu; son haftalar Begüm için özellikle güçleşmişti.

Nevruz Hazırlıkları

Bayram gelmişti. Yetiştirilmesi ve bakımı Tohfe'nin eski tutkularından olan bahçe çiçeklerinin kokusu her yanı dolduruyordu. Gerçekten de sabahları güneş doğmadan önce çiçek kokusu ve kuş sesleri, Derviş'in hoş sabah ezanına karışınca vaat edilen cennet insanın burnunda ve ruhunda canlanırdı. Yeni yıl sabah saat yedide başlayacaktı.

Bütün sevdikleri bir saat önceden toplanmıştı. Gereken her şey hazır, sofra kurulmuştu. Derviş namazdan sonra hâlâ elinde Kur'an'la yaratılış kitabını okuyordu. Dadaş ile eşi dışında herkes gelmişti.

Fateme dayısının zamanında yetişemeyeceğinden kaygılanıyordu. Geleneğe göre yeni yıl anında Yedi Sin sofrasında bulunmayan biri, yedi yıl boyunca bu bereketten uzak kalabilirdi. Bu yüzden durmadan avlu kapısına koşup dışarı bakıyordu. 1315 yılının başlamasına saniyeler kala, "Geliyorlar!" diye haykırdı. Zehra'yı karşılamak için koştu, elinden tuttu ve birlikte eve yetiştiler. Ancak o zaman yürekleri rahatladı.

Bütün aile Yedi Sin sofrasının çevresinde toplanmış, baharın gelişini heyecanla bekliyordu. Radyo yeni yılın başladığını duyurdu. Evet, Derviş'in evine bahar gelmişti. Aile üyeleri birbirini kucaklayıp öpüyordu.

Han-Geldi misafirleri karşılıyordu. Derviş, Allah'ın Kitabı'nın sayfaları arasına koyduğu yeni banknotları çıkardı. Ailenin en küçüğünden başlayarak Hafıza'ya, sonra Begüm'e bayramlık verdi. Begüm'e iki banknot uzattı; ikincisi yoldaki yeni fidan içindi.

O yeni fidan da bu bahar anasının yüreğinde ailesinin yanındaydı ve payı dedesi tarafından ayrılmıştı. Dadaş da her zamanki gibi bayram paralarını dağıttı. Sonra herkes kahvaltı için sofraya geçti; dost ve komşu ziyaretleri başlamadan önce karınlarını doyuracaklardı. Sofra daha tam kurulmamıştı ki kapı çalındı. Han-Geldi kapıyı açmaya gitti.

Fateme de aynı anda hazırlanmış sofrayı mutfağa taşıdı. Bayram ziyaretine komşular gelmişti. Ev sürekli doluyor ve boşalıyordu. Herkes birbirini öpüyor, sevgisini dile getiriyor; Yaradan'a dualar ve dilekler sunuyor, Nevruz kültürünün nimetlerine şükrediyordu.

Derviş'in ailesi her yıl bayramda ve baharın başlangıcında köylerinin güzel doğasına giderdi. Orada vaat edilen cennetin bir görüntüsü belirirdi. O havayı seyretmek ve koklamak insanı dinlendirirdi. Gözler manzaraya doyamaz, burun çiçeklerin büyüleyici kokusuyla sarhoş olurdu.

Toprağın insanların ayakları altında dirilişi, temiz duygularla hissedilebilirdi. Yürekler de dönüşüyor; düşünceler yumuşuyor, gönüller inceliyor, umut tomurcukları açıyordu. Fakat bu yıl Begüm'ün hamileliği yüzünden yeni yılı karşılamak için köye gitmemişlerdi. İyi ki de gitmemişlerdi: 12 Ferverdin günü, Begüm'ü bütün gece esir alan sancılar öğleden önce Derviş'in ailesine yeni bir armağan getirdi.

Begüm'ün İkinci Çocuğunun Doğumu

Derviş ailesinin alışılmış düzeniyle Hanım Bacı yetişti ve Begüm'e yardım etti. Yeni bebek doğunca oğlan olduğu müjdesini ilk o verdi. Derviş ile Tohfe ana ve çocuğun sağlığını kaygıyla bekliyordu. İkisi de sevinçliydi. Tohfe'nin sevinci biraz daha büyüktü; gönlünün derininde bir oğlan torun istiyor, şimdi dileğine kavuşuyordu.

Geleneğe göre henüz ad koyma günü değildi; ama bebeğin adı hemen dillere düştü. Yeni doğan iri ve güçlüydü, Begüm'ü de doğum sırasında epey zorlamıştı. Ona "Kahraman" adını verdiler. Bütün güçlüğe rağmen sonuç aile için tatlı ve sevinçliydi; çünkü bu çocuk, evin büyük bir sorununun çözüldüğü ve ağır bir kederin kalktığı günlerde doğmuştu. Kahraman yalnızca bir ad değildi; bu yavru şimdiden adının anlamına layık görünüyordu. Yakışıklı yüzü, iri gözlerinin rengi ve biçimi, sağlam bedeni kendisine verilen adla bütünüyle uyumluydu.

Hafıza daha ilk anlardan kardeşinin koruyucusu olacağını gösterdi. Yaşlı bir hanım gibi küçük kardeşine sahip çıkıyor, "Anne, çabuk ona süt ver; kardeşim ağlamasın!" diyordu. Anasının yanında kalıp bebeği gözetiyordu. Sanki bu ikisi yıllardır kardeş ve yol arkadaşıydı.

Kahraman 12 Ferverdin 1315'te, Sizdeh Beder'den tam bir gün önce doğdu. Ailenin köye gitmeme hesabı işe yaramıştı; şimdi Begüm bebeği rahatça yıkayabiliyor ve Kahraman'a bakmanın tadını çıkarıyordu. Hafıza'nın arkadaşlığı işi özellikle kolaylaştırıyordu. Kahraman'ın yanından ayrılmıyor; onu bebeğiymiş gibi konuşturuyor, cevap beklemeden küçük kardeşine sorular soruyor ve onun ihtiyaç duyduğunu düşündüğü her şeyi yapmaya çalışıyordu.

Bazen bunu yapıp yapamayacağını anasına soruyordu. Kısacası her şey çok güzeldi. Tohfe de Kahraman'ın yanında kalıyor; her fırsatta ona dokunup sakinleştiriyor ve ninni söylüyordu.

Ninnileri öylesine derin bir duyguyla söylüyordu ki gözlerinde sık sık yaş parlıyordu. Hafıza yakınındaysa kederini saklamaya özellikle dikkat ederdi; çünkü anlayışlı çocuk anneannesinin huzursuzluğunu hemen sezip anasına haber verirdi.

Dördüncü Bölüm

Yelda, Milliyet Yasası ve Zorunlu Göçün Başlangıcı

Günler ve geceler geçiyordu. Ülkedeki sorunlar giderek ağırlaşmasına ve dünya yeni bir büyük felakete gebe olmasına rağmen Derviş ailesi, Derviş'in emeği ve evdeki güçlü gönül bağları sayesinde hayatını sürdürüyordu.

Derviş çoğu zaman kendi işleriyle ve ailenin geçimini sağlamakla meşguldü. Kahraman'a artık resmen adı verilmişti ve çocuk kendi adını iyi biliyordu. Anasıyla ablasının yardımıyla ayakta durmaya çalışıyor; o masum yüz gün geçtikçe daha erkeksi ve çekici bir hâl alıyordu. Yavaş yavaş kırık dökük kelimeler de söylemeye başlamıştı.

Yelda Nedir?

Yelda, yılın en uzun gecesini hatırlatır. Aileler gelenek gereği evin sıcaklığında bir araya gelir; ateşin ya da kürsünün çevresine oturur, hikâyeler dinler, meyve ve kuruyemiş yer, sohbet eder, güler, hatıralar anlatır ve gecenin karanlığına sabah gelinceye kadar dayanırlar.

Görünüşte Yelda, ailece bir araya gelinen geleneksel bir gecedir. Fakat özünde daha büyük bir anlam taşır. Yelda, karanlığın karşısında durmak; en uzun gecenin bile sonunda sabaha kavuşacağına inanmaktır.

Halk kültüründe ve kimi halk anlatılarında Yelda gecesi, özgürlük sevdalılarının millî ve efsanevi kahramanı Köroğlu'nun adıyla da ilişkilendirilir. Söylentiye göre Köroğlu, düşmanlardan ve zalim yöneticilerden canını koruyabilmek için en soğuk ve en uzun gecelerde dağ sığınaklarında uyanık kalmak zorundaydı. Gecenin ayazını atlattıktan ve güneş doğduktan sonra, halkın özgürlüğü uğruna yiğitlik ve mücadele yoluna yeniden koyulurdu.

Bu nedenle halk inancında Yelda gecesi sabaha kadar uyanık kalmak yalnızca bir gelenek değildi; o kahramanla dayanışmanın da işaretiydi. İnsanlar, Köroğlu'nun dağın tepesindeki ocağından yükselen dumanı görebilmek ve onun hâlâ yaşadığından emin olmak umuduyla sabaha kadar beklerdi. Bu güven, onların gönül rahatlığıyla başlarını yastığa koymalarını sağlardı.

Bu anlamıyla Yelda yalnızca yılın en uzun gecesi değildir; karanlık ile umut, soğuk ile birlikte olmanın sıcaklığı, gecenin korkusu ile sabahın geleceğine duyulan güven arasında duran bir gecedir.

Doğanın Yeldası ve Derviş Ailesinin Yeldası

Derviş ailesi, köydeki imkânları sayesinde maddi bakımdan daha az sıkıntı çekiyordu. Fakat onları asıl kaygılandıran başka bir şeydi: Behram ile Feyyaz'ın geleceği.

İkisi de asker olmuş ve bir süredir resmen askerlik hayatına girmişti. Ülkenin içinde bulunduğu şartlar düşünüldüğünde, bu durum ailede gizli bir kaygı yaratıyordu.

Bu arada Kahraman yavaş yavaş gelişiyor, Hafıza da büyüyor ve anasının yanından ayrılmaz oluyordu. Aylar birbirini izledi. Kahraman ağır ağır yürümeye başlamış, kışın soğuğu şehirlere egemen olmuştu.

Bu soğuk Hafıza ile Kahraman'ın pek hoşuna gitmiyordu; çünkü oyun alanlarını daraltıyor ve onları çoğu zaman evde oyalanmak zorunda bırakıyordu.

Yelda gecesi geldi.

Derviş'in evindeki oturma odasında her zaman kürsü kurulurdu. Bu büyük kürsünün üzerine yaklaşık beş metreye beş metre ölçüsünde kocaman bir yorgan serilirdi. O yorgan da aynı yılın yazında Fateme'nin yönetiminde, Begüm'ün yardımı ve küçük Hafıza'nın katkısıyla elle dikilmişti.

Derviş, önceki yaz yorgan için gerekli yünü kendi koyunlarının kırkımından sağlamıştı. Tohfe Hanım da Zehra Hanım'ın yardımıyla astarlık kumaşı ve kabartma çiçekli, rengârenk, güzel yüz kumaşını hazırlamıştı.

Mirza adlı bir hallaç yünü hazırlamış, ardından kadınlar yorganı dikmeye koyulmuştu.

İş birkaç gün sürmüştü. Herkes bir kenara oturuyor; yün astarın üzerine serildikten sonra yorgan iğnesi denen özel iğne ve boyalı pamuk iplikleriyle astarın önünden arkasına çapraz dikişler atıyordu.

Herkesin bir payı vardı ve her biri kendi sırasını ilerletiyordu. Öğleleri de birlikte yemek yiyor; bu ortak iş, aralarındaki yakınlığı artıran bir bahaneye dönüşüyordu.

Bir gün sıra düşbere yapmaya gelmiş ve sorumluluğu Zehra üstlenmişti. O gün tatildi; erkekler de evdeydi. Behram ile Feyyaz izne gelmiş, Dadaş da ikisini görmek için uğramıştı.

Aslında kadınlar o gün yorganı bitirmeye söz vermişti. Fakat Feyyaz ile Behram gelince herkes işi gevşetmiş, çalışmaktan çok birlikte vakit geçirmek istemişti.

Sonunda Tohfe Hanım, o gün yalnızca astarın tamamlanmasını ve kalan işin çocuklar gittikten sonra sürdürülmesini kabul etti. Öyle de oldu.

Oğlanlar Zehra Hanım'ın düşberesini yiyip aileyle hoşça vakit geçiriyor, Kahraman da toplantının yıldızı oluyordu.

Çocuklar görev yerlerine döndükten sonra yorgan da tamamlandı; böylece Yelda gecesinde odaya ayrı bir güzellik katacaktı.

Ve şimdi Yelda gecesi gelmişti.

Tohfe Hanım ile Derviş kendi odalarında geceye hazırlanıyordu. Kahraman, Derviş'in kendisi için yaptığı tahta arabayla oyuncaklarını bir o yana bir bu yana taşıyordu.

Hafıza da kardeşinin yanında sevgiyle oturmuş, çocukluk dünyalarında onunla birlikte oyuna dalmıştı.

Fateme ile Begüm mutfakta gecenin meyvelerini ve çerezlerini hazırlıyordu.

Ev yakınlık kokuyordu: kürsünün, yeni yorganın, meyvelerin, gece sohbetinin ve kışın ortasında birlikte olmanın sıcaklığını kutlamak isteyen bir ailenin kokusu.

Milliyet Yasası / Rus Vatandaşı Olmayanların Sınır Dışı Edilmesi

Yelda gecesinin sıcaklığı, büyük kürsü, çocukların sesi, meyve ve kuruyemiş kokusu ile aile toplantısının huzuru daha evden çekilmemişken, yönetimin ağır gölgesi bir kez daha insanların hayatının üzerine düştü.

Şehirde yeni bir haber yayıldı; kışın soğuğu gibi ağır ağır evlere sızan ve yürekleri titreten bir haber.

Sovyet yönetimi, katı ve güvenlikçi politikalarının devamı olarak yeni bir yasa çıkarmıştı. Buna göre Rus vatandaşlığı bulunmayan ya da kökeni ve uyruğu yönetim tarafından kuşkulu ve güvenilmez sayılan kişiler Sovyet topraklarını terk etmek zorundaydı.

Bu yasa yalnızca idari bir genelge değildi. Birçok aile için köklerin kesilmesi demekti; evden, sokaktan, hatıralardan, ekmekten, işten, okuldan, mezarlıktan, komşudan, dilden ve acıyla umut içinde kurulmuş yıllardan koparılma hükmüydü.

Derviş ailesi gibi aileler için bu haber çok ağır bir anlam taşıyordu. Yıllardır Bakü'de yaşıyorlardı. Çocukları o şehirde büyümüştü. Sevinçleri, kederleri, doğumları, düğünleri, gözyaşları, duaları ve hatıraları aynı evlerde ve sokaklarda biçimlenmişti.

Fakat bir zamanlar adalet, eşitlik ve özgürlük sloganlarıyla gelen yönetim, şimdi tek bir emirle insanları hayatlarının köklerinden koparmak istiyordu.

Bu yasa insanların yüreğine yeni bir korku saldı. Kimse kimin adının listeye gireceğini, ertesi gün sıranın hangi eve geleceğini bilmiyordu. İnsanlar görünüşte günlük hayatlarını sürdürüyor, fakat içlerinde kaygı ateşi yanıyordu.

Daha önce de yönetimin baskısı altında bulunan Dadaş, tehlikeyi herkesten fazla seziyordu. Bu tür yasaların yalnızca idari düzen için çıkarılmadığını; ardında güvenlikçi bir bakışın, kuşkunun, tasfiyenin ve güvensizliğin yattığını biliyordu.

Stalin ile onun düzeni, insanlara artık yurttaş olarak değil; bir dosya, bir köken, bir uyruk, bir geçmiş ve olası bir tehlike olarak bakıyordu.

Derviş'in evinde de yavaş yavaş gizli bir tedirginlik oluştu. Henüz kimse felaketten yüksek sesle söz etmek istemiyordu; ama bakışlar değişmiş, konuşmalar alçalmıştı. Dışarıdan gelen her haber kaygıyla dinleniyordu. Sanki evin duvarları bile geçmişteki huzurun artık aynı huzur olmadığını anlamıştı.

Daha yeni iki çocuk anası olan Begüm, Kahraman henüz küçücük bir fidanken içinde yeni bir korku hissediyordu. Hafıza ile Kahraman, büyüklerin dünyasından habersiz, kendi çocukluklarında yaşamayı sürdürüyordu. Fakat ana, baba, anneanne, dede ve bütün yetişkinler, bu yasa onların kapısına dayanırsa hiçbir şeyin eskisi gibi kalmayacağını biliyordu.

Böylece doğanın Yeldası ile Derviş ailesinin kader Yeldası birleşti: bütün gecelerden daha uzun, bütün kışlardan daha soğuk ve o güne dek yaşadıkları bütün korkulardan daha karanlık bir gece.

Göçün Zorunlu Hâle Gelmesi

Birden Han-Geldi koşarak ve telaş içinde eve girdi. Doğruca Begüm'ün yanına gidip üzerinde karikatür biçiminde bir resim basılı olan kâğıdı gösterdi ve kaygıyla:

"Bak!" dedi.

Begüm kâğıda baktı, güldü ve:

"Bu gülünç şey de ne?" diye sordu.

Onu bir mizah resmi sanmıştı. Fakat Han-Geldi, yıllardır nezaketinin, görgüsünün ve sessizliğinin arkasında sakladığı gizli korkuyu ilk kez açığa vuruyordu. Fena hâlde korkmuştu.

Begüm onun hâlini fark edince sordu:

"Sen neden üzgünsün?"

Han-Geldi cevap verdi:

"Görmüyor musun? Bildiride bütün yabancıların ya vatandaşlıklarını değiştirmeleri ya da kendi ülkelerine dönmeleri gerektiği yazıyor. Mahvolduk!"

Begüm meseleyi henüz tam kavrayamamış, Han-Geldi'nin kaygısına şaşırmıştı. Sordu:

"Neden mahvolalım? Allah'a şükür, bizim bir sorunumuz yok."

Han-Geldi şöyle dedi:

"Ailem gitmeye hazırlanıyor."

Begüm cevap verdi:

"Peki. İstiyorlarsa giderler."

Han-Geldi dedi ki:

"Ben onlarsız kalamam. Biz de gitmeliyiz."

Bu sözler, Begüm'e düşünme fırsatı bile vermeden başından aşağı kaynar su dökülmüş gibi oldu. Güçlü bir deprem misali bir anda zihnindeki bütün yapıyı sarstı. Koşup çocuklarına sarıldı.

Bütün bu süre boyunca donakalmış hâlde yalnızca seyreden Fateme birden feryat etmeye başladı; öylesine tuhaf bir hâldeydi ki geçmiş yıllardaki nöbetlerinden bile daha ağır görünüyordu.

Fateme'nin feryadı üzerine Derviş ile Tohfe geldi ve ne olduğunu sordu. Bu kargaşanın nedenini açıklaması için bütün bakışlar Han-Geldi'ye çevrildi. Han-Geldi korkudan titreyerek posteri gösterdi.

Posterde sağlıklı görünen birkaç tavuk ve civciv, bütün hayat eşyalarıyla birlikte sınır çıkış kapısının önünde sıraya girmişti. Altında şöyle yazıyordu:

"Kendi istekleriyle gidenlerin durumu."

Bu resmin altında başka bir görüntü vardı: tüyleri dökülmüş, cılız, eşyasız, çaresiz ve yersiz yurtsuz birkaç tavukla civciv sınır çıkış kapısında bekliyordu. Altında şöyle yazıyordu:

"Zorla sınır dışı edileceklerin durumu."

Derviş derin düşüncelere daldı. Tohfe ile Begüm ona sordular:

"Bu ne demek?"

Derviş, Han-Geldi'ye sordu:

"Bu resmi nereden buldun?"

Han-Geldi cevap verdi:

"Gizli polis bu resimleri Bakü'de yaşayan yabancıların evlerine ve iş yerlerine dağıtmış. Bunun anlamı, herkesin ya kendi ülkesine dönmesi ya da çifte vatandaşlığını Sovyet vatandaşlığına çevirmesi gerektiğidir.

Vatandaşlığını değiştirmek istemeyenler resmî yoldan çıkıp mallarını yanlarında götürebilir. Ama gitmezlerse daha sonra mallarını götürmelerine izin verilmeden zorla çıkarılacaklar. Bu yüzden birçok kişi işler daha da karışmadan gitmeye çalışıyor. Yıl sonuna kadar da fazla zamanları kalmadı."

Derviş şöyle dedi:

"Peki, gitsinler. Allah yardımcıları olsun. Biz niçin kaygılanalım?"

Birden Han-Geldi titrek bir sesle:

"Baba, benim ailem gidiyor," dedi.

Derviş cevap verdi:

"Peki. Sonuçta İran'da bağları var, bırak gitsinler. Siz de sonra onları görmeye gidebilirsiniz. İran uzak değil ya."

Fakat Han-Geldi daha sonra gidip gelmenin mümkün olacağına inanmıyordu. Bu konuda haklıydı.

Derviş sözünü sürdürdü:

"Her hâlükârda sizin kendi hayatınız ve çocuklarınız var. Kaygılanmayın. Bu şartların acı olduğu doğru, ama elimizden bir şey gelmez."

Han-Geldi güçlükle yutkundu ve:

"Ben de gidiyorum. Annemle babam olmadan kalamam," dedi.

Derviş bu kez daha sabırlı bir sesle konuştu:

"Kaygılanma. Şimdilik meseleyi araştıralım ve ne kadar ciddi olduğunu anlayalım."

Han-Geldi yeniden konuşamadan devam etti:

"Sen git, annene babana işlerinde yardım et. Ben şimdi Dadaş'a gidip bu konuda ne bildiğini öğreneceğim."

Derviş resmi onun elinden aldı ve kendine özgü ağırbaşlılığıyla:

"Git, annene babana yardım et," dedi.

Han-Geldi, Derviş'in sözündeki ağırlığı anladı; fakat bir kelime daha söylemeye cesaret edemedi. Evden çıkıp gitti.

O gittikten sonra Derviş, Tohfe'nin hâlini fark etti. Yüzü bembeyaz kesilmiş, tansiyonu düşmüştü. Bedeni titriyor, çenesini denetleyemiyordu; şiddetli titreme yüzünden dişleri birbirine vuruyordu. Gözlerinin doğal hâlini bütünüyle yitirdiği belliydi.

Derviş, Tohfe'yi güçlükle odasına götürüp yatağa yatırdı. Hemen nebat şekerli sıcak bir içecek hazırlayıp ona içirdi. Kulağına fısıldadı:

"Korkma. Dadaş var, ben varım. Kaygılanma."

Tohfe yalnızca bir cümle söyleyebildi:

"Kahraman... Kahraman..."

Sonra kendinden geçti. Gözleri yarı açıktı, yüreği hızla çarpıyordu; ama görünüşte hiç kıpırdamıyordu.

Derviş, Fateme'ye seslendi; fakat feryattan başka cevap alamadı. Begüm'ün odasına girdi. Fateme orada perişan bir hâlde yatıyordu. Başını ve yüzünü tırmalayıp yaraladığı belliydi. Sesi kısılmıştı; konuşamıyor, boğazından yalnızca anlaşılmaz sesler çıkarıyordu.

Derviş yüksek sesle Begüm'e dedi ki:

"Senden böyle bir güçsüzlük beklemezdim. Bu evin aslanı olduğunu unuttun mu? Şimdi beni yalnız mı bıraktın?"

Sonra biraz da sertleşerek haykırdı:

"Derviş öldü mü ki hepiniz yasa boğuldunuz? Annen felç geçiriyor; belki de geçirdi. Fateme'nin hâli ortada. Ama ben senden erkekçe ayakta durmanı bekliyorum."

Begüm yalnızca şunu söyledi:

"Baba, çocuklar benim dünyam."

Derviş karşılık verdi:

"Yalnız senin dünyan mı? Onlar hepimizin dünyası. Ama akıllıca davranmalıyız."

Begüm dedi ki:

"Han-Geldi'nin kendi kararını verdiğini görmedin mi?"

Derviş cevap verdi:

"Peki. Seninle çocuklarının kaderini de biz belirleriz. Ben yaşadığım sürece sen ve çocukların hiçbir sıkıntı çekmeyeceksiniz."

Sonra Şah Begüm'e:

"Anana iyi bak. Ben hekimi getirmeye gidiyorum," dedi.

Ardından acı içindeki yüreğini yatıştırıp Fateme'ye yumuşak bir sesle seslendi:

"Kızım, baban yaşadığı sürece gönlüne keder sokma. Babanın bu değersiz canı size feda olsun. Fateme can, ben dönünceye kadar Hafıza ile Kahraman'a göz kulak ol."

Fateme kalkıp babasına sarıldı. Babanın yürekten söylediği sözler, sanki Fateme'nin içindeki ateşe soğuk su dökmüştü. Çaresiz bir insanın iniltisine benzeyen ağlayışıyla:

"Git baba, ben de buradayım," dedi.

Derviş ağlayarak evden çıktı ve hekimin evine doğru yürüdü.

Kısa süre sonra hekimle birlikte döndü. Tohfe hâlâ uykuda ya da ağır bir baygınlık içindeydi. Hekim tansiyonunu ve nabzını ölçtü. Hemen iki ampulü karıştırıp kolundan iğne yaptı. Derviş'in alması için bir reçete yazdı ve ilaçların nasıl kullanılacağını Begüm'e anlattı.

Hekim şöyle dedi:

"Tohfe Hanım dinlenmeli. Kaygılanmayın. Birkaç saat içinde toparlanır. Çok şükür, kalbi görevini iyi yapıyor."

Sonra Derviş'le birlikte evden çıktı. Derviş hekimin ücretini verdi, onunla vedalaştı ve Dadaş'ın evine doğru yola koyuldu.

Derviş'in Evindeki Gerçek Yelda

Derviş, Dadaş'ın evde olması gerektiğini biliyordu; çünkü Dadaş bu günlerde çoğunlukla evine kapanmış, parti bürosuna daha seyrek gider olmuştu. Doğruca Dadaş'ın evine yöneldi. Belki yıllardır o eve gitmemişti; çünkü genellikle Dadaş onu görmeye gelirdi.

Zehra evde değildi. Anlaşılan, akşam Derviş'in evine geldiklerinde elleri boş olmasın diye Yelda gecesi için biraz kuruyemiş almaya gitmişti.

Kapıyı Dadaş açtı. Derviş'i kapısında görünce biraz şaşırdı. Ama içten içe sevindi de; çünkü Derviş'in her zaman sessiz bir destek olduğunu, zor günlerde hiçbir karşılık beklemeden insanın hizmetine koştuğunu biliyordu.

Dadaş önce, Derviş'in belki onun iş sıkıntılarını dinlemek için geldiğini düşündü. Belki de Dadaş, içini güvenilir bir dosta açmak; saygın konumundan düşüp evine kapanmanın acısını Derviş gibi Allah ehli bir adamla paylaşarak biraz olsun ferahlamak istiyordu.

Fakat Derviş'in hâli başka bir acının haberini veriyordu.

Derviş, o gece evine masallardaki Yelda'nın değil, gerçek Yelda'nın ve onun yakıcı soğuğunun saldırdığını; bu soğuğun evinin ocağındaki ateşi söndürmek üzere olduğunu söylemeye gelmişti.

Derviş'in dilindeki kilit, gözyaşı ve kederle birlikte açıldı. Aileden bir erkek, Derviş'in zayıflığını ilk kez gözyaşlarında görüyordu; öylesine yakıcı gözyaşlarıydı ki Dadaş'ın ruhunu ateşe verdi.

Dadaş haykırdı:

"Halkın yardımıyla iktidara gelen adalet yanlısı önderleri ruhsuz ve cellat yöneticilere dönüştüren bu dünyaya yazıklar olsun! İktidara ulaştıktan sonra aynı halka zorbalık ediyor, halktan aldıkları güçle yine o halkı yok etmek için hiçbir zulümden geri durmuyorlar."

Sonra Derviş'e dönüp şöyle dedi:

"Bu meseleyi biliyordum. Üstelik çok ciddi. Emir, partinin merkezinden çıktı."

Ardından ekledi:

"Bu işin arkasında başka hedefler de var. Kendi istihbarat elemanlarından bazılarını bu örtü altında başka ülkelere göndermek; böylece güvenlik ağlarını güçlendirmek ve gelecekte partinin yayılması için bağlantılarla şebekeler kurmak istiyorlar."

Sonra üzüntüyle şöyle dedi:

"Ama Han-Geldi'nin böylesine zayıf davranıp hemen pes edeceğini hiç düşünmemiştim. Benim de suçum var. Onunla ilk tanıştığımda liberal yaradılışını ve han ailesinden gelmenin verdiği huyları sezmiştim; fakat Begüm'ün hayatına müdahale etmeye cesaret edemedim. Millî ve parti içindeki konumumun yanında Begüm'ün bir sıkıntı yaşamayacağını sanıyordum. Feleğin işine bak ki şimdi, ne benim ne senin ne de bu aileden herhangi birinin hak ettiği bu sahneyi bir fare gibi seyretmek zorundayım."

Bu sözleri duydukça umudu daha da kırılan Derviş yarı doğruldu ve babaca bir öfkeyle şöyle dedi:

"Kalırsa kalır; kalmazsa babasının mezarı! Çocuklarımı kendim büyütürüm. Üstelik Begüm'ün bana da ihtiyacı yok. Maşallah, tek başına bir erkek gibidir. Bugüne kadar Han-Geldi süslü püslü bir hanım gibi yaşadı; Begüm'ün hayatındaki erkek de yine Begüm'ün kendisi oldu."

Derviş kalkıp gitmek, kararını Han-Geldi'ye söyleyip bu işi bir kerede bitirmek üzereydi. Fakat Dadaş'ın söylediği bir söz onu parçalayıp ezdi; ciğerini yakan o söz, Derviş'i dizlerinin üzerine çökertti.

Dadaş dedi ki:

"Derviş, acele etme. Çocukların velayeti annede değil, babadadır. O, kendi çocuklarını götürmek isterse Begüm'ün hiçbir hakkı kalmaz. Begüm'ün önünde yalnızca iki yol vardır: Ya çocuklarından vazgeçip burada kalacak ya da çocukları uğruna yanacak, vatanını terk edip ömrünün sonuna dek gurbetin bir köşesinde yaşayacak; ama çocuklarının yanında olacak."

Evet, Dadaş'ın söyledikleri yasa ile ileride yaşanacakların doğru bir açıklamasından başka bir şey değildi. O anda bu yazgı, Derviş'in hayatındaki Yelda'yı gözler önüne seriyor; evinin ocağındaki soğuğu ve sönüşü elle tutulur hâle getiriyordu.

Artık o kürsünün, o evin ve o yuvanın kapısı kapanacaktı. Zorbalık, Derviş'in hayatında yeni ve acı bir başlangıç yazıyordu. Bizim Köroğlu'muz ocağı yanar tutamayacaktı. Bundan böyle Derviş'in yuvasında ne ateşin dumanı ne de kürsünün sıcaklığı görülecekti.

Ama keder, ağıt ve içe çöken gam dilediğince vardı.

Derviş, kederin baskısı altında ailesinin yanına dönüp yüzlerini görecek gücü bulamıyordu. Fakat Dadaş şöyle dedi:

"Kalk, gidelim. Şimdilik Han-Geldi'yi en azından annesiyle babasıyla birlikte gitmemeye ikna etmeye çalışmalıyız. Bayram geçip toprak biraz ısınana kadar beklesin. Annesiyle babası önce gitsin, yerlerini yurtlarını görsün; sonra Han-Geldi kendi ailesiyle gitsin.

Yanlarında mal götüremezlerse de önemli değil. Başka yollarla onlara altın ulaştırabilirim; İran'da kendilerine ev eşyası alırlar."

Elbette gizli amaçları, onu zamanla gitmekten bütünüyle vazgeçirmeye ikna etmekti. Olmazsa hiç değilse kendisi gidecek, çocukların hakkını anneye bırakacak ve karşılığında aileden hatırı sayılır bir yardım alacaktı.

Bu sözler Derviş'e, ailesinin yanına dönebilecek kadar güç verdi. İçinde parçalanmış bir kayıktı; yine de batmakta olan kayığın yelkenlerini indirdiğini göstermeye çalışıyordu. Belki böylece, daha iyi bir sabaha ulaşıncaya dek rüzgârın ve fırtınanın baskısını geçici olarak azaltabilirdi.

Derviş içten içe yıkılmıştı. Dadaş'ın yanında, ayaklarını güçlükle evine doğru sürüklüyordu. Dudaklarının arasında bir ezgi vardı; ziyaretçileri Kerbelâ'ya götürdüğü zamanlarda yol boyunca söylediği o ezgi. Tatlı Azerbaycan Türkçesiyle şöyle diyordu:

"Karvan Kufəyə yollandı, aman Zeynəb oyan."

Yani:

"Kervan Kûfe'ye doğru yola çıktı; Zeynep, kalk."

Derviş ile Dadaş eve döndüler. Ailenin morali daha fazla bozulmasın ve işleri sakin bir ortamda yürütebilsinler diye ikisi de durumu olağan göstermeye çalışıyordu.

Kararlaştırdıkları gibi sözü Dadaş açtı. Meselenin gerçek olduğunu sakince anlattı; fakat çözülebileceğine dair umut vererek önemini biraz azaltmaya çalıştı. Ardından Derviş de hem nalına hem mıhına vurdu. Ne olursa olsun bir çözüm bulacaklarını, yasaya uymak gerektiğini ama kendi haklarından yararlanarak bir yol açabileceklerini söyledi.

Üstü kapalı biçimde, İran'a gitmek zorunda kalsalar bile bunun belki de bir felaket olmayacağını söylüyordu. Belki geri dönmenin şartlarını hazırlayabilirlerdi. Belki de kısmet, ayaklarını İran'a götürecek ve kendi köklerini bulmalarını sağlayacaktı.

Kısacası bunlar, Derviş'in her zamanki teselli edici sözleri kadar etkili değildi. Yine de kötü ile daha kötü arasında aileye biraz umut, biraz kendini avutma ve biraz nefes alma imkânı veriyordu.

Bir süre sonra Zehra da geldi; Tohfe'nin yanına oturup onunla ilgilendi.

O gece Derviş ailesi için ağır bir Yelda oldu. Fakat sabah, Derviş'in ocağından duman yükselmedi. Sanki Köroğlu ya uyuyakalmış ya da donmuştu; ateşten eser yoktu.

Her zamanki geleneğin tersine, ruhsal baskının altında yorulup ezilen herkes başka bir güneşin doğuşunu görmek üzere uykuya daldı. Fakat o gece ne Derviş'in ne de Tohfe'nin gözüne uyku girdi. İkisi de sözü açmaktan korkuyor, yalnızca yarına umut bağlıyordu.

Dadaş ile Zehra gece yarısı kendi evlerine döndüler; fakat Han-Geldi'den hâlâ haber yoktu.

Han-Geldi'nin Korkusuyla Yapılan Pazarlık

Ertesi gün Han-Geldi, olup biteni görmek için yüzü solgun bir hâlde eve döndü. Derviş onu çağırdı ve baş başa konuştular. Derviş, onun son kararını öğrenmek istiyordu.

Han-Geldi şöyle dedi:

"Annemle babam kararlarını verdiler. Çıkış için gerekenleri tamamlıyorlar ve hiçbir biçimde kalmaya razı değiller. Eşyalarını götürmelerine sınırlama konmadan Bakü'den ayrılan ilk kişiler arasında olmak istiyorlar.

İran'da rağbet gören bazı malları da satın almaya karar verdik. Öbür tarafta büyük bir kârla satabiliriz. Aslında bu iyi bir fırsat; kaçırmamak gerekir."

Han-Geldi'nin her sözü, yaralı Derviş'in kalbine saplanan bir neşter gibiydi. Derviş, damadının iç dünyasını daha yeni tanıyor ve bu tanıma, kızının ve torunlarının geleceğine dair korkusunu büyütüyordu.

Düğün öncesindeki kaygılarının ve yüreğinin derininde hissettiği o bilinmeyen fırtınanın nedeni yavaş yavaş aydınlanıyordu. Şimdi bu felaketin ortasında alışveriş kârından söz eden; yaşananların ilk kurbanları olan Derviş'in çocuklarının acısını gerçekten duymayan bir adamla karşı karşıyaydı.

Bu boş ve duygudan uzak değerleri görmek Derviş için son derece acıydı. Yine de bütün bunlara rağmen kendi isteğinin tersine bu adamla yumuşak bir dille konuşmalı, onu kararından döndürmeye çalışmalıydı. Derviş, bu çabanın başarıya ulaşacağından pek umutlu değildi.

Öte yandan Derviş, Begüm'ün ne pahasına olursa olsun çocuklarından vazgeçmeyeceğini çok iyi biliyordu.

Bu yüzden duygularına hâkim oldu. Damadını ekonomik fikirlerinden dolayı kutluyormuş gibi yaparak onu kendisine bir adım yaklaştırmaya çalıştı. Şöyle dedi:

"Oğlum, ekonomik düşüncelerin iyi. Ama bu ihtiyarın sözünü de dinlersen belki daha çok kazanırsın."

Derviş artık damadını daha iyi tanıyor ve onun gönlünün dilinden konuşuyordu. Sözünü sürdürdü:

"Annenle babanın gitmesine yardım et. Biz de istedikleri malları almalarına destek olur, bu fırsattan en iyi biçimde yararlanmalarını sağlarız. Bizde de İran'da alıcısı olan bir yığın eski Nikolay eşyası var. Onları da annenle babana hediye eder, yanlarında götürmelerini sağlarız.

Ama mevsimin soğuğunu düşünerek siz hemen gitmeyin. Onlar önce gitsin, yerleşsin; birkaç ay sonra siz de yanlarına gidersiniz.

İlk kafilede olmazsanız maddi bakımdan işiniz biraz zorlaşabilir. Buna karşılık bizim de hazırlanmak, çocukların yolculuğunu daha rahat kılacak daha büyük bir yardım yapmak için zamanımız olur.

Kaygılanma. Daha az mal götürmeniz maddi açıdan sorun olacaksa eşyalarınızın bir bölümünü önceden annenle baban aracılığıyla göndeririz; siz vardığınızda bazı ihtiyaçlarınız hazır olur. Üstelik siz giderken bir sınırlama çıkarsa Dadaş'ın imkânlarıyla size para ulaştırabiliriz."

Derviş'in söyledikleri Han-Geldi'nin kültürüne ve hesaplarına uyuyordu. Elbette sözlerin arasına çocuklara gösterilecek biraz ilgi ve meselenin duygusal yönü de yerleştirilmişti. Bu karışım iyi sonuç verdi; Derviş işi ustalıkla ilerletti.

Hatta ona şöyle dedi:

"Birlikte gideriz. Annenle babanla kendim konuşurum; sağlıkla yola çıkmaları için gereken yardımı da yaparız."

Derviş, Han-Geldi'ye itiraz edecek yer bırakmamıştı. Maddi kazanç arzusunu kullanarak onun yolculuğunu erteleme planını sağlamlaştırmıştı.

Bu düşüncenin doğruluğu Han-Geldi'nin tepkisinde ortaya çıktı. Şöyle dedi:

"Haklısınız. Böylesi daha iyi olur. Babamla konuşup bir görüşme ayarlayayım. Benim de razı olduğumu onlara söylerim."

Sonra annesiyle babasının evine gidip kararını bildirmek için izin istedi. Begüm'le tek kelime konuşmadan vedalaşıp gitti.

Aynı günün akşamı Derviş, Dadaş'a gitti; çocukların İran yolculuğunu ertelettiklerini ve bu sonuca nasıl ulaştığını anlattı. Dadaş bu kazanıma sevindi ve karşılığında Derviş'e yasanın uygulanışıyla günün şartları hakkında bilgi verdi.

Gerçek şuydu: Han-Geldi'nin rızası alınamasaydı sonunda boyun eğmek zorunda kalacaklardı. Çocuklardan ayrılık ilk öldürücü darbe olacaktı; Begüm'ün çocuklarından vazgeçmesi dışında başka bir yol yoktu ki bu da onun için imkânsızdı.

Böyle bir ihtimali Begüm'e söylemek bile Derviş ailesi için mümkün değildi. Kendileri Han-Geldi'nin çocuklarını götürmesine razı değilken Begüm'den çocuklarından ayrılmasını nasıl isteyebilirlerdi?

Orada gönül sahibi biri bulunsaydı ve içinden patlamak istemeseydi, insanlık duygusunu körleştirip uyuşturması gerekirdi; tıpkı bir ameliyatta anesteziyle insanın o anki acıdan uzaklaştırılması gibi.

Fakat arada temel bir fark vardı: Ameliyat bittiğinde ve insan kendine geldiğinde, ağrıya ve iyileşme dönemine rağmen şifa ümidi vardır. Ya insan, ayıldıktan ve gerçeği kabullendikten sonra onunla her gün ve her saat yaşamak zorundaysa? İçten içe diri diri ölür, başıboş bir ruhla bedenin ölümünü bekler ki ruh sonsuz dünyasına dönebilsin.

Böyle bir durumda huzura açılan tek yol güçlü bir imandan geçer; İbrahim gibi ateşi Allah'a dayanarak kabul eden bir imandan. Kırık gönülleri merhametiyle yatıştırabilecek yalnızca Allah'tır. Ancak daha derin bir aşkla âşıklar halkasına girilebilir ve Âşıkların Rabbi'nin latif ikliminden dayanma gücü alınabilir; İbrahim'e ateşin gül bahçesi olup huzur vermesi gibi.

Derviş verdiği sözlerin peşini bırakmadı. Han-Geldi'nin ailesiyle resmen tek taraflı bir alışverişe girdi. Onları maddi yardımlarla sevindirdi, Han-Geldi'yi kendisine biraz daha yaklaştırdı ve annesiyle babası için herkesten çok emek verdi.

Onlar da karşılarına çıkan bu fırsattan memnundu ve duygularını saklamadan dile getiriyordu.

Günler birbirini izledi. Han-Geldi'nin ailesi, yeni şartlar ve Derviş'in yardımları sayesinde daha büyük bir umutla yaklaşan yolculuğa hazırlanıyordu. Bu yardımları hayra yoruyor ve zaman zaman dudaklarının arasında şöyle mırıldanıyordu:

"Allah bir kapıyı kapatırsa rahmetinden başka bir kapı açar."

Han-Geldi de mutluydu. Hem annesiyle babasının yol hazırlıkları tamamlanıyor hem de kendi geleceği yeniden açık görünüyordu. Onlarla birlikte gitmeyecekti; ama kendi hayalinde, daha sonra eşi ve çocuklarıyla döndüğünde büyük imkânlar ve servetle geri gelecekti.

Fakat Derviş ailesinin düzeni bütünüyle bozulmuştu. Gönüller güvensizlik içindeydi ve herkes ağır bir bulutun altında kalmıştı.

Aile bu meseleye öylesine kapılmıştı ki bayramın yaklaştığını bile unutmuştu. Kimsenin içinde değişimi ve yeniliği karşılayacak bir istek yoktu. Yine de Derviş ailesi, acısını saklayıp son çarşambaya hazırlandı; fakat kimsede ne gönül ne de heves kalmıştı.

İlk Göçmen Kafilesinin Sınır Dışı Edilmesi

Ferverdin ayının beşinci günü, Kahraman'ın doğum gününden yalnızca birkaç gün önce, Han-Geldi'nin ailesiyle vedalaşmak için belirlenen gün geldi.

O gün açıkça ağıt, gözyaşı ve veda günüydü. İlk sınır dışı edilenlerin kervanı sonunda yola çıktı. Çoğu solgun, kaygılı ve yıkılmıştı; özellikle sevdalarından, evlerinden, hatıralarından ve sevdiklerinden kopup ayrılmak zorunda kalanlar.

Fakat Han-Geldi'nin ailesi için durum başkaydı. Birçok göçmenin tersine, onların gönlünde yeni bir umut filizlenmişti. Sanki Han-Geldi'nin önünde yeni bir pencere açılmış, taze bir gelecek belirmişti.

Han ailesinden gelmenin verdiği hâller yeniden canlanmış; annesiyle babasının gözünde daha değerli biri olmuştu.

Han-Geldi'nin davranışları gerçekten değişmişti. Anlaşılan Derviş'in iyiliği ve yardımları onu yeni konumuna hayran bırakmış; kendisini önemli biri sanmaya başlamıştı.

Daha düne kadar aile içinde sıradan biriyken Begüm'ün sevgisi sayesinde Derviş ailesinde yer bulan bu adamın üstünlük duygusu bugün büyümüş, kendisini açıkça başkalarından yukarıda görmeye başlamıştı.

Begüm'e karşı davranışı daha soğuk, buyurgan ve baskıcı olmuştu. Fakat kendisine bu alanı açanın, sevgiye tutsak olmuş ve aşk uğruna özveride bulunan insanların bağlılığı olduğunu bilmiyordu.

Onlar için hiçbir şey çocuklarından daha önemli değildi.

Ne yazık ki gönlünde bir çiçek bile açmamış insan böyle bir sevginin anlamını nasıl anlayabilir?

İkinci Göçmen Kafilesinin Çıkış Hazırlıkları

İlk kafilelerin gidişinden sonra Derviş'in evi artık eski ev değildi.

Tohfe'nin bedensel ve ruhsal durumu hiç iyi değildi. Fateme'nin hâli de parlak sayılmazdı. Aslında onun gönlü ölmüş, gözlerindeki ışık sönmüştü. Yürümek zorunda olan bir ölüydü.

Begüm'ün durumu da daha iyi değildi. Belirsizliğin ve geleceğe güvenememenin acısı altında eziliyor, fakat bunu belli etmiyordu.

Derviş de kızı Begüm gibi, görünüşünü koruyarak yalnızca başkalarına güç vermeye çalışıyordu.

Behram ile Feyyaz da Bakü'nün dışındaydı; büyük ihtimalle bayram gecesinde bile izinleri yoktu.

Çarşamba geçti, ama odun yanmadı. Bayram geldi ve 1316 yılı başladı; fakat Derviş'in evindeki Heft Sin sofrasında bereket ve canlılık yoktu.

Aslında bu ev artık o eski ev değildi.

İlk kafilelerin gidişi tamamlandı.

Han-Geldi her gün başka bir yolla aileyi sağıyordu. Begüm'ün, çocukların geleceğini düşünüp burada kalmalarının ve İran'a daha sonra gitmelerinin daha iyi olacağını söyleyen isteklerine de birkaç kez soğuk ve umursamaz karşılık verdi.

Fakat Derviş'in karşısında başka türlü davranıyordu. Onun önünde kuyruk sallıyor, çocukça taktiklerle yeni ayrıcalıklar koparmaya çalışıyordu.

Derviş'in ve ailesinin gerçekte ne istediğini bilmiyordu. Han-Geldi'nin davranışları onların arzusunun tam tersiydi. Gitmeye eskisinden daha kararlıydı; yalnızca arazinin parasıyla Begüm'ün altınlarını almayı bekliyordu.

Fateme'den bile altınlarını kendisine vermesini istemişti; İran'da onun adına satacaktı.

Kahraman'ın doğum günü geldi. Derviş ailesinin tamamı oradaydı. Feyyaz ile Behram da izinli gelmişti. İkisi de kız kardeşleri için kaygılanıyor, bu konuyu Begüm'le baş başa ve üstü kapalı biçimde konuşuyordu.

Feyyaz, Begüm'ün İran'a gitmesine kesinlikle karşıydı; hatta ona çocuklarını bile unutmasını söylüyordu. Behram ise kız kardeşiyle yeğenlerinden ayrılmayı hiç istemese de Feyyaz kadar soğuk ve duygusuz davranmıyordu. Kız kardeşine bu yolculuğa hazırlanması ve çocukları Han-Geldi'yle yalnız göndermemesi için güç veriyordu.

Kısacası durum son derece karışık ve hüzünlüydü. Derviş ailesindeki herkes Han-Geldi'nin gönlünü satın almaya çalışıyordu; belki böylece fikrini değiştirir, vatandaşlığını değiştirerek gitmekten vazgeçerdi.

Fakat onun düşünceleri her geçen gün gitme yönünde daha da kesinleşiyordu.

Birkaç ciddi sınamadan sonra Han-Geldi gerçek yüzünü göstermişti. Ailenin tavsiyesiyle Begüm'ün ona kararlı biçimde, özellikle şartların eskisinden daha kötü olduğu bu dönemde çocukları İran'a götürmeye razı olmadığını söylemesi kararlaştırıldı.

Fakat Han-Geldi, Begüm'ün ateşine soğuk su dökercesine kesin bir dille şöyle dedi:

"Sen gelmesen de umurumda değil. Çocuklarımı alıp yanıma götürürüm. Annem onlara bakar, ben de ticaretle uğraşırım. Elbette annenle baban da çocuklara daha iyi bir gelecek kurabilmem için bana maddi yardım yapabilir."

Bu cevap, yolun sonunu gösteriyordu.

Begüm ile Han-Geldi'nin arası iyice karardı. Birkaç gün birbirleriyle konuşmadılar; bu yüzden Derviş'in Han-Geldi'ye karşı davranışı da soğudu.

Görünüşe göre Han-Geldi, bedava sütün sonunun yaklaştığını ve aileyi sağmak için fazla zamanı kalmadığını anlamıştı. Birkaç gün Derviş'in evine uğramadı.

Her zamanki gibi ansızın ortaya çıktı ve Begüm'e, ayrılık ile boşanmayı kesinleştirmek, çocukların velayetini yasal olarak almak ve yolculuğa hazırlanmak için bir avukatla görüştüğünü söyledi.

Bu sözleri duymak, geleceğini tek taraflı ve sonu olmayan bir aşkta yitirmiş bir kadın için ölümden yüz kat daha ağırdı.

Fakat Begüm, belalarla dolu bir yolculuğa hazırlanması gerektiğini kendisi de biliyordu. Çocuklarından ayrılmak onun için hayattan ayrılmaktan daha kötüydü. İşi düşmanlığa ve hukuk oyununa sürükleyemezdi; çünkü sonuç baştan belliydi.

Begüm'ün Zorunlu Göçü Kabul Etmesi

Şah Begüm için saltanat tahtını yitirmek ve sevdiklerinin yanındaki hayattan kopmak, çocuklarının yanında kalmak uğruna bilinçle ödemesi gereken en kesin bedeldi. Bu bedeli yiğitçe ödemeye kararlıydı.

Tarih sahnesine çıkan herkes gibi o da bir bedel ödeyecekti; ister hak cephesinde olsun ister batılın yanında. Bugün Şah Begüm karar vermek zorundaydı. Gerçek bir annenin hangi kararı vereceğini anlamak zor değildir.

Evet, Begüm annelik ruhuna yaraşan yolu seçti.

Çizmelerini giymeyi, asasını eline almayı ve sazını omzuna vuran Köroğlu gibi sınavlar meydanına çıkmayı kabul etti. Yüreğinden yakıcı bir şiirin mırıltısı duyuluyordu; kendi içinde tekrarladığı bu şiir, zihninde fedakârlığın anlamına ve bıraktığı izlere yaklaşıyordu.

Artık davranışlarında kaygı ve korku yerine ruhani ve şefkatli bir hâl belirmişti. Bir pervaneye dönüşüyor, sevdiklerinden kopuyordu. Önündeki tek yol, sevdiklerinin acısıyla yanan mumun ateşinde yanmaktı.

Evin havası sevgi ve şefkat kokusuyla doluydu. Kaygılı gözlerden yağan yağmur damlalarıyla bütün gözler nemliydi. Begüm'ün dudaklarının arasındaki mırıltı hissediliyordu. Çoğu zaman sevdiklerini öpüyordu. Gönlünün hâlinden, kendi kendine usulca şunları söylediği duyuluyordu:

"Beni son kez öpün,
Allah sizleri korusun,
çünkü bilinmeyen bir kadere doğru gidiyorum."

Begüm kararını Derviş'e söyledi; fakat bunu annesine anlatmaya cesaret edemiyordu. Babasından, mümkünse meseleyi aileyle konuşmasını ve eşiyle arasındaki mesafe daha da büyümeden kararını Han-Geldi'ye de bildirmesini istedi. Böylece yol hazırlıklarını onunla birlikte sürdürebilecekti.

Bu, hakkında karar verilmesi gereken bir gerçekti; karar da verildi.

Hafta sonunda aile bir aradaydı. Han-Geldi de oradaydı, fakat Behram ile Feyyaz yoktu. Begüm, son görüşmelerinde kararını ve nedenlerini onlara daha önce anlatmıştı.

Ailedeki herkes bu ayrılıktan nefret etse de çocuklar meselesinin hassasiyeti yüzünden gidişi ve ayrılığı kabul etmek zorunda kaldı. Begüm gitmekten vazgeçerse çocuklarından vazgeçmesi gerekecekti. Aynı zamanda ona, ellerindeki her şeyi kız kardeşleri ve yeğenleri için kullanacaklarına dair güç verdiler.

O toplantıda Şah Begüm büyük bir soğukkanlılık ve olgunlukla şöyle konuştu:

"Sevgili ailem, son birkaç ayda hep birlikte sıkıntılarla karşılaştığımızı ve zamanın öfkesinin de bize yardım etmediğini biliyorum. İçimizden gelmese de yurdumuzu terk etmek zorundayız.

Bildiğiniz gibi Han-Geldi de annesiyle babasının göçünden dolayı çok üzgün. Çocuklar ve benim için yolculuğumuzu onlardan sonraya bırakmak zorunda kaldı. Böylece bayramdan ve ilk kafilelerin gidişinden sonra hazırlıklarımızı tamamlayacak, havalar ısınınca kaderin önümüze koyduğu yola çıkacağız.

Bu konuyu ortaya koyarken şunun açıkça anlaşılmasını istiyorum: Hepimiz, içimizden gelmediği hâlde zorlayıcı şartlar altında yurdumuzu terk etmeye ve büyük ailemizden ayrılmaya karar vermiş bulunuyoruz.

Her durumda küçük ailemizi korumak, Han-Geldi ve benim için yalnızca bir görev değil; aynı zamanda bir sorumluluk ve duygusal ihtiyaçtır. Büyük bir üzüntüyle, zalimlerin hükmü yüzünden bu şartlara boyun eğmek zorundayız.

Bu yolda, kalan günlerde birlik ve güçlü bir ruh hâlini koruyabilmek için birbirimize yardım etmeliyiz ki ayrılık biraz daha sakin yaşansın. Bu şartları yeni ve bilinmeyen bir imkâna dönüştürmeye, kendimizi daha güçlü kılmaya ve kalan birkaç günü en iyi biçimde değerlendirmeye çalışmalıyız."

Begüm'ün sözleri görünüşte sakindi; fakat her kelimesi yanmanın ağırlığını taşıyordu. Gitmeden önce evi bütünüyle dağılmaktan kurtarmak istiyordu. Zorun acılığını vakarın ve anneliğin kadehine döküyordu ki belki ötekiler onu yudum yudum içip dayanabilsin.

Fakat gerçek şuydu: Şah Begüm yolculuğuna daha o anda başlamıştı;

ayakları hâlâ Derviş'in evindeydi, ama gönlü gurbet yolunun çoktan başladığını biliyordu.

Sevdiklerinin Göçü Kesinleşince Fateme'nin Ruh Hâli

Beklendiği gibi Fateme'nin durumu yeniden kötüleşti.

Bütünüyle uyuşmuş, konuşamaz olmuştu. Sanki dili, kendisinden önce göçün ve ayrılığın acısıyla işlevini yitirmişti. Tohfe bayıldı; Zehra onun yardımına koştu. Begüm de belki perişan gönlünü biraz yatıştırabilir diye Fateme'nin yanına gitti.

Derviş, Han-Geldi ve Dadaş birlikte görüşüp danıştılar. Begüm'ün sözleri, mantığı ve açık görüşlülüğü ortamı biraz sakinleştirmiş; aynı zamanda Han-Geldi'yi daha da utandırmıştı.

Bu utanç, kendi gerekçelerinin arkasına saklamaya çalışsa da Han-Geldi'nin sözlerinde hissediliyordu. Şöyle dedi:

"Annemle babamın yaşlılığı ve şimdi yalnız yaşamak zorunda kalmaları olmasaydı biz de gitmezdik. Eşimin bu kararına karşılık, orada ona ve aileme daha iyi bir yoldaş ve destek olabilmeyi umuyorum. Siz sevgili ailemin de bize yardım edeceğini biliyorum."

Bu sözler Derviş'in yarasına tuz basıyor, içindeki yanmayı yüz kat artırıyordu. Ama ne yapılabilirdi? İnsan bazen yenilgiyi kabul etmeye ve bedel ödemeye mahkûm olur. Derviş ile ailesi de istemeden fakat kaçınılmaz biçimde bu bedeli ödemeye doğru gidiyordu.

Günler ve geceler geçiyor, fakat Derviş ailesinde ne sevinç ne de canlılık görülüyordu. En küçük bahane gözlerden yaş akıtıyordu. Bu gözyaşları canın öylesine derininden geliyordu ki damlalarının yakıcılığı yanaklarda parlıyordu.

Fateme yalnızca çocuklarla konuşuyordu. Çoğu zaman bir köşede sessizce oturuyor, dizlerini kucaklayıp kendi zihninin dünyasında kayboluyordu. Sanki göç başlamadan önce ruhu evden ayrılmış, dönüşü olmayan bir yolda başıboş kalmıştı.

Tohfe resmen yatağa düşmüştü. Eski gücü ve hâli kalmamıştı. Bu haberin darbesi, onun annelik canını içeriden sarsmıştı.

Begüm uzun zamandır baba evinde kalıyor, kendi evinden pek haber almıyordu. Baba evi bu günlerde hem sığınak hem de veda meydanıydı; bir yandan annesiyle Fateme'ye bakılan, öte yandan her köşesi ayrılık kokan bir yerdi.

Han-Geldi her gece kendi evine gidip ertesi gün geri geliyordu. Çoğu zaman da işsizdi; çünkü babası gidince ona yapacak belirli bir iş kalmamıştı.

Derviş artık yolculuğa çıkmıyordu. Zamanının çoğunu ya evde Tohfe Hanım'ın yanında ya da avluda torunlarını oyalayarak geçiriyordu. Belki Hafıza ile Kahraman'ı oynatarak, birkaç anlığına da olsa evde hayatın sesini canlı tutmak istiyordu.

Evin bütün işi Begüm'ün omuzlarına binmişti. Hem anne, hem kız evlat, hem kardeş, hem bakıcı, hem evin direği olmalıydı; aynı zamanda bütün sevdiklerini terk etmeye sessizce hazırlanan bir kadındı.

Dadaş'ın iş ve parti içindeki durumu da belirsizlik içindeydi. Bir bakıma evine kapatılmıştı; aylığı ödenmeye devam etse de bu para, yönetimin güvensizliğini ve kenara atılmış olmanın acısını hafifletmiyordu.

Görünüşte Derviş'in evi hâlâ bir evdi;
ama gerçekte herkes o evin bir köşesinin cenazesini kendi gönlünde kaldırıyordu.

Fateme, Hafıza ile Kahraman'ın yasını şimdiden tutuyordu.
Tohfe, Begüm'ün yasını şimdiden tutuyordu.
Derviş, evinin ocağının yasını şimdiden tutuyordu.
Begüm ise bütün bu yasların ortasında ayakta kalmalıydı; çünkü o yıkılırsa her şey onunla birlikte çökecekti.

Derviş Ailesinin Veda Gecesi ve Şam-ı Garibanı

Hava yavaş yavaş ısınıyor, güzel bahar günleri ağır ağır yaz sıcaklarına dönüyordu.

Duyurulara göre ikinci göçmen kafilesinin çıkış zamanı da yaklaşıyordu. Zaman ilerledikçe Derviş ailesindeki herkesin soluğu daha çok daralıyor; yüzlerde ve davranışlarda sinirli çıkışlarla huzursuzluğun izleri görülüyordu.

Beklenen gün geldi.

Hordad ayının sonlarıydı.

Han-Geldi annesiyle babasından hâlâ açık bir haber almamıştı. Fakat İran'a vardıklarında çocuklarını Halhal ile Miyane civarındaki bir köye götürmesi gerektiğini biliyordu; annesiyle babasının gitmiş olması beklenen o köye.

Bakü'den kara sınırını ve otobüsü kullanarak çıkmaları mümkün olduğu hâlde yerel yönetimin emriyle bütün göçmenlerin gemiyle Pehlevi Limanı'na götürülmesi gerekiyordu. Öyle de oldu.

Ailenin her ferdinin bütün varlığına şiddetli bir acı egemendi.

O gece Derviş ailesinin tamamı uyanıktı. Sanki ev, acıyla delirmiş insanların kaldığı bir hastaneye dönüşmüştü.

Yalnızca çocuklar uyuyordu; sabah dünyalarının kökünden sökülüp başka bir yere taşınacağını bilmeyen Hafıza ile Kahraman.

Han-Geldi bavulları toplamak ve hazırlamakla iyice meşguldü. Görünüşe göre yolcuların, özellikle yanında çocuk bulunanların götürebileceği eşya miktarındaki baskı biraz azaltılmıştı. Bu haber Han-Geldi'yi sevindiriyordu. Bir an önce çıkmayı bekleyen tek kişi oydu.

Ailenin geri kalanları ise nekahet dönemindeki hastalara benziyordu; renkleri kaçmış, güçleri ve canları çekilmişti.

Orada usta bir ressam bulunup o gecenin yüzlerini çizebilseydi, Dorian Gray'in portresi gibi yalnızca gözlerden değil, ruhların derininden damlayan ciğer yakıcı gözyaşlarını resmetmesi gerekirdi.

Bütün bu hâllerin ortasında Han-Geldi dışında kimse o keder gecesinin sabaha ulaşmasını istemiyordu.

Herkes güneş doğduğunda kendi hayatlarının gün batımının başlayacağını biliyordu. Bundan sonra sevdiklerinin göçüne ağlayacaklardı; mezarlıkta, mezarlarının başında değil, bir zamanlar sıcaklığın ve sevincin merkezi olan evin her karışında.

Bir zamanlar birçok kişinin sahip olmak istediği o ev, şimdi geride kalan aile üyeleri için öldürücü bir yere dönüşüyordu. Ev, unutulamayacak kadar onların varlığının, hatıralarının ve hayallerinin kokusuyla doluydu.

Yaşlı Derviş, geride kalanların ayakta durması için kendi planını hazırlamıştı. Fakat hangi plan Begüm'ün, Hafıza'nın ve Kahraman'ın boşluğunu doldurabilirdi?

Liman: Derviş Ailesinin Kerbelâsı

Beklenen sabah geldi.

Liman göçmenlerle ve onları uğurlayanlarla doluydu. Allah'ım! Limanda bir Kerbelâ yaşanıyordu. Kimse sevdiğinden ayrılmaya razı değildi. Sanki bir deprem insanların hayatını yıkıyor ya da amansız bir düşman zulüm kamçısıyla çocukları annelerinden, gönülleri evlerinden koparıyordu.

Ağıtların ve "Ya Hüseyin" seslerinin yükselişi herkesin başına bir keder çadırı germişti.

Han-Geldi bavulları bir süre önce gemiye taşımıştı; fakat hâlâ hiç kimse Kahraman'ı Tohfe'den ayıramıyordu. Tohfe onu kucağına sıkmış, sanki bütün canıyla o çocuğun bedenindeki son sıcaklığı gönlünde saklamak istiyordu.

Fateme de Hafıza'yı bırakmıyordu. Öyle bir inliyordu ki acısının sesi denizin suyunu kaynatabilecek bir ulumayı andırıyordu.

Dadaş kız kardeşini kucakladı ve eşinin yardımıyla onu kalabalıktan uzaklaştırdı. Tohfe kendinden geçmişti; yine de ağlayan gözleri hâlâ geriye, gemiye doğru bakıyordu.

Derviş, Hafıza'yı Fateme'den ayırıp Han-Geldi'ye teslim etti.

Begüm, Kahraman'ı kucağına aldı. Gözleri gerideydi; titreyen ayaklarıysa çaresizce gemiye doğru sürükleniyordu. Geminin düdüğü ölüm çanı gibi tekrar tekrar ötüyor, hareket vaktinin geldiğini bildiriyordu.

O anda Begüm'ün gözlerinde tek damla yaş bile kalmamıştı. Konuşmuyordu. Sesi kısılmıştı; belki de kökünden kurumuştu.

Begüm'ün yürüyüşü gören herkesin yüreğini parçalıyordu. Bir zamanlar bu topraklarda kraliçeler gibi yaşamış, ilkokul törenlerindeki yürüyüşleri herkesin övgüsünü ve ilgisini kazanmış olan o kadın, şimdi adımlarını zihninin buyruğuyla hareket ettiremiyordu.

Sanki beyni emir veriyor, fakat ayakları itaat etmiyordu. Elleriyle kendi ayaklarını gemiye doğru yönlendiriyor gibiydi.

Belki de gemiye binen son kişi oydu.

Sonra geminin yoğun dumanı, ciğer yakan düdük sesiyle birlikte göğe yükseldi. O ses ve o duman, Derviş ailesinin varlığından bir parçayı bir anda yutup götürmüş gibiydi.

Evet, o gece Derviş'e Şam-ı Gariban'ı hatırlatıyordu.

Derviş yıllarca Kerbelâ yolunun çavuşluğunu yapmıştı. Yıllarca başkaları için ağıt okumuş; kervanı, gurbeti, ayrılığı, Zeynep'i ve Şam-ı Gariban'ı anlatmıştı. Şimdi ise aynı hikâyeyi bütün varlığıyla kendisi yaşıyordu.

Yıllarca ağıt sesiyle başkaları için okuduğu sözleri şimdi gönlünde ve dudaklarının arasında kendisiyle sevdikleri için söylüyordu.

Gemi uzaklaşıyordu.

Duman yükseliyordu.

Sesler birbirinin içinde kırılıyordu.

Daha kendileri eve dönmeden Derviş'in evi boşalmıştı.

Begüm o gün yalnızca Bakü'den ayrılmadı;
çocukluğunun, gençliğinin, anneliğinin ve ailesinin arşını geride bıraktı.

Derviş ise limanın kıyısında şunu anladı: İnsan bazen hayatta kalır, ama canının bir parçası gemiyle birlikte sonsuza dek gider.

Begüm, Hafıza ve Kahraman

Yolcuların Ayrılışından Sonra Derviş Ailesinin Durumu

Ne yazık ki limandan henüz fazla uzaklaşmamışlardı ki Derviş, sarsılarak Tohfe'nin hâlini fark etti.

Tohfe hiç kıpırdamıyordu. Cansız bir et parçası gibi arabanın koltuğuna yığılmıştı. Fateme de yanında, annesinin durumundan habersiz, donup kalmıştı; sessiz bir deli gibi önüne bakıyordu. Sanki hiçbir şey görmüyordu; gözleri açık olduğu hâlde görmeyen bir kör gibiydi. Gözleri artık zihninin buyruğunda değildi.

Derviş sürücüden hemen kenara çekmesini istedi. Arabadan inip arka kapıyı açtı ve Tohfe'yi sarstı; fakat artık Tohfe'nin bedeninde ruh yoktu.

Derviş acıyla inledi ve iki eliyle başına vurdu. Eşinin ruhunun Kahraman'dan kopmadığını, onunla birlikte gemiye bindiğini anladı. Dadaş ile eşi arabaya yalnızca Tohfe'nin bedenini taşımıştı.

Derviş'in hareketlerini görünce Fateme, sanki ağır bir habersizlik uykusundan ansızın uyanmış gibi annesine baktı; bir çığlık attı, saçlarını yoldu, arabanın kapısını açıp kendini dışarı fırlattı. Bağırarak amaçsızca bir o yana bir bu yana koşmaya başladı.

Zavallı Derviş kızının ardından koştu. Sürücünün ve durumu fark eden birkaç adamın yardımıyla Fateme'yi yeniden arabaya bindirip annesinin cansız bedeninin yanına oturtabildiler.

Derviş, onu denetim altında tutmak için Fateme'nin yanına oturdu. Olayı gören adamlardan biri de gerekirse yardım etmek üzere sürücünün yanına geçti.

Sürücü arabayı hastaneye yetiştirdi. Hemşireler geldi. İkisi, kendini kaybetmiş durumdaki Fateme'yi götürdü; diğer ikisi de Tohfe'nin cansız bedenini sedyeyle hastanenin içine taşıdı.

Derviş sürücüden hemen Dadaş'ın evine gidip olanları haber vermesini istedi. Sürücü hem Derviş'in ailesini hem de Dadaş'ı iyi tanıyordu. Hızla oradan ayrılıp Dadaş'ın evine doğru yola çıktı.

Bir saat sonra Dadaş, Derviş'in yanındaydı ve kız kardeşinin zamansız ölümünün acısıyla yanıyordu. Eşi de Fateme'yle ilgilenmek ve dosyasını takip etmek üzere psikiyatri servisine gitmişti. Zehra gelinceye kadar Fateme'ye sakinleştirici iğne yapılmış ve uyutulmuştu.

Dostlar ve tanıdıklar toplandı. İlk fırsatta Tohfe'nin bedeni toprağa verildi; fakat Fateme hâlâ hastanenin psikiyatri servisinde yatıyordu.

Derviş her gün onu ziyaret ediyor, durumunu öğreniyordu. İlaçların etkisi azalır azalmaz Fateme sayıklamaya başlıyordu. Hemşireler, kendisine ya da başkalarına zarar vermesin diye bazen önlem olarak ellerini yatağa bağlamak zorunda kalıyordu.

Derviş'in kederini anlamak için yalnızca bir yürek ve duygu gerekir. Bir insanın kederin yükü altında ne kadar eğilip yine de soluk alabildiğini anlamak için onun içine yolculuk edebilmelisin.

Allah'ım, kimseye nasip etme; insanın yüreği daralıyor.

Merhametli Allah'ım, sen şahitsin: Bu satırların anlatıcısı olan ben, şu anda bu hâlleri tasvir ederken ne durumdayım. Gözyaşlarım bana fırsat vermiyor. Kalbim sanki göğüs kafesimden dışarı fırlayacak. Ölümün hâlini hissediyorum. Göğsümde şiddetli bir ağrı var ve nefes almakta zorlanıyorum.

Merhametli Allah'ım, Derviş'e nasıl bir sabır vermiştin de bunlara dayanabildi? Gerçi çok uzun sürmedi; belki yalnızca birkaç ay.

Fateme hastaneden daha yeni çıkmıştı. Derviş, Dadaş'ın eşinin yardımıyla onun yanında sürekli kalıp her ihtiyacıyla ilgilenecek bir bakıcı tutmuştu. Bu kadın çok iyi biriydi ve ailenin hâline içtenlikle üzülüyordu.

Bu bakıcının erkek kardeşi de İranlıydı. Daha önce evlenmiş, fakat eşini kaybetmişti. O da vatandaşlığını değiştirmek istemiyor; kız kardeşinin ailesinden rahatça ayrılabilmesi için sırf onun hatırına gidişini bir süre ertelemişti.

Kısacası kaderin, Derviş'in çocukları için hâlâ başka planları var gibiydi.

Fateme'ye Bir Talibin Çıkması

İki üç hafta sonra, bakıcının erkek kardeşi bir gün kız kardeşini almaya Derviş'in evine geldi. İkisi dostlarını görmek için iki günlük bir yolculuğa çıkacak, sonra geri dönecekti.

Tesadüfen Derviş de o sırada evdeydi. Bakıcının erkek kardeşiyle tanıştı ve kız kardeşi hazırlanıncaya kadar biraz sohbet etmek üzere onu içeri davet etti.

Bu kısa görüşme, yalnızca kaderin elinin çizebileceği olaylara gebeydi.

Adam o konuşma sırasında Derviş ailesinin hayat hikâyesini, daha doğrusu ağıtını öğrendi. Tohfe'nin, Begüm'ün, Fateme'nin, Hafıza'nın ve Kahraman'ın başına gelenleri Derviş'in dilinden dinledi. Fateme'nin hastalığının nedenini ve o güne kadar niçin evlenmediğini anladı.

Bu hikâye onu derinden etkiledi. Gönlü perişan bir hâlde kız kardeşiyle birlikte Derviş'in evinden ayrıldı.

Yolda, duyduğu büyük üzüntüyle Derviş ailesinin kaderini kız kardeşiyle konuştu ve şöyle dedi:

"Derviş razı olursa kızıyla evlenir, onu yanımda İran'a götürürüm. Kız kardeşini bulurum; onun yanında yaşamasını sağlarım."

Kız kardeşi bu öneriyi kötü karşılamadı ve konuyu Dadaş'ın eşiyle konuşacağına söz verdi. Fakat aynı zamanda, erkek kardeşinin Fateme'den en az on beş yaş büyük olması ve daha önce evlenip eşini kaybetmiş bulunması yüzünden Derviş'in ya da Fateme'nin bu öneriyi kabul etmeyebileceğini düşünüyordu.

Yine de meseleyi açacağına söz verdi.

Yolculuk boyunca kız kardeş ile erkek kardeş bu konuyu defalarca değerlendirdi. Bu nedenle, erkek kardeşin ısrarıyla daha da kısalan yolculuktan döner dönmez mesele Dadaş'ın eşi aracılığıyla Derviş'e ulaştı.

Derviş başlangıçta pek razı değildi. Allah korusun, bu meselenin Fateme'yi yeniden üzmesini istemiyordu. Fakat sonunda Zehra'nın onunla bizzat konuşmasını kabul etti.

Zehra konuyu Fateme'ye açınca yüzünde garip ve inanılmaz bir sevinç belirdi. Fateme şaşkınlık ve coşkuyla şöyle dedi:

"Damadın kim olduğunu, nasıl biri olduğunu, kaç yaşında ve nereli olduğunu bilmeden kim evlenebilir?"

Bu tepki Derviş için de sevindirici bir haberdi. Yine de kendisini bir evladını daha kaybetmeye hazırlamak zorundaydı. Buna rağmen gönlünün derininde razıydı; çünkü en azından Fateme, kız kardeşinin yanında olma ümidiyle İran'a gidecek ve iki kız kardeş gurbette yeniden birbirine kavuşacaktı.

İşler, konuşmalar ve kararlar sanki gökte önceden belirlenmişti; hiç gecikmeden birbiri ardına kabul edildi. Küçük bir düğün yapıldı ve yol hazırlıkları tamamlandı.

Fateme, duygulu, asil ve şefkatli bir adam olan eşiyle birlikte kız kardeşine ve onun çocuklarına kavuşma nimetine ulaşabileceği bir yolculuğa çıktı.

Yolculuk günü geldi.

Derviş bir kez daha sevdiği birini yolcu etti. Fakat bu kez geminin uluması kulağında daha hafif duyuluyordu. Keder ile sevinç yan yanaydı; kederin yükü daha az, sevincin payı daha büyüktü. Fateme'nin gidişi, evlenmesi ve hayatını düzene koymasıyla Derviş'in omuzlarından ağır bir yük kalkıyordu.

Derviş bunca felakete dayandıktan sonra artık Allah'ından, eşiyle birlikte çıkamadığı bir yolculuğu isteyebilirdi; yıllardır omuzlarında duran kederin baskısından kurtulacağı bir yolculuğu.

Ve öyle de oldu.

Belki Fateme daha Begüm'ü bulamamıştı ki Derviş muradına erdi; sevgilisinin diyarına gitti, elini ve gönlünü bütün bu kederden çekip huzura kavuştu.

Beşinci Bölüm

İran'a Göç

Geminin İran'ın Pehlevi Limanı'na Demir Atması

Şah Begüm'ün gemisi Pehlevi Limanı'na demir attığında, İran hükümeti tarafından görevlendirilen kişiler kendi yurttaşlarını resmen karşılamak üzere limanda bulunuyordu.

Yolcular gemiden indikten sonra bir salona götürüldü; kendilerine ikramda bulunulurken kayıt ve giriş belgesi düzenleme işlemleri başladı.

Han-Geldi'nin ailesinin sırası gelince kayıt görevlisi onun adını sordu.

Han-Geldi şöyle dedi:

"Han-Geldi."

Kayıt memuru kısa bir kahkahayla şöyle dedi:

"Artık burada han değilsin!"

Ve deftere yalnızca "Geldi" yazdı.

Şah Begüm adını söyleyince memur "Begüm" diye yazdı ve şöyle dedi:

"Bizim zaten kendi şahımız var."

Hafıza ile Kahraman'ın adlarını duyduğu gibi kaydetti ve belgeyi, onları çıkış kapısına yönlendirecek birine verdi; o kapı gerçekte İran toprağına giriş kapısıydı.

Begüm hiç Farsça bilmediği için biraz altüst olmuştu. Yol yorgunluğu, ayrılık acısı ve bilmediği bir dili duymak göğsüne yeni bir keder yerleştirmişti. Yine de moralini korumaya çalışıyordu.

Han-Geldi daha çok bavulları taşımakla meşguldü. Begüm iki çocuğu da yanında tutuyor, diğer yolcularla birlikte gümrük bölümünden çıkıp karşılama salonuna ulaşmak üzere ilerliyordu.

Salonun dışında birçok kişi kendi yolcularını karşılamak için bekliyordu; fakat Han-Geldi'yi bekleyen kimse yoktu.

Han-Geldi, Begüm ile çocukları alanın bir köşesinde bekletip bir ulaşım aracı bulmaya gitti.

Begüm o anda, yanında iki küçük çocukla, dillerini anlamadığı, bakışlarını tanımadığı insanların arasında duruyor; önünde uzanan geleceği yalnızca ağır bir sis olarak hissediyordu.

Begüm, İran toprağına ayak bastığı ilk andan itibaren senaryonun devamını yavaş yavaş kavrıyordu. İlerledikçe kendisini bekleyen felaketin derinliğini daha çok düşünüyordu. Hiçbir şeye hevesi kalmamıştı; çocuklarının yanında şaşkın ve donakalmış bir hâlde duruyordu.

Tek tesellisi, Hafıza ile Kahraman'ın varlığına dokunabilmekti; onların yanında kalmak uğruna bütün geçmişini geride bıraktığı, canından iki parça.

Hedeflenen Köye Doğru Yola Çıkış

Gitmeleri gereken yer yakın değildi. Birkaç kez araç değiştirmek zorundaydılar.

Çeşitli otomobil ve otobüslerle saatlerce yol aldıktan sonra sonunda, üst katı hana benzeyen bir kahvehanenin önünde indiler.

Han-Geldi kahvehaneye girdi. Birkaç dakika sonra yaşlı bir adam ve oğluyla birlikte döndü. Onlar eşyaları kahvehanenin üst katındaki bir odaya taşımaya yardım ettiler; ardından aileye yiyecek getirmek için ayrıldılar.

Han-Geldi eşyaları yerleştirip yolculukta gerekecek çantaları açtı. Begüm çocuklara daha rahat giysiler giydirdi ve Han-Geldi'nin uyarısıyla, başörtüsüne benzeyen büyük Azerbaycan şalını başına örttü.

Kendi giysileri son derece sadeydi. O hâliyle çocukların yanına oturdu.

Birkaç dakika sonra içinde biraz ekmek, yoğurt ve tereyağı bulunan bir yemek tepsisi getirdiler. Tepsiyi odanın ortasına, yere koydular. Begüm, Hafıza ile Kahraman'a biraz ekmek ve yoğurt yedirdi.

Çocuklar bütünüyle şaşkındı. Elektrik yoktu; birbirlerini yalnızca gaz lambasının solgun ışığında görebiliyorlardı.

Tuvalet, lavabo ya da banyo yoktu. İhtiyaçlarını gidermek için geceleyin binanın arkasına gitmeleri ve uygun bir yer bulmaları gerekiyordu; o gece bu neredeyse imkânsızdı. Yalnızca Kahraman odanın dışında, ayakta, ihtiyacını giderebildi.

O geceyi aynı odada sabaha kadar geçirdiler.

Sabah erkenden Han-Geldi, Begüm'e çocukları hazırlamasını söyledi; erkenden yola çıkmaları gerekiyordu. Bu acelenin nedeni, önlerinde uzun bir yol bulunması ve yük hayvanlarıyla ilerleyecek olmalarıydı. Geç kalırlarsa gece karanlığına yakalanacaklar ve çocuklarla birlikte yolculuk çok güçleşecekti.

Han-Geldi dışarı çıktı. Begüm geceden kalan ekmek ve yoğurttan Hafıza ile Kahraman'a yedirdi; artanı da kendisi yedi.

Han-Geldi'nin sesi duyuldu:

"Çocuklar, hazır olun!"

Ardından başka bir adamla birlikte geldiler ve bavulları birer birer dışarı taşıdılar. Begüm de kalan eşyaları toplayıp çantalara yerleştirdi ve çocuklarla birlikte aşağı indi.

Kahvehanenin dışında Han-Geldi, o adamın yardımıyla bavulları eşeklere bağlıyordu. Bavulların bağlandığı iki eşeğin üzerinde çocukların oturabileceği birer yer hazırladılar ve üzerlerine bir yorgan serdiler.

Han-Geldi, Begüm'ün binmesi için bir eşek daha kiralamıştı; kendisi ise eşekleri kiralayan ve onları varış yerine ulaştırdıktan sonra hayvanları geri götürecek olan katırcının yanında yürüyordu.

Fakat Begüm eşeğe binmeyi kesinlikle kabul etmedi; korkuyordu.

Han-Geldi onunla biraz alay edip şöyle dedi:

"Eşeğe binmeye cesaretin yok, ama devrimcilik iddiasındaydın! Cesaretin olmadığını bilseydim sana eşek kiralamazdım."

Begüm şöyle dedi:

"Pekâlâ, paran boşa gitmesin diye sen bin."

Han-Geldi küstahça karşılık verdi:

"Burası İran; han oğulları eşeğe binmez."

Bu, Han-Geldi'nin İran toprağında söylediği ilk iğneleyici sözdü; hem de o güne dek hiçbir erkeğin böyle konuşmaya cesaret edemediği bir kadına karşı. Fakat Begüm her şeyi göze almıştı.

Hemen karşılık verdi:

"Anlaşılan hanlar kendi türlerine zulmetmek istemiyorlar."

Bu söz, Begüm'ün mücadeleci ruhunun ve hazırcevaplığının geri döndüğünü gösteriyordu. Han-Geldi o anda Begüm'ün imasını tam olarak anlamamış gibiydi. Aklı fazladan kiralanan eşeğin parasındaydı. Katırcıya, fazla eşeği getirmemesini ve ücretini hesaptan düşmesini söyledi.

Katırcı bu sözden hoşlanmadı ve şöyle dedi:

"Kusura bakmayın, anlaştığımız ücret eşeklerin sayısına göre değil, gidilecek mesafeye göredir. Eşek sayısı azalsa bile fiyat değişmez."

Katırcının sözünden rahatsız olan Han-Geldi şöyle dedi:

"Öyleyse fazla eşek de gelsin."

Katırcı hiçbir şey söylemedi.

Eşek kervanı; Han-Geldi, Begüm, çocuklar ve katırcıyla birlikte yola koyuldu.

Han-Geldi'nin sözlerine ve kararlarına tanık olan Begüm, acı bir gülümsemeyle ona dönüp şöyle dedi:

"Ne güçlü bir ekonomik düşüncen ve kavrayışın var! Bari parasını vermişsen eşeği de yanında götürüyorsun ki zarara uğramayasın. Gerçi yolun ne getireceği belli olmaz. Belki han oğlu, halkın gözünden uzaklaşınca ve yol yorgunluğu bastırınca boş kalan eşeğe acır da biner; böylece ödediği kiradan payını alır. Bu arada hayvan da kendini işe yarar hisseder. İşte han soyundan gelmenin kerametleri: ekonomik düşünce, bedava imkânlardan yararlanma ve zarara uğramama hassasiyeti!"

Han-Geldi sustu; ne cevap verecek gücü ne de isteği vardı.

Dağ Yolu, Pınarlar ve Kemal'le Tanışma

Çocuklar eşeğe binmekten mutluydu; başlangıçta biraz korkmuş olsalar da annelerinin yanlarında bulunması ve Begüm'ün onlara verdiği güven korkularını giderdi.

Begüm önce yüklerin nasıl bağlandığını ve çocuklar için hazırlanan oturma yerlerini dikkatle inceledi. Katırcıya sordu:

"Sizce çocukların oturacağı yer yeterince sağlam mı?"

Katırcı sakin bir tavırla olumlu cevap verdi ve ekledi:

"Yalnız her an gözümüz çocuklarda olmalı; özellikle yolun iniş çıkışlarında dengelerini kaybetmemelerine dikkat etmeliyiz."

Kervan ağır ağır, yol göstericisi Han-Geldi'nin hayalleri olan bir hedefe doğru ilerliyordu. Begüm geleceğin ne getireceğini henüz bilmiyordu; fakat şunu hissediyordu: "İyi olacak yıl baharından, ekşi yoğurt da çanağından belli olur."

Yine de hakkı teslim etmek gerekir: Düşünce, ruh ve anlayış ayrılıkları bir yana, bu yolculuk Begüm ile çocuklar için yeni bir başlangıçtı. Yol boyunca uzanan masum, canlı ve yemyeşil doğa hem göz alıcı hem de güzel kokuluydu.

Meyve ağaçları, kaynayan doğal pınarlar ve sanki doğanın buzullarından henüz süzülmüş sular buz gibi ve taptazeydi. Begüm yavaş yavaş doğayla bütünleşiyordu. Her pınara vardıklarında yanında duruyor; çocuklara biraz su veriyor, kendisi de içiyor, bazen başını ve yüzünü berrak suyla buluşturuyordu. Pınarların çevresinde kendiliğinden yetişmiş yabani çiçeklerin kokusuyla mest oluyordu.

Çocuklar yol üzerindeki bahçelerin ağaçlarında gördükleri güzel renkli kayısılardan koparmak istiyordu. Fakat Begüm, izin verilmemiş bir ağaca el sürmeye razı değildi.

Yol boyunca Kahraman'la iyi bir bağ kurmuş olan katırcı birkaç kayısı koparıp çocuklara vermek istedi. Begüm ona nazikçe itiraz etti.

Adının Kemal olduğu anlaşılan katırcı şöyle cevap verdi:

"Bacı, bahçenin dışında kalan bir ağacın dalından ihtiyacı karşılayacak kadar meyve koparıp yemek, ağaca zarar vermemek şartıyla caizdir."

Bu açıklama Begüm'e makul geldi. Şöyle dedi:

"Öyleyse onları bir sonraki pınarda yıkayıp sonra çocuklara verelim."

Kemal şöyle dedi:

"Merak etme, ben yıkarım."

Koşarak tepenin aşağısına indi. Sanki yolun her karışını biliyordu. Meyveleri akıp giden suda yıkadı, getirip çocuklara verdi.

Kahraman iki kayısı aldı ve Kemal'e ilk kez şöyle seslendi:

"Dayı!"

Kahraman'ın bu sözü, ani bir gök gürültüsü ve şimşek gibi, gurbet anlarının sıkışmış keder bulutunu Begüm'ün yüreğinde patlattı. Gözyaşları, güneşten kızarmış yanaklarından akan su gibi süzüldü.

Kahraman sanki o tek kelimeyle Begüm'e Behram'ı hatırlatmıştı; çocuklarının şefkatli dayısını, kız kardeşinin dayanağını. Begüm gözyaşlarını çocuklardan gizlemeye çalıştı.

Fakat Kemal bunu fark etti. Duyarlı bir insandı ve bu kervan hakkında daha çok şey öğrenmek istiyordu. İçinde onlara karşı bir yakınlık doğmuştu. Karşısında yeni bir kuşak gördüğünü hissediyor, Begüm'ün çocuklarına davranışına hayran kalıyordu.

Han-Geldi çoğu zaman tek başına yürüyor, ara sıra ağaçlardan meyve koparıp yiyordu. Kemal'in bütün dikkati ise Kahraman'ın üzerindeydi.

Cebinden iki mendil çıkardı ve her birinin dört köşesini düğümleyerek onları birer şapkaya benzetti. Birini Hafıza'nın, diğerini Kahraman'ın başına koydu. Sonra Begüm'e şöyle dedi:

"Güneşin çocukları fazla rahatsız etmesini istemiyorum. İlk pınara vardığımızda mendilleri ıslatırım; böylece çocukların başları serin kalır."

Küçük bir davranıştı; fakat içinde koca bir anlayış ve duygu dünyası saklıydı.

Begüm bu davranışta tanıdık bir koku duydu; bütün ömrü boyunca kendi ailesinin yanında büyürken içine çektiği bir koku: iyilik, ilgi ve gösterişsiz bir özen.

Gerçekte Kemal, Han-Geldi'nin tam karşıtıydı.

Begüm artık geçmişinden yoksundu; öylesine bereketli bir geçmişti ki Han-Geldi'nin eksikleri onun içinde görünmezdi. Fakat şimdi hikâye başkaydı. Begüm'ün ihtiyaçları artarken Han-Geldi duygudan daha da uzaklaşıyor; yol boyunca daha çok, köyde kendisini nasıl büyük ve önemli göstereceğini düşünüyordu.

Yol Üstünde Dinlenme

Yaklaşık beş saattir yoldaydılar ve saat on bire yaklaşıyordu. Yol giderek zorlaşıyor, dağ silsilesine varmış bulunuyorlardı. Biraz dinlenmeye, bir şeyler yiyip sonra yeniden yola koyulmaya karar verdiler. Yolun hemen hemen yarısına gelmişlerdi.

Çocukları eşeklerden indirdiler. Begüm, hayvanların biraz dinlenebilmesi için eşeklerin yüklerinin de indirilmesini düşünüyordu; fakat Han-Geldi kabul etmedi. Ona göre yükleri indirip yeniden bağlamak zaman alacaktı ve buna gerek yoktu. Bu yüzden yalnızca ihtiyaç duyacakları birkaç şeyi indirdiler: battaniye, yere serecekleri örtü ve gerekli kaplar.

Kemal torba yoğurdu ve ekmek hazırlamıştı. Yol üzerinde bir bostandan biraz yeşillik ve salatalık toplamıştı. Yanında büyük, kalaylı bir bakır leğen de vardı. Konakladıkları yere yakın bir pınardan leğeni suyla doldurdu, yoğurdu torbadan içine boşalttı, ayrana bir parça kaya tuzu attı; salatalıklarla yeşillikleri doğrayıp leğene ekledi.

Öğle yemeği neredeyse hazırdı.

Ayranın tadı, içindeki yeşillik, salatalık ve doğal tuzla birlikte çilov kebabından bile daha lezzetli ve güzel kokuluydu. Begüm, Hafıza ile Kahraman'ın kâselerine biraz ayran koydu ve Kemal'in getirdiği ev ekmeğinden bir miktar doğradı. Hafıza'nın payını eline verdi; Kahraman'ın payını ise yavaş yavaş kendisi yedirdi.

Han-Geldi ayranı sevmiyordu. Bir salatalığın kabuğunu soydu, biraz yeşillikle birlikte ekmeğin arasına koyup sandviç gibi yemeye başladı. Begüm de kendisi için ayran koydu; ardından aklına çay geldi.

Kemal bir ateş yaktı. Siyah çaydanlığını suyla doldurup ateşin üzerine koydu. Su kaynayınca çaydanlığa biraz kuru çay attı ve kısık ısıda demlenmesi için ateşin yanına bıraktı. Ardından Begüm'ün yanında getirdiği çay bardaklarına büyükler için çay doldurdu. Çocuklar çay istemiyordu.

Kemal bir mendili açıp birkaç parça kesme şekeri çayın yanına koydu. Üçü de çay içip tadından söz etti. Kemal bardakları yeniden doldurdu ve bir kez daha çay içildi.

Sonra Kemal ateşi bütünüyle söndürdü ve hiçbir alev kalmadığından emin olmak için üzerine biraz su döktü. Ardından bardaklarla kapları su arkının yanına götürüp yıkadı ve geri getirdi.

Kemal şöyle dedi:

"Ben biraz ileride uzanacağım. Siz de burada uzanın. Saat birde yola çıkarız."

Yaklaşık kırk dakikaları vardı. Vakit kısa olsa da o yürüyüşün, ayranın ve çayın ardından kısa bir uyku iyi gelecekti. Kemal'in önerdiği gibi yaptılar.

Begüm'ün önce Kahraman'la biraz ilgilenmesi gerekiyordu. Sonra Hafıza'nın yanına uzandı. Han-Geldi de orada, serginin üzerinde uykuya daldı.

Kemal tam vaktinde onları çağırdı. Begüm cevap verdi ve Han-Geldi'yi de uyandırdı. Herkes yolun devamı için hazırlandı.

Yola Devam ve Köye Yaklaşma

Yolun devamı biraz daha güçleşmişti. İniş çıkışlar artmış, yol taşlık bir hâl almış ve yürümeyi zorlaştırmıştı. Kemal daha çok Kahraman'ı gözetiyor, Begüm ise Hafıza'yla ilgileniyordu.

Begüm yol boyunca Kemal'le konuşuyordu. En çok, gidecekleri köyün durumu hakkında bilgi edinmek istiyordu. Kemal o köy hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değildi; fakat bölgenin kültürünü, geleneklerini ve hayatın güçlüklerini Begüm'e anlatıyordu.

Kadınların gidip gelme ve insanlarla görüşme konusundaki kısıtlamalarından; görünüşlerine ve giyimlerine çok dikkat etmeleri gerektiğinden; sağlık imkânlarının yetersizliğinden ve uygun bir hamamın bulunmadığından söz etti. Araç yolu, posta, elektrik ve evlerde su yoktu. Köylüler yoksuldu ve verimi pek yüksek olmayan tarıma bağımlıydı; gelirin çoğu da ağanın cebine gidiyordu.

Düzenli bir adalet ve polis sisteminin bulunmadığını da söyledi; yalnızca kriz zamanlarında en yakın jandarma karakolundan yardım isteniyordu.

Kısacası Begüm'ün önünde çizilen tablo aydınlık değildi. Bu sözlerin tek olumlu etkisi, zihnini meşgul ederek ayaklarının ağrısını ve yolun taşlığını ona unutturmasıydı.

Birkaç saat daha yol aldılar. Hava hâlâ açık ve güneşliydi; fakat serin esen rüzgâr hafif bir soğuk yaratıyordu. Bu durum özellikle hareketsiz biçimde eşeklerin üzerinde oturan çocukları etkiliyordu.

Begüm çantadan çocuklara ait iki battaniye çıkardı ve Hafıza ile Kahraman'ı onlara sardı. Han-Geldi ceketinin altına bir kazak giydi. Begüm'ün de iri ve rengârenk çiçeklerle süslü büyük bir şalı vardı; şalın desenleri ve renkleri bölgenin yemyeşil kırlarıyla tuhaf bir uyum içindeydi.

Fakat Begüm'ün zihni ve dikkati çevredeki güzellikle uyum içinde değildi. Kalbi ve ruhu, sonunu zihninde canlandıramadığı bitmek bilmez bir kaygının tutsağıydı. Yine de dirençli ve dimdik duruyor; zihnindeki binlerce soruyla, bilinmeyen bir kaderin yolunda ilerliyordu.

Onu harekete geçiren ve içine huzur veren tek şey Hafıza ile Kahraman'ın yüzlerini görmekti. O iki yüz ona güç veriyor; bu sevgilere yeniden kavuşup dokunabilmesinin ancak bu taşlı yolu ve önündeki daha nice taşlı yolu aşmakla mümkün olduğunu hatırlatıyordu.

Çocuksuz kalma düşüncesi öylesine acı vericiydi ki en zorlu taşlık yolları bile katlanılır kılıyordu.

Kervan yeni bir tepeye ulaşıyordu.

Birkaç dakika sonra, tepenin üzerinde Han-Geldi şöyle dedi:

"Köy görünüyor. Gel, bak."

Sanki mutluluğa ve kurtuluşa ermiş gibi sevinçliydi.

Begüm baktı. Dağın yamacında küçük bir köy görünüyordu; çevresi bahçeler ve yeşilliklerle kuşatılmıştı. Fakat bütün güzelliğine rağmen bu manzara Begüm'e öylesine yabancıydı ki içinde bir askerî cenaze marşının çanlarını uyandırdı; mağlup bir ordunun şehitlerinin cansız bedenleri taşınırken çalınan o marşın.

Tam bu kederli anda Han-Geldi, görünüşte şefkatli bir yüzle fakat zehirli bir neşter gibi konuşarak Begüm'e döndü ve şöyle dedi:

"Sevgili Şah Begüm, yeni yurduna hoş geldin; burada artık şahlık yok ve tepeden tırnağa itaat edeceksin. Köyde de yabancı bir adamla saatlerce yan yana yürüyüp cilveleşebileceğini ve Hüseyin Kürt hikâyeleri anlatabileceğini sanma."

Ah, bu sözler ne kadar yabancı ve zehirliydi. Sanki o cümlelerin arkasında, beyaz eldivenlerinin altında kanlı tırnaklarını saklayan bir işkenceci oturuyordu; Begüm'ün kalbini ve ciğerini vahşice pençeleyip göğsünden çıkarmaya çalışan tırnaklar.

Begüm'ün nefesi açıkça daralıyordu. Yine de içinin derinliklerinde kendisine düşen bu alışveriş için şükrediyordu; çünkü bütün bu acılıkların karşılığında yanında iki güzel, mazlum ve masum yüz vardı. Dünyalara değişmeyeceği iki evladı.

Bütün zorlamalara rağmen Begüm'de bir şey değişmemişti: Değerler dünyasını kavrayışı.

Begüm, Han-Geldi'nin sandığı gibi yalnızca komünist bir ülkenin eğitim sisteminde okumuş bir öğrenci değildi. Özünde, bütün sevgisiyle çocuklarına şefkatli bir öğretmenlik eden bir babanın terbiyesinden geçmişti. O baba, gündelik hayatın ötesinde değerlere sahipti; bu değerleri Mevla'sının mektebinden ve Mevla'sının esaretteki fedakâr kızının ruhundan öğrenmiş, ağıtlarında çocuklarına, özellikle Begüm'e aktarmıştı.

Begüm şimdi yabancı bir gurbette, han soyundan gelme iddiasının çürümüş ve gerici zihniyetiyle karşı karşıyaydı; bu düşünce pisliğine söz hakkı vermeye tahammülü yoktu.

Birden, han soyundan gelen Han-Geldi'ye bir aslan gibi kükreyerek şöyle dedi:

"Hey! Buranın neresi olduğu benim için fark etmez. Senin ve senin gibi düşünenlerin anlayışında, iki karşı cins arasında fikir alışverişinin ölçüsü cilveleşmek, pazarlık etmek ya da her şeye yalnızca cinsiyet gözüyle bakmak olabilir. Fakat insanlık açısından erkeklik ve mertlik, cinsiyete değil insanlığa göre ölçülür.

Kendin de çok iyi biliyorsun ki bugüne kadar hayatın erkeği olamadın ve buraya kadar benim iradem altında geldin. Şimdi galiba kuyruğun çıkmaya başladı. Öyleyse kulaklarını aç ve dinle: Aç tavuk kendini buğday ambarında görür! Yanlış hesap yaptın.

Cinsiyeti insanlığın ve insani değerlerin yerine bana dayatıp benden itaat görme hayalini mezara götüreceksin. Bana han soyluluğunu ya da zorla teslimiyeti dayatamayacak kadar küçüksün. İnanmıyorsan savaş; savaşalım. Senin gerici düşüncenle tek başıma mücadele edeceğim. Kendini ve gerçek mahiyetini daha iyi gösterdiğine sevindim."

Sözleri öylesine ateşli ve sağlamdı ki Han-Geldi cevap verecek güç bulamadı. Bir an sessizlik oldu. Fakat Begüm yeniden konuşmaya başladı; çünkü içinde eski zamanlardan kalma, kabaran bir öfke denizi hâlâ kaynıyordu:

"Senin yalnızca bir katırcı olarak gördüğün şu Kemal, benim gözümde han soyundan geldiğini söyleyip bununla övünen senden üstündür. Gözünü aç ve gör.

Bu on iki saatlik yolda sen eşeğe binmedin; önden yürüyüp yalnızca kendini buraya getirdin. Fakat kervanı, yükleri, benim ailemi ve seni yönlendirip buraya ulaştıran bu Kemal Bey'di.

En azından oğlum Kahraman, Kemal'e birkaç kez dayı dedi; sana bir kez bile baba demedi. Çünkü sen onun yanında değildin. Kendi küçük zihinsel dünyanda eşeklerin önünde yürüyor ve eşeğe binmediğin için gururlanıyordun. Oysa senin evladınla konuşup şakalaşan Kemal'di.

Kemal bugün katırcı sayılıyorsa bu, hükmeden cahillerin zorbalığının sonucudur; Kemal'in yeteneklerinin ölçüsü değildir. Kemal devrimci bir düzende yaşasaydı, halk komutanı makamında kendi milletinin kurtarıcısı olabilirdi."

Han-Geldi'nin bu sözleri anlamaya ne tahammülü ne de yeterliliği vardı. Yoluna devam etti; çünkü artık köyün sınırına ulaşmışlardı.

Begüm'ün O Köyün Toprağında Yere Düşmesi

Köyün ilk işareti görünür görünmez Begüm birden göğüs kafesinde şiddetli bir ağrı hissetti. Ağrı öylesine kuvvetliydi ki güçlükle nefes alabiliyordu. Yüzü morarmıştı; sanki boğuluyordu.

Ancak birkaç adım atabildi. Birden bacakları titredi, dengesini kaybetti, dizlerinin üzerine düştü ve ardından sırtüstü yere kapaklandı. Aynı anda başı, yol kenarında bahçe duvarına benzeyen bir taş parçasına sertçe çarptı.

Başına kalın bir başörtüsü bağlamış olmasına rağmen kan hemen göründü. Yara öylesine derindi ki başından akan kan eteğine kadar süzüldü.

Kemal, namahrem olduğu için Begüm'e yaklaşamıyordu; yüksek sesle Han-Geldi'yi çağırdı. Han-Geldi biraz ileride yürüyordu. Kemal'in çığlığıyla korku içinde geri döndü ve Begüm'ün durumunu gördü; fakat donmuş, ruhsuz bir hâlde kaldı. Ne yapacağını bilmiyordu.

Begüm'ün yanına oturdu, başını dizlerinin üzerine aldı ve ona seslendi.

Bu sırada Kemal yol kenarındaki çayırlığa koştu, biraz ot koparıp hızla geri döndü. Getirdiği yaprakların üzerine biraz toprak serpti ve yaranın üzerine koyması için Han-Geldi'ye verdi.

Kemal'in çocukların yanından uzaklaşması ve attığı çığlıklar, annesinin düşüşünü gören Hafıza'yı dehşete düşürdü. Öylesine korkmuştu ki eşekten inmek istedi; fakat birden yere düştü. Allah'a şükür ciddi bir zarar görmedi, ancak çok korkmuştu. Ağlıyor ve durmadan şöyle diyordu:

"Anne... Anne..."

Kemal koştu, Hafıza'yı yerden kaldırıp kucağına aldı. Ardından Kahraman'ın yanına giderek onu da eşekten indirdi ve çocukları sakinleştirmeye çalıştı.

Han-Geldi, başörtüsü, ot ve toprakla Begüm'ün yarılmış başına eldeki imkânlarla bir sargı yaptı. Görünüşe göre kanama durmuş ya da en azından azalmıştı.

Bir an için bütün sahne donmuş bir tablo gibiydi; yaralıların yerde kaldığı bir patlamanın sonrasını andırıyordu. Kervanın küçük ordusu yere çakılmıştı. Yükçüler durmuş, hayvanlar da sahneyi mazlumca seyrediyordu. Sanki kaderin yol arkadaşları için yazdığı felaketin başlangıcını içten içe sezmişlerdi.

Kemal'in gözleri yaşla doluydu. O anı görmek, bu masumların hâlini ve kaderini bilen her insanın gözlerinden su yerine kan akıtırdı.

Begüm hâlâ baygın yatıyordu.

Birden Kemal yerinden sıçradı; sanki aklına bir çare gelmişti. Cebinden bir mendil çıkarıp kibritle bir köşesini yaktı. Mendilin bir bölümü yanınca ateşi söndürdü ve yanık bezin dumanını Begüm'ün burnuna yaklaştırması için Han-Geldi'ye verdi.

Han-Geldi yalnızca söylenenleri yapıyordu. Kendisinden gelen hiçbir fikri yoktu.

Yanık bezin dumanı Begüm'ün burnuna girince biraz kıpırdadı; sanki yanık dumanı Begüm'ün yanmış ciğeriyle aynı ezgiyi söylüyordu. Gözlerini güçlükle açtı.

Yanında Hafıza'yı ve annesine dikilmiş Kahraman'ın masum bakışını görünce biraz canlandı. Elini ayağını toparlayıp oturmaya çalıştı. Han-Geldi ona yardım etti ve kendi dizlerini Begüm'e dayanak yaptı.

Begüm çocuklarını kucaklayıp kendini tutmadan ağladı; içindeki sarsıntıyı gösteren bir ağlayıştı bu. Bir bahar bulutu gibi gözyaşı döküyordu. Yüzünü gökyüzüne çevirdi. Dudaklarının altında ne söylediğini bilmiyorum; fakat söylediği her neyse acıyla doluydu.

Sonra sanki dizlerine yeni bir gayret verdi ve kendi ayaklarının üzerinde doğruldu. Önce dengesini koruyamadı, sendeledi. Han-Geldi yardımına yetişemeden, yanlarında duran ve bütün sahneye tanık olan bir eşeğin palanına sarıldı. O palanın yardımıyla dengesini yeniden buldu.

Hafıza'yı kaldırıp eşeğe oturtmak istedi, fakat yapamadı. Başını her eğdiğinde başı dönüyor ve neredeyse dengesini kaybediyordu.

Kemal, Han-Geldi'ye sordu:

"Köyden yardım isteyebilir miyiz?"

Han-Geldi olumlu cevap vermedi. Şöyle dedi:

"Hayır, merak etme. Az yol kaldı."

Sonra Hafıza'yı kendisi eşeğe oturttu ve eşeğin yanında yürümeye başladı. Kemal de Kahraman'ı eşeğe bindirdi. Kervan yeniden yola koyuldu.

Begüm de Hafıza'yı taşıyan eşeğin öteki yanında, palanı sıkıca tutarak ağır ağır yürümeye devam etti.

Köyün Sınırına Yaralı Hâlde Giriş

Güneş batmaya başlarken köye giriş sahnesi, mağlup, kolu kanadı kırılmış ve yüreği parçalanmış o küçük ordu için daha da kederli bir hâl almıştı. Fakat bütün yaralarına rağmen o küçük ordu hâlâ bir servi gibi ayaktaydı.

Batmakta olan güneşin yakıcı ışınları kederli yürekleri pençeliyordu. Adımlar ağır ağır köyün girişine yaklaşıyordu.

Giriş yolunun sağ tarafında bir mezarlık göründü; ölüm ve yokluk kokan bir mezarlık.

Dinî alışkanlığa göre mezarlığa dikkatle bakmak yararlı, hatta gereklidir. Mezarlığı görmek ve üzerinde düşünmek insanın bireysel gururunu zayıflatır, kibrini kırar ve burnunun havasını indirir.

Kemal Arapça birkaç kelime okudu ve sonunda şöyle dedi:

"Fatiha."

Bu kelimeler Begüm'e tanıdık geliyordu; babasının sesini kulaklarında yeniden canlandırıyordu. Ardından hep birlikte Fatiha suresini okudular. Çok tekrarlanan, derin anlamlı ve kurtarıcı bir bildiriydi bu; fakat ne yazık ki anlamına ve içeriğine pek az dikkat ediliyor, sanki daha çok tekrarlanan geleneksel bir kültüre dönüşüyordu.

Duanın ardından kervan yoluna devam etti.

Begüm; yaralı başı, kana bulanmış eteği, ağrıyan göğsü ve hâlâ eşeğin palanına sımsıkı tutunan eliyle, hayatının yeni bir bölümünü kuracak toprağa giriyordu. Bu bölüm huzurun değil, sınanmanın bölümüydü.

O düşüş yalnızca bedensel bir kaza değildi.

Gurbet toprağının Begüm'ün bedenine vurduğu ilk mühürdü;

Bu yolun kolay olmayacağını gösteren kanlı bir işaretti.

Kerpiç Eve Yaralı Hâlde Giriş

Köylülerin yüzleri yavaş yavaş seçilmeye başladı. Yaklaşanlar selam veriyor ve hoş geldiniz diyordu.

Onlardan biri küçük bir oğlan çocuğuydu. Hoş geldiniz dedikten sonra köyün merkezine doğru koştu ve koşarken bağırdı:

"Göçmenler geldi!"

O uzaklaştıkça daha çok kişi yolcuların gelişini fark etti. Çoğunlukla erkekler öne çıkıyor, selam veriyor ve Han-Geldi'yle konuşuyordu.

Fakat Begüm artık sıradan bir yeni gelinin gücüne ve hâline sahip değildi. Başı, derme çatma sargının altında hâlâ yanıyordu. Eteğinde kan lekeleri vardı. Bedeni, düşmenin sarsıntısından ve göğüs ağrısından henüz kurtulamamıştı. Buna rağmen gözlerini bir an bile Hafıza ile Kahraman'dan ayırmıyordu.

Biraz ileride Han-Geldi'nin annesiyle babası göründü. Yanlarındaki birkaç kişiyle birlikte aceleyle geldiler ve ulaşır ulaşmaz Hafıza ile Kahraman'a hücum edercesine yaklaştılar. Çocukları kapıp götürdüler.

Begüm telaşlandı ve çocuklarını geri almak istedi. Bunca yoldan, düşüşten ve kan kaybından sonra tek dayanağı o iki çocuktu. Onların birden kollarından alınması, ruhunda yeni bir yaranın yeniden açılması gibiydi.

Han-Geldi'nin annesi Begüm'e yaklaşıp onu kucakladı ve şöyle dedi:

"Merak etme. Onlar bizim de çocuklarımız."

Sonra oğluna sarılıp onu öptü. Han-Geldi babasının yanında yürüyordu; sanki o anda eski yerini yeniden bulmuştu. Birkaç kişi Kemal'in ve yüklerin çevresini sardı; onları Han-Geldi'nin ailesinin evine doğru götürdüler.

Begüm'ün başındaki durumu yeni fark eden Han-Geldi'nin annesi sordu:

"Ne oldu?"

Kızlardan birini çağırıp hızla su ısıtmasını söyledi; Begüm'ün başındaki sargıyı değiştireceklerdi.

Hep birlikte doğru dürüst kapısı bile olmayan kerpiç bir eve girdiler. Önce, dışarıdan tahta çitlerle ayrılmış bir avluya geçtiler. Yükleri indirdikten sonra, kapı yerine önüne bir perde asılmış büyükçe bir odaya girdiler.

Perdenin arkasında penceresiz, karanlık bir oda vardı; birbirlerini güçlükle görebiliyorlardı. Odanın ortasında yerde bir çukur bulunuyordu. Begüm daha sonra bunun, içinde ekmek pişirilen tandır olduğunu öğrenecekti. Tandırın üzerinde, ışıkla havanın girmesi ve dumanla tozun çıkması için hem baca hem pencere görevi gören yuvarlak delikli, hasırdan yapılmış bir tavan vardı.

Kadınlar odanın bir köşesinde Begüm'ün, erkekler ise başka bir köşesinde Han-Geldi'nin çevresine toplandı. Çocuklar bir kucaktan ötekine aktarılıyordu. Hafıza ile Kahraman bütünüyle şaşkın, o evin hüzünlü karanlığında dehşetle çevrelerine bakıyordu.

Begüm için o evin karanlığı yalnızca ışığın yokluğu değildi; yeniden nefes almayı, ayakta durmayı, anne olmayı ve direnmeyi öğrenmek zorunda kalacağı bir dünyaya girişin işaretiydi.

Han'ın annesi, görünüşe göre deneyimli olan yaşlı bir kadınla birlikte Begüm'ün başını tedavi etmeye başladı. Derme çatma sargıyı açtılar. Yara hâlâ ağır ve acılıydı. Begüm dişini sıkıyordu. Yaranın ağrısından değil, çocukların yüreğine korku salmamak için sesini çıkarmak istemiyordu.

Kemal herkesle vedalaştı ve gitmeden önce Kahraman'ı öpmek istedi. Han-Geldi, Kahraman'ı kucağına alıp Kemal'in yanına götürdü ve onunla hesabı kapattı.

Kemal akşam yemeğini yan binada yiyecek, geceyi orada dinlenerek geçirecek ve sabah erkenden kendi köyüne dönecekti.

Kemal Kahraman'ı kucağına aldığında sanki çok sevdiği birine sarılmıştı. Gözyaşı damlaları çocuğun güzel yüzünü ıslattı. O birkaç saat içinde Kemal'e alışmış olan Kahraman da yüzünü öptü ve ona yeniden "Dayı" diye seslendi.

Bu kelime o günün son aydınlık bağıydı; Begüm'e Behram'ı, evini ve gösterişsiz iyilikleri hatırlatan bir bağ.

Kemal evden çıktı; fakat Begüm'le vedalaşmaya hakkı olmadığını biliyordu. Çünkü o toplulukta kadınla erkek arasındaki ilişkinin yeri yoktu ve Kemal kendi halkının kültürünü iyi tanıyordu. Bu yüzden sessizce evden ayrılıp dinleneceği yere gitti.

Ertesi sabah erkenden o köyden uzaklaşacaktı. Oysa bu kısa süre içinde yanında bir hatıralar denizi birikmişti. Sanki başka bir diyara gelmiş, şimdi geri dönmek zorunda kalmıştı. O birkaç saatin izlerini unutamıyordu; belki hiçbir zaman unutamayacaktı. Fakat ne olursa olsun gitmesi gerekiyordu.

Herkes yorgundu. Akşam yemeğinden sonra uyumaya karar verdiler. Görünüşe göre yaklaşık on kişi o geceyi aynı odada geçirecekti. Uyumadan önce odayı asılı perdelerle ikiye ayırdılar; kadınlar bir tarafta, erkekler öteki tarafta kaldı.

Döşeklerle yorganları duvarlardaki nişlerden indirip yere yan yana serdiler. Herkesin yeri hızla belli oldu. Begüm, duvarın yakınında çocuklarının yanına yerleşti.

Fakat uyumadan önce çocukları hazırlamak istiyordu. Kadınlardan birine tuvaletin nerede olduğunu sordu. Artık kendisi için pek de beklenmedik olmayan bir cevap aldı:

"Tuvalet mi? Avlunun dışına, bahçenin kuytu bir köşesine gitmemiz gerekir. Erkeklerin uyumasını bekler, sonra gideriz."

Ardından, evden dışarı çıkarken yolu görebilmeleri için fare kandili denilen küçük lambalardan birini yanık bıraktılar.

Fare kandilinin kendisi de bir tür icattı. Yağ tenekesine benzeyen metal bir kutuya biraz gazyağı koymuş, içine pamuk ipinden bir fitil yerleştirmişlerdi. İpin bir ucu kutunun dışında, öteki ucu gazyağının içindeydi. Fitil gazyağını emerek yavaş yavaş yanıyor; az ışık, fakat çok duman çıkarıyordu.

Odanın dört yanındaki nişlere bu fare kandillerinden birkaç tane koymuşlardı. Böylece hem ev biraz aydınlanıyor hem de ihtiyaç duyan biri onları el feneri gibi kullanabiliyordu.

Bir saat geçti. Erkeklerin uyuduğunu gösteren horlama sesleri yükselmeye başladı.

Begüm çocukları yanına aldı. Oradaki kızlardan biri de yol göstermek için onlarla birlikte kalktı. Bu kız, Han'ın amcasının kızıydı. Fare kandilini eline alıp önden yürüdü.

Odadan çıktılar; fakat birden avludaki zincire vurulmuş köpeklerin ulumaları yükseldi. Begüm'le çocukların ödü koptu. Telaş ve korku içinde yeniden odaya döndüler.

Artık dışarı çıkmaya razı değillerdi. O gece ihtiyaçlarını gidermekten vazgeçip olabilecek her şeye kendilerini hazırladılar. Yataklarına dönüp uzandılar.

Begüm; yaralı başı, ağrıyan göğsü ve sorularla dolu yüreğiyle Hafıza ile Kahraman'ı kendisine yaklaştırdı. Belki o karanlıkta tek gerçek ışık, yanında inip kalkan o iki çocuk nefesiydi.

Birkaç dakika sonra yol yorgunluğu, yaranın acısı, yolculuğun baskısı ve gurbetin ağırlığıyla baygınlığa benzeyen bir uykuya daldılar.

Yeni Yerde Hayatın Başlangıcı

Sabahın çok erken saatinde koyunların çan sesleriyle Begüm ve çocuklar telaş içinde uykudan sıçradı.

Bir gece önce duvarın yanında yattıkları için şanslıydılar. Odanın alt bölümünden çıkıp çobanlarla birlikte otlamaya giden koyunların ayakları altında kalmadılar.

Bu manzaraya tanık olan Hafıza ile Kahraman önce biraz sarsıldı; fakat gördükleri şey onlar için yeni ve ilgi çekiciydi. Kuzuları kucaklamak istiyorlardı.

Şah Begüm şaşkın ve düşüncelerine gömülmüş durumdaydı. Kısa bir süre içinde başına öylesine çok yeni ve yabancı deneyim gelmişti ki zihni henüz bunları sindirecek fırsat bulamamıştı.

Birden Kahraman'ın çığlığı Begüm'ü kendine getirdi. Kahraman, çocukça bir sevinçle annesinin peşinden koşan bir kuzuyu yakalamaya çalışıyordu. Bu, karanlığın içindeki bir ışık zerresi gibi, kısa bir sevinç anıydı.

Tam o sırada Han-Geldi'nin annesi göründü ve çobana şöyle dedi:

"Kuzunun dışarı çıkmasına izin verme! Annesiyle gitmemesi gerektiğini bilmiyor musun?"

Çoban hemen kuzunun çıkışını engelleyip onu koyunların bulunduğu bölüme döndürmeye çalıştı. Fakat rızkı annesinin memesinde olan zavallı kuzu, ondan ayrılmaya dayanamıyor; acıyla meliyor ve çırpınıyordu.

Artık kuzunun çırpınışını fark eden Hafıza ile Kahraman sanki onun gönlünden geçenleri anlıyordu. Gözlerinde yaş halkaları belirdi.

Birden Kahraman kuzuyu kurtarmak için çobana saldırdı. Çoban kuzuyu bırakmamaya çalışıyordu. Hafıza da Kahraman'ın yardımına koşup hızla çobanın elini ısırdı; öylesine ciddi ısırdı ki çoban acıyla bağırdı.

Sahneyi gören Han-Geldi'nin annesi çobana dönüp şöyle dedi:

"Aptal! Bir çocukla bir kuzuya gücün yetmiyor mu? Kuzu annesiyle kıra giderse onun memesindeki bir avuç sütü de orada içer. O zaman bizim sütümüzle yoğurdumuz ne olacak? Beceriksiz!"

Bu aşağılamalar çobanın günlük ekmeği ve suyu gibiydi. Fakat şimdi iki çocuğun karşısında da rezil olmuş, üstelik eli yanıyordu. Yaydan fırlayan bir ok gibi birden atıldı, kuzuyu boynundaki yünlerden yakalayıp sertçe yerden kaldırdı. Ardından onu sürükleyerek, çocukların kendi odaları sandığı ağıla götürdü ve içeri fırlattı.

Begüm, koyunların neden ağıldan odaya, oradan da avluya geçtiğini düşünüyordu. Çocukların zihni ise zavallı kuzuyu isteği dışında annesinden ayırıp acımasızca odaya fırlatan çobana karşı öfkeyle doluydu.

Kuzunun iniltileri hâlâ duyuluyor, Hafıza ile Kahraman'ı perişan ediyordu. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Ellerinden gelen tek şey onun acısına ortak olmak ve itiraz etmekti. İkisi de yüksek sesle ağlamaya başladı.

Begüm daha kendini toparlayamadan Han-Geldi'nin annesi çocukları sakinleştirmek için yanlarına gitti. Gözyaşlarını siliyor, Kahraman'ı okşarken şöyle diyordu:

"Kuzuyu sizinle oynasın diye dışarı göndermedim."

Bu söz, hassas yürekli Kahraman'ı biraz sakinleştirdi; hatta sevindi. Bir an için zihni kuzuyla oynama düşüncesine yöneldi. Fakat Hafıza ikna olmamıştı. Büyükannesine dönüp kırgın bir sesle şöyle dedi:

"Babaanne, kuzuyu zorla annesinden ayırmana gerek yok. Ben buna razı değilim."

Ardından, sanki gönül kitabını kardeşine okutmak istercesine Kahraman'a soğuk bir bakış attı; onlardan uzaklaşıp ağlayarak annesine gitti. Kahraman da Hafıza'nın peşinden koştu.

Hafıza annesine sığındı. Fakat Begüm daha olaya karışamadan Han-Geldi'nin annesi ona bağırdı ve çirkin bir tonla ilk okunu Begüm'ün kalbine sapladı:

"Okumuş hanım, şımarık çocuklarına sahip çık. Biraz terbiye öğret onlara."

Bu sözler Begüm'ün kendini savunma gücünü zerre kadar azaltmadı. Sert bir sesle karşılık verdi:

"Büyük Hanım, siz bir kuzuyu savunan çocukların tertemiz duygularına şımarıklık diyorsunuz. Keşke kendi şımarık ve el üstünde büyüttüğünüz evladınızdan da biraz haberiniz olsaydı; o zaman bu olgunlaşmamış sözü söylemezdiniz."

Begüm'ün bu karşılığı, Han'ın annesinin ateşine dökülen benzin oldu. Sabrı tükendi ve Şah Begüm'e dönerek şöyle dedi:

"Komünist hanım, dikkatli ol. Burası Derviş'in evi değil. Dilini tut; yoksa boğazından çekip çıkarmak zorunda kalırım."

Han'ın annesi daha sözünü bitirmeden Begüm alaycı bir tavırla şöyle dedi:

"Burasının Derviş'in evi olmadığını hatırlatmanıza gerek yok. Burası hayvanlarla sizin ortak eviniz; biz de mecburen misafiriniziz. Ama emin olun, bu da geçer."

Begüm çocukları alıp odanın bir köşesine götürdü. Öfkenin şiddetinden başı ağrıyordu; doğal yara acısını unutmuştu. Ancak yaradan sızan kanı görünce başındaki kırığı yeniden hatırladı.

Han'ın annesi de Begüm'ün sözlerini duyunca yaralı bir yılan gibi sahneden uzaklaşıp evden çıktı.

Yüreklerin İlk Yumuşaması

Bu sırada Han-Geldi ortalıkta görünmüyordu. Anlaşılan Kemal'i yolcu etmeye gitmişti. Bir saat kadar sonra ortaya çıktı. Begüm'ün hâlini görünce üzgün olduğunu anladı. Hafıza da kendi diliyle babasına, annesini incittiklerini anlatmaya çalıştı.

Han-Geldi meseleyi pek ciddiye almadı. Aslında tartışmaya girmekten korkuyor ve araya girmesinin durumu daha da kötüleştireceğini biliyordu. Çünkü ne Begüm'ün karşısında durabilirdi ne de annesinin duygularını reddedebilirdi.

Bu yüzden hemen Begüm'e, Kemal'in yol boyunca çocuklar için şapkaya çevirdiği mendilleri sordu.

Begüm, bir gece önce yıkayıp kuruttuğu mendilleri getirdi. Bakü'den yanlarında getirdikleri çikolatalardan birkaçını da mendillerin içine koyup Han-Geldi'ye verdi ve şöyle dedi:

"Emanetini geri götürmeniz iyi oldu."

Sonra sordu:

"Kemal'in sabah erkenden dönmesi gerekmiyor muydu?"

Han-Geldi şöyle dedi:

"Evet, ama Kemal'in bizim köyde bir arkadaşı var. Arkadaşı onun geldiğini öğrenmiş; Kemal de dün gece onun yanına gitmiş. Herhâlde yarın döner."

Begüm daha sonra Kemal'in arkadaşının aynı köyden, siyasi görüşleri olan ve hanlara karşı çıkan bir adam olduğunu öğrendi. Kemal de hanların karşıtlarındandı ve tesadüfen onunla karşılaşmıştı. Geceyi o adamın evinde geçirmiş, ertesi gün birlikte geri dönmeye karar vermişlerdi.

Han-Geldi mendilleri alıp gitti ve akşama kadar eve dönmedi.

Begüm hâlâ başının ağrısından yakınıyordu. Kahraman ile Hafıza, mazlumca annelerinin yanında oturuyordu.

Biraz sonra büyükanne odaya girdi. Bu kez sakindi. Kahvaltı tepsisini Begüm'ün yanına getirdi ve yumuşak bir sesle nasıl olduğunu sordu. Çocukların yüzlerini öptü; davranışlarıyla pişmanlığını gösteriyordu.

Begüm de konuşma biçiminden duyduğu pişmanlığı dile getirip kahvaltı için teşekkür etti. Kahvaltı tepsisinin yanına birlikte oturup yemeye başladılar.

Sanki Han'ın annesi, Begüm'ün hayatı hakkında bildikleriyle kendi vicdanı arasında bir mücadele yaşıyordu. Belki Begüm'le çocuklarının kaybettikleriyle bu evde henüz bulamadıklarının kıyaslanamayacağını anlamıştı. Davranışları değişmişti. Şimdi yeni kavrayışını onlara göstermek istiyordu.

Elbette Hafıza hâlâ ona karşı soğuktu. Büyükanne, kırdığı bir gönlü yeniden kazanmak zorundaydı.

Gerçekten insan çoğu zaman bakışını değiştirerek yeni hakikatlere ulaşabilir. Bu, insanın yaratılıştan gelen vicdanını harekete geçiren içsel bir uyanıştır. İnsanın bakışı hakka yöneldiğinde, davranışları ve sözleri de Allah'a yaklaşır; varlığı ilahî bir tat ve koku kazanır.

Büyükanne yumuşamış, artık Hafıza'yı daha iyi anlamaya başlamıştı. Onu şefkatle kucakladı, gür saçlarını okşadı ve yanaklarını öptü. Yürek sızısından doğan gözyaşı damlaları gözlerinde belirdi.

Bu hâl Hafıza'nın duyguları üzerinde iyi bir etki bıraktı. Sevginin dili, söylenmeyeni de anlıyor gibiydi.

Hafıza'nın küçük elleri büyükannesinin gözyaşlarını sildi. Büyükanne daha şiddetli ağladı; aynı anda Kahraman ile Hafıza'yı kucaklayıp öpücüklere boğdu.

Onları sakinleştirmek ve gönül yaralarına merhem sürmek için şöyle dedi:

"Sizinle oynasın diye küçük kuzuyu burada tuttum."

Bu söz Kahraman'ın çocukça duygularını coşturdu. Henüz kendini akıcı bir dille anlatamasa da hareketleri ve bakışları ruhundaki sevincin derinliğini gösteriyordu.

Büyükanne gidip kuzuyu odaya getirdi. Kahraman'ın dünyası birden değişmiş gibiydi. Sevimli kuzunun peşinden koştu. Fakat yaramaz kuzu Kahraman'dan daha çevikti; oyunları ve sevimli cilveleriyle onun çocukça arzusunu daha da kabartıyordu.

Hafıza bu ihtiyacı kendi dünyasında anlıyor fakat belli etmiyordu. Kardeşine yardım ediyormuş gibi yaparak kuzunun peşine takıldı. Artık ikisi birlikte kuzuyu kovalıyordu.

Kuzu da sanki o iki çocuğun ne kadar büyük bir ihtiyaç içinde olduğunu anlamıştı. Birkaç tur oynadıktan sonra usulca, sevgiye susamış arkadaşlarına teslim oldu ve masum bakışlarıyla bu tanışmadan memnun kaldığını gösterdi.

O topluluğun içinde güzel bir bağ kuruldu.

Bu sırada büyükanne Begüm'ün başındaki yaraları inceliyordu. Ortam öylesine yumuşak ve şiirsel bir hâl almıştı ki Begüm ile Han'ın annesi hıçkıra hıçkıra ağladı. Çocuklar onları fark edip anneyle büyükannenin yanına koştu.

Sanki dilsiz kuzu da sevginin dilini biliyordu; o da yanlarına katıldı.

Büyük bir gönül birliği oluşmuştu. İçinde derin yaralar taşıyan Begüm, saygılı ve anlaşılır bir bakışla büyükanneye teşekkür etti.

Bu hâlin maddi zamandan ne kadar yer kapladığını bilmiyorum. Fakat öylesine zarif ve nitelikliydi ki o eve ışık getirdi; yabancı bir yerdeki birkaç garip insanın gönlünü sevindirdi. O an öylesine rüya gibi ve sevgi doluydu ki sanki cennetin senfonisi çalınıyordu.

Gerçekten güzellik yaratmak sanıldığı kadar zor değildir; fakat ne yazık ki pek az görülür.

Yeni Hayatın İlk Dersleri

O rüya gibi hâl, Han-Geldi'nin sesini duyunca bir an için bozuldu. Yine de o anın güzel kokusu hâlâ havada kalmıştı.

Çocuklar babalarının sesini duyunca, kuzuyla tanışmalarının güzel haberini vermek için ona doğru koştular. Han-Geldi'nin içinde de bir huzur doğmuştu. Elbette bu huzurun büyük bölümü Begüm'ün bakışlarından kaynaklanıyordu; çünkü Begüm'ün bakışı, Han-Geldi'nin gönlünü ilk kez kendine çeken o eski bakışa benziyordu.

Han-Geldi çocukça bir tavırla annesine teşekkür etti.

Evet, bu evde bolluk ve canlılık yoktu; fakat artık insanların dostluğundan doğan gerçek bir içtenlik vardı. Allah'ın nuru ve uyanmış vicdan o evde kendisini göstermişti.

Begüm biraz güç toplamıştı. Başı hâlâ ağrısa da kendisini daha canlı hissediyordu. Henüz köy halkını, kapı komşularını ve akrabaları tanımıyordu. Büyükannenin önerisiyle bazı dostları ve komşuları ziyaret etmeye karar verdiler.

Önce yan komşunun evine gittiler. Kadınlar ekmek pişirmeye hazırlanıyordu. Tandır henüz bütünüyle ısınmamıştı. Odunların tam tutuşmadığı belliydi; bu yüzden evi gözleri yakan yoğun ve garip bir duman kaplamıştı. Sürekli yanan dumanın izleri evin duvarlarında ve tavanında da görünüyordu.

Odanın ortasında tandıra dönüştürülmüş, oldukça derin bir çukur vardı. Düz duvarlarına ekmekleri yapıştırarak pişiriyorlardı. Tandırın tabanını kuru odunla, "geven" denilen kurumuş bitki kökleriyle ve ateşin daha uzun sürmesi için tezekle ısıtıyorlardı.

Tezek, inek ve koyunların kurutulmuş dışkısıydı. Geleneksel olarak her gün ahırların zemininden toplanır, birkaç günde bir su eklenerek yumuşak bir karışım hazırlanırdı. Sonra bu karışım parçalara ayrılır, her parça oval bir kerpiç biçimine getirilip açık ve güneşli bir yerde kurutulurdu.

Kuruyan tezekleri düzenli biçimde, daireler hâlinde ve küçük bir dağa benzeyecek şekilde üst üste dizerlerdi. Bu yığınlar aslında ailenin bir yıl boyunca biriktirdiği enerjiydi; farklı mevsimlerde yemek pişirmek, ısınmak ve günlük ihtiyaçları karşılamak için kullanılan yakıt.

Petrolü İngiliz şirketlerinin elinde bulunan bir ülkenin köylerinde insanlar yakıt olarak tezek kullanıyordu.

Begüm'ün başına gelenler, daha önce hayal bile etmediği deneyimleri beraberinde getiriyordu. Fakat bunlar artık onun hayat yolunun ve yaşama biçiminin bir parçası olmuştu. Köy kadınlarının yanında oturuyor, ekmek pişirmeyi öğreniyordu.

Birkaç kadın tandırın çevresinde halka biçiminde oturmuş, çevresini "sofra" dedikleri beyaz bir bezle kaplamıştı. Sofranın bir yanında, leğene benzeyen büyük bir tahta tekne vardı. İçine bol miktarda un koyuyor, su ekleyerek hamur yoğuruyorlardı.

Hamur uzun süre yoğrulduktan sonra önceki günlerden kalmış bir parça hamur taze hamura ekleniyordu. Birkaç gün beklemiş olan bu maya, anlaşılan hamura kıvam ve yapışkanlık kazandırıyordu. Böylece hamur açılıp ekmek hâline getirildiğinde parçalanmıyor ve tandırın duvarına yapıştırılacak kadar sağlam kalıyordu.

İlk ekmek pişip tandırdan çıkarılınca topluluğun havası değişiyordu. Herkes dudaklarının altında dua ediyor, şükrediyor ve sofrayla ekmek nimeti için Allah'tan bereket diliyordu.

İlk ekmeği parçalayıp orada bulunanlara dağıtıyorlardı. Bu hem emeğin meyvesini tatmak hem de dolaylı biçimde görüşleri paylaşmak için bir fırsattı. Bir eksiklik hisseden ya da sorusu olan bunu dile getiriyor, daha deneyimli kadınlar cevap veriyordu.

O bütünüyle doğal ortamda ortak başarının güzel duygusu hissediliyordu: Ailelerini en azından birkaç gün doyuracak ekmeği hazırlayan kadınların başarısı. Ekmek, hayatta kalmanın en temel ve en değerli maddesiydi.

O ortam; doğal odunun yanık kokusu, pişmiş ekmeğin rayihası, tandırın sıcaklığı ve ortak çalışmanın coşkusuyla birlikte Begüm'ün damarlarında taze kan gibi dolaşıyor, yeni bir hayatın kokusunu taşıyordu. Begüm bu ruhtan zevk alıyor ve içten bir sevinçle ona bağlanıyordu.

Aynı sırada çocuklar, Han-Geldi'nin amcasının kızlarıyla birlikte evde sevimli kuzuyla oynuyordu. Kuzuyu o kadar koşturmuşlardı ki yorulduğu açıkça belliydi. Anlaşılan istemeden biraz da idrarını kaçırmıştı. Hafıza, o dönemde çocukların idrarını tutmak için kullanılan bezlerle kuzuyu da bir çocuk gibi sarmaya çalışmıştı.

Bu davranış amca kızlarını güldürmüştü. Hafıza ise onların niçin güldüğünü anlamıyor ve şaşkınlıkla bakıyordu.

Zavallı kuzu bu kadar sevgi ve ilginin nereden geldiğini ve sebebini bilmiyordu. O birkaç saat içinde zevke, neşeye ve oyuna öylesine dalmıştı ki annesini bile unutmuştu.

Birkaç gün böyle geçti. Begüm ile çocuklar yavaş yavaş güçlüklere alıştı. Begüm'ün başındaki yara iyileşmeye başlıyordu; fakat kalbindeki yara her gün biraz daha tazeleniyordu.

Bütün gücüyle yalnızca geleceği düşünmeye ve geçmişi aramamaya kararlıydı. Yeni bir doğumu kabul etmesi ve hayata baştan başlaması gerektiğini kabullenmişti.

Han-Geldi'nin Tahran'a Gidişi

Han-Geldi çoğu zaman evin dışındaydı. Begüm yavaş yavaş yeni insanlarla tanışıyordu. Han-Geldi'nin anne ve babasının Begüm'le ve çocuklarla ilişkisi düzelmişti; hatta mükemmel denebilirdi. Fakat hayatın zorluğu ve bu şartları kabullenmek Begüm için çok ağır ve dayanılmazdı.

Temizlik ve sağlık koşulları korkunç, hatta katlanılamaz durumdaydı. Evde basit bir tuvalet bile yoktu. Hamamdan ve boruyla gelen sudan hiç söz edilemezdi. Kızlar her gün ellerinde testilerle pınara gidiyor, içmek ve kullanmak için eve su getiriyordu.

Bu koşullara dayanmak, özellikle iki küçük çocukla birlikte kolay değildi. Yine de Begüm yakınmıyordu. Her gün bir çözüm düşünüyor ve Han-Geldi'den yardım istiyordu. Han-Geldi ise bütün bu rica ve taleplerden bıkmıştı.

Sonunda bir gün Begüm'e rahatça şöyle dedi:

"Ticaret işlerimi yürütmek için Tahran'a gitmem gerekiyor. Sen de kendini ve çocukları bu şartlara alıştırmalı, annemle babamın yanında hayatına devam etmelisin."

İki gün sonra kendi eşyalarını toplayıp Tahran'a doğru yola çıktı.

O günlerde ne posta ne de telefon vardı. Bu yüzden Han-Geldi bu yolculuk konusunda rahattı; kimse onu rahatsız edemez ya da hesap vermeye zorlayamazdı.

Han-Geldi aylarca ailesinden uzakta, kendi deyimiyle ticaretle uğraşıyordu. Birkaç ayda bir köye dönüyor, birkaç gün misafir gibi kalıyor ve yeniden Tahran'a gidiyordu.

İlk yıl aşağı yukarı böyle geçti. Yalnızca bayram sırasında köye döndü, birkaç gün kaldı ve yeniden Tahran'a doğru yola çıktı.

Zorlukların İçinde Küçük Bir Ev Kurmak

Begüm artık bir ölçüde kendi ayakları üzerinde duruyordu. İşlerin yönetimini yavaş yavaş eline almış ve kendisiyle çocuklarının hayatını iyileştirmeye karar vermişti. O ağır şartların içinde kendisi ve evlatları için daha katlanılır bir hayat kurmak istiyordu.

Han-Geldi'nin annesine başvurarak, onun izniyle büyük odanın bir köşesinde küçük bir oda yapmak istedi. Böylece kendisi ve çocukları daha denetimli ve özel bir ortamda yaşayabilecekti.

Han'ın annesi başlangıçta sürekli imkânların yetersizliğinden söz etti. Fakat Begüm harekete geçmek ve eli kolu bağlı oturmamak konusunda kararlıydı. Sonunda Begüm'ün iradesi annenin tereddütlerini yendi ve çalışma iznini aldı.

Begüm, Han-Geldi'nin akrabalarının çocuklarının yardımıyla ve kendi elleriyle uyumak için küçük bir oda yaptı. Yanında günlük yaşam için bir bölüm, sade bir mutfak ve avlunun bir köşesinde kendisiyle çocukları için küçük bir banyo hazırladı.

Duvarları beyaz toprakla boyadı. Güneş ışığının girmesi ve kirli havanın çıkması için çatıda iki ayrı yer açarak iki küçük pencere oluşturdu. Böylece odanın havası düzeldi; sabahları hayvanlar otlamaya giderken artık çocukları rahatsız etmiyordu.

Odanın içini baba evinin geleneğine uygun biçimde, zevk ve düzenle döşedi. Her eşya için bir yer belirledi. O yoksulluğun ve yokluğun içinde Begüm yeniden bir evin izini oluşturdu: Küçük, fakat düzeni, saygınlığı ve kendi annelik nefesi olan bir ev.

Bakü'yü geri getiremez, Derviş'in evini yeniden kuramazdı. Fakat o zorlu ve yabancı köşede Hafıza ile Kahraman için küçük bir sığınak yapabilirdi. Çocukların, toprağın ve yokluğun içinden kendileri için bir hayat kuran annelerinin hâlâ yanlarında olduğunu bilecekleri bir yer.

Begüm; Köy Kadınlarının Kendiliğinden Lideri

Begüm aynı zamanda, öğrenim yıllarındaki kuramların etkisini ve hayata, feodal dönemin ilişkilerine, insanın insan tarafından sömürülmesine dair bilgisini artık uygulamada kavrayabilmişti.

Şimdi köy kadınlarının nasıl ağır ve adaletsiz bir düzenin içinde sıkışıp kaldıklarını yakından görüyordu; bu düzende kadın hem bedensel hem de duygusal bakımdan sömürülüyordu.

Kadınlar gündüzleri köyün ağır işleri altında tükeniyor, geceleri ise kendileri de ağaların, toprak, sığır ve tohum sahiplerinin baskısı altında ezilen erkeklerin evde kadından kendi rahatları, hizmetleri ve hazları için yararlanabilmeleri amacıyla temiz bir ev, sıcak bir mutfak ve hazır bir yatak sağlamak zorunda kalıyordu.

O düzende erkek de özgür değildi. Kendi emeğinden ve çektiği zahmetten payına sınırlı bir rızıktan başka bir şey düşmüyordu. Fakat baskı altındaki aynı erkek, evde üzerindeki baskıyı kadına aktarıyordu.

Böylece kadın, zulüm zincirinin son halkasıydı; bütün baskıların yükünün omuzlarına düştüğü yerdi.

Begüm bu gerçeği yalnızca kitapta ya da okulda öğrenmemişti; şimdi onu kendi gözleriyle görüyor, teninde ve kemiğinde hissediyor, gündelik hayatın içinde yaşıyordu.

Begüm yavaş yavaş köyün kızları ve kadınları için kendiliğinden bir lidere dönüştü. Hiçbir unvanı olmadan onlara konuşmayı, düşünmeyi, soru sormayı ve görmeyi öğretiyordu.

Basit konuşmalarla, günlük örneklerle, kendi davranışlarıyla ve gösterdiği dirençle genç kadınların yüreğinde bir bilinç kıvılcımı yakıyordu.

Ancak Begüm'ün faaliyet alanı, Han-Geldi'nin anne ve babasının anlayış ve yardımına rağmen baskı altına girdi. Begüm'ün düşünsel çalışmalarının kadınlar üzerindeki etkisi ve içlerinde yavaş yavaş oluşan bilinç erkekler tarafından fark edilmişti.

Egemen düzenin alt kademeleri Begüm'ün davranışlarına ve nüfuzuna karşı duyarlı hâle gelmişti; Begüm'ün kadınlarla görüşmesini denetlemeleri için Han-Geldi'nin anne ve babasına sürekli baskı yapıyorlardı.

Kısacası Begüm yeni olaylarla karşı karşıya kalmıştı. Tehditler ve psikolojik baskılar bile başlamıştı.

Bazen ima ve kinayelerle ona hanın oğullarına yakınlaşması, onların yanında yer alması ve zevkleriyle ilişkilerine ortak olması gerektiğini anlatıyorlardı. O kadının onuruna yakışmayan sözler ve davranışlar görüyor, işitiyordu.

Begüm bütün bunlara tokat gibi cevaplar veriyordu. Fakat bu karşılıklar işe yaramadığı gibi onların güce tapınma duygusunu daha da yaralıyordu.

Artık intikam peşindeydiler; ne pahasına olursa olsun Begüm'ü pençelerine almak, gurur kayığını parçalamak ve onu hayvani arzularının oyununda boğmak istiyorlardı.

Fakat teslim olmak bu soylu kadının çelikten yaradılışında ve şeref anlayışında yoktu.

Begüm'ün köyün genç kadınları arasında gördüğü sevgi ve sahip olduğu itibar çok artmıştı; bu da karşıtlarının işini daha da güçleştiriyordu.

Yıllarca susmuş kadınların yüreğine, kendilerini görebilmeleri için bir ayna koymuştu; kendisini gören bir kadın karşısında hiçbir baskı düzeni rahat kalamazdı.

Gizli Çelişkilerin Ortaya Çıkışı

Begüm'ün yüzündeki hüzün bulutları her geçen gün biraz daha koyulaşıyordu.

O gece herkes yorgundu. Çocuklar hikâyenin yarısında uyuyakalmıştı. Hafıza ile Kahraman, iki masum kuzu gibi kürsünün yorganı altında tatlı bir uykuya dalmıştı; fakat onların Ferhat misali annesinin gözüne uyku girmiyordu.

Begüm sessizce çocukların yanından kalktı ve evin bir köşesindeki ocakta hazır duran sıcak suyu almaya gitti. Suyu alıp kendi elleriyle yaptığı küçük banyoya götürdü. Uzun zamandır yapmadığı bir şeyi, ilk kez tek başına yıkanmayı istiyordu.

Giysilerini hazırlayıp banyonun dışına bıraktı. Soyundu, banyoya girdi ve oturmak için oraya koyduğu taşın üzerine oturdu.

Birden boğazındaki düğüm çözüldü. Aylarca yaşadığı acıların, felaketlerin, gurbetin ve yalnızlığın kargaşası içinde şimşekler çakıp gök gürledi; gözyaşı yağmuru başladı.

Aylar boyunca bütün sıkıntılara yiğitçe direnmiş olan Begüm'ün güçlü ruhu, ağlama sesinin kimseye ulaşmamasına ve Allah korusun çocuklarının uyanmamasına hâlâ dikkat ediyordu. O acılı gurbette bir tas sıcak su dökerek gözyaşlarını yıkamaya ve geride bir kanıt bırakmamaya çalıştı; çünkü aslanlara inlemek yakışmazdı.

Ağlamasını hafifletti ve zihninde bir yolculuğa çıktı.

Bakü'den yanında getirdiği aynı tasla ılık suyu yavaş yavaş başına ve yüzüne döküyordu. Aynı anda umutsuzluğun kanatlarına binip geçmişe uçtu. Belki birkaç dakika içinde Bakü'den ayrıldıktan sonra yaşadığı acı hatıraların görüntüleri ve filmleri gözlerinin önünden birer birer geçti. Zamanın içinde yavaş yavaş daha geriye, umutsuzlukla ilk tanıştığı noktaya gitti.

Evet, aynı tasla başına ilk kez su döküldüğü günü hatırladı. Bu tasın, düğünden önceki gece gelini yıkamak için kullanılan hamam bohçasında bulunduğunu çok iyi hatırlıyordu.

Birden elini saçlarında gezdirdi; bir zamanlar gür olan saçlarında. Onları güzelce örer, sonra tokalarla kendine özgü bir biçimde başının çevresine dolayıp halka hâlinde tutardı. Fakat şimdi saçları sanki eski gürlüğünü yitirmişti.

Bu hatıra yolundan uzaklaşmak istedi. Tası yere bıraktı ve gözlerini kapattı; ama gözyaşı damlaları kapalı gözkapaklarının altından hâlâ yanaklarına süzülüyordu.

Bu kez gözleri kapalı hâlde hayalin kanatlarına oturdu ve daha uzak bir geçmişe gitti; izcilik günlerine, sahip olduğu görkeme, sevinç ve başarıyla dolu olduğu ve hayat meydanında tek başına at koşturduğu günlere.

Aile halkasının mücevheri olduğu günleri hatırladı; her zaman yanında duran, ona cesaret veren ve yaptıklarını takdir eden ailesini. Ailenin gurur kaynaklarını, babasının sınırsız desteğini, annesinin şefkatini, kız kardeşinin sevgi dolu muhabbetini, erkek kardeşlerinin saygı ve savunmasını, dayıcığının ve kendisi için ikinci bir anne rolü üstlenen sevgili yengesinin teşvik ve desteklerini düşündü; o hatıraların hazzına daldı.

Birden bir ses duyunca kendine geldi.

Köydeki küçük banyoda siyah bir taşın üzerinde oturduğunu ve bütün o hayallerden yanında yalnızca olgunlaşmaya yaklaşmış iki meyvenin kaldığını gördü: Hafıza ile Kahraman.

Evet, artık onlar çok küçük çocuklar değildi. Hafıza kendi başına genç bir hanım olmuştu; altı yaşındaki Kahraman ise şefkatli ablasının yanında ev işlerinin büyük bölümünü omuzlayan küçük bir adamdı. Kendileri de aynı durumun esiri olsalar bile o zehirli gurbette annelerini yalnız bırakmamışlardı.

Begüm bir süre sustu; fakat düşlerini parçalayan o sesin ne olduğunu ya da nereden geldiğini anlayamadı, çünkü ortada hiçbir belirti yoktu.

Yanındaki büyük kazanda bulunan banyo suyu soğumuştu. Hemen yıkanmaya başladı. Saçlarını taradı; saçlarının tutam tutam tarağa takılıp başından ayrıldığını görünce içindeki keder arttı, ama elinden bir şey gelmiyordu.

Banyoyu toparladı, dışarı çıktı, giysilerini giydi ve çocuklarının yanına, kürsünün yorganı altına sokuldu.

Sabah Kahraman'ın sesiyle uyandı ve Hafıza'nın kahvaltı hazırladığını gördü. Belli ki iki çocuk da annelerinin yorgunluğunu ve banyoya gittiğini fark etmiş, şimdi anneleri için bir şey yapmış olmayı istemişlerdi.

O uyku ile uyanıklığın ardından Begüm gerçeği kabullendi: Geçmiş, her ne idiyse geçmişti.

Geleceğini bu gerçekle çizmek zorundaydı. Çocuklarının geleceğini, hayal ettiği gibi olmasa da gücü neye yetiyorsa o ölçüde güzel bir sevgi ve şefkatle kurmalı; kendisi de ailesinin yanında elinden geldiğince neşeyle yaşamalıydı.

Sanki Begüm uykusunda geçmişin düşlerini yeni bir programla değiştirmişti; ailesi için bir tasarı ve gelecekte günleri daha iyi geçirmek için bir plan.

Han-Geldi'ye Mektup

Köy halkından birkaç kişi Tahran'a gidiyordu. İçlerinden biri Han-Geldi'nin ailesine yakın biriydi. Begüm onun aracılığıyla Han-Geldi'ye bir mektup göndermeye karar verdi.

Mektupta Han'ın hâlini hatırını sordu; başarılardan, sevinçlerden, eksiklerden ve onun ailedeki boşluğundan söz etmeye çalıştı. Köye dönmek için çaba göstermesini, böylece yeniden bir arada olabilmelerini istedi; özellikle de gurbetteki o donmuş hayatın üzerine yeni, soğuk ve can yakan bir kış daha yaklaşırken.

Begüm hâlâ kocasının, hayat arkadaşının ve çocuklarının babasının sıcak varlığıyla yeni bir geleceğe gönül bağlayabileceğine ve hayatın soğuğunu aşk ateşiyle ortadan kaldırabileceğine inanıyordu.

Mektubun sonunda, hayatlarının başlangıcındaki ortak şifreyi hatırlatan bir cümle yazdı; bir zamanlar aralarında bulunan o yemini:

"Dünya altüst olsa ve gökten taş yağsa da birbirimizin yâri olacağız."

Begüm mektubu, yol masrafı için bir miktar parayla birlikte Tahran'a giden o kişiye teslim etti. İçtenlikle rica etti ve mektubu Han-Geldi'ye mutlaka sağ salim ulaştıracağına dair ondan söz aldı.

O günden sonra Begüm, taze bir istek ve sevgiyle dolu bir aşkla çocuklarının yanında hayatını sürdürdü. Yüreğinde hâlâ bir umut vardı; belki Han-Geldi döner, belki aile yeniden kurulur ve belki bu gurbet donmuşluğundan kurtulurdu.

Fakat bu umut, saklı acıların yanında Begüm'ün hayatındaki büyük çelişkiydi:

Bir yandan bilinçli, dirençli ve yapıcı bir kadındı;

öte yandan kalbinin bir yanı, sorumluluktan, sevgiden ve evden her gün biraz daha uzaklaşan bir erkeği hâlâ bekliyordu.

Köyün Bağrında Yeni Bir Hayat Kurmak

Begüm köydeki hayat koşullarını iyileştirmek için her gün yeni bir adım atıyordu. Köyün bazı kızlarına ders veriyor; onlara hayat üzerine düşünmeyi, gelecek için umut beslemeyi ve insani haklarını tanımayı öğretiyordu. Onlara daha iyi bir hayat için umut veriyordu.

O köyün bağrında kendisine aşk ve arzu kokan bir ev kurmuştu. Zevki öylesine dikkat çekiciydi ki köy kadınları arasında ağızdan ağıza dolaşıyor ve dillerinden düşmüyordu.

Çocuklarının giysilerini kendisi dikiyordu. Yavaş yavaş müşteriler buldu ve bu yolla ailesi için gelir elde etti. Başka kızlara da dikiş öğretiyordu. Yaptıkları ilgi görmeye başlamıştı.

Evin salonunun giriş kapısının yanında küçük bir oda yapmış, dikiş düzenini orada kurmuştu. Bu odanın salonun dışına ve avlu yönüne açılan bir penceresi vardı. Müşteriler işleri için o pencereye gelebiliyordu.

Aslında Begüm köyde küçük bir ticaretin temellerini atıyordu.

Yalnızca elbise dikmiyor, ayakta durmanın yolunu dikiyordu.

Kızlara yalnızca dikiş öğretmiyor; kadın elinin sadece adsız emek ve sessiz hizmet için olmadığını, bir kadının ekmek kazanabileceğini, kurabileceğini, yaratabileceğini ve bir becerinin sahibi olabileceğini gösteriyordu.

Begüm o köyde yavaş yavaş yeni bir simgeye dönüştü; gurbet toprağından doğrulmuş, başı yaralanmış ve yüreği kırılmış, ama aynı yara ve kırıklardan ev, iş, bilinç ve umut kurmuş bir kadın.

Geçmişi aramıyor, ama geçmiş onun içinde yaşıyordu.

Gelecekten emin değildi, ama gelecek için çalışıyordu.

Ve bütün o gizli çelişkilerin içinde hâlâ hem anne, hem kadın, hem insan kalmaya ve başkaları için küçük bir ışık yakmaya çalışıyordu.

Altıncı Bölüm

Begüm'ün Boşanma ve Yersiz Yurtsuzluk Acısı

Begüm ile Han-Geldi Arasındaki Anlaşmazlıklar

Yelda Gecesi'ne birkaç gün kalmıştı. Begüm, geçmişin acı deneyimlerini düşünmeden, İran'da da yaygın olan bu geleneği benimsemek ve öteki köylüler gibi ona değer vermek istiyordu. Fakat Han-Geldi'nin yokluğu hem kendi yüreğini kaygılandırmış hem de çocukların duygularını etkilemişti.

Neyse ki başkente giden yolculardan bazılarının bayram için köye döneceği haberi geldi. Bu haber Begüm'e umut verdi; çünkü en azından onlardan Han-Geldi hakkında bir haber alabilirdi.

Fakat Begüm'ün küçük dileği Rabbi tarafından bütünüyle kabul edildi: Şehirden dönenlerin arasında Han-Geldi'nin kendisi de vardı.

Bu haberi duymak Begüm'ün nefesini kesti; büyük bir şoktu. Öylesine heyecanlanmıştı ki onu karşılamaya gidecek gücü bulamıyordu. Çok geçmeden Han-Geldi kendisi eve girdi.

Herkes garip bir şaşkınlığın içindeydi. İnsanların gönülden isteğine rağmen eve buz gibi bir hava hâkimdi. Han-Geldi de yanında hiçbir sıcaklık getirmemişti. Çocuklara karşı bile sıcak ve içten değildi.

Her şeye rağmen o, bu ailenin babasıydı; Bakü'den o köye göç etmeyi kabul etmelerinin asıl nedeni olan, anne ve babasıyla ailesinin yanında yaşamak isteyen aynı adamdı. Oysa şimdi, zamanın ve mekânın en kötü şartlarında ailesini bırakmış ve kendi sözüyle işlerinin peşinden başkente gitmişti. Şimdi döndüğünde de sanki içinde hiçbir duygu görünmüyordu.

Begüm bu soğuk havanın uzamasına izin vermedi. Kocasının ve çocuklarının babasının dönüşünü kutlamak için heyecanla kendi ruh hâlini değiştirdi. Yapmacık ama umut dolu bir gülümsemeyle dans ederek Han'a doğru gitti ve ona sarıldı. Çocukları da çağırdı. Hepsi babalarının çevresinde toplandı ve birbirlerine sarıldı.

Begüm yaptığı işleri ve elde ettiği başarıları kocasına gururla göstermeye çalışıyordu; fakat Han-Geldi'nin dinlemeye isteği yoktu ve sinirli davranıyordu.

Begüm, onun yoldan geldiğini ve yorgun olabileceğini düşündü. Giysilerini çıkarmasına yardım etti. O sırada bir bohçayı açtı ve kendi elleriyle onun için diktiği yeni giysileri verdi. Önce banyo yapabileceğini söyledi; tıpkı eskiden Bakü'de işten döndüğü zamanlardaki gibi.

Köyde duş yoktu, fakat Begüm yıkanmak için küçük bir oda hazırlamıştı. Her zaman ocakta hazır tuttuğu sıcak suyu hemen banyoya götürdü ve Han-Geldi'yi de orayı görmesi için çağırdı.

Han-Geldi ağır ağır banyoya doğru yürüdü. Belli etmese de gözü evdeki değişiklikleri görüyordu: Salondaki oturma bölümünü, çalışma odasını, küçük mutfağı, minik banyoyu ve Begüm'ün kurduğu yeni düzeni. İçten içe bu değişiklikler hoşuna gitmişti.

Gitti, yıkandı ve geri döndü. Yeni giysilerini giydi.

Her insanın doğal beklentisi, onun da şehirden karısına ve çocuklarına bir armağan getirmiş olmasıydı. Fakat bu han oğlundan hayır gelmezdi. Yanında hiçbir şey getirmemişti; eli boş gelmiş, yalnızca kendi cüssesini getirmişti.

Begüm bunların hiçbirine aldırmadı. Bütün varlığıyla onu mutlu etmeyi düşünüyordu. Han-Geldi ise sanki altın yumurtlamış gibi yalnızca kusur buluyor ve iğneleyici sözler söylüyordu.

Begüm başka bir dünyadaydı. Hemen sofrayı serdi, yemeği getirdi ve çocuklara şöyle dedi:

"Çocuklar, bu akşam yemeğimizi daha erken yiyeceğiz; çünkü babanız yoldan geldi ve yorgun."

Begüm'ün o gece çocuklarla uğraşacak hâli olmadığı belliydi. Çocukların daha erken uyumasını, böylece uzun bir aradan sonra kendisiyle kocasının baş başa kalabilmesini istiyordu.

Öyle de oldu. O gece çocuklar daha erken uyudu; Begüm kendisini kocasına yaklaştırdı ve onunla olma arzusunu açıkça gösterdi. Ne var ki Han-Geldi ya zaten doymuştu, ya utanıyordu ya da bambaşka bir dünyadaydı; çünkü kendinden hiçbir şey katmıyordu.

Begüm bütün keskin zekâsına rağmen sanki o gece Han-Geldi'nin davranışlarındaki işaretleri görmek istemiyordu. Onun hareketlerinin verdiği mesajları almıyordu. Tek taraflı biçimde kendi istediği gibi ilerledi ve gönlündeki arzuya ulaştı.

Begüm o gece hayata yeni bir umutla bakıyordu. Han-Geldi ile ilişkisini sağlamlaştırmak istiyor ve yine eskiden olduğu gibi kocasının varlığından ve yoldaşlığından güç almayı arzuluyordu. Fakat daha az konuşmaya ve şimdilik bu kadarıyla yetinmeye karar verdi.

İkisi de çocukların yanında uyudu; Begüm ertesi güne bu kez hayatındaki erkeğin varlığıyla başlayacaktı.

Begüm'ün Evlilik Hayatını Yeniden Canlandırma Çabası

Ertesi gün Begüm, kocasının yokluğunda aylardır edindiği alışkanlıkla yataktan kalktı. Hayvanların işini görmek, evi toparlamak ve zengin bir kahvaltı hazırlamak için işe koyuldu. Han-Geldi uyandığında onu bir hükümdar gibi ağırlamak istiyordu.

Çocuklar uyanmadan önce sessizce odaya gitti, onları uyandırıp dışarı çıkardı; hem babalarının uykusunu bozmasınlar hem de kahvaltıyı hazırlamasına yardım etsinler diye.

Begüm o gün aylar sonra küçük ailesi için bir sofra kurabildi ve herkesin birlikte kahvaltı etmesini umuyordu. Her şey hazırdı. Kocasının yanına gitti ve onu öpücükleriyle uyandırdı.

Han-Geldi uyanır uyanmaz bir an için yabancılık hissetti. Sonra hızla yataktan çıktı ve giysilerine yöneldi. Giyinmeye başladığı sırada Begüm şöyle dedi:

"Sevgilim, kahvaltı hazır. Çocuklar da bekliyor; hazırlanmasına yardım ettiler. Hep birlikte olmak istiyorlar. Sen hazır olunca gel."

Fakat Han-Geldi kayıtsızca cevap verdi:

"Benim işim var, gitmem gerekiyor. Siz kendi işinize bakın."

Sözleri öylesine soğuk ve duygusuzdu ki Begüm'ün tansiyonu düştü, umutsuzluğun soğuğu bütün varlığını sardı. Yine de ısrar etmedi. Sessizce çocukların yanına gitti ve umutsuzluğunu belli etmemeye çalıştı. Bir kez daha yüzüne tokat vurup kızarttı ve şöyle dedi:

"Çocuklar, hadi işimize koyulalım. Babanızın işi var; işlerinin peşinden gitmek için hemen çıkması gerekiyor."

Kahraman şöyle dedi:

"Peki, ben babamla dışarı çıkmak istiyorum. O zaman kahvaltı etmeyeceğim."

Hafıza da şöyle dedi:

"Peki, ben de geliyorum."

Annelerinin perişan hâlinden habersiz, şöyle dediler:

"Anne, sen de bekle. Kahvaltı yerine öğle yemeğini hep birlikte yeriz."

Kahraman, onların da kendisiyle dışarı çıkmak istediklerini babasına gururla söylemek için odaya koştu. Fakat Han-Geldi'nin davranışı Kahraman'ın dünyasını başına yıktı; çocuk sanki dili tutulmuş gibi bir daha konuşmadı.

Hafıza babasının avludan çıktığını gördü. Bağırdı:

"Baba! Baba! Bekle! Biz de geliyoruz!"

Babanın ruhsuz sesi ve yakıcı sözleri ömürleri boyunca unutulmayacaktı. Duygusuzluğun doruğunda, sade ve cansız bir sesle şöyle dedi:

"Halt etmişsiniz! Annenizin yanında kalın. Ben sonra dönerim."

İki çocuk da yere oturup keder içinde dizlerine sarıldı. Umutlarının yıkıldığını gösteren boyunları büküldü. Hâlleri, acısını yavaş yavaş unuttukları o günden daha kötüydü; Han-Geldi'nin annesinin kuzuyu annesinden ayırmak istediği ve onların bu kedere bakmaya dayanamadığı günden.

Şimdi o keder, artık adına "yeniden hayat" demeleri gereken bir dönemin kumaşından bir parçaya dönüşmüştü.

Han-Geldi'nin İran'daki bu davranışlarını ve havayı Bakü'de ondan gördükleriyle karşılaştırmak, Begüm'e onun bütünüyle farklı kişiliğini daha açık gösteriyordu. Yeni hayatı kabul etmek için aldığı bütün kararlara rağmen Han-Geldi'ye yaklaşmak ve onunla yeni bir evlilik hayatına başlamak Begüm için sorgulanır hâle geliyordu.

Fakat Begüm duygularıyla mantığı arasındaki bu çelişkiyi kendisinden uzaklaştırmaya kararlıydı. Sorunları olumlu bir bakışla anlamak ve içlerinden geçecek bir yol bulmak istiyordu.

Çocuklara yaklaştı ve içlerinde bir itiraz ya da yakınma oluşmadan hemen onların çocukça mantığına seslendi. Babalarının işlerinin öneminden, onun ailenin mutluluğuna katkıda bulunmak istediğinden ve zamanını ciddiyetle, azimle kullanmak zorunda olduğundan söz etti.

Bu durum hoş olmasa da babalarını desteklemeleri ve ona fırsat vermeleri gerektiğini anlattı.

Çocuklardan eve dönmelerini, kahvaltılarını yapmalarını ve günlük programlarını sürdürmelerini istedi; her biri her zamanki gibi annelerine ve ev işlerine yardım etmek için üstlendiği görevleri yerine getirecekti.

İkisi de annelerinin açıklamalarıyla biraz sakinleşti ve eve döndü. Daha açık bir ruh hâliyle kendi işlerine koyuldular.

Fakat Begüm, söylediklerinin tersine, iç dünyasında düşünceleriyle anbean savaşıyordu. İlk gece Han-Geldi'nin davranışlarını nesnel biçimde değerlendirmeden ona düşüncesizce yaklaşmış olmaktan biraz pişmandı. Dile getirmese de yüreğine yeni kaygıların tohumları ekilmişti.

Anlaşmazlık Zeminlerinin Harekete Geçmesi ve Han-Geldi'nin Gizli Yüzünün Ortaya Çıkması

Han-Geldi akşam eve döndüğünde ev bir çiçek demeti gibiydi. Pencerenin yanındaki masanın üzerindeki vazoda, doğal renkleriyle göz kamaştıran yabani çiçek dalları duruyor; kokuları kör bir zihne bile varlıklarını duyuruyordu.

Fakat Han-Geldi'nin karışık ve kaygılı zihni hem görme yetisini hem de hayallerin tadını yitirmişti. Çevresindeki sevgi ortamına zehir saçan, hareketli ama ruhsuz bir bedendi.

Begüm eski âdeti üzere ona doğru gitti, sarıldı ve "Yorulmuşsundur" dedi. Acıkmışsa kendisine yemek getirebileceğini söyledi. Han-Geldi hayır, yemek yediğini belirtti.

Begüm yenilgi ve umutsuzlukla dolu bir yürekle şöyle dedi:

"Afiyet olsun. Öyleyse sen giysilerini değiştirirken sana çay hazırlayayım da birlikte içelim."

Begüm'ün kırık sesinin yankısı öylesine dokunaklıydı ki bütün evi kapladı. Duvarlar ve kapılar, bu solmuş kadının perişan hâline üzülüyordu; oysa onun geçmişteki saltanat günlerinden haberleri yoktu.

Evet, evin gergin havası sanki bir anlığına Han-Geldi'nin yüreğine dokundu. Kalbi biraz titredi ve şöyle dedi:

"Peki sevgilim, çay içeriz."

Yalnızca bu basit "sevgilim" sözünü duyması bile Begüm'ün bastırdığı hıçkırığın patlamasına yetti. Bu hıçkırık sevinci, hasreti ve kederi birlikte taşıyordu; hem bulut hem güneş, hem gülümseme hem gözyaşı olan bahar yağmuru gibi.

Gurbetin, savunmasızlığın ve geçmişteki desteklerini yitirmenin ağır, acı gerçeklerinin insanı yoğuran fırınında yumuşamış Begüm, o gün ruhsal bakımdan en güçsüz hâlindeyken tatlı bir söz işitmişti. Kendisini uzun boylu kocasına yasladı ve ona sarıldı; içindeki korkuyla kendi gardiyanına ve kırbaççısına sığınıp yalvaran masum bir insan gibi.

Evet, duygusu olan her insan o anda Begüm'ün kırılmış gururunun sesini duyar ve bu şartlara lanet ederdi.

Begüm kendisini toparladı ve çayı almaya gitti. Birkaç dakika sonra çay tepsisiyle ve kendi pişirdiği çöreklerle döndü. Çayı getirmeden önce, kocasıyla biraz baş başa kalabilmek için komşunun yetişkin kızından Hafıza ile Kahraman'ı birkaç saat yanında tutmasını istemişti. Bu kız, bir bakıma Begüm için kız kardeşi Fateme'nin rolünü üstleniyordu.

Çay tepsisini pencerenin yanındaki masaya, yabani çiçeklerin bulunduğu vazonun yanına koydu. Han-Geldi de geldi. İkisi masanın yanındaki taburelere oturdu. Begüm çayı bardaklara doldurmaya başladı.

Han-Geldi çocukları sordu. Begüm, her zamanki yaradılışına pek uymayan kadınsı bir nazla şöyle dedi:

"Merak etme aşkım. Uzun bir ayrılıktan sonra baş başa kalabilelim diye onları Homa'ya bıraktım."

Sonra çörekleri Han'a gösterdi ve şöyle dedi:

"Bunları senin için kendim pişirdim."

Begüm'ün sözleri ve davranışları Han-Geldi'nin vicdanını sarsıyordu. Bakışı ve sözleri biraz değişti. Begüm'e kaydettiği ilerlemeler, yatak odası, mutfak, ev eşyaları ve evin düzeni için teşekkür etti.

Bu ilgi Begüm'ün zihninde başka bir pencere açtı. Cesaretini toplayıp şöyle dedi:

"Merak etme. Bu şartlarda kendimiz ve çocuklarımız için en iyisini sağlayabilmek amacıyla sıfırdan başladım."

Çaylarını içerken Begüm öğrendiği ve yaptığı işlerden söz etti; hayvanlara bakmaktan, gerekli tezekleri hazırlayıp depolamaktan, çalışma odasını kurmaktan ve Han-Geldi'nin yardımıyla aynı odayı küçük bir bakkal dükkânına dönüştürme isteğinden.

Han-Geldi için bir çalışma alanı yaratmak ve kendisi de ona yoldaş olmak istiyordu. Han-Geldi şehre gidip gelirken malları satın alacak, Begüm de dükkânlarında bunları insanların günlük ihtiyaç duyduğu ürünlerle takas edecekti. Böylece sahip olmadıkları bir toprakta çiftçilik yapmadan, bir dükkân işleterek ailenin ihtiyaçlarını karşılayabilirlerdi.

Han-Geldi bu ilerlemelerin mümkün olduğunu anlasa da onları gönülden kabullenmekten uzaktı. Çeşitli bahanelerle kabul etmekten kaçınıyordu. Begüm ise onun itirazlarını ve sorularını sabırla, mantıkla yanıtlıyordu.

Han-Geldi fikirleri reddetmek için bir cevap ya da gerekçe bulamayınca Begüm'ün sözlerini ağır ve saldırgan ifadelerle geri çeviriyor, bu işlerin aşağı seviyede olduğunu söylüyordu. Köyde bakkallık yapmanın kendisi için küçültücü olduğunu dile getiriyordu.

Şöyle dedi:

"Begüm Hanım, keyfiniz yerinde olsun diye benden buraya gelip bakkal olmamı mı istiyorsun? Buna da ticaret mi denir?"

Begüm sordu:

"Öyleyse ne yapmak istiyorsun?"

Şöyle dedi:

"Ticaret."

Begüm şöyle dedi:

"Peki, ticaret ne demek? Nerede? Nasıl?"

Han-Geldi bu sorulardan hoşlanmıyor, han oğlu tavırları yeniden baş gösteriyordu.

Begüm şöyle dedi:

"Peki, şehre gidelim ve orada birlikte yaşayalım."

Bu söz Han-Geldi'nin yüreğine bir korku bombası gibi düştü. Öfke ve hiddetle Begüm'ün çenesinin altından tuttu, yukarı doğru bastırdı ve bağırdı:

"Hanım, geçim masraflarını nereden karşılayacağız?"

Begüm şöyle dedi:

"Neden öfkelendin? Sen ticaret yap, ben de çalışırım. Dikiş makinem var, dikiş dikmeyi biliyorum. Hiç merak etme; gerekirse hizmetçilik bile yaparım, yeter ki geceleri birlikte olalım."

Han-Geldi sorunları öne sürüyor, Begüm'e Tahran'a gitmenin doğru olmadığını ve bunun mümkün olmadığını kabul ettirmekte ısrar ediyordu. Şöyle diyordu:

"Sen İran'ın şartlarından habersizsin; başkentin karmakarışık durumunu ve hayat pahalılığını bilmiyorsun."

Fakat Begüm yeni sorularla onu mantığın baskısı altında daha da sıkıştırıyordu. Sonunda şöyle dedi:

"Peki, başkentte çalışmak ve yaşamak zorsa sen de burada kal, bizim yanımızda ol."

Han-Geldi cevap vermek yerine küfredip hakaret ediyordu; Begüm ise mantıklı bir cevap almakta ısrarcıydı.

Şöyle dedi:

"Doğru söylüyorsan ve ticaretle gerçekten bir ailenin masrafları karşılanamıyorsa, bu nasıl bir ticaret ki hâlâ peşinden gidiyor, aylarca ve yıllarca orada kalıyorsun? Senin masraflarını karşılıyorsa bizim yalnızca yemek masrafımız eklenecek. Bu masrafları tek başına kendin için de ödüyorsun. Biz gelince giderler biraz artar; üstelik ben de çalışıp gelir elde edeceğim. Kendi geçimimizi sağlayabiliriz. Ayrıca çocukların geleceği ve eğitimleri için de daha iyi olur."

Han-Geldi, Begüm'ün mantığı karşısında yalnızca hırçınlıkla şöyle diyordu:

"Sen anlamıyorsun. Hiçbir şeyden haberin yok."

Begüm yine cevap veriyor ve çözüm öneriyordu. Han-Geldi'yi mantığın baskısı altında öylesine sıkıştırmıştı ki onun konuşmadan kaçacak bir yolu kalmamıştı; özellikle Begüm şunu söylediğinde:

"Sen yalnız gittin. Peki, ne kurdun?"

Han-Geldi bu soruya hakaret dolu bir cevap verdi:

"Burası senin ülken değil. Bu yüzden ne söylediğini anlamıyorsun."

Begüm şöyle dedi:

"Ama bak, sen şehre gittiğinden beri ben bu yabancı köyde, senin ve anne babanın yokluğunda bile, yalnızca şu birkaç inek ve koyundan yararlanarak bunca ilerleme sağlayabildim. Bu dikiş makinesiyle evin inşaat masraflarını ve yiyecek ihtiyacını karşıladım. Şimdi senin yardımın da eklenirse işlerin ne kadar iyileşeceğini düşün. Artık şehre gittiklerinde benim için alışveriş yapsınlar ve kendilerine de komisyon alsınlar diye yabancı erkeklere el açmak zorunda kalmam."

Begüm'ün sözlerinin doğruluğu ve kendisinin verecek düzgün bir cevabı bulunmaması Han-Geldi'yi yakıyordu. Mantık yerine öyle bir söz söyledi ki Begüm'ün canına ateş düşürdü:

"Başka erkeklerle flört ettiğini ve ilişki kurduğunu biliyorum. Senin de hoşuna gidiyor; hatta bundan memnunsun."

Bu kirli sözler ancak kirli düşünceleri olan bir insandan çıkabilirdi. Söz çok ağır olsa da Begüm olgunluk göstererek Han-Geldi'nin konuşmayı başka yöne çekmesine izin vermedi. Hemen şöyle dedi:

"Böyle şeylerden hoşlansaydım seni evine ve ailene dönmeye teşvik etmez, bu kadar ısrarcı olmazdım. Ayrıca ne kadar aşağılık konuştun. Böyle bir yakıştırma bana uyar mı? Görünüşe göre benim Derviş'in kızı ve Tohfe'nin eteğinde büyümüş biri olduğumu unutmuşsun. Bize böyle bir kader çizen zamana tükürürüm.

Başkentte hayatın zor olduğuna emin olduğuna göre şimdilik oraya gidip birkaç ay kalabiliriz. Sorunlarla birlikte boğuşuruz. Olmayacağını görürsek geri döneriz."

Han-Geldi söyleyecek sözü kalmayıp yenilgiyi görünce hemen tavrını değiştirdi ve şöyle dedi:

"Doğru söylüyorsun. Bunu denemeliyiz. Fakat şimdilik şehre gitmeyelim; çünkü riski ve masrafı daha fazla. Burayı iyi yönettiğine göre ben de sizinle iş birliği yapar, şehirdeki işleri üstlenirim; bakalım ne olacak. Çünkü şu anda İran'ın ekonomik ve siyasi durumu genel olarak iyi değil. Öyleyse köyde kalma planını sürdürmemiz daha doğru."

Begüm, yüreğinde inanmasa da Han-Geldi'nin görünürdeki kabulünü memnun görünerek karşıladı. Bu karara dayanarak çalışmalar başladı.

Artık Begüm ile çocuklar yalnız değildi; Han-Geldi'nin varlığı pek verimli olmasa ve eskisi gibi hayatın ağır yükü hâlâ Begüm ile çocukların omuzlarında kalsa da Begüm, eski "hiç yoktan iyidir" sözüne dayanarak durumu idare etti.

Han-Geldi bazen yardım ediyordu; fakat çoğu zaman kendi arkadaşları ve eğlenceleriyle meşguldü.

Begüm'ün Evine Yine Eziyet Dolu Bir Yelda Geldi

Derken Yelda gecesi gelip çattı.

Havalar gün geçtikçe soğuyup işleri zorlaştırsa da Begüm ilerleyişin öncüsü olmaya devam ediyordu. Günlük işlerin tümünü yapıyor, çocukları yatırdıktan sonra ancak çalışma odasına geçebiliyordu. Yeni aldıkları gaz lambasının ışığında dikiş makinesinin başına oturuyor; müşterilerinin giysilerini, bazen de ailenin ihtiyaç duyduğu şeyleri dikiyordu.

Ama Han-Geldi'yi hiçbir zaman yanında bulamıyordu. O yalnızca bir ihtiyacı olduğunda Begüm'e geliyor; sonra ya dışarı çıkıp kendi görüşmelerinin ve eğlencelerinin peşine düşüyor ya da yemek yiyip uyumak için eve dönüyordu.

Bunca yokluğa rağmen Begüm, yokluğunu belli etmemek için kendi yanağını tokatla kızartıyor ve duygusuz, soğuk evin mumunu yanık tutuyordu. Yelda gecesine hazırlanmıştı.

O gece Begüm'ün yürekten gelen yalvarışları üzerine Han-Geldi evde kaldı. Hepsi yeni giysileriyle kürsünün çevresine oturmuştu. Geleneksel Yelda sofrası da önceden hazırlanıp kurulmuştu.

Begüm, gelenek gereği çocuklara bir masal anlatmasını Han-Geldi'den istedi. Ama Han-Geldi'nin bunu yapacak hâli yoktu; alayla şöyle dedi:

"Siz hatipsiniz, buyurun."

Begüm, bu alayı zekice bir iltifat gibi kabul edip şöyle dedi:

"Peki çocuklar, masalı ben anlatacağım. Hepiniz dinleyin."

Kendi masalını anlatmaya başladı; aslında bu, kendi hayatlarının hikâyesiydi. Yaşadıkları zorlukları masal diliyle anlattı ki çocuklara ders olsun. Şöyle dedi:

"Bir varmış, bir yokmuş. Zorluklara katlanarak ve Yelda gecesinden ilham alarak çalışan bir aile varmış; yaşadıkları dönemin soğuğunu ve çetinliğini atlatmaya, Yelda'yı geride bırakmaya uğraşırlarmış. Bu aile de aynı inançla Yelda'yı geride bırakmış, bir çocukları daha dünyaya gelmiş; sonra da uğur ve sevinçle yaşamlarını sürdürmüşler."

Masal öylesine duygulu ve gerçek anlatılmıştı ki çocuklar onun içinde kayboldular. Sanki o hüzün dolu masalı önceden biliyorlardı.

Hafıza elinde olmadan sordu:

"Anne, peki bize ne zaman bir çocuk daha getireceksin?"

Begüm, duygularla dolu bir sesle cevap verdi:

"Hemen şimdi!"

Sonra kürsünün altından kalktı. Çocuklar annelerinin gidip bir çocuk getireceğini sandılar. Ama Begüm elini karnına koyup şöyle dedi:

"Müjde! Çocuk burada büyüyor. Söz veriyorum, gelecek Yelda'da yanınızda olacak."

Bu söz çocukların yüreğinde sevinç ve heyecan uyandırdı; ama Han-Geldi'nin içinde öfke ve hiddet kopardı.

Yelda'nın Kırılması

Han-Geldi birden sofrayı altüst edip ayağa kalktı. Begüm'e tekme attı ve onu itti. Begüm yere düştü.

Düşen bir çığ gibi, ölüm bütün duygularını kucakladı ki kimse zarar görmesin. Sanki o anda bütün enkazı kendi üzerine almak, çocukların altında kalmasını önlemek istiyordu.

Han-Geldi sigara paketini aldı ve evden çıkarken yüksek sesle şöyle dedi:

"Şu karı da bana masal anlatıyor!"

Odadan çıkmadan önce sert ve acımasız bir sesle şöyle dedi:

"Bir çocuk daha doğurmak senin ne haddine!"

Ardından kapıyı sertçe çarpıp evden çıktı.

O kapının çarpılması ve o ağır sözün duyulması, Begüm'ün aylardır gurbette katlandığı güçlük, acı ve gece gündüz süren emekle kurduğu bütün umut ve duyguları darmadağın etti. Kapı Han-Geldi'nin arkasından kapanınca, sanki onun bütün varlığı Begüm'ün kırık yüreğinin kulübesinden sonsuza dek çıkıp gitti.

Aşkın ve duygunun geriye kalan son parçacıkları da yanıp kül oldu.

Begüm'ün kulübesinde bir Yelda daha ebedileşti; masal, çerez ve kürsü sıcaklığıyla değil, tekme, aşağılama, çocukların korkusu ve umudun kırılmasıyla kayda geçen bir Yelda.

Ertesi sabah dağlardan duman yükselmedi; Yelda'dan sonra hayatta kalındığının işareti olacak o duman.

Begüm ile çocuklar yine donup kalmışlardı. Keder içinde, gecenin karanlığı gelsin diye gündüze lanet ediyorlardı; belki son uykunun yatağı serilir, gözleri artık böyle günlere tanık olmazdı.

Bu mazlumların boğazındaki düğümde ve kısılmış seslerinde, kaderin bu bölümünün yönetmenine karşı gizli bir itiraz hissediliyordu. Dile getirilmese de izi kırık yüreklerinde görünüyordu.

Ve yaşarken ölmeleri sürüp gidiyordu.

Bu ailenin kışı bitmedi. Her gün yürek kanıydı ve yaşamak adı altında ölmeye mahkûmiyetin devamıydı; tıpkı yargıçların adalet oyununun, darağacının ipine tutsak edilmiş cansız bedenin hareketlerinde bir dansa dönüşmesi gibi; tam da ölüm seyircilerinin gururla ilan ettiği anda:

"Öldürdük."

Ama darağacındaki tutsak dansçılar sessizce fısıldarlar:

"Biz yeniden dans ederek dirileceğiz."

Yeniden Yaşamak Adı Altında Süren Yavaş Ölümü Yönetme Yükü Begüm'ün Omuzlarına Kaldı

Zaman böyle geçiyordu.

Çocukların doğum günleri de gelip geçti. Doğanın baharı da geldi. Ama bu gurbetçi aile için Han-Geldi bile kalmadı.

Bayram gecesi, her ailenin bir araya gelerek yalnızlığının üzerini örttüğü o gecede, bu aile örtüsüz ve savunmasız, ölü yüreklerle bahar sofrasının başına oturdu; baharın gelişini başkalarının dilinden duydu.

Begüm zaman zaman bir çare düşünüyordu; karnındaki bu çocuğun bu matem evine gelmesini nasıl önleyebileceğini, bu mezarlıkta doğmamasını. Ama gönlü, maslahat adına ölüm emri vermeye ve kendi eliyle katil olmaya razı gelmiyordu.

Bir çocuğun daha gelişiyle omuzlarına yeni bir sorumluluk ve esaret yükleneceğini bilse de yaşamın hükmüne teslim oldu.

Yeni çocuk dünyaya geldi.

Evet, kutlama yerine uğursuzluk ve kederin eşlik ettiği bir doğumdu.

Han-Geldi'den haber yoktu. Ama yavaş yavaş sızan haberlerle, onun yeni çocuğun doğumuna duyduğu öfkenin gerçek nedeni kendini ele vermeye başladı.

Han-Geldi'nin Tahran'da daha genç bir kadına gönül verdiği ortaya çıktı. O kadın, Han-Geldi'nin Tahran'a tümüyle dönmesini bekliyordu; böylece 'sorunlar', yani karısı, çocukları ve Begüm'den boşanma işi çözüldükten sonra Han-Geldi'yle ortak hayatlarını resmen kutlayabileceklerdi.

Böylece, Han-Geldi'nin yanında kalabilmek için bütün güzelliklerini ve varlıklarını feda eden bu gurbetçi ailenin, bugün Han-Geldi'nin gözünde bir 'sorun' olarak görüldüğü anlaşıldı.

Bir zamanlar aile ve sığınak umuduyla Bakü'den bu yabancı toprağa gelen Begüm ile çocukları, şimdi kendilerini bu gurbetin içine atan adamın mutluluğuna ve özgürlüğüne engel sayılıyorlardı.

Begüm'ün Üçüncü Çocuğunun Doğumu ve Öfkeli Han-Geldi'nin Ortaya Çıkışı

Şefika'nın doğum haberini alan Han-Geldi köye döndü; ama ne bir babanın şefkatiyle, ne bir kocanın utancıyla, ne de ailesini bu kadere sürükleyen bir erkeğin sorumluluğuyla.

Utanç verici bir gururla, Begüm onun izni olmadan yeni bir çocuk dünyaya getirdiği için ortak hayatı sürdürmeye razı olmadığını söyledi. Hatta bu evliliğin daha en başından bir gençlik hatası olduğunu dile getirdi.

Böyle sözler bu kadar kolay söylenince onları işitmek her insan için zordur; hele yıllardır çocuklarını yitirmemek uğruna yüreği değirmenin alt taşı olmuş bir anne için.

Bütün güzel varlıklarına sırt çevirip ailesini korumak için göçe ve gurbete razı olan bir kadın, şimdi kendisinin ve çocuklarının acımasız insanların gözünde Han-Geldi'nin 'sorunları' sayıldığını işitiyordu.

Jigolo hanzade, evliliğinin bir gençlik hatası olduğunu yeni anlamıştı; hem de yeni aşkının masraflarını Begüm'ün babasının torunlarının rahatı için verdiği paralardan karşılıyordu.

Böylesine acı bir gerçeğe dayanmak kırık bir yüreğe ağır gelir ve dağ gibi erkekleri diz çöktürür. Ama Begüm dilinin kılıcıyla ondan intikam aldı ve şöyle dedi:

"Kocaya varacağıma bir kadın aldığımı ben de çok geçmeden anladım. Çocukluk duygularım yüzünden bu hatanın esiri olduğumu gördüm. Ama ailenin bütünlüğünü ve insan onurunu korumak için bugüne dek dayandım; başkalarının gözü önünde kendi karımı rezil etmedim.

Şimdi benden boşanıp başka bir kadına karı olacağına göre, bizi bir aile olarak kendi yuvasını kurmasının önünde engel gören o kadının hâline de üzülüyorum. Ben de seni boşuyorum. Ama şunu bil: Artık baba olmayı hak etmiyorsun; öyleyse bunu da bekleme."

Söz kılıcının bunca darbesi Han-Geldi'nin öfkesini kaynattı. Ani bir saldırıyla Begüm'e doğru koştu.

Ama bu kez karşısında Han-Geldi'nin beklediği o kadın yoktu.

Begüm çevik bir hareketle, hamur açmak için kullandığı sopayı raftan aldı. Kendi kulübesinde, canını ve namusunu savunmak için, erkek adını taşıyan ama içinde erkeklikten hiçbir şey kalmamış bir adamın saldırısına karşı dikildi.

Begüm aynı sopayla kendini savundu. Han-Geldi'nin başına bir darbe indirdi ve kanı akmaya başladı. Bu kan, bunca zulmün yanında hiçbir şey sayılmasa da mazlumun her zaman sessiz kalmayacağını bir an için gösterdi.

Begüm o sopayla Han-Geldi'yi kendi şeref evinden dışarı attı ve evi onun kirli varlığından temizledi.

Fırtınanın Ortasındaki Çocuklar

Çocuklar ağlıyordu.

Hafıza küçük kız kardeşine sımsıkı sarılmış, Kahraman'ı da yanında tutup teselli ediyordu. Fakat kendi küçük, narin kalbi, avcının eline düşmüş tutsak bir kuşun kalbi gibi şiddetle çarpıyordu.

Sanki göğüs kafesinden çıkıp uçmak istiyordu. Ama Hafıza o şartlarda kız kardeşini, erkek kardeşini ve annesini yalnız bırakamayacağını biliyordu. Bu yüzden bütün acısına rağmen ayakta duruyor, fakat o baskının şiddetiyle titriyordu.

Titremesi öylesine şiddetliydi ki dişlerinin birbirine vurma sesi, esir çocukların ağlayışıyla birlikte, zalimlerin uğursuz zafer davulu gibi havada yankılanıyordu.

Ama bu sahnede mazlum artık sessiz değildi.

Yıllarca acının, gurbetin, iftiranın, kimsesizliğin ve aşağılanmanın yükünü taşıyan kadın, bu kez namusunu ve evinin hürmetini savunma asasıyla ayağa kalkmıştı. Ona şunu söylemek isteyen bir namerdin başına vuruyordu:

"Yeni çocuğu ver, babası baksın."

Bu haksız sözün anlamını kavrayıp da damarlarındaki kan kaynamayan kimseye şöyle demek gerekir:

"Tükürürüm size; erkeklik maskesinin ardında bir alçaktan başka bir şey değilsiniz."

Ve insanın o tarihte, o zamanda ve o yerde bulunup bu kimsesizleri savunamamış olmasına hasret gözyaşları dökmek gerekir.

Ama gözleriniz kötü gün görmesin; tam o sırada başka bir olay yaşandı.

Mahkemenin Kurulması, Boşanma Hükmünün Verilmesi ve Begüm'ün Köyden Kovulması

Birkaç saat geçmişti. Begüm hâlâ şok içindeydi ve çocuklarının yanında oturuyordu. O evde herkes, gücü yettiğince, zihninde uğursuz bir geleceği seyrediyordu.

Ama yaprak gibi dudakları olan masum, yeni doğmuş bebek hâlâ annesinin meme ucunu arıyordu. Sanki o küçücük bebek de olayın dehşetinden habersiz kalmamıştı. Yüksek ateşi vardı ve huzursuzluğu Begüm'ün yüreğini daha da yakıyordu.

Birden kapının dövülme sesi herkesi kara düşünden sıçratıp çıkardı.

Hafıza korkuyla gidip kapıyı açtı. Babası, başı sargılar içinde, köy muhtarı ve birkaç aksakallıyla birlikte içeri girdi. Han-Geldi'nin şikâyetini görüşmek üzere Begüm'ü muhtarın evine götürmeye gelmişlerdi.

Begüm, komşunun kendisine gönülden bağlı, sırdaşı ve dert ortağı olan kızını çağırdı; yokluğunda çocuklara bakmasını istedi. Sonra eteğini Hafıza ile Kahraman'ın ellerinden güçlükle kurtardı.

Çocuklar ona yapışmışlardı. Sanki annelerinin gidişinin sıradan bir gidiş olmadığını anlıyorlardı.

Begüm onları öptü, teselli etti ve teyzelerinin yanında kalmalarını söyledi. Sonra, bedeninden bin kez geride kalan bir yürekle, o topluluğun eşliğinde köy muhtarının evine doğru yürüdü.

O gece köy meclisi, Han-Geldi'nin karısı hakkındaki şikâyetini görüşmek üzere köy muhtarının evinde toplandı.

Meclisin bütün üyeleri erkekti.

Her biri Begüm'ün köydeki ününü bir biçimde duymuştu: Köyün kadınlarını nasıl uyandırdığını, kızları nasıl düşünmeye ve soru sormaya yönelttiğini, insani haklarını istemeleri için onları nasıl daha cesur hâle getirdiğini biliyorlardı.

Birçoğunun yüreğinde Begüm'e karşı gizli bir kin vardı. Han-Geldi'nin şikâyeti yalnızca bahaneydi. Mahkeme daha başlamadan hükmünü onların yüreklerine yazmıştı.

Mahkemenin sonucunu anlamak ve öngörmek kolaydı: En ağır ceza ve en namertçe hüküm verildi; aynı yerde uygulamaya kondu.

Meclisin hükmü ve köy muhtarının emriyle Begüm'ün nikâhının üç talakla sona erdiği ilan edildi. Ahlaksızlık, saygısızlık, kocasının emirlerine başkaldırma ve yaralama suçlarından mahkûm edildi. Ardından, o köyde yaşamasına kesinlikle izin verilmeyeceği açıklandı.

Aynı gece, aynı yerde ve derhal Begüm'ü köyden çıkardılar.

Ona ne gerçek bir savunma fırsatı ne de çocuklarıyla vedalaşma imkânı verdiler. Sütle dolu göğüsleriyle emzikli bebeğini kucaklamasına ve ona son annelik yudumunu vermesine bile izin vermediler.

Begüm köyü terk etmek zorunda kaldı; gecenin karanlığında, gurbette, savunmasız, çocuklarından mahrum, haklarından yoksun ve vedasız.

Yine Aynı Soruyla Yüz Yüze Kalan Kadın

O anların hangi ruh hâliyle kayda geçirilebileceğini ve özgür insanların kulağına nasıl ulaştırılabileceğini bilmiyorum.

Tarihin kendisiyle savaştığı bir kadın, kısa süre önce çocuklarını terk etmesi yönündeki acı taleple bir kez karşı karşıya kalmıştı. O zaman bütün hayallerini, imkânlarını, adını ve itibarını, anne babasını ve evini reddetmiş; yine de çocuklarından vazgeçememişti. Onları kaybetmemek için gurbete gelmişti.

Şimdi, yıllarca acıya, işkenceye, sevdiklerinden uzaklığa ve tanımadığı bir toprakta yaşamaya katlandıktan sonra, aynı soruya yeniden cevap vermek zorundaydı.

Ama bu kez listeye emzikli bir bebek de eklenmişti.

Bu kez seçme hakkı bile yoktu. Vedasız, gecenin karanlığında, gurbette, Allah'tan başka kimsesinin olmadığı bir yerde onu çocuklarından ayırdılar.

Begüm o insanların taş kalpliliğinden kuşku duymuyordu. Yine de yüreğinin derinlerinde hâlâ bir ışık arıyordu; belki bir kurtuluş, belki bir merhamet, belki son anda şöyle diyecek uyanık bir yürek:

"Bu kadın annedir; onu emzikli bebeğinden ayırmayın."

Ama o insanlardan hiçbir ışık doğmadı.

Adım atacak mecali yoktu. Yalnızca yavrularını düşünen tutsak bir ceylan gibiydi; hissiz, güçsüz, tepeden tırnağa umutsuzluk ve mazlumluk içindeydi.

Birden yüreğinde başka bir ışık yandı.

Köyün mezarlığına doğru yürüdü; köye geldiği ilk gün yakınında yere düştüğü, başını bir taşa vurup yardığı o yere.

Şimdi aynı toprak, aynı karanlık ve aynı acı işaret yine karşısındaydı. Hüzünlü hayatının filmi canlı ve acımasız biçimde gözlerinin önünde oynuyordu. Her anın keder kokusu vardı.

Bütün bunlara rağmen geceyi mezarlıkta geçirmeye karar verdi.

Belki o yörede zerre kadar şeref ve insanlık kalmıştır, diye düşündü. Belki biri onu aramaya gelir. Belki en azından çocuklarının yakınında kalmasına şartlı olarak izin verirler.

Ama yüz kez yazık ki o umut da boşunaydı.

O topluluktan hiçbir hayır gelmedi. O uğursuz köy, insanlık dışı, çürümüş ve ruhsuz bir sessizliğe gömülmüştü.

Mezarlık Gecesi ve Şah Begüm'ün Uyanışı

O gece bütün korku ve kaygısıyla tan yeri ağarana dek sürdü; ama Begüm'ün kaygılı, bekleyen gözleri bir an bile kapanmadı.

Güneşin ışığı gecenin karanlığını yırttı; fakat Begüm'ün gurbet diyarındaki kaderinin karanlığı hâlâ yüreğinde sürüyordu. Uykusuz ve bekleyen gözlerine hiçbir umut ışığı vurmuyordu.

Begüm'ün gözlerini bir anlığına tutsak eden kısa bir uyuklamadan sonra birden uyandı; sanki başı yeniden başka bir taşa çarpmıştı. Ama bu kez başı yarılmamış, yüreği kırılmıştı.

Buna rağmen içinde yeni bir enerji hissetti. Sanki pak bir intikam duygusu, onun içindeki Şah Begüm'ü uyandırmıştı. Yitirdiği hükümdarlık onurunu yeniden savunmak istiyordu.

O sahne öylesine acıydı ki varlığın adalet meleklerinin yüreği kana bulanır, rapor sayfalarından kan damlardı.

İnanıyorum ki o toprakta her zaman kırmızı laleler açacak; ama sırları hiç kimseye açılmayacak. O gecenin iniltileri, insan kılıklı o alçakların kulaklarına sonsuza dek ulaşmayacak.

Ama kimsenin onu kurtarmaya gelmediği bir sabah, o mezarlığın ortasında Begüm'ün içinde bir şey öldü, başka bir şey hayata döndü.

Bir gece önce sütle dolu göğüsleriyle emzikli bebeğinden ayrılan kadın, o topluluğun merhametini beklerse kendisinden toprakta birkaç kemikten başka bir şey kalmayacağını artık anlamıştı.

Öyleyse kendisi ayağa kalkmalıydı.

Kovulmuş bir kadın olarak değil,

Yenilmiş bir anne olarak değil,

Varlığının derinliklerinde anne olma hakkını, insan olma hakkını ve çocuklarına dönme hakkını hâlâ yaşatan Şah Begüm olarak.

Begüm'ün Büsbütün Yabancı Bir Çevrede Yersiz Yurtsuz ve Kimsesiz Kalışı

Begüm kendine gelmişti; yüreği kederle doluydu, ayrılığın acısını taşıyor ve kaderin elinin önüne çizdiği şartlardan ürküyordu.

Şimdi bir bilinmeze doğru yola çıkmalıydı. Allah'a sığındıktan sonra tek rehberi, başkalarının günlük gelip geçişlerinden toprakta kalan ayak izleriydi.

Bunca sıkıntı ve zulme katlanarak vatanından ve ailesinden ayrılmış, huzurunu ve rahatını geride bırakıp hayata yeniden başlamış olan kadın, bu kez birçok erkeğin düşüncesine bile katlanamayacağı bir yolu yürümek zorundaydı.

Ama bu aslan yürekli kadın, ruhunda ve zihninde bu kez daha derin bir yarayla, bütün sevgi dünyasına sırt çevirmek zorundaydı.

Bu kez yanında ne azığı vardı,

ne sığınağı,

ne yoldaşı,

ne de vedalaşacak bir anı.

Karnı aç, göğüsleri sütün basıncından patlamak üzereyken başka bir hicrete başlamalıydı; öncekinden daha acı bir hicrete.

Bütün bağlarına ve sevdiklerine, özellikle emzikli bebeğine, ayrıca bu birkaç yıl içinde nice zorluğa katlanarak elde ettiği bütün kazanımlara sırtını dönüp yola koyulmalıydı.

Sütün Mezarlık Toprağına Sağılması

Geceyi sabaha kadar geçirdiği o uğursuz mezarlıktan uzaklaşmadan önce durdu.

Sütün basıncından göğüsleri yanıyordu. Çaresiz sütünü sağıp mezarlığın toprağına döktü.

Ne tuhaf bir kaderdi!

O uğursuz köye geldiği ilk gün eşekten düşüp yarılan başından akan kanın toprağına döküldüğü aynı mezarlık, şimdi bir kez daha onun canından kopan bir şeyin dökülüşüne tanıklık ediyordu:

O gün kanı dökülmüştü,

bugünse sütü.

Allah'ın hükmüyle emzikli bebeğinin rızkı olan süt, şimdi zorla mezarlığın soğuk toprağına akıyordu.

Begüm acılı sözleri dudaklarının arasında mırıldanıyor, bahar bulutu gibi ağlıyordu.

Yaralı ve gurbete düşmüş bir dişi aslan, yabancı bir bozkırda, sessiz ölülerin yanı başında ve acımasız bir dünyanın ortasında kendini ağır bir hicrete hazırlıyordu.

Bilinmeyen Bir Yolun Başlangıcı

Çarıklarının bağlarını sıkıca bağladı.

Yerden bir ağaç parçası aldı, onu asa boyunda kırdı ve Musa'nın asası misali eline aldı.

Sonra bilinmeyen bir kadere doğru yola çıktı.

Yola, bütün bağlarının geride kaldığı bir yerden başlıyordu; attığı her adımla onlardan biraz daha uzaklaşıyordu.

Adımlarını demirden iradesiyle atıyordu; ama yüreği hâlâ geride kalmıştı.

Ara sıra başını çevirip arkasına bakıyordu;

ve o anda duygularının damarları, en ince kılcallarına kadar kopuyordu.

Ağlayışının sesi meleklerin ağlayışına karışıyordu.

Ne yönünü ne de sonunu bildiği bir yola çıkmıştı.

Belki hayat hikâyesini yıkıntıların içinden bir kez daha ortaya çıkarabilmek için bilinmeyen bir kaderin içinde kaybolmaya gidiyordu.

Güzel Doğa, Acımasız Kader

Gittiği yol bilinmiyordu; ama doğa güzeldi. Her yer yeşillik, rengârenk çiçekler ve gri yüzlü, sessiz, ağır dağlarla doluydu; bütün ruhsuzluklarına rağmen kendilerine özgü bir güzellik taşıyan dağlarla.

Ama bu güzellik Begüm'ün yüreğine merhem olmuyordu.

Bu dağlar bağrında nice zulüm görmüştü. Şimdi de o kırda ve ıssızlıkta bütün bağlarından, canının parçaları olan her şeyden bir kez daha ayrılmak zorunda kalan bir kadının mazlumluğuna kayıtsızca tanıklık ediyorlardı; hem de kendi isteğiyle değil, insan eliyle kurulmuş hüküm ve kanun adına, en namertçe biçimde.

Begüm yürüyordu;

yaralı bir bedenle,

kırık bir yürekle,

ama henüz teslim olmamış bir ruhla.

Begüm'ün Köyün Dışındaki İlk Adımları

Begüm yola çıktı.

Nereye gittiğini, ertesi gece nerede uyuyacağını ve aç karnını neyle doyuracağını bilmiyordu.

Yalnızca şunu biliyordu: Orada, artık acı duymayan ölülerin arasında, mezarlığın sessizliği içinde kalırsa kendisi de yavaş yavaş cansız bir taşa dönüşecekti.

Bu yüzden yürüdü.

Ağaçtan yaptığı asayı sıkıca tutuyordu. Attığı her adımda sanki yüreğinin bir parçası geride kalıyordu.

Köy henüz gözden büsbütün kaybolmamıştı. O kerpiç duvarların ardında Hafıza vardı, Kahraman vardı, henüz süt emen Şefika vardı; annesinin ten kokusunu daha doğru dürüst tanımadan göğsünden koparılan o bebek.

Begüm birkaç kez durdu.

Her seferinde geri dönmek, koşmak, haykırmak, Han-Geldi'nin evinin kapısını kırmak ve çocuklarını o evden çıkarmak istiyordu.

Ama geri dönerse o acımasız topluluğun bu kez yalnızca kendisini değil, geri dönme umudunu da gömeceğini biliyordu.

Bu yüzden dişini sıktı ve yürüdü.

Sabah rüzgârı yeşilliklerin arasından geçiyordu. Yolun iki yanında kır çiçekleri baş vermişti; sanki doğa, önceki gecenin zalimce hükmünden habersiz, kendi işini yapıyordu.

Güneş yükseliyor, kuşlar ötüyor, koyunlar uzakta otluyor ve hayat görünürde sürüp gidiyordu.

Ama Begüm için o sabah hayatın başlangıcı değildi; yavaş yavaş ölüşünün devamıydı. Tek fark, artık can çekişmesine tanıklık edecek hiç kimsenin bulunmamasıydı.

Yavaş yavaş dar bir yoldan aşağı indi; insanların ve hayvanların çiğneyerek açtığı bir yoldu bu. Kimi yerde bir eşeğin toynak izi, kimi yerde çarıklı bir adamın ayak izi, kimi yerde de toprakta sürüklenmiş bir yükün işareti görülüyordu.

Begüm yolunu bu işaretlerden bulmaya çalışıyordu. O kimsesizlikte başkalarının ayak izleri onun için yarı canlı bir harita gibiydi.

Kendi kendine şöyle dedi:

"Allah'ım, sen gördün. Sen duydun. Sen şahitsin. Beni çocuklarıma yeniden dönebileceğim bir yere ulaştır."

Bu cümleyi bir kez değil, defalarca dudaklarının arasında tekrarladı. Sanki her söyleyişinde ruhunun kopmuş bir bağı yeniden düğümleniyordu.

Yedinci Bölüm

Annenin Kaderin Çetin Dağlarının Bağrındaki Köroğlu Yolculuğu

Tarihsel Not: İkinci Dünya Savaşı Kasırgasında İran

Begüm'ün yersiz yurtsuz kaldığı ve çocuklarından koparıldığı yılları daha iyi anlayabilmek için, o dönemde İran'ın içinde bulunduğu daha geniş koşullara da bakmak gerekir.

Begüm'ün acısı yalnızca bir evin, bir köyün ya da bir aile ilişkisinin içinde yaşanmıyordu. Onun hayatı daha büyük bir kargaşanın ortasında akıyordu: İkinci Dünya Savaşı, İran'ın işgali, yolların güvensizliği, kıtlık, hanların baskısı ve merkezî hükûmetin zayıflığı.

İran, İkinci Dünya Savaşı'nın başında tarafsızlığını ilan etmişti; ama güçsüz bir ülkenin tarafsızlığının büyük devletler karşısında pek bir değeri yoktu.

Şehriver 1320'de Sovyet kuvvetleri kuzeyden, Britanya kuvvetleri ise güneyden İran'a girdi. İran ordusu etkili bir direniş gösteremedi ve ülke fiilen işgal ve askerî nüfuz bölgelerine ayrıldı.

Müttefiklerin İran'ı işgal etmesindeki başlıca amaçlar şunlardı: Güneydeki petrolün güvenliğini sağlamak, Almanya'nın İran'daki nüfuzunu sınırlamak ve hepsinden önemlisi, Hitler Almanyası'yla ağır bir savaşa tutuşmuş olan Sovyetler Birliği'ne teçhizat, erzak ve askerî yardım ulaştıracak bir yol açmak. Bu güzergâh daha sonra "İran Koridoru" adıyla anıldı.

Bu işgalin ardından Rıza Şah, 25 Şehriver 1320'de tahttan çekilmek ve saltanatı oğlu Muhammed Rıza'ya bırakmak zorunda kaldı. Muhammed Rıza Pehlevi daha önce İsviçre'de öğrenim görmüş ve İran'a dönmüştü; dolayısıyla işgal sırasında ülkedeydi ve babasının çekilmesinden sonra tahta çıktı.

İran işgalinin başlangıcında Amerika'nın rolü, Britanya ve Sovyetler Birliği'ninki gibi doğrudan ve askerî değildi. Ancak sonraki yıllarda, özellikle 1321'den itibaren, Amerikan kuvvetleri ve imkânları İran'ın güneyinden kuzeyine uzanan ikmal yolunun kurulup işletilmesinde önemli bir rol üstlendi. Bu güzergâhtan Sovyetler Birliği'ne çok büyük miktarda savaş yardımı taşındı.

Fakat bu küresel oyunun bedelini İran halkı ödedi.

Yabancı kuvvetlerin varlığı, hükûmetin zayıflığı, mal kıtlığı, pahalılık, güvensizlik ve yolların kargaşası sıradan insanların hayatını daha da zorlaştırdı. Köylerde de hanlar konumlarını korumak için köylüler üzerindeki baskıyı artırıyordu. Zaman ne kadar güvensizleşirse halkın eli o kadar zayıflıyor, zorbaların eli ise o kadar serbest kalıyordu.

Begüm işte böyle bir ortamda çocuklarını geri almak istiyordu. Fakat yollar güvensiz, şehirler kargaşa içindeydi; köylerde hanların gücü hâlâ ağır basıyor, kanun ise mazlumun sığınağı olmaktan çok, çoğu zaman zorbaların elinde bir araca dönüşüyordu.

Bu nedenle Begüm'ün yersiz yurtsuzluğunu yalnızca boşanmış ve kovulmuş bir kadının hikâyesi saymamak gerekir.

O; aile içi zulmün, köy zorbalığının, dünya savaşının, ülke işgalinin ve büyük güçlerin oyunlarının kesiştiği yerde kapana kısılmış bir anneydi.

Begüm'ün Yersiz Yurtsuzluğu ve Bilinmeyen Bir Yerleşime Ulaşması

Begüm öfke ve inatla dağ taşlarının üzerinde yürüyor, hiç durmadan ilerliyordu. Attığı her adım bir öncekinden daha kararlı ve daha sağlamdı.

İçinde tuhaf bir güven hissediyordu; sanki varlığındaki gizli bir güç ona sabır ve kuvvet armağan ediyordu.

Bu gücü öylesine seviyordu ki bir orman aslanı gibi bilinmeyen bir kurtuluşa doğru ilerliyordu.

Yanında bir lokma ekmeği bile yoktu. Fakat ara sıra bir pınar gördüğünde kayıtsızca geçip gidemiyordu. Suyun kıyısına oturuyor, yüzünü yıkıyor, susamış dudaklarını ıslatıyor ve hüzünlü bir sesle mırıldanıyordu:

"Susuz Hüseyin'e selam olsun, Yezid'e lanet olsun."

Ama pınarın çevresindeki bitkilerin güzel kokusunun kendisini mest etmesine ve yürüme iradesini gevşetmesine izin vermiyordu. "Ya Ali" diyerek yeniden yola koyuluyordu.

Güneşin sıcaklığı doğrudan başına vuruyor, gücünü azaltıyordu. Açlık, yorgunluk ve güneş onu sınava çekiyordu. Güneş yüzünü daha az yaksın diye başörtüsünü yüzüne dolamıştı.

Çevredeki tarlalarda yeşeren bitkilerin kokusu dikkatini çekti. Düşünmeden onlara doğru gitti, bir demet taze nohut topladı; yol boyunca kabuklarını soyup çiğ çiğ yedi. İçten içe yiyecek bir şey bulduğu için seviniyordu.

Bu nohutları geven ateşinde pişirip çocuklarına yedirdiği günlerden güzel bir hatırası vardı; ama adımlarını gevşetebilecek anıları bilinçli olarak düşünmek istemiyordu. Bu yüzden nohutları çiğ çiğ yiyerek yürüdü.

Saatler rüzgâr gibi geçti. Yemyeşil doğa, yavaş yavaş kendisinden uzaklaşarak günbatımını toprağın bağrına yaklaştıran güneşle sevişiyordu.

Doğanın bu hâli Begüm'ün yüreğini de etkiliyordu. Kaygılanmıştı; çünkü yaklaşan gecenin karanlığını düşünüyordu.

Birden, henüz doruğuna vardığı bir tepeden bir yerleşim gördü; yamacın biraz aşağısında küçük bir köy vardı.

Sanki gelecekteki yurdu olan o köyü görmek Begüm'ü sevindirdi. Adımlarına yeni bir güç eklenmiş gibiydi. Vaat edilmiş topraklara ulaşmışçasına içi sevinçle doldu.

Henüz kendisini neyin beklediğini bilmeden tepenin inişini koşarak geçiyordu. Köy tepeden yakın görünüyordu; fakat uzun ve dik yamaç yolu uzatmıştı.

Yine de gecenin karanlığı çökmeden köye varma heyecanı ona umut veriyordu.

Köyün pınarına ulaştı. Pınarın yanında nemli bir oda vardı; sonradan buranın köyün gasilhanesi, yani ölülerin gömülmeden önce yıkandığı yer olduğunu öğrendi.

Önce geceyi orada geçirip sığınmayı düşündü; ama içinden gelen bir ses onu köyün içine yöneltti.

İlk giriş yolundan geçti; yolun iki yanında dikenli çalılarla çevrili küçük bahçeler vardı ve bu çalılar duvar işlevi görüyordu.

Kapısı penceresi doğru dürüst olmayan evler düzensiz ve dağınık biçimde kerpiçle çamurdan yapılmıştı. Onları görmek Begüm'ü hüzünlendirdi.

Bir zamanlar kendi ülkesinde büyüklerin ve ileri gelenlerin arasında yaşayan, ailesinin yazlık evi bir saray gibi görünen o kız; şimdi saatlerce yürüdükten ve bütün bağlarını kaybettikten sonra zihnini gasilhaneye sığınmaya hazırlıyordu.

Tam o sırada karşısında diğerlerinden farklı bir ev gördü: Büyük, çift kanatlı bir kapısı ve çevresinden ayıran yüksek bir duvarı olan bir ev.

Begüm hiç duraksamadan o kapıya yöneldi.

Salar'ın Evi ve O Eski Sığınağa Yeniden Kavuşma

Sığınağın ve Eski Dostların Mucizevi Biçimde Bulunması

Begüm'ün yüreği küt küt atmaya başladı. Kalbinin sesi öylesine yükselmişti ki kapı tokmağını vururken çıkan sesi bile doğru dürüst duyamıyordu. Telaşla kapıyı birkaç kez çaldı.

Avlunun içinden kaygılı bir ses duyuldu:

"Bekle, geliyorum. Kim o? Kim o? Geldim."

Begüm kapının arkasındaki sürgünün açıldığını hissetti. Bir kadın kapıyı açtı; Begüm'ün perişan ve yorgun yüzünü görünce, onun hayatındaki zulmün acısı ve karanlığı sanki bir anda kadının yüreğine aktı. Kadın sordu:

"Buyurun, bir şey mi istemiştiniz?"

Şah Begüm, kimsesiz bir dilenci gibi, yüreği yanarak ama gür bir sesle konuştu:

"Garibim. Yolcuyum. Yalnız ve kimsesiz bir kadınım. Sığınacak bir yer istiyorum."

Kadın hiç duraksamadan kapının bir kanadını açıp Begüm'ü içeri aldı. Sonra şöyle dedi:

"Hanımdan izin alıncaya kadar bekle."

Tam o sırada, avlunun sonundaki evin balkonundan bir kadının tatlı sesi duyuldu:

"Leyla, kapıdaki kim?"

Leyla, hanımına saygıyla cevap vermek için balkona doğru koştu. Begüm bir an için zamanın arafında donup kalmıştı. Leyla durumu hanımına anlattı ve beklenmedik misafirin içeri girmesi için izin aldı.

Birden sanki Allah'ın bütün güzellik ve rahmet melekleri, gariplerin Rabbi'nin Begüm için hazırladığı mucizeye tanıklık etmek üzere orada toplanmıştı.

Hanım, elinde olmadan duyduğu bir heyecanla sokak kapısına yöneldi; âdeta koşarak geliyordu. Birden Begüm'ün yüzünü, karanlığın içindeki bir şimşek gibi gördü.

Bir çığlık atıp yere düştü.

Aynı anda Begüm de feryat edip yere yığıldı.

Allah'ım, ben anlatıcı olarak yüreğimin ağzımdan çıkmak üzere olduğunu hissediyorum.

Leyla paniğe kapılıp bağırdı ve evdekilerden yardım istedi. Bir erkekle başka bir kadın koşarak Begüm'le hanımın yanına geldiler. Leyla şekerli su istedi. Hemen hazırladılar. Hanımının altın küpesini kulağından çıkarıp şekerli suya attı. Önce, başı Leyla'nın dizlerinde olan hanımın ağzına biraz döktü.

Şekerli suyu getiren öteki kadın Begüm'ün yanında oturmuş, onun başını dizlerinin üzerine almıştı. Begüm'ün ağzına da biraz şekerli su döktüler. İkisinin de yüzüne su serpip omuzlarını ovdular. Ardından eski bir bezi yakıp yanık kokusunu burunlarına tuttular.

Birden ikisinin de gözleri açıldı.

Birbirlerine baktılar.

Yeniden feryat edip birbirlerinin adını yüksek sesle söylediler. Sonra yine bayıldılar.

Bu kez oradaki adam birden Begüm'ün adını söyleyip ağlamaya başladı.

Begüm'ü, hanımı ve o adamı evin içine götürebilmeleri için çok zor anlar geçti. Fakat çevredekiler hâlâ ne olduğunu ve bu hikâyenin aslını bilmiyordu.

Kaderin oyunu ne kadar da şaşırtıcıdır!

İnsan gururu hâlâ düşüncesinin imana teslim olmasına izin vermiyor; hâlâ birçok kişi hayatın hesapsız ve plansız olmadığını kabul etmiyor. Birçoğu, yaşamın enginliğindeki gizli hesabı ve düzeni görmeden tesadüfe inanıyor.

Ama biz Begüm'ün kaderine ve görünüşte rastlantı sayılan o karşılaşmaya dönelim.

Bu ev, bölgenin tanınmış hanının oğlu Salar'a aitti. Begüm'ü tanıyan hanım ise Salar'ın eşi Süreyya'ydı. İkisi de Begüm'ün eski dostlarıydı. Bakü'de aynı mahallede yaşamışlar; Begüm'le Süreyya aynı sınıfta okumuşlardı.

Salar İranlı olduğu için Süreyya da Bakü'den ayrılmak ve sınır dışı edilme hükmünü kabul etmek zorunda kalmıştı. Fakat Begüm'ün Bakü'den çıkışından birkaç ay sonra onlar da İran'a, Salar'ın memleketine dönmüşlerdi; Salar'ın babası o bölgenin sevilen hanıydı.

Salar ile Süreyya kısa bir tanışıklığın ardından evlenmiş ve karşılıklı anlaşarak İran'da yaşamaya gelmişlerdi.

Şimdi ise Begüm'ün hayatının en karanlık anında bu karşılaşma, karanlığın ortasında birden yanan bir kandile benziyordu.

Gözyaşları ve gülümsemeler o andan itibaren üç eski dost arasında birbirine karıştı. Begüm o andan sonra kendisini yeniden bir kraliçe gibi hissetti; çünkü Süreyya ile Salar ona yine kendi adıyla sesleniyordu:

"Şah Begüm."

Sığınak, Acı Haberler ve Begüm'ün Yeni Yarası

Begüm dertlerini Süreyya'yla paylaşıyordu. Çocukları için duyduğu kaygıyı anlatıyor; özellikle de daha yeni doğmuş, henüz süt emen bebeğinden söz ediyordu. Göğüslerinde biriken süt hâlâ baskı yapıyor ve bu, onun en büyük acısı oluyordu.

O günlerde İkinci Dünya Savaşı yüzünden dünya son derece çalkantılı ve yürek parçalayıcı günlerden geçiyordu. İran da Müttefik kuvvetlerin (İngiltere, Amerika ve Sovyetler Birliği) işgali yüzünden ağır koşullar içindeydi. Bu koşulların baskısı köylere kadar ulaşmıştı. Güvenlik bozulmuş, temel ihtiyaçları sağlamak zorlaşmış, şehirler arasında gidip gelmek tehlikeli hâle gelmişti.

Neyse ki Begüm, Salar ile Süreyya'nın imkânları sayesinde tam bir güvenlik içindeydi; fakat ne yazık ki şimdilik çocukları için elinden hiçbir şey gelmiyordu.

Salar, uygun zaman ve koşullar oluştuğunda Begüm'ün çiğnenmiş haklarını savunacağına söz vermişti. Begüm'ün sütü yavaş yavaş kurumaya başladı. Günlerini Süreyya'yla geçiriyor, eski dostuna içini dökerek ruhundaki baskıyı biraz olsun hafifletiyordu.

Begüm kocasından ayrılalı üç ay olmuştu. Süreyya, Begüm'ün yeniden evlenmesini düşünmeye başlamış ve onu buna teşvik ediyordu. Fakat Begüm yeniden evlenmeye hazır değildi. Tek istediği çocuklarını yanına alabilmekti.

Süreyya dostça ve şefkatle, köy kültüründe var olan bir soruna dikkatini çekti: Güzel ve bekâr, yani kocasız bir kadının köyde yaşaması dedikoduya ve sorunlara yol açabilirdi. Ama Süreyya Begüm'ün karakterini ve ruh dünyasını da biliyordu. Bu nedenle Salar'la birlikte, her şeyden önce çocuklar için ciddi bir girişimde bulunmaya karar verdiler.

Salar kendi temsilcilerinden oluşan bir grubu çocukların bulunduğu köye gönderdi. Bölgenin hanına yolladığı mesajda, Begüm'ün çocuklarını yanına alabilmesi için bu konuda onun vekilliğini üstlendiğini bildirdi.

Fakat ne yazık ki birkaç gün sonra Salar'ın temsilcileri geri döndü ve iyi haberler getirmediler.

Begüm köyden ayrıldıktan sonra Han-Geldi birçok sorunla karşılaşmıştı. Şefika, Begüm'ün köyden çıkışından yalnızca yirmi gün sonra, bilinmeyen nedenlerle hayatını kaybetmişti. Bu olaydan sonra Han-Geldi, annesinin yanında kalmaları için Hafıza ile Kahraman'ı yanına alıp Tahran'a götürmüştü.

Han-Geldi'nin kendisi de yeni eşiyle Tahran'da yaşıyordu.

Bu haberlerin Begüm'ün yüreğindeki eski yaraları yeniden açması doğaldı. Huzuru kaçtı, ne yapacağını bilemez hâle geldi. Şefika'nın ölüm haberi yüreğini yakıyordu; ana sütünü yeterince tatma hakkı bile bulamayan o yavru, annesinin yokluğunda hayata veda etmişti.

Öte yandan Han-Geldi'nin Tahran'da evlendiğinin kesinleşmesi darbeyi daha da ağırlaştırdı. Begüm bütün felaketlerinin nedeni olarak Han-Geldi'nin namertliğini ve vefasızlığını görüyordu.

Bir süre kendi içine kapanıp iç dünyasıyla savaştı. Süreyya onu yalnız bırakmıyordu. Artık evlilik konusunda da baskı yapmıyor; Begüm'le evlenmek isteyen bütün talipleri, konuyu ona hiç açmadan geri çeviriyordu.

O günlerde Begüm, Salar ile Süreyya'nın evinde sığınacak bir yer bulmuştu; ama yüreği hâlâ yersiz yurtsuzdu.

Bedeni zulüm köyünden çıkmıştı; ama kuruyan sütü, kaybettiği bebeği ve uzakta kalan iki çocuğu her gün içinde yeniden canlanıyor ve onu bir kez daha öldürüyordu.

Çocuklardan Ayrılık Hüznüyle Yeni Bir Hayatın Başlangıcı

Begüm, hayal kırıklığına uğramış ve kederli, ama sert, kararlı ve uyanık bir hâlde, bir süre sessizliği içinde küllerin altındaki bir ateş gibi kaldı. Sonunda sessizliğini bozdu ve Süreyya'ya, içinden gelmese de zamanın ve bulunduğu yerin gereği olarak, şartlarını anlayacak biri bulunursa evlenmeye hazır olduğunu söyledi.

O çevrede bir kocaya sahip olmanın baskıların bir kısmını azaltabileceğini biliyordu. Yalnız, güzel, kimsesiz ve kocasız bir kadının, güzellik ve beden avcılarının gözünde, çevresinde sırtlanların pusuya yattığı bir av gibi olduğunu biliyordu. Bir kocası olursa en azından biraz daha özgür olabilir; bakışların, sözlerin ve açgözlü arzuların yarattığı baskının bir kısmı azalabilirdi.

Fakat Şah Begüm'ün bir "sahibi" olması düşüncesi bile başlı başına tuhaf bir kederdi.

Şah Begüm, bir tas içinde içilecek süt değildi; o, pençeleri tetikte bir aslandı ve yüreği hâlâ hayatını başına yıkan, art arda gelen ihanetleriyle bu aslan kadının ruhunu hançer hançer yaralayan adamı avlamanın peşindeydi.

Süreyya çok geçmeden birini önerdi: Salar'ın amca çocuklarından Resul adında bir genç. Zamanın ve yerin ölçülerine göre Resul anlayışlı, iyi huylu ve nispeten kusursuz bir adamdı. Görünüşünde de dikkat çekici, erkeksi bir cazibe vardı.

Begüm, Resul'ü Salar'ın evinde defalarca görmüştü; eve gidip gelişlerde, misafir ağırlarken ve çeşitli işlerle uğraşırken. Resul'ün masum ve sakin davranışları Begüm'ün dikkatini çekmişti. Bu yüzden Resul uygun bir seçenek olabilirdi.

Fakat Begüm'ün zihnindeki asıl soru hâlâ cevabını bulmamıştı.

O bu kez gençlik aşkının, beyaz gelinliğin, gerdeğin ve genç kız heyecanının peşinde değildi. Sadık olacak bir eş; en azından onun özelliklerinden, ihtiyaçlarından, yaralarından ve içinde bulunduğu koşullardan biraz haberdar olan, acısına ortaklık edebilecek bir adam arıyordu.

Bu yüzden Süreyya'dan, tanışmaları için Resul'le kısa bir görüşme ayarlamasını istedi.

Süreyya, Begüm'ün ihtiyaçlarını ve isteklerini bütünüyle biliyordu. Begüm hakkındaki düşüncelerini Salar'la da sık sık konuşuyordu. Süreyya ile Salar aynı düşüncedeydi ve Begüm'e karşı dostluk görevlerini en iyi biçimde yerine getirmeye kararlıydılar.

Kararlaştırılan gün çabucak geldi.

Begüm ile Resul bir odada karşı karşıya oturdular. Anlayış, deneyim, idrak ve bilinç bakımından Resul henüz hamdı ve Begüm'ün gönlünde büyük bir yeri yoktu; ama ayna gibi bir kalbi vardı.

Begüm ona sordu:

"Benim hakkımda ne biliyorsun?"

Resul başını öne eğdi. Güçlükle verdiği cevap Begüm'ün canını ateşe verdi. Cevabı öylesine içten ve insancaydı ki Begüm'ün ruhunu daha o anda kendisine tutsak etti.

Resul şöyle dedi:

"Senin yüreği kırık bir anne olduğunu biliyorum; namertlerin çocuklarından ayırdığı bir anne."

Resul bu sözleri öylesine dürüstçe ve vakarla söyledi ki gözyaşları yüzüne süzüldü. Begüm, onun içten sözlerine duyduğu inançla mest oldu. Aynı anda, ciğer yakan bir ah çekerek, hâlâ başı önünde duran ve ağladığını gizleyemeyen Resul'e sordu:

"Resul can, yoldaşım ve dert ortağım olmaya hazır mısın?"

Resul kesin ve hızlı bir cevap verdi:

"Hanım, beni kabul edersen hizmetkârın olmaya geldim."

O anlar öylesine manevi ve içtendi ki sanki bir mabette, meleklerin huzurunda ve kutsal bir ziyaretgâhta oturuyorlardı.

Begüm birden ayağa kalktı, Resul'e doğru gitti, onun başını iki eliyle tuttu ve alnından öptü.

Sanki havada gök gürültüsü, şimşek ve yıldırım dolaşmış, hava güzel kokularla dolmuştu. Begüm'ün acı dolu yıllar boyunca bastırdığı hıçkırık patladı. Resul de elinde olmadan ayağa kalktı, Begüm'ü kucakladı ve usulca kulağına şöyle dedi:

"Hizmetkârınım. Seni yalnız bırakmayacağım."

İkisi de birkaç an birbirlerinin kollarında nefes aldılar.

Begüm, Resul'ün sözlerinde dürüst olduğuna inanıyordu; ama onun gücüne henüz güvenmiyordu. Yine de zamanın ve bulunduğu yerin koşulları yüzünden ve kendisini baskılardan korumak için onunla evlenmeye razı oldu.

Süreyya ile Salar'ın Sevinci

Begüm ile Resul kendilerini toparlayıp odadan çıktılar. Salonda Süreyya ile Salar oturmuş, onları bekliyorlardı.

Begüm Süreyya'ya doğru gitti, Resul de Salar'ın yanında durdu. Süreyya Begüm'ü sıkıca kucakladı, başını ve yüzünü öpücüklere boğdu. Usulca sordu:

"Ne oldu?"

Begüm sakin bir sesle söyledi:

"Allah'a tevekkül. Ben razıyım."

Süreyya, Begüm'ün cevabını duyunca sevinç gözyaşlarına boğuldu ve haykırdı:

"Hayırlı olsun! Hayırlı olsun!"

Sonra dans etmeye başladı. Aynı anda Salar da dans ederek eşine doğru gitti. O evin tarihinde böyle bir hava hiç yaşanmamıştı: Han ile eşinin, kabul haberini duyup toplanan hizmetkârların önünde dans etmesi görülmüş şey değildi. Han soyundan gelmenin kültüründe ciddiyet ve heybet zayıflatılmamalıydı. Fakat o anda bütün bu perdeler aradan kalktı.

Salar, Resul'ün elinden de tutup onu dans meydanına çekti.

O ortamda tek ölçü dostluktu, o kadar.

Süreyya ile Salar, dostları için bir sevinç meclisi kurmuş olmaktan mest olmuşlardı. Dostluk görevlerini yerine getirdiklerini hissediyorlardı.

Sonra herkes kendi odasına çekildi. Resul evden çıktı. Şah Begüm de kendi odasına gitti ve pencerenin önündeki sandalyeye oturdu.

Fakat Begüm'ün gözleri artık o evde değildi.

Ruhu zamanın derinliklerinde yolculuk ediyor ve sessizce ağlıyordu. Han-Geldi'yle ilk karşılaşması zihninin perdesinde, yaşlı gözlerinin önünde yeniden canlanmıştı. Bakü'nün ara sokaklarından geçti. Bütün sevdiklerinin yüzleri birer birer hayalinde belirdi: babası, annesi, ağabeyleri, Fateme.

Birden sessiz gözyaşları gök gürültüsüne ve şimşeğe dönüştü. Artık hıçkırıklarının sesini kontrol edemiyordu.

Hafıza'nın doğduğu günkü yüzü, Kahraman'ın ilk sözlerini söylediği an ve ardından Şefika'nın yüzü zihninde belirdi.

Şefika'yı görünce Begüm'ün içi kaynadı. Kendini cahilce nasıl kandırdığını ve Şefika'nın doğumuyla belki hayatını düzene koyabileceği umuduyla yeniden Han-Geldi'ye gönül verdiğini yüksek sesle lanetliyordu. Fakat şimdi Şefika'nın doğumunu hatırlamak, Han-Geldi'nin gizli yüzünü ve kanlı pençelerini gözlerinin önüne getiriyor; dünyanın bütün kederi başına yıkılıyordu.

Göğüslerini sıktı.

Şefika'yı sevgiyle emzirmeye fırsat bulamadığını hatırladı. Acısının şiddetinden birden gömleğini yırttı. Bir an, mezarlıkta sütünü sağmak ve çocukları merhamet ve insaf öğrenmemiş ölülerin toprağına dökmek zorunda kaldığını hatırladı.

Ruhsal acısı tahammülünü tüketti. Kendini hiç tutmadan bağıra bağıra çığlık atıyordu. Deliler gibi odada sağa sola koşuyordu. Aslında birkaç anlığına gerçekten kendisini kaybetmişti. Başına ve yüzüne vuruyor, saçlarını yoluyordu.

Begüm'ün Çöküşü ve Süreyya'nın Kucağı

Süreyya telaş içinde Begüm'ün odasına koştu. Ne yapacağını bilmiyordu. Begüm'ü sımsıkı kucaklamaya çalıştı ve kendisine zarar vermesin diye ellerini tuttu.

En yakın dostunun çektiği acıyı görünce Süreyya'nın şefkatli yüreği sızladı; bir zamanlar gençliğinin ihtişamına, tacına ve tahtına sahip olan o dostu, şimdi zamanın baskısı altında böyle inliyordu.

Begüm ile Süreyya birbirlerinin kollarında mazlumca ağladılar.

Şah Begüm sanki ruhu bedeninden çıkmış gibiydi. Bacaklarının artık ayakta duracak gücü kalmamıştı. Süreyya'nın kollarından kayıp dizlerinin üzerine çöktü, ardından yere düştü ve derin bir uykuya daldı.

Süreyya bir yastık getirip Begüm'ün başının altına koydu. Kendisi de onun yanına uzandı ve başını Begüm'ün yastığına koydu. Begüm'ün uzun ve gür saçlarını okşarken o da uykuya daldı; ruhun bedenden ayrılıp yolculuğa çıkmasını ve yükselişini andıran bir uykuya.

Kaç saat geçti, bilmiyorum.

Begüm birden uykudan sıçrayarak uyandı. Süreyya'yı yanında uyurken görünce şaşırdı. Yırtılmış gömleği, saçlarını yolduğu yerde baş derisinin yanması ve odanın darmadağın hâli, ona içinde bulunduğu durumu bütünüyle gösterdi.

Yoğun bir utanç duyuyordu.

Süreyya'nın başına öpücükler kondurarak onu usulca uyandırdı. Begüm kendi deliliğine gülüyordu; ama bu, ağlamaktan daha acılı bir gülüştü.

Yerden kalktı, gömleğini değiştirdi, gidip ellerini ve yüzünü yıkadı, sonra geri döndü. Oturdu. Sesi kısılmıştı ve konuşmak istemiyordu.

Süreyya'yı teselli edip endişelenmemesini söyledi. Ardından, kendisinin yegâne aile fertleri olan Süreyya ile Salar'dan, nasıl uygun görüyorlarsa ve oranın örf ve âdetlerine göre, evlilik hazırlıklarını yapmalarını istedi.

Kısa süre sonra, Begüm'ün isteği üzerine nikâh töreni son derece sade biçimde, Süreyya, Salar, Salar'ın evinin hizmetkârları ve Resul'ün ailesinin katılımıyla yapıldı.

Tuhaf bir karışımdı.

Damat bulutların arasında uçuyordu, gelin ise kendi düşüncelerinin arafında boğulmuştu. Resul, Begüm'ün hâlini çok geçmeden fark etti ve törenin daha çabuk bitmesine çalıştı; böylece Begüm bir an önce huzur içinde kendi kendisiyle baş başa kalabilecekti.

Elbette o günlerde İran'ın köylerinde ve şehirlerinde yaşayan insanlar için de iyi bir hâlden pek eser kalmamıştı. Kıtlık, pahalılık ve temel ihtiyaç maddelerinin eksikliği ortalığı kasıp kavuruyordu.

İşte böyle bir zamanda Begüm ikinci hayatına girdi; ne düğün coşkusuyla ne sade bir mutluluk hayaliyle, aksine hâlâ kanayan bir yarayla, hâlâ çocuklarının adını seslenen bir kederle ve belki bu kez bir yoldaşa sahip olmanın ayakta durmasına ve annelik hakkına geri dönmesine giden yolu açacağına dair soluk bir umutla.

Yeni Ailenin Kurulması

Kısa süre sonra Resul, Begüm'ün görüşü ve yardımıyla, baba evinin avlusunun bir köşesine küçük bir ev yapmak için işe koyuldu.

Ev mütevazıydı; fakat Begüm, baba evindeki ve geçmiş hayatındaki deneyimlerinden yararlanarak o küçük alanı yaşanabilir bir sığınağa dönüştürmeye çalıştı.

Ev; sade bir oda, küçük bir bahçe, avlunun ortasında bir havuz, ayrı bir tuvalet ve hamam olarak kullanılacak küçük bir odadan oluşuyordu. Bu alan, diğer bölümlerden bağımsız bir duvar ve kapıyla ayrılıyor, Begüm ile Resul'ün ortak hayatı için özel bir mahremiyet sağlıyordu.

Hayatın bütün temel ihtiyaçları Begüm'ün görüşü ve yardımıyla hazırlandı. Resul de söz verdiği gibi her aşamada Begüm'ün isteklerine itaat ediyordu. Gücü yettiğince Begüm'ün huzuru için gereken her şeyi sağlamaya çalışıyordu.

Resul'ün baba evinin bitişiğinde amcasının evi vardı. Amcası, eşi, iki oğlu ve yetişkin kızıyla birlikte yaşıyordu. İki ev arasında belirgin bir duvar yoktu.

Köylerde maddi baskılar yüzünden ev daha çok bir barınak anlamına geliyordu; zorlukla, en az imkânla ve kanaat üzerine kurulan bir yerdi.

Hâkim kültür, en azıyla yetinmekti. Bu nedenle Begüm'ün avlusu, bahçesi, havuzu, hamamı ve tuvaleti bulunan nispeten bağımsız evi, çok geçmeden köy kadınlarının konuşmalarına, fısıldaşmalarına ve bir kargayı kırk karga eden abartılı söylentilerine konu oldu.

Onlar her gün Begüm'ün yeni hayatının kitabına yeni dallar ve yapraklar ekliyorlardı.

Söylentilerin en önemli ve ilgi çekici konusu şuydu: Salar, Begüm'ün avlulu evinin masrafını neden karşılamıştı? Evlerin arasına neden duvar çekmişlerdi? Süreyya bu konuda ne diyordu? Ve daha binlerce iki anlamlı, kirli söz.

Boş gezenlerin insanî içerikten yoksun ve kıskançlığa bulanmış düşünce dizisi her gün ağızlarda dolaşıyor, olumsuz ve insafsız cümlelerle yayılıyordu.

Bu ortam, eğitim görmüş, kültürlü ve maddi durumu nispeten iyi bir ailede yetişmiş Begüm için iğrenç ve eziyet vericiydi. Zihnini yoruyor, yaralarını daha da tazeliyordu.

Begüm, Salar'ın evine gidip gelmeyi bile kesti. Böyle bir ortamın Süreyya'nın kadınlık duyguları açısından da hoş olmayacağını anlıyordu.

Süreyya daha yüksek bir kültürel birikime sahip olsa da cehalet ve kültürsüzlük bazen görünüşte şefkatli soruların ve kirli bir niyetin kılığına girerek kendini gösteriyordu.

Örneğin Süreyya'nın yanında şöyle soruyorlardı:

"Reayanın bu ağır geçim şartlarında karınlarını zar zor doyurmakla uğraştığı bir zamanda, Salar Han Rus hanıma nasıl bahçeli bir ev yaptırıyor?"

Bütün bu sözler Begüm'ün daha fazla içine kapanmasına yol açtı. Yeni bir hayata daha yeni başlamak isterken görünmez yargı, kıskançlık ve iftira duvarlarıyla yeniden karşılaştı.

Bu boşlukta, yalnızlığını doldurmak ve inzivadan çıkmak için bir bahanesi olsun diye, bir an önce çocuk sahibi olma düşüncesi yavaş yavaş zihninde canlandı.

Belki yeni bir çocuk, onunla Resul'ün küçük evini sessizlikten çıkarabilirdi.

Belki yeniden anne olmak, hiçbir zaman Hafıza, Kahraman ve Şefika'nın yerini tutmayacak olsa da nefes almaya devam etmek için bir neden olabilirdi.

Ve belki o çok konuşan, acımasız köyün ortasında bir çocuk sahibi olmak, Begüm için onu hâlâ huzurlu görmek istemeyen bakışlara karşı bir kalkan olabilirdi.

Yeni Hayattaki İlk Çocuğun Doğumu

Begüm'ün hamileliği ve doğum yapması, içine kapanmasını ve Süreyya ile Salar'ın evinden kopuşunu örtbas edebilmesi için en iyi bahane oldu.

Yeni doğan kızı Gülara, yavaş yavaş Begüm'ün dert ortağına ve yorgun zihninin sığınağına dönüştü. Begüm, güzel sesiyle ama yürek yakan mırıltılarla, bütün acılarını şiir, ninni ve gözyaşı biçiminde Gülara'nın kulağına kaydediyordu.

Bazen, Hafıza ile Kahraman'ın mışıl mışıl uyumaları, naz ve nimet içinde yaşamaları için kulaklarını nasıl da umut ve sevinçle ninnilerle doldurduğu günleri hatırlıyordu.

Ama şimdi, dağ gibi kederlerinin yükünü masum Gülara'nın kulaklarına boşaltıyordu; henüz bunca acının anlamını bilmeyen, ama sanki küçücük canıyla onu hisseden bir çocuğa.

Bazen Begüm'ün şiirleri öylesine acılı ve yürek yakıcı olurdu ki masum Gülara birden annesinin gözlerine dalıp kalırdı. Dudakları yavaş yavaş bir gonca gibi büzülürdü. Annesinin acısını paylaştığını sözle anlatmaya henüz gücü yetmese de boğazı düğümlenir, çocukça ve masum gözlerinden ağır ağır yaşlar süzülürdü.

Daha da şaşırtıcı olanı, aynı anda annesinin yüzüne gülümsemesiydi; sanki o bebek tebessümüyle annesini teselli etmek istiyordu.

Geceler ve gündüzler geçip gidiyordu.

Dünya altüst olmuştu. Dünya Savaşı şehirleri ve yolları pençesine almış, yabancı kuvvetler İran'ın çeşitli bölgelerinde bulunuyordu. Ancak köy halkı en çok yokluğun, kıtlığın, pahalılığın ve geçim sıkıntısının acısını çekiyordu.

Begüm neredeyse bütün varlığını Gülara'ya adamıştı. Oyuncak bebeğiyle oynayan küçük bir kız çocuğu gibi yeni doğan çocuğuyla meşgul oluyor, dünyadan ve insanlardan uzaklaşıyordu.

Resul görünüşte sakindi; ama bazen verdiği kimi cevaplarda öfkenin izleri hissediliyordu. Begüm bu işaretleri görüyor, yine de kendini Gülara'yla oyalıyordu.

Ona yeni elbiseler dikiyordu. Bazen kendi eski elbiselerini söküyor, kesip değiştiriyor ve onlardan Gülara için küçük, zarif giysiler yapıyordu.

Her dikiş, Begüm için hem bir annelik emeği hem de serbest kaldıklarında onu yeniden ateşe atacak düşüncelerden kaçmanın bir yoluydu.

Gülara o küçük evde yalnızca bir bebek değildi;

Henüz kapanmamış bir yaraya merhemdi;

Uzakta kalan çocuklarının gölgelerinin her an duvara vurduğu bir odada yanan bir ışıktı;

Ve bütün kırılmışlığına rağmen Begüm'ün sabahları hâlâ yerinden kalkabilmesi için bir nedendi.

Köydeki Kıskançlıklar ve Baskılar; Kuzeye Yolculuk Kararı

Kış günlerinde soğuk ve kar yağışı yüzünden köyde tarım işleri neredeyse dururdu. Hayvancılık işleri de çoğunlukla köy kadınlarının omuzlarında olduğu için erkeklerin çoğu fiilen işsiz kalırdı.

Bu nedenle bazı erkekler, Nevruz gelmeden önce para kazanıp az da olsa bir gelirle evlerine dönebilmek için gruplar hâlinde çalışmaya İran'ın kuzeyine giderlerdi.

Resul de bir süredir köyün gençleriyle birlikte çalışmak için kuzeye gidiyordu. Oradaki çeltik tarlalarında yevmiyeli işçilere ihtiyaç vardı; köyün erkekleri de bir süre çalışıp ücret kazanabiliyorlardı.

Geçen yıl Resul ilk kez kuzeye gittiğinde yalnızlık Begüm için çok ağır geçmişti. Bu kez Resul'ün yeniden yolculuğa çıkması konuşulunca Begüm ona şöyle dedi:

"Ben de seninle geliyorum."

Bu isteği kabul etmek Resul için kolay değildi. Karısını köyün gençlerinden oluşan bir topluluğun içinde görmeye razı değildi; ama açıkça karşı çıkmaya da cesaret edemiyordu.

Sakin ve dostça bir sesle şöyle dedi:

"Canım, senin Gülara'yla gelmen çok zor olur."

Resul'ün sakin konuşması Begüm'ü sevindirdi. Ona şöyle dedi:

"Merak etme. Orada sizin için çalışırım; yemek yaparım, evi temizlerim, Gülara da yanımda kalır."

Resul başka bir cevap veremeden Begüm tatlı bir gülümsemeyle elini sevgiyle onun omzuna koydu ve şöyle dedi:

"Arkadaşlarına haber ver; bu yıl ben de sizinle geliyorum."

Bu gülümseme ve okşayış, hem sevgi dolu bir rüşvet hem de Resul'ü Begüm'ün kendileriyle geleceğini başkalarına bildirmeye yönelten bir teşvikti.

Resul, içindeki bütün itirazlara rağmen, gönlünün derininde bu karardan o kadar da hoşnutsuz değildi. Konuyu grup üyelerine açtı ve onların da onayını aldı.

Gençler arasında Begüm'ün gelişini en çok Timur memnuniyetle karşıladı. Timur, Resul'ün akrabalarından ve grubun en genç üyesiydi. Daha önce de Salar'ın evinde Begüm için bazı işler yapmış, onunla tanışmıştı.

Taliş'te çalışmak üzere yolculuğa çıkma zamanı geldi.

Bu kez, geçmişten farklı olarak, grubun içinde bir kadınla küçük bir kız çocuğu da vardı. Köy halkının ve gruptakilerin ailelerinin bunu kabullenmesi kolay değildi.

Begüm'ün de onlarla geleceği haberi yayıldığı andan itibaren köy kadınlarının dedikodu pazarı kızışmıştı. Herkes hikâyeye yeni

ayrıntılar ekliyor, haberler farklı niyetlerle bir evden ötekine taşınıyordu.

Begüm için uydurdukları son lakap "Göçmen Hanım"dı.

Evini de konuşmalarına konu etmişlerdi. Onlara göre bu ev, çok daha küçük ve sade olsa da Salar'ın evinin bir taklidiydi. Göçmen Hanım'ın o evi kocasının yardımıyla yaptığını, Resul'ün de Begüm'ün isteklerini kabul ettiği için "namussuz bir erkek" olduğunu söylüyorlardı.

Bu sözleri duymak Begüm'ün yüreğine hançer gibi saplanıyordu; ama hiçbir şey belli etmiyordu. Vicdanının derininde bu düşüncelerin boşluğundan, onları anlatanların cehalet ve kötülüğünden emindi. Yine de cahillerin sözlerinin iğnesi bazen bir hançerin ucundan bile daha keskindi ve yüreğini yaralıyordu.

Sonunda köyden yola çıkacak grubun hareket günü geldi.

Köyün yaşlıları eski bir geleneğe uyarak sağ salim gidip dönsünler diye yolcuların arkasından su serpiyorlardı. Bazı kadınlar ise görünüşte şaka olsun diye, gerçekteyse kıskançlıktan, arkalarından taş atıyorlardı.

Yanıp tutuşmalarının ve kıskançlıklarının dumanı apaçık görünüyordu.

Bakü'deki izcilik döneminde kamp, disiplin ve komuta deneyimi edinmiş savaşçı Begüm, bu yolculuktan korkmuyordu. O yıllarda bazen dayısının çalıştığı yere ait askerî araçla okula gider, askerî şoför onun için aracın kapısını açıp kapatırdı.

Bu yüzden bu yolculuk onun için yeni ve bilinmez bir serüven değildi. Tek kaygısı, Gülara'yla birlikte ilk kez tanımadığı ve bütün eski tanıdıklarından uzak bir yere gidecek olmasıydı.

Gülara için bir eşek hazırlamışlardı; yük taşıyan araçların Halhal yönüne geçtiği şoseye varana kadar ona binecekti.

Timur, Gülara'nın bineceği eşeği süslemiş ve onun rahatı için uygun düzenekler hazırlamıştı. Daha ilk adımdan itibaren Gülara'nın bakımı, Begüm'ün doğrudan gözetimi altında Timur'un yardımıyla yürütülüyordu.

Begüm için de başka bir eşek ayırmışlardı; fakat Begüm ona binmeyi reddetti ve hayvanın yolculuk eşyalarıyla erzakı taşımasını tercih etti.

Kervan köyden uzaklaştı; gruptaki erkekler Begüm'ün yolun devamı için zihninde nasıl bir plan ve örgütlenme tasarladığını bilmiyorlardı.

Yolda Begüm'ün Komutanlığının Başlaması

Kervan köyden biraz uzaklaşmıştı ki Begüm durup konaklama emri verdi.

Gruptaki erkekler onun emriyle yerde bir daire oluşturup oturdular. Halkanın ortasında iki eşek duruyordu; biri Gülara'yı, öteki yolculuk eşyalarıyla erzakı taşıyordu.

Grubun üyeleri o güne kadar benzerini hiç görmedikleri bir sahneye tanık oluyorlardı.

Begüm'ün ruhu sanki yeniden ayağa kalkmıştı. Geçmişi zihninde canlanıyor; izcilik, disiplin, kamp ve komutanlık döneminin anıları benliğinde yeniden uyanıyordu.

Gruptaki erkekler Begüm'ün zihninde nasıl bir plan taşıdığını henüz bilmiyorlardı; ama davranışları ve kıyafeti hakkında kendi aralarında yavaş yavaş fısıldaşmaya başlamışlardı.

Köy kadınları genellikle çiçekli kumaşlardan dikilmiş, ayaklarının üzerine kadar inen uzun ve bol büzgülü etekler giyerlerdi. Begüm ise daha köye geldiği ilk günlerden başlayarak kendine diz boyunda, pileli kısa bir elbise dikmiş; altına da bol ve büzgülü bir şalvar giymişti. Bu kıyafet İran'ın kuzeyindeki bazı bölgelerin kadınları arasında da yaygındı.

O gün dizlerine kadar uzanan çoraplar giymiş, kadın ayakkabısı yerine çarık geçirmişti. Çarıkların bağlarını saç telleri gibi şalvarının üzerinden diz altlarına kadar dolamıştı.

Bu kıyafet daha çok savaşçı ve gerilla kızlarının giysilerine benziyordu.

O gün Begüm, uzun süren aşağılanma ve eziyetlerin, onurunu ve konumunu kaybetmenin ardından, yeniden kendi değerlerinin meydanında duruyordu.

Orada bulunanlar neyin şekillenmekte olduğunu henüz tam olarak anlayamamıştı. Aralarında fısıltılar dolaşırken Begüm'ün gür sesi birden havada yankılandı:

"Susun! Susun!"

Erkeklere susmalarını emreden bir kadının buyruğunu duyanların çoğu şaşkınlık içinde donup kaldı. Daha keskin görüşlü olanlarsa o andan sonra grubun hareket biçiminin değiştiğini daha çabuk anladılar.

Alanın ortasında bir erkek halkası oturuyordu. Gülara kendi bineğinin üzerindeydi; yanında da annesi, savaşçı ve meydana atılmaya hazır bir kadın gibi duruyordu. Ayağında çarıkları, dimdik duruşuyla güzel bir kadındı; sesiyle oradaki erkekleri susturmuş ve emirlere uymaya hazır hâle getirmişti.

Begüm'ün elinde bir liste vardı.

Gruptaki erkeklere dönerek önceden hazırladığı programı onlara kısaca açıkladı.

Büyük grubun birkaç küçük gruba ayrılması ve her grubun bir başı olması gerektiğini söyledi. Her grup için belirli görevler saptanacaktı. Emirler önce Begüm tarafından grup başlarına bildirilecek, onlar da daha küçük toplantılarda görevleri kendi gruplarındaki kişilere açıklamakla yükümlü olacaklardı.

Begüm, yol boyunca ortaya çıkacak her sorunun ya da yeni durumun önce grup başları tarafından kendisine iletileceğini vurguladı. Konu incelenip değerlendirildikten sonra son karar grup başlarına bildirilecek, onlar da sonucu üyelerine aktaracaklardı.

Askerlik yapmış, komuta ve sorumlulukları paylaştırma yöntemlerini bilen birkaç erkek, Begüm tarafından grup başı seçildi.

Begüm, önceden hazırladığı listeden her grubun üyeleriyle grup başlarının adlarını açıkladı.

Ardından hiç kimsenin cevapsız kalmış bir sorusu olmadığından emin oldu.

Topluluğa dönüp şöyle dedi:

"Bu yönteme ve açıklanan programa karşı çıkan varsa elini kaldırsın."

Karşı çıkmak ya da itiraz etmek için hiçbir el kalkmadı.

Bunun yerine eller kuvvetle birbirine çarptı. Alkış sesleri havada yankılandı ve yüzler gülümsemeyle açıldı.

Gruptaki erkekler, önceden böyle bir karar almamış olsalar da alkışları ve kabullenişleriyle Begüm'ü komutan olarak benimsediler.

Begüm hareket emrini verdi.

O andan sonra bu topluluk artık köy erkeklerinden oluşan dağınık bir kalabalık değildi; komutanı, grup başları ve yolun devamı için açık bir programı bulunan örgütlü bir gruptu.

Sorumlulukların Örgütlenmesi ve Komutanın Tugayının İlerleyişi

Hareket emri verildikten sonra grup başları teker teker Begüm'ün yanında yürüyor ve kendi gruplarıyla ilgili emirleri komutandan alıyorlardı.

Ardından her grup başı, yürüyüş sırasında kendi grubundakileri çevresine topluyor ve görevlerini açıklıyordu.

Grubun örgütsel yapısı ve sorumlulukları aşağı yukarı şu başlıklar üzerine kurulmuştu:

Komuta ve yönetim:
Bu yapı; Begüm, grup başları ve emirlerle haberleri iletmekle görevli ulaklardan oluşuyordu.

Hareketin yönlendirilmesi ve denetlenmesi:
Yolculuğun başından sonuna kadar güzergâhı düzenlemek, grubun disiplinini korumak ve programları uygulamak.

Lojistik:
Yol boyunca yiyecek, su ve diğer ihtiyaçları sağlamak, korumak ve kişilere dağıtmak.

Koruma ve iletişim:
Grup üyelerini gözetmek, tehlikeleri önlemek ve komutan, grup başları ile üyeler arasındaki iletişimi sağlamak.

Sağlık ve beslenme:
Temizliğe ve kişilerin sağlığına dikkat etmek, yemekleri hazırlamak ve imkânları doğru biçimde paylaştırmak.

Araştırma ve güzergâh keşfi:
Yolları incelemek, ilerideki koşullar hakkında bilgi toplamak ve durup dinlenmeye uygun yerler bulmak.

Böyle bir yapı kurmanın ve deneyimsiz, çoğu okuma yazma bilmeyen kişilerden oluşan bir grubu üstelik yürüyüş hâlindeyken örgütlemenin kolay ya da hatasız bir iş olmadığı açıktı.

Buna rağmen Komutan Begüm'ün çabası ve yönetimi sayesinde zaman geçtikçe kişilerin hareketleri daha uyumlu ve düzenli hâle geliyordu.

Grup üyelerinin daha canlı oldukları ve hareketlerine egemen olan düzenden zevk aldıkları açıkça görülüyordu.

Herkes görevinin ne olduğunu ve bir sorun çıktığında konuyu kiminle görüşmesi gerektiğini biliyordu. Artık kimse ne yapacağını bilmez durumda değildi; sorumluluklar kişiler arasında paylaştırılmıştı.

Bu arada Resul, Komutan Begüm'le arasındaki fiilî mesafeyi her geçen an daha fazla hissediyordu.

Gerçekte kendisini kaybetmişti.

O zamana kadar belki kendisini evin erkeği ve Begüm üzerinde söz sahibi biri olarak görüyordu. Oysa şimdi o topluluğun içinde kendisini sessiz bir üye, komutanın yanındaki bir asker olarak görüyordu.

Bu yeni gerçek Resul'ün içinde bir şeyi uyandırmıştı. Begüm'ün otoritesi ve yeteneği açığa çıktıkça Resul'ün kendine güveni azalıyordu.

Yorgundu; ama yürümekten ve yolun zorluğundan değil, o topluluğun içinde hissettiği ruhsal baskıdan.

Saatler süren yürüyüşün, yol sorunlarının çözülmesinin ve grupların giderek daha uyumlu hâle gelmesinin ardından kervan araçların geçtiği yolun kenarına ulaştı.

İletişim ve lojistik grubu, görevi gereği konaklama, gece dinlenmesi ve ertesi gün için bir ulaşım aracı sağlama işine girişti.

Herkes yeni bir emir verilmesini beklemeden kendi görevini yapmaya koyuldu.

Bütün grup bir saatin ibreleri gibi Begüm'ün komuta halkası içinde hareket ediyordu.

Yolculuk boyunca Komutan Begüm, Gülara'nın hâlini bir an bile gözden kaçırmadı. Grubu yönetmenin yanında çocuğunun

ihtiyaçlarını da gözetiyor, annelik görevini aynı dikkat ve beceriyle yerine getiriyordu.

O uzun ve yorucu gün, Komutan Begüm'ün yanında bir aile pikniğine dönüşmüştü.

Begüm tam bir hazırlıkla ve yolun ihtiyaçlarını önceden hesaplayarak meydana çıkmıştı. Grup öylesine düzenli, uyumlu ve enerjik ilerliyordu ki bu uyumun güzel kokusu bütün havaya yayılmıştı.

Komutan Begüm o aile halkasının içinde kendi iç gücünün bir resmini çiziyordu; bu resim, ipekten dokunmuş bir İran halısının deseni gibi kişilerin zihninde yavaş yavaş işleniyordu.

Kadının başka bir anlamını davranışlarıyla ortaya koyuyordu. O çevrenin kültüründe "zayıf yaratık" ve cariye diye tanımlanan kadın, şimdi bu aşağılayıcı tanımın kabuğunu kırmış ve meydanın komutanına dönüşmüştü.

Begüm temiz kadın ruhuyla, şiddete başvurmadan kalplere hükmetmişti. Komutanlık ederken aynı zamanda örnek bir anneydi ve çocuğuna sevgiyle bakmayı bir an bile ihmal etmiyordu.

Kadının çok yönlü ve yüce değerini eylemleriyle öğretiyordu.

Yemek yenirken ortak sofrada Resul ile Gülara'nın arasına oturuyor ve başkalarının gözleri önünde aile çekirdeğinin bir örneğini çiziyordu. Bu örnekte kadınla erkek birbirleriyle yarışmak ve birbirlerine hükmetmek için yan yana değildi; dostluk, aşk ve iş birliğiyle sağlıklı bir aile kurmalı ve gelecek kuşağı yetiştirmeliydiler.

Geleceğin insan toplumunun ilk hücresi olacak bir kuşağı.

Komutan Begüm, kadına hükmeden ve onu aşağılayan kültüre saldırmıştı; bunu sloganla değil, kendi davranışlarıyla yapmıştı.

Kadınla erkeğin, onları birbirleriyle rekabete ve düşmanlığa sürükleyen bir kültürün oyuncağı olmaması gerektiğini gösteriyordu.

Kadınla erkek dostluk, sevgi ve dayanışmayla ortak yaşamlarını ve geleceklerini kurmalıydılar.

Komutan Begüm o yolculukta özgür bir kadının simgesini bütün yönleriyle sergilemişti.

Talış'a Doğru Hareket ve Tugayın Çalışma Yerindeki Düzenli Yaşamı

Ertesi sabah Komutan Begüm'ün piyade tugayı, lojistik grubunun bir gece geceden sağladığı çok eski ve yıpranmış bir yük kamyonuyla Talış'a doğru hareket etti.

Yolculuğun ardından, gruptaki erkeklerin geçen yılki iki aylık yolculukları sırasında kaldıkları o eve ulaştılar.

Yerleşme ve gerekli hazırlıklar tamamlandı; herkes kendisi için belirlenen yere yerleşti.

Ertesi günden itibaren Timur, Gülara ve Komutan Begüm dışında tugayın bütün üyeleri çalışmak üzere çeltik tarlasına gittiler.

Ancak bu yıl geçen yıldan farklıydı.

Gerek kişisel işler gerekse ortak sorumluluklar için belirli bir zaman çizelgesi vardı.

Kahvaltı, beslenmeden sorumlu grup tarafından hazırlanıp servis ediliyordu. Kahvaltıdan sonra tugay çalışmak üzere çeltik tarlasına gidiyordu.

Yemek pişirmenin başlıca sorumluluğunu Begüm üstlenmişti; ancak malzemelerin hazırlanması, yemeğin servisi, sofranın kaldırılması ve bulaşıkların yıkanması programa göre kişiler arasında paylaştırılmıştı.

Öğle vakti erkekler çeltik tarlasından döndüklerinde beslenme grubu öğle yemeğini hazırlayıp servis ediyordu. Yemekten sonra da herkesin belirli bir görevi vardı.

Akşam yemeğinde de aynı düzen geçerliydi.

Evin temizlenmesi, çamaşırların yıkanması, suyun getirilmesi, araç gerece bakılması, yemek pişirilmesi ve dinlenme yerinin düzenlenmesi; bunların tümü önceden belirlenmiş bir programa göre yapılıyordu.

Uyumadan önce, askerî bir koğuşta olduğu gibi ertesi günün bütün hazırlıkları tamamlanıyordu. Giysiler, iş araçları, yiyecekler ve sabah gerekecek şeyler, herkesin yeni güne karışıklık yaşamadan başlayabilmesi için uygun yerlere konuyordu.

Koğuş sorumlusu, uyku saatinden on beş dakika önce dinlenme vaktini herkese hatırlatmak için mekânın ışıklarını azaltıyordu.

On beş dakika sonra, geceleri zorunlu gidiş gelişler için açık bırakılan iki loş lamba dışında bütün ışıklar söndürülüyordu.

İnsan sayısı evin kapasitesinden fazla olduğu için oradaki sınırlı imkânlardan yararlanmak da düzen gerektiriyordu.

O evde yalnızca bir tuvalet vardı ve o da avlunun bir köşesindeydi. Herkes tuvaleti kullanmak için sırasını beklemek zorundaydı.

Yıkanma imkânları da çok sade ve ilkeldi.

Ahırın bir köşesinde iki taş oturak vardı. İnsanlar birine oturup yıkanıyor, öteki taşın üzerine de yıkanma gereçleriyle ılık su dolu tencereyi koyuyorlardı.

Taşların yanında su ısıtmak için basit bir ocak yapılmıştı. Ocağın üzerinde, içi suyla doldurulmuş boş bir gazyağı tenekesi odun ateşiyle ısıtılıyordu.

Herkes sırayla ve yalnızca bir teneke suyla yıkanıyordu.

Bu kıt imkânlara rağmen tugaydaki düzen sayesinde hiç kimse ne yapacağını bilemez durumda kalmıyordu. Herkes sırasını ve görevini biliyor, başkalarının haklarına saygı göstermeye çalışıyordu.

Komutan Begüm yalnızca çalışma ve ortak yaşam programını denetlemekle kalmıyor, Gülara'yla ilgilenmeyi de bir an olsun ihmal etmiyordu.

Timur da Gülara'nın bakımında ve gerekli işlerin yapılmasında Begüm'e eşlik ediyor, yardımcısı oluyordu.

O sade konaklama yerinde düzen, iş birliği ve sorumluluk paylaşımı imkân eksikliğinin yerini almıştı.

Tugay üyeleri zamanla planlama, dostluk ve görevlerin doğru biçimde yerine getirilmesi sayesinde en zor koşullarda bile daha insanca ve katlanılabilir bir ortam kurulabileceğini öğreniyorlardı.

İşin Sona Ermesi, Bayram Alışverişi ve Tugayın Köye Dönüşü

Çeltik tarlasındaki çalışma sözleşmesi başarıyla sona erdi.

Ertesi gün cumaydı. Tugayın bütün üyeleri, cuma pazarından ailelerinin ihtiyaçlarını ve bayram gecesi için gerekli şeyleri almak üzere kaldıkları yere yakın kentin merkezine gittiler; çünkü Nevruz da yaklaşmıştı.

Herkes o süre içinde kazandığı ücrete göre evi ve ailesi için bir şeyler satın aldı.

Bu alışverişler yalnızca birkaç basit eşya ve maldan ibaret değildi; günler süren çalışmanın, düzenin, iş birliğinin ve katlanılan zorlukların ürünüydü ve şimdi köye götürülecekti.

Ertesi sabah tugayın üyeleri, dönüşleri için önceden hazırlanmış kamyona selam ve salavatlarla bindiler.

Kamyon onları köye mümkün olan en yakın yerdeki köprünün başına kadar götürdü.

Önceden belirlenen programa göre yolun devamı için üç eşek hazırlanmıştı: Biri Gülara için, biri dönüş yolu erzakını taşımak için,

üçüncüsü ise tugay üyelerinin satın aldıkları şeylerle eşyalarını taşımak içindi.

Köye doğru yürüyüş başladı.

Onlar birkaç ay önce köyden ayrılan aynı kişilerdi; fakat gerçekte artık eski insanlar değillerdi.

Ortak yaşam deneyimi, sorumlulukların paylaşılması, düzen, iş birliği ve Begüm'ün komutanlığı onların zihinlerini ve ruhlarını değiştirmişti.

Her birinin göğsü anılarla doluydu. Yolculukta yaşananları, grubun yeni düzenini, çeltik tarlasındaki çalışmayı ve Komutan Begüm'ün rolünü ailelerine ve dostlarına anlatacakları fırsatı bekliyorlardı.

Tugayın köye girmesi ve grup üyelerinin aileleriyle yakın komşuların onları karşılamasıyla yolculuk sona erdi.

Grubun döndüğü haberi kısa sürede köye yayıldı ve halk onları karşılamak için toplandı.

Karşılama halkasının ortasında en çok Gülara'nın üzengisi ile Komutan Begüm'ün yarı askerî kıyafeti köy kadınlarının dikkatini çekmişti.

Kulaklar habere susamıştı.

Ağızdan ağıza dolaşan ilk ve en çarpıcı haber, yolculuk boyunca Begüm'e "Komutan" denmiş olmasıydı.

Bu tek kelime, hasret ve kıskançlık ateşinin yeniden alevlenmesine yetmişti.

O gün de her zamanki gibi sözler meclislerin konusu oldu; ancak konuşulanlar artık geçmişin sınırlı ve içeriksiz meseleleri değildi.

Köyden ayrılan grup, düzenli ve deneyimli bir tugay olarak geri dönmüştü.

Kişiler aynı kişilerdi; fakat deneyim, anlayış ve ruh hâli bakımından eski hâlleriyle aralarında yerle gök kadar fark vardı.

Komutan Begüm davranışlarıyla köyün eski düzenini ve yerleşik kurallarını altüst etmişti.

Komutanın Dönüşü ve Yeni Soğuklukların Başlaması

Grubun köye döndüğü haberi ulaşmış, halk toplanmıştı. Karşılama halkasında en çok Gülara'nın üzengisi ile Komutan Begüm'ün yarı askerî kıyafeti köy kadınlarının gözlerini üzerine çekmişti. Kulaklar haber peşindeydi.

İlk haberlerin en çarpıcı başlığı şuydu:

Begüm'e "Komutan" demişlerdi.

Bu kelime hasret ve kıskançlık ateşini alevlendirdi. Sözler her zamanki gibi meclislerin konusu oldu; fakat o gün konuşulanlar artık geçmişin sınırlı ve içeriksiz meseleleri değildi.

Komutan Begüm köyün yerleşik düzenini bozmuştu.

O köyün kültüründen çürümüşlük kokusu yükseliyordu. Orada aşkın, saflığın ve insani ilişkinin inceliğinin açık ve kabul görmüş bir anlamı yoktu. Barış ve saflıktan etkilenmiş yürekler varsa bile kendilerini ifade etme ve bunu açıkça söyleme güçleri yoktu. İnsanlık dışı tahakküm düzeni bilincin gelişmesine izin vermiyordu.

O yemyeşil ve güzel doğada tomurcuklar acımasızlıkların altında eziliyor, varlıklarını ortaya koyamıyorlardı.

Avcı erkeklerin gözü çoğu zaman karşı cinsin bedenindeydi. Kadınlar da egemen kültürün terbiyesiyle sanki avlanmayı ve yeni görev yerlerine götürülmeyi bekliyorlardı; erkeklerin, ineklerin ve koyunların sütünü sağmak, karınları doyurmak ve evi çekip çevirmek oradaki başlıca görevleri sayılıyordu.

Haber üretip yaymak da onların eğlencesi ve heyecanıydı. Kadınların dedikodularındaki büyük başlıkların çoğu Komutan Begüm'ün çevresinde dönüyordu.

Bu puslu ortam Begüm için dayanılmazdı ve her geçen gün daha çok boğulduğunu hissediyordu.

Kuzeye yapılan verimli yolculuğun üzerinden birkaç ay geçmişti. Begüm, evinin küçük adasında kafese kapatılmış bir kuş gibiydi. Özgür ruhu o ortamdan uzakta uçuyor, bedeni ise aynı evde tutsak kalıyordu.

Aynı zamanda Resul de yavaş yavaş o ortama benzemeye başlamıştı. Yolculukta komutanın yanında bulunmuş olsa da yalnızca sağır olmakla kurtulabileceği sözleri ve haberleri duymaktan yorulmuş, yakınmaya başlamıştı.

Resul, eşinin ve çocuğunun uğradığı haksızlıktan etkileniyor, ama başkalarının kınamasından da korkuyordu. Birbirine zıt iki gücün baskısı altında içine kapanıyor ve çoğu zaman amcasının evinde, amcasının ailesinin işlerine yardım ediyordu.

Begüm'le ilişkisi her geçen gün daha da soğuyordu.

Begüm, Resul'ün karmaşasını görüyor ve üzerinde düşünüyordu. Resul'ü mutlu edebilmeyi istiyordu; oysa daha en başından Resul'ün, bütün iyi yanlarına rağmen, Komutan Begüm'ün öteki yarısı olacak güce sahip olmadığını biliyordu.

Sürekli ve olumsuz ruhsal baskılar Begüm'ün nefesini azar azar kesiyordu. Zihnindeki boşluğu doldurmak için yeniden hamile kalmaya hazırlandı.

Bir oğlunun olmasını çok istiyordu; belki Resul'ü eve ve yaşama daha sıkı bağlayacak, Gülara'yı oyalayacak ve Kahraman'ın yokluğunu Begüm için biraz daha katlanılır kılacak bir oğul.

Çok geçmeden Begüm içinde yeni bir varlığın bulunduğunu fark etti. Onları sevindirmek için haberi Resul ile Gülara'ya verdi.

Evde yeniden bir hareketlilik yarattı. Bebeğe giysi dikme bahanesiyle Resul ile Gülara'yı kumaş ve giysi modeli seçimine, hatta dikiş alıştırmalarına bile ortak etti.

Begüm'ün huzur yaratmak için gösterdiği bütün çabaya rağmen, evin görünürdeki havası biraz sakinleşse de yüreğinin derininde hedeflerini ilerletme konusunda kendine olan güveni azalmıştı.

Begüm, açığa vurulmasa da Resul'ün ve Gülara'nın derilerinin altında başka bir ateşin yandığını hissediyordu.

Çocuk Gülara, evdeki ilginin artık daha çok henüz doğmamış bebeğin ihtiyaçlarını hazırlamaya yöneldiğini gördükçe kıskanıyordu. Yeni çocuğun kendi yerini almasından korkuyordu.

Resul de kendisine ayrı bir alan bulmak için çoğu zaman çeşitli bahanelerle amcasının evinde oyalanıyordu. Bu davranış Begüm'ün hassasiyetini daha da artırıyordu; özellikle de amcasının kızı Kandahar'ın daha önce Resul'ün adı konmamış nişanlısı sayıldığını bildiği için.

Köy kültüründe ve eski geleneklerde şöyle denirdi:

"Amca kızıyla amca oğlunun nikâhı cennette kıyılmıştır."

Kandahar, Resul'den yıllar sonra doğmuştu; fakat kendiliğinden ve söze dökülmeden onun nişanlısı sayılıyordu. Buna rağmen Salar kendi gücüne dayanarak Resul'ün Begüm'le evlenmesi önerisini kabul ettirmişti ve kimsenin karşı çıkacak gücü yoktu.

Kandahar'ın geleneksel hakkı görmezden gelinmişti.

Durum tuhaf bir hâl almıştı. Begüm işleri ilerletmede ve eylem alanında yetenekli ve başarılı bir komutandı; fakat yaşam sahnesinde, köy toplumunda ve onun egemen kültürü içinde aciz kalmıştı.

Eşinin ve çocuğunun ruh hâlini yönetmekte yetersiz kalıyor, alanı yavaş yavaş kaybediyordu.

Bir gün Resul, Begüm'ün bebek giysisi için istediği birkaç düğmeyi almayı unuttu. Begüm de bunu ona hatırlatmak için bekliyordu.

Tam o sırada pencereden, Resul'ün amcasının ahırındaki geniş sepeti evin arkasında kalıpları tamamlamakla meşgul olan Kandahar'a götürdüğünü gördü.

Bu sahneyi görmek Begüm'ün sinirlerini altüst etti. Resul eve gelir gelmez Begüm itiraz dolu bir sesle sordu:

"Düğmeleri neden almadın?"

Resul öfkeyle karşılık verdi:

"Kör müsün? İşim olduğunu görmüyor musun?"

Begüm o ana kadar Resul'den böyle bir söz hiç duymamıştı. Bu söz demir bir balyoz gibi komutanın başına indi.

Evet, Komutan Begüm iç cephede yenilginin acısını tadıyordu. Darbe o kadar ağırdı ki Begüm'ün dili tutuldu.

Bu acıyı bilinçli biçimde yuttu ve yaşamında yeni bir yönetimi kabullenmeye hazır olması gerektiğini anladı.

Begüm, Resul ve Gülara arasındaki ilişki her geçen gün daha da soğuyordu. Begüm ortamı onarmak ve yumuşatmak için kendi isteklerinden ne kadar geri adım atsa sonuç tersine dönüyor; mesafeler büyüyor, ilişkiler daha da soğuyordu.

Resul artık eski Resul değildi. Evde daha az kalıyor, zamanının çoğunu amcasının evinde geçiriyordu.

Daha da hassaslaşan Begüm, şimdi Resul'ün yüksek kahkahalarını ve Kandahar'ın ona "can" diye seslenişlerini duydukça dehşet çanlarının kulaklarında çaldığını hissediyordu.

Belli etmemeye çalışıyor ve eski günlerin geri dönmesi umuduyla içinden dua ediyordu; fakat her geçen gün daha çok içine kapanıyordu.

İkinci Çocuğun Doğumu ve Süreyya'nın Hastalık Haberi

Begüm her geçen gün hamileliğinin son ayına ve çocuğunun doğum vaktine biraz daha yaklaşıyordu. Evdeki baskılar, Resul'ün soğukluğu, köy halkının bakışları ve gizli kaygılar arasında henüz gerçek huzura kavuşamamışken birden Süreyya'nın ağır hastalandığı haberi geldi.

Begüm telaşa kapıldı. Bir an önce Salar'ın evine gidip Süreyya'nın yanında olmak istiyordu.

Resul her zamanki gibi amcasının evindeydi. Begüm Gülara'ya seslendi:

"Güli can, lütfen babana haber ver. Süreyya teyzenin durumunun çok kötü olduğunu söyle; gelsin, birlikte onu görmeye gidelim."

Gülara hızla babasının yanına gitti.

Resul, amcasının kızının odasındaki pencere pervazına oturmuş, elinde çay bardağı tutuyordu. Kandahar da yanında oturuyordu.

Gülara biraz utandı. Resul, ne olduğunu şefkatle sormak yerine sertçe konuştu:

"Ha? Ne var? Haber mi getirdin, yoksa haber mi götüreceksin?"

Gülara babasının tavrı ve Kandahar'ın alaycı gülümsemesi karşısında daha da telaşlandı. Hemen söyledi:

"Annem Süreyya teyzeyi görmeye gitmemizi istiyor. Durumu çok kötü."

Bir zamanlar Begüm'e onun yoldaşı ve yardımcısı olacağına söz veren Resul ise şimdi sanki ikinci bir kadın edinmiş gibi iyice kabarmıştı. Kalın ve kayıtsız bir sesle şöyle dedi:

"Kendi gitsin. Hemen gitsin de sevgili Salar yalnız kalmasın. Ben sonra giderim."

Resul'ün alçaklığından ve amca kızının fitnesinden yükselen çürümüşlük kokusu öylesine belirgindi ki Gülara bile bunu anlamıştı.

Gülara'nın hıçkırığı patladı. Amca kızının odasından vedalaşmadan çıktı ve koşarak aşağılanmış annesinin yanına gitti.

Hiçbir şey söylemiyor, ama annesinin bacaklarına sımsıkı sarılıyordu. Bu hareketiyle yenilgi haberini iç cephede yaralanmış komutana ulaştırdı.

Gülara komutanın bacaklarındaki titremeyi hissediyor ve gözyaşlarına engel olamıyordu. Annesinin gururunun kırıldığını ve uğradığı haksızlığı görmek yüreğini parçalamıştı.

Annesinin ellerini onlarca kez öptü.

Bu öpücükler bin anlam taşıyabilirdi: Belki kendi soğuk davranışlarından duyduğu pişmanlık, belki bir süre farkında olmadan babasının haksız cephesinde yer aldığı için özür, belki hamile ve savunmasız bir kadını görmenin hüznü, belki de fırsatçı davranarak yetenekli fakat yaralı komutanlarına saygısızlık eden insanların ikiyüzlülüğüne duyduğu nefret.

O anlarda masum Gülara'nın zihninden neler geçtiğini bilmiyorum. Her ne idiyse onun birden uyanmasını sağlamıştı.

Babasına ve fitneci amca kızına öfke dolu bir bakış fırlatmış, odanın kapısını sertçe çarpıp annesinin yanına dönmüştü.

O anda tek istediği komutanı yalnız bırakmamaktı. Sakin ama titrek bir sesle şöyle dedi:

"Anne, beni affet. Ömrümün sonuna kadar seni bırakmayacağım. Hadi kalk, birlikte Süreyya teyzeyi görmeye gidelim."

Komutan ağır yüklerin altındaydı: Rahminde taşıdığı çocuğun yükü, gördüğü sevgisizliklerin anılarının yükü ve Şefika'nın doğduğu günlerde Han-Geldi'nin kuyruk çıkarıp gerçek yüzünü göstermesinin yükü.

Şefika'yı kendi temiz sütüyle doyuramadığını hatırladı; o yavrunun, annesiz ve yapayalnız, hayvandan daha aşağılık insan kılıklı alçakların ellerinde nasıl öldüğünü düşündü.

Şimdi de kara bulutların altında başka bir bebeği rahminde taşıyordu.

Elleri, geride kalan tek askerinin küçük ellerinin içindeydi.

Sakin adımlarla ama huzursuz bir yürekle, yıllar önce başka canavarların elinden kaçtıktan sonra kaderin yönlendirmesiyle sığındığı, köyün en büyük iki kanatlı kapısına sahip o eve doğru gidiyordu.

Şimdi yine titreyen bir yürekle ama sağlam adımlarla, kendi mektebinin öğrencisi olan küçük bir kızın ellerindeki enerjiden güç alıyordu.

Begüm ağır ağır yürüyordu; fakat içinde, acı hayat hikâyelerinden oluşan bir tarih onunla birlikte ilerliyordu. Kaygı ve endişe yüreğini sıkıştırıyordu.

O hamilelik ve kaygı içinde Gülara'nın elini tutup Han'ın yarı açık, iki kanatlı ahşap kapısından avluya girdiğinde evin hizmetkârları telaşla ona doğru koştular ve kendisini eski dostunun odasına götürdüler.

Süreyya'nın Vefatı ve Hüseyin'in Doğumu

Süreyya'nın artık ayağa kalkacak hâli yoktu; fakat Begüm'ü görür görmez hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı; tıpkı birkaç yıl önce, bu iki eski dostun yıllar süren ayrılığın ardından yine bu evde birbirlerini gördükleri günkü gibi.

O gün Begüm'ün gözyaşlarında umut ve sığınak duygusu vardı; çünkü gurbette yıllarca mazlumca yaşadıktan sonra Allah'ın yardımıyla kendisine kol kanat gerecek birini bulmuştu.

O buluşma, iki eski dost için gençlik anılarını, Bakü'nün ara sokaklarını, okulu, sınıf arkadaşlarını ve geçmişteki izzetli, görkemli günlerini hatırlama fırsatı olmuştu.

Ama bu kez Begüm'ün beraberinde getirdiği şey, hayatının acı hatıralarının tekrarıydı. Rahminde de önünde mutlu bir gelecek olmayan bir bebek taşıyordu.

Öte yandan, ona vatanın, Bakü'nün, gençlik hatıralarının ve yan yana onurla yürüyüp kendileriyle gurur duydukları günlerin kokusunu taşıyan tek dostunun gözlerinin önünde eriyip gidişine tanık oluyordu.

Aylar süren ayrılıktan sonra Süreyya'yı yeniden görme talihi ona nasip olmuştu; fakat Süreyya artık konuşacak hâlde bile değildi.

Süreyya güçlükle, başıyla işaret ederek Begüm'ü yanına çağırdı.

Begüm onun yatağına yaklaştı. Begüm'ün emekten yıpranmış elleri, Süreyya'nın taranmamış saçlarını okşuyordu.

Süreyya güçlükle Begüm'ün ellerini yüzüne doğru çekti ve o elleri büyük bir özlemle öptü.

Soğuk bir ah çekti; yakıcılığı Begüm'ün canına ateş düşüren bir ah.

Begüm daha ne olduğunu anlayamadan Süreyya'nın gözlerinin nuru söndü. Sanki yorgun gözleri yalnızca eski dostunu görmeyi beklemişti; dostuyla göz göze gelip dünyaya veda etmeyi.

Birden Begüm'ün feryatları ortalığı ateşe verdi.

Salar, solmuş ve perişan hâlde, kendini Süreyya'nın yatağının başına attı. Salar'ın yanında Süreyya'nın durumunu gözeten geleneksel hekim de yaklaştı.

Hekimin yüzünden, Süreyya'nın ruhunun uçup gittiği ve merhametli kalbinin durduğu haberi okunuyordu.

Feryat figan ve kargaşa içinde oda neredeyse patlayacak hâle gelmişti. Bir süre herkes Süreyya'ya veda etmekle meşguldü.

Begüm, şoka girmiş ve perişan hâlde, can dostunu ve zor günlerinin sığınağını kaybedişine tanık oluyordu; üstelik ruhunda eskiden beri taşıdığı bütün acılar ve eski yaralarla birlikte.

Tam o anlarda birden doğum sancıları başladı.

Begüm'ün köye ilk geldiği gün Süreyya'nın evinin kapısını ona açan kadın Leyla, telaşla Begüm'ü yan odaya götürdü.

Bebeğin su kesesi patlamıştı.

Neyse ki köyün geleneksel ebesi de oradaydı. Hemen Begüm'ün yanına koştu ve hizmetkârlara gerekli hazırlıkları yapmalarını emretti.

Çok geçmeden komutanın mazlum oğlu Hüseyin, keder ve yasın dorukta olduğu bir ortamda dünyaya geldi; ağlayışı, gurbet ellerdeki annesinin ağlayışına karıştı.

O anda, o evde gözyaşları ile gülümsemeler, kederler ile sevinçler, ölüm ile doğum birbirine karışmıştı.

Bir odada, kısa süre öncesine dek Allah'tan sonra Begüm'ün tek gerçek dostu olan Süreyya'nın cansız bedeni yatıyordu.

Diğer odada ise yeni bir doğum gerçekleşmişti; gelecekte mazlumca yaşayacak bir çocuk dünyaya gelmiş ve şimdi Begüm'ün göğsüne yatırılmıştı.

Hüseyin gurbet ellerdeki annesini hissediyordu.

Begüm, ruhuna hâkim olan ve hayat hikâyesinin uğursuz biçimde yeniden tekerrür edeceğini sezdiren duygunun ilhamıyla, çocuğunun adını önceden seçmişti.

Kız olursa adını Zeynep, erkek olursa Hüseyin koymaya karar vermişti.

Şimdi Hüseyin gelmişti.

Begüm bitkin, ölümle yaşam arasında, ölüyle diri arasında, ruhen ölü ama bedenen canlı, dünyadan kopmuş hâlde; yelesiz, kuyruksuz ve hareketsiz bir aslan gibi, bin cephede yenilmiş bir komutan gibi, kederleri ve yalnızlığıyla ağır bir uykuya daldı.

Hüseyin yalnız değildi.

Gülara yanına oturmuş, annesinin göğsünde yatan kardeşine bakmaya çalışıyordu.

Hüseyin annesinin memesini bulmak için çırpınıyor, annesinin kanını emip güç kazanmaya çalışıyordu; Yaradan'ın hükmüyle o kan şimdi, çocuğu beslemek üzere annenin göğsünde süte dönüşmüştü.

Gülara, küçük kardeşine bakma sorumluluğunu ve annesi için duyduğu kaygıyı çaresizce omuzlamıştı.

Perişan bir hâlde annesinin saçlarını okşuyordu; ama artık annesinin bedeninde ne güçten ne de hareketten eser vardı.

Süreyya'dan Sonra: Begüm'ün Sessizliği ve Hüseyin'in İlk Gülüşü

Salar'ın evinde büyük bir kargaşa vardı. Köylüler oradaydı, fakat şahsiyetsiz Resul'den eser yoktu. Salar'ın hizmetkârları, Süreyya'yı ebedî evine uğurlamak için gerekli hazırlıkları yapıyordu.

Aynı evde, hayatta ama ruhen ölü bir anne, başka bir odada kaygılı ve perişan iki çocuğunun yanında yatıyordu.

Süreyya'nın özel hizmetkârı Leyla, hanımının emriyle Begüm'e ilk kez kapıyı açan kadındı. O ağlama ve feryat ortamında, Süreyya'nın vasiyeti gereğince yan odadaki mazlum canları da düşünmekle görevli tek kişi oydu.

Leyla, Begüm'ün köyde bulunduğu bütün süre boyunca Süreyya'nın ona yardım eli olmuş, Begüm ile Süreyya'nın sırlarını taşımıştı. Şimdi de vefat eden hanımının emri uyarınca onun hayattaki dostuna hizmet ediyordu; o dost artık Leyla'nın da dostu olmuştu.

Köy ebesinden Begüm'e ve çocuklarına bakmasını istiyordu; gerçi o anlarda evdekilerin ilgisi daha çok Süreyya'nın naaşına yönelmişti.

Bu ilgi yalnızca Süreyya'nın Salar'ın hanımı olmasından kaynaklanmıyordu; Süreyya gönüllerin hanımıydı. İnsanlar onun iyiliğine saygı duyuyordu.

Süreyya'nın naaşı Salar'ın evinden uğurlandı. Dinî usullere göre yıkandıktan sonra tabutu köy mezarlığına götürüldü ve ebedî evinde saygıyla toprağa verildi.

Çevre köylerden kafileler hâlinde konuklar geliyordu; Salar'la ilişkisi olanlar ya da Süreyya'nın iyiliğini duymuş olanlar. Bazıları geleneğe uyarak yanlarında koyun getiriyor; böylece hem geride kalanların acısını paylaşıyor hem de vefat edenlerin ruhu için verilen yemek ve hayır masraflarına katkıda bulunuyordu.

O kargaşa ve kalabalığın ortasında Komutan Begüm'ün cansız bedeni, evin arka odasında, solgun çocuklarının yanında, yapayalnız ve gözlerden uzak kalmıştı.

Yalnız Leyla, hanımının tembihi nedeniyle o ruhsuz odayı unutmuyordu.

Begüm gözlerini açmıştı, ancak durumu komayı andırıyordu. Ruhu dünyanın hâllerinden kopmuş; ruhsuz bir canlıya dönüşmüştü. Leyla'nın ısrarıyla biraz çorba içmişti. Gülara da sessizce annesiyle kardeşinin yanında duruyordu.

Köyün geleneğine göre Süreyya'nın yedinci gecesine kadar yas törenleri sürdü ve çevre köylerden kafile kafile konuk geldi.

Resul görünüşte Salar'ın konuklarıyla ilgilenmekle meşguldü ve karısıyla çocuklarını hiç görmeye gitmiyordu. Begüm'ün ve çocuklarının hayata tutunabilmesi için ilgi gösteren yalnızca Leyla'ydı; doğrusu hiçbir şeyi eksik bırakmıyordu.

Yedinci gece töreninin hazırlıkları sürerken Salar'ın gözü bir an Resul'e ilişti. Onu çağırıp Begüm'ün durumunu sordu.

Resul telaşlandı ve onlardan habersiz olduğunu gizlemedi. Cenaze işleriyle uğraştığı için karısıyla çocuklarını hâlâ görmediğini söyledi.

Resul'ün soğuk ve ruhsuz cevabı Salar'ın hoşuna gitmedi. Sert bir sesle şöyle dedi:

"Şimdiki durumda Begüm'ün Süreyya'nın tek dostu olduğunu bilmiyor musun? Onunla ilgilenmek, Süreyya'nın dilekleriyle ilgilenmek demektir."

Ardından kibirli ve buyurgan bir tavırla Resul'den hemen Begüm'ün gönlünü alıp onu sakinleştirmesini istedi. Kendisiyle Leyla da Resul'le birlikte Begüm'ün odasına doğru yürüdü.

Salar, Resul'den odaya girip hâllerini sormasını istedi.

Resul içeri girer girmez, daha ilk bakışta gözleri kızı Gülara'nın yaşlı ve öfke dolu gözlerine kilitlendi. Kardeşinin durumunu sakince sordu, fakat cevap alamadı.

Begüm'le konuşmaya çalıştı, fakat Begüm'ün içinde cevap verecek bir ruh kalmamıştı.

Resul odadan çıktı. Salonda Salar, Leyla'yla konuşuyordu. Resul'ü görünce Begüm'ün ve çocukların durumunu sordu; fakat Resul'ün verecek cevabı yoktu.

Begüm'ün durumundan günlerdir habersiz kaldığı için kendisi de üzgün olan Salar, Resul'ün yanında Leyla'ya kesin bir dille, yedinci

gece töreni bittikten sonra Resul'ün yardımıyla Begüm'ü kendi evine geri götürmesini emretti.

Leyla'dan, gerektiği sürece Begüm'ün rahatını sağlama sorumluluğunu sürdürmesini istedi. Oracıkta tanıdığı bir doktoru çağırarak Begüm'ün bakımı için gerekli talimatları vermesini sağladı.

Sonra Resul'e döndü ve sertçe şöyle dedi:

"Unutma; Süreyya, seninle evlenmesinden önce Begüm'ü benim yanımda sana emanet etmişti. Bil ki görevini yerine getirmekteki acizliğin Süreyya'nın ruhunu incitir."

Süreyya'nın yedinci gece töreni köyde büyük bir ihtişamla yapıldı ve sona erdi. Salar'ın evinin avlusunda hizmetkârlar evi derleyip topluyordu.

Leyla, hizmetkârlardan ikisini gönderdi; Resul'ün yardımıyla Begüm'ün odasını temizlemelerini ve Begüm'le çocukların ihtiyaç duyacağı her şeyi hazırlamalarını istedi.

Doktor geldi; Begüm'le yeni doğan bebeğini muayene edip gereken bakımı yaptı. Bir reçete yazıp ilaçları temin etmesi için Leyla'ya verdi.

İlaçların en yakın kentten alınması gerekiyordu. Atlı bir haberci onları getirmek üzere yola çıktı. İlaçlar gelene kadar doktor, yanında bulunan birkaç güçlendirici iğneyi Begüm'e yaptı.

İğnelerden sonra Begüm'ün gözlerinde biraz ışık belirdi; fakat onda hâlâ ne hareketten ne de yaşama isteğinden eser vardı.

Leyla besleyici yemekler hazırlanmasını emretti ve Timur'un yardımıyla Begüm'le çocuklarının kendi evlerine taşınması için gerekenleri yaptı. Ayrıca hizmetkârlardan birini sürekli Begüm'le çocuklarının yanında kalmakla görevlendirdi.

Begüm, Gülara ve ilk kez kendi evine ayak basan Hüseyin'le birlikte evine döndü.

Gülara, annesiyle kardeşinin çevresinde pervane gibi dönüyordu. Resul'den haber yoktu. Begüm bütünüyle donmuş, şoka girmişti; sanki bedeninde ruh kalmamıştı.

Bu durum aylarca sürdü. Begüm hâlâ tedavi görüyordu. Sanki dili tutulmuştu; ağzından tek kelime çıkmıyordu. Yemek yiyor, fakat işlerini hizmetkârın yardımıyla yapabiliyordu.

Begüm yavaş yavaş içinde bulunduğu durumu fark etmeye başlıyor gibiydi. Resul ailesiyle pek ilgilenmiyor, zamanının çoğunu amcasının evinde geçiriyordu.

Hüseyin gelişip güçlenmişti. Artık oturabiliyor ve ayaklarının üzerinde durmaya çalışıyordu. Bakıcısı Gülara'ydı.

Begüm de yavaş yavaş Gülara ve Hüseyin'le bağ kurmaya başladı.

Bir gün Hüseyin'i emzirirken her şeyi kendisi yaptı. Hüseyin anne sütünü iştahla içtikten sonra Begüm yavaşça sırtını ovuyor, hafif hafif vuruyordu.

Birden Hüseyin geğirdi; hemen ardından yüksek sesle osurdu.

Bu iki sesin peş peşe gelmesi Begüm'ü güldürdü.

Bütün varlığıyla anne ve kardeşinin hareketlerini seyretmeye dalmış olan Gülara, aylar sonra ilk kez annesinin buz kesmiş dudaklarının gülmek için açıldığını gördü.

Sevinçten ne yapacağını bilemiyordu. Kardeşini sımsıkı kucaklayıp şefkatli göğsüne bastı. Bu candan yakınlık Hüseyin'i güldürdü.

Gülara sevinçle Hüseyin'e dönüp sordu:

"Sen miydin? Sen mi osurdun?"

Hüseyin Gülara'nın kollarından sıyrıldı ve gülerek şöyle dedi:

"Ma... ma..."

Gülara sevinçle bağırdı:

"Kim?"

Hüseyin gülerek cevap verdi:

"Ma... man."

Birden bu ortamda biraz canlanan Begüm de gülüşen çocuklarına katıldı ve Hüseyin'e gülerek şöyle dedi:

"Hayır, sendin."

Hüseyin yine gülerek karşılık verdi:

"Hayır, mama."

Tam o anda ortalığa kısa bir sessizlik çöktü.

Begüm'le Gülara'nın gözleri, hayatlarının dondurucu soğuğundan sonra gelen o baharda birbirine kilitlendi. İkisi de Hüseyin'in ilk sözcüklerinin ağzından döküldüğünü anlamıştı.

Hüseyin öpücüklere boğuldu. Hüzünlü kulübenin içi güzel kokularla dolmuştu.

Begüm her zamanki alışkanlığıyla, çocuklarının bebeklik günlerinde olduğu gibi, çocuk diliyle ve hüzünlü bir sesle yavaş yavaş söylemeye başladı:

"Benim Hüseyin'im canım...
Benim Hüseyin'im evinin direği...
Canım Hüseyin'im ablasına âşık...
Hüseyin annesinin kolu kanadı..."

Fakat bu şefkat, sevgi ve sevinç ortamı uzun sürmedi.

Resul çıkageldi ve kaba, alaycı bir sesle şöyle dedi:

"Burada düğün mü var? El âlemin diline düştük!"

Begüm daha tepki veremeden Gülara sert bir sesle babasına şöyle dedi:

"Dayanamıyorsan, git seni mutlu eden yere."

Gülara, Komutan Begüm'ün yetiştirdiği bir kızdı; hayatın ağır yükü altında bir süre suskun kalan bir aslandı, fakat mazlumun hakkını zalimden almak için direnme ve dimdik durma yolunun daha başındaydı.

Bu darbeyi beklemeyen ve kaldıramayan Resul bağırdı, Gülara'nın kulağının dibine sert bir tokat attı:

"Çeneni kapa!"

Sonra onlara sırtını dönüp evi terk etti.

Hüseyin'in Hastalığı ve Fındık Hanım'ın Feryadı

Bu şartlar altında, yürümeye yeni başlayan Hüseyin bazen babasının peşine takılıp Resul'ün amcasının evine gidiyordu; fakat hiç kimse ona yaklaşmaya cesaret edemiyordu.

Bir gün Hüseyin ağlayarak eve döndü. Acıdan kıvranıyordu.

Bunca zorluğun yükü altında Begüm sanki altmış yaşında bir ihtiyar kadına dönmüştü. Beli bükülmüştü; artık ona yardım edecek bir Leyla'sı da bu çocukla ilgilenecek bir Resul'ü de yoktu.

Görünüşe göre Hüseyin'in idrarı kesilmiş, karnı şişmişti.

Begüm ne yapacağını bilemiyordu. Birden Timur'dan yardım istemek aklına geldi. Hemen Gülara'yı onu çağırmaya gönderdi.

Neyse ki Timur yakınlardaydı ve çok geçmeden yetişti.

Begüm ondan yardım etmesini rica etti. Timur koşarak evine gidip annesinden yardım istedi.

Fındık Hanım iyi yürekli, sade ve hayırsever bir kadındı. Oğluyla birlikte Begüm'in evine geldi. O evin "lanetli" sayıldığını biliyordu, fakat bu sözlere zerre kadar inanmıyordu.

Hüseyin'in hâlini görünce ve o günahsız çocuğun acı dolu feryadını duyunca artık yerinde duramadı.

Evden çıkıp avluya geldi ve merdivenlerden dama çıktı. Dam, Resul'ün amcasının evine ve amca kızıyla amca oğlunun ilahî aşklarının buluşma yerine bakıyordu.

Yüksek sesle bağırdı:

"Resul! Namert Resul! Gel! Bu garip kadın bir hata işlemiş olsa bile, bre imansız, şu savunmasız çocuğa yardım et!"

Birkaç an geçti.

Resul yerine Kandahar dışarı çıktı ve herkesin sevdiği Fındık Hanım'a küstahça saygısızlık etti.

Fındık Hanım artık dayanamadı. Başörtüsünü çıkarıp yürek yangısıyla gökyüzüne doğru haykırdı:

"Allah'ım, bu mazlum aileye bu zulmü reva görme. Bu mazlumun intikamını almazsan artık başörtüsü takmayacağım. Bu mazlum kadının hizmetçiliğini üstleniyorum."

Onun inleyişi ve feryadı öylesine etkili oldu ki haysiyetsiz Resul, Fındık Hanım'ın yanına gitmek üzere odadan çıktı.

Kandahar öfkelendi ve Resul'e bağırdı:

"Fahişe görmeye hevesin varsa git!"

Ama Resul bu kez onun sözünü dinlemedi. Sanki o sözlerin artık zihninde yeri yoktu. Kirli kan kalbinden çıkıp gitmiş gibiydi.

Kendini Begüm'ün evine attı.

Begüm başörtüsünü Resul'ün ayaklarının altına attı ve ağlayarak şöyle dedi:

"Resul, Allah biliyor ki ben namuslu bir kadınım. Bu sözler, yaralı bir kadının hilesinden doğmuştur. Kendim için senden yardım istemiyorum. Ama Hüseyin'in senin çocuğun ve senin kanından olduğunu biliyorsun. Ben de senin cariyenim. Bu çocuk ölüyor."

Resul ağlayarak Begüm'ün başını okşadı ve Hüseyin'i kucağına aldı. Onu sakinleştirmeye çalışıyordu, fakat acı çocuğun durulmasına izin vermiyordu.

Resul sordu:

"Canım Hüseyin, sana ne vereyim? Ne istiyorsun?"

Hüseyin güçlükle konuştu:

"Pu fu..."

Resul sordu:

"Pu fu mu? Ne istiyorsun yani?"

Hüseyin dedi:

"Hala... pu fu..."

Birden, sanki biri Resul'ün kulağına bir mesaj fısıldamış gibi oldu. Timur'a dönüp şöyle dedi:

"Git, Kandahar'dan öğle yemeğinden kalan yemekten biraz al getir."

Timur dönene kadar Resul, Fındık Hanım'a şöyle dedi:

"Herhâlde yemeğin kokusunu aldı."

Timur eli boş döndü ve şöyle dedi:

"Amcanın kızı, 'Yemek kalmadı; kapları da yıkadım,' diyor."

Birden Resul'ün uyuyan vicdanı uyandı.

İhmalinin ve ihanetinin derinliği gözlerinin önüne serildi. Nasıl bir ifritle iş tuttuğunu anladı.

Hüseyin'in Ölümü ve Naaşının Sandığın Üzerine Konması

Tam o anlarda, babasının kollarında can vermekte olan Hüseyin birden masumca sessizleşti ve bir daha kıpırdamadı.

Resul feryat ederek ağlıyordu.

Hüseyin'in naaşını Begüm'e vermek istedi, ama Begüm sakin bir sesle ona şöyle dedi:

"Götür onu. Aşkına hediye et."

Bu sözü duyan Resul, Begüm'e ve çocuklarına yaptığı zulmün ağırlığı altında birden yıkıldı.

Beli büküldü; Hüseyin'in naaşı kollarındayken yere çöktü.

Fındık Hanım Timur'un kulağına bir şey söyledi, Timur da evden çıktı.

Sonra Fındık Hanım, Hüseyin'in naaşını yavaşça Resul'ün kollarından aldı, odanın köşesindeki sandığın üzerine yatırdı ve üstüne bir çarşaf örttü.

Ardından elleri ayakları buz kesmiş Begüm'le Gülara'yı odadan çıkarıp salona götürdü.

Ama Resul, çocuğunun naaşının yanında kaldı.

Hüseyin'in Defni ve Begüm'ün Merhem Bulmayan Yarası

Çok geçmeden, Fındık Hanım'ın ailesiyle birlikte sınırlı sayıda komşu Resul'ün evine geldi.

Fındık Hanım, Resul'ün ailesiyle akrabaydı. Küçük köylerde akrabalık ilişkileri, akraba evlilikleriyle iç içe geçmişti.

Komşular içeri girer girmez kadınların ağıtları yükseldi; ama kadınların çoğu Fındık Hanım'ın çevresinde toplandı. Fındık'ın kızı dışında kimse Begüm'ün yanına gitmedi.

Erkekler de Resul'ü teselli etmek için çevresinde toplandılar.

Begüm ile Gülara bir köşede donup kalmış, yabancı gibi oturuyorlardı; ne bir ağıt ne de bir hareket... Yalnızca mazlumca susuyorlardı.

Erkekler kendi aralarında konuşup danıştılar. Hüseyin'in naaşını hızla kefene sardılar.

Resul, oğlunun naaşını kucağına aldı; diğerleri de arkasından köyün mezarlığına doğru yola koyuldular.

Ama Begüm ile Gülara, iradeleri ellerinden alınmışçasına yerlerinde oturuyorlardı.

Herkes evden çıkınca Fındık Hanım, Begüm'den kendileriyle gelmesini istedi. Ama Begüm, kımıldamadan ve ruhsuz bir hâlde yalnızca Fındık'a baktı; tek kelime etmeden durumunu ona anlattı.

Fındık Hanım çaresizce gitmek zorunda kaldı.

Başkalarıyla birlikte gelen Leyla, Begüm'ü yalnız bırakmadı.

Hüseyin'in naaşı defnedildikten sonra, köyün geleneği gereği insanlar mezarlıktan camiye gittiler. Yas merasimi bittikten sonra hazırlanan yemek oradakilere ikram edildi.

Hayır yemeğinin, ayetlerin okunmasının ve meclisin sona ermesinin ardından herkes evine döndü.

Timur ile meclisteki aksakallılardan biri, Resul'e evinin kapısına kadar eşlik etti.

Resul'ün amcasının ailesinden hiç kimse meclise katılmamıştı.

Resul geldikten sonra Leyla, Begüm ile Gülara'nın yanında, odada uyudu. Resul de sessizce salonda kaldı.

Sabah namazından sonra Leyla, işlerini yapmak için evden çıktı.

O andan sonra o evde yalnızca sessizlik vardı.

Paylaşılacak dünya kadar söz ve acı vardı, ama hiç kimse konuşmaya başlamaya cesaret edemiyordu.

Üç gün geçti.

Resul evden çıkmadı; durmadan sessiz sessiz ağlıyor, sanki günahlarını yıkayıp temizlemek istiyordu.

Begüm ile Gülara, şaşkın ve sersemlemiş hâlde birbirlerine bakıyorlardı.

Leyla her gün hazır yemekle oraya geliyor, ama yemekler yenmeden duvardaki rafta kalıyordu.

Üçüncü gün Resul birden ağlayarak kendini Begüm'ün ayaklarına attı. Titreyen sesinin yakıcılığında hissedilen bir içtenlikle Begüm'den özür diledi.

Hatalarını itiraf ediyor ve durmadan bağışlanmayı diliyordu.

Begüm, Resul'ün hâlini görünce biraz yumuşadı. Gülara'ya dönüp şöyle dedi:

"Canım, kalk sofrayı kur. Hep birlikte bir lokma yiyelim."

Resul, Begüm'ün bu yüce gönüllülüğünü ve şefkatini görünce kederli sevincine gömüldü. Biraz canlandı ve hızla Gülara'ya doğru gitti.

Onu kucakladı ve küçük kızının ellerini öpmeye başladı; ama Gülara'nın kırık kalbi, babasının o gün attığı tokadı henüz unutmamıştı.

Begüm, Gülara'ya doğru gitti. Ana kız birbirlerine sarıldılar.

Begüm kızına şöyle dedi:

"Gel kızım. Hep birlikte bir lokma yiyelim, sonra kardeşinin yeni evine gidelim. Bizi bekliyor. Onu merakta bırakmayalım."

Artık köyün yaşlılarının acı deneyimleriyle dolmuş ve yaşından daha olgun hâle gelmiş küçük Gülara, komutanının emriyle hemen sofrayı kurdu.

Üçü de uzun zamandır katlandıkları kederin, acının ve insanlık dışı işkencelerin ardından birlikte bir lokma yediler ve sonra mezarlığa doğru yola çıktılar.

Yapayalnız.

Köylülerin körleşmiş gözünde onlara haramiler gibi davranılmıştı.

Yanlarında tek bir kişi bile yoktu. Yalnızca pencerelerin ardından ışıksız gözler ve taşlaşmış kalpler bu küçük kervanın geçişini seyrediyordu.

Yenik komutanın kervanı mezarlığın girişine vardığında, arkalarında yalnızca bir insan görüldü:

İyi yürekli Fındık, bu gariplerin yanındaydı.

Ah, Begüm ile Gülara kendi Hüseyinlerinin mezarına vardıklarında neler oldu!

Ana kız, ikisi de mezarın toprağını tırmalıyor ve başlarına, yüzlerine toprak saçıyorlardı.

İki kişilik bir orduydular; ama feryatları, bir askerî alayın askerlerinin naralarından daha güçlüydü.

Begüm, sanki yılların çığlığını boğazında taşıyormuş gibi, hüzünlü bir sesle ağıt yakıyor ve Hüseyin'ine ninni söylüyordu.

Onların "Vay Hüseyin" feryatları mezarlıktaki bütün ölüleri uyandırıp ağlatmıştı; ama o lanetli köyün ne olduğu belirsiz mahluklarından eser yoktu.

Timur'un annesinden başka... O da bazen teselli etmek için Gülara'yı, bazen Begüm'ü kucaklıyordu.

Ama Begüm bir türlü durulamıyordu.

Uykuya gömülmüş ama unutulmamış ağlayışlarının sızısı sözlerinde duyuluyordu.

Ben o sahneyi kelimelerle tasvir etmekten acizim.

Begüm, kendi hâlini anlatmak için iniltilerinde durmadan Kerbela faciasına gönderme yapıyordu.

Fındık, o manzaraya dayanamayarak Hüseyin'in mezarının üzerine yığılmıştı.

Resul'ün sesi kısılmış, cesareti sıfıra inmişti. Yalnızca başına toprak saçıyordu; çünkü bir gaflet yüzünden ya da faillerin kandırdığı bir maşa olarak bu büyük musibette payı olduğunu görüyordu.

Aradan daha birkaç gün geçti.

Resul'ün evinde ruhlar perişandı, ama günler geçip gidiyordu.

Köyde, yaşananlardan doğan farkındalıkların etkisiyle hava biraz yatışmıştı. Fitne çıkaranların evine de ansızın bir bela gelmişti; bu bela bir sır gibi gizli tutulduğundan Kandahar artık ortalıkta görünmüyordu.

Dünya Savaşı'ndaki durum da sakinleşmişti. Nazi devleti yıkılmıştı. Savaş fiilen sona ermiş olsa da Müttefik kuvvetleri mazlum ve tarafsız İran'ı hâlâ terk etmemişti.

İran, yeterli savunma gücünden yoksun oluşu ve bencil, bağımlı yöneticilerin zayıf yönetimi yüzünden hâlâ yağlı bir lokmaydı; esareti kabullenerek yarı sömürge bir duruma doğru sürüklenen bir ülkeydi.

Begüm ile Gülara'nın yüreklerindeki yara hâlâ merhem bulmamıştı.

Resul, Begüm'ün gönlünü almaya çalışıyordu; ama oğullarının ölüm nedenini ve Kandahar'ın Begüm ile ailesine yaşattığı felaketleri açıklığa kavuşturacak cesareti hâlâ yoktu.

Kandahar'ı mahkûm etmeye yanaşmıyordu. Kandahar da bunu kabul etmiyor ve direniyordu.

Begüm, Kandahar'ın Hüseyin'in ölümündeki sorumluluğunun peşine düştüğünde Resul ona çıkışıyordu.

Hatta bir keresinde öfkeyle bütün felaketlerden Begüm'ü sorumlu tuttu ve şöyle dedi:

"Sen kinlerinle beni ve ailemi amcamla savaşa sürüklemek istiyorsun. Ben senin yüzünden onlarla düşmanlığa girmeye razı değilim."

Bu sözler Begüm'ün yaralarına tuz basıyordu; merhemi olmayan ama sessizlikte, küllerin altındaki ateş gibi canlı kalan yaralara.

Yaslı Begüm'ün içinde bir yanardağ alevleniyor ve onu içten içe yakıyordu.

İkinci Boşanma ve Özgürlük ya da Evlat İkileminin Tekrarı

Günler böyle geçip gitti.

Bir gün Gülara evde yokken ve görünüşe göre su getirmek için pınara gitmişken, Begüm sakince gidip Resul'ün karşısına oturdu.

Sesi yorgundu; ama derinliğinde, meydanı sebepsiz yere terk etmek istemeyen bir komutanın sesi hâlâ duyuluyordu.

Resul'e şöyle dedi:

"Ailedeki krizi çözmek ve barışa ulaşmak için benim ve Gülara'nın duygularını da dikkate almalısın. Ama sen yalnızca uzlaşmayı savunuyor ve haksız yere başımıza getirilen bütün felaketlerin bıraktığı izleri önemsemiyorsun.

Kendi rolünden de söz etmiyorsun; Kandahar'la iş birliği içinde senin de büyük payın vardı. Onun ihanetlerinden hiç bahsetmiyorsun."

Bu sözler Resul'ün kararsız kişiliğini toparlamadı; tam tersine, onu yeni yüzleşmelerden daha da korkuttu.

Begüm, Resul'ün ruh hâlini iyi tanıyordu. Buna rağmen insanca bir çözüme ulaşmak için hâlâ çabalıyordu.

Şöyle dedi:

"Tamam. Savaş bitti. Ama bu insanları ve bu zehirli çevreyi her gün görmek, bu hayatı sürdürme isteğimin içimde canlı kalmasına izin vermiyor.

Şimdi ben de diyorum ki savaşmayalım; ama çevremizi değiştirelim."

Resul sordu:

"Ne demek istiyorsun?"

Begüm cevap verdi:

"Tahran'a gidelim. Başkentte evin masraflarına daha fazla katkıda bulunabilirim. Çalışabilirim. Bu hastalıklı ortamdan uzaklaşabiliriz."

Resul bir an bile duraksamadan şöyle dedi:

"Begüm Hanım, kendi köyümde seninle baş edemedim; şimdi büyük şehirde senin kölen olmamı ve herkesin öcünü benden almanı mı istiyorsun?"

Begüm bu sözleri duyunca Resul'ün hayat kuracak, direnecek ve ailesini savunacak bir erkek olmadığına artık kesinlikle emin oldu.

Sakin ama kararlı bir sesle şöyle dedi:

"Resul can, Taliş yolculuğunda hem kendimi hem de sevgimi sana davranışlarımla gösterdim. Ama bugün sen benim gücümü eşinin gücü değil, düşmanının gücü sayıyorsun.

Kendine bile güvenmiyor ve benim yeteneklerimden korkuyorsun."

Bir an sustu, sonra devam etti:

"Şimdi ya birlikte Tahran'a ya da kuzeye gideriz; ya da beni boşarsın, ben de kızımla Tahran'a giderim."

Resul düşünmeye gerek bile duymadan şöyle dedi:

"Boşanmayı kabul ediyorum; ama çocuğum üzerinde hiçbir hakkın yok. Ne zaman istersen gidebilirsin."

Begüm tarihin akışı içinde, daha önce de hayatında yaşadığı bir gerçekle yeniden karşı karşıya kaldı.

O zaman da zalimce bir ikilemle karşı karşıya bırakılmıştı:

Özgürlük ya da evlat.

Haksız hukuki temellere de dayanan zalimce bir oyun.

Yaşadığı durumun acılığını ve tarihin tekerrürünü bütün ruhunda hissetti. Resul'e şöyle dedi:

"Peki. Sen yine iyice düşün, ben de kendi düşüncelerimi yeniden gözden geçireyim."

Zaman yine ilerledi; ama Resul ile Begüm arasındaki anlaşmazlık her geçen gün büyüdü.

Begüm, Fındık Hanım'la ilişkisini sürdürmüştü. Fındık, Begüm'ün o köydeki tek kimsesi, gidebildiği tek yerdi.

Bu gidip gelmeler sırasında, amaçlarını açığa vurmadan yasalar, Tahran'a gitmek ve başkentteki yaşam koşulları hakkında bilgi toplamaya başladı.

İran'da bulunduğu bütün yıllar boyunca Farsça okuyup yazmayı da öğrenmeye çalışmıştı.

Yine bu gidip gelmeler sayesinde Fındık Hanım'ın büyük kızının Tahran'da yaşadığını öğrendi.

Timur'dan da düzenli olarak Tahran'daki durum hakkında bilgi alıyordu. Bir keresinde ona yeminler ettirip bu sorular ve konuşmalar hakkında kimseye, annesine bile, tek söz etmemesini istedi.

Timur'un sır tutacağından emin olunca ona Tahran'a gitmeyi tasarladığını ve bunun için yardıma ihtiyacı olduğunu söyledi.

Timur, Begüm'e büyük bir istek ve şefkatle yardım ediyordu; Tahran'daki ablası hakkında ona pek çok haber ve bilgi veriyordu.

Begüm kısa sürede kendi senaryosunu kurdu:

Boşanmak; Timur'un yardımıyla Fındık'ın kızının evine gitmek; iş bulmak; para biriktirmek; Gülara'nın velayetini almak için avukat tutmak ve aynı zamanda yıllardır yüreğinde yaşayan çocukları Hafıza ile Kahraman'ı bulmaya çalışmak.

Begüm ile Gülara'nın Konuşması

Begüm artık daha hazırlıklıydı. Yavaş yavaş, ağır ağır, Gülara'yı meselenin genel hatlarından haberdar etti. Sorunlardan, o köyde yaşamayı sürdürmeye gücünün kalmadığından, Resul'ün o çevreden ve o insanlardan uzaklaşmayı kabul etmediğinden ve işlerin kendisine zorunlu olarak boşanma istemekten başka çare bırakmayan bir çıkmaza vardığından söz etti.

Gülara'ya şöyle dedi:

"Resul boşanmayı kabul ediyor; ama seni yanımda götürmeme razı değil. Yasaya göre evladın babaya ait olduğunu söylüyor. Ne yazık ki onun bu sözü, o dönemin katı hukukunda karşılık buluyor. Ciddi bir çıkmazla karşı karşıyayım."

Sonra yüreğinin derinliklerinden gelen bir acıyla devam etti:

"Ben yalnızca kendimi kurtarmak için savaşmıyorum. Arzum, yalnızca kendimi değil, ailemizi bu cehennemden kurtarmak. Ama Resul karar verebilen bir adam değil. Şimdi de önümüze yeni bir engel koydu."

Bu masum melek Gülara, hiç duraksamadan annesine şöyle dedi:

"Anne, kendini yiyip bitirme. İlk aşamada kendini kurtarmana sonuna kadar hak veriyorum. Sonrasında beni de yanına alabileceğine inanıyorum. Zor olacak, ama geleceği aydınlık görüyorum. Daha şimdiden, hem benim hem de kız ve erkek kardeşlerimin yakında Tahran'da senin yanında olduğumuzu zihnimde canlandırabiliyorum."

Begüm, Gülara'yı yalnız bırakmaya dayanamıyordu. Zulüm görmüş Gülara'yı o lanetli köyde, zayıf bir babanın yanında bırakmayı nasıl kabul edebilirdi? Gülara, kısacık ömründe ağır yükler taşımıştı. Begüm şimdi böyle bir ayrılığa bile bile nasıl razı olabilirdi?

Gülara'ya kesin bir dille, o reşit olana kadar yanıp kavrulsa da dayanacağını, sonra harekete geçeceğini söyledi. Belki bu arada Resul de fikrini değiştirirdi.

Ama annesinin sözleri Gülara için kabul edilebilir değildi. Büyük bir ciddiyet ve inatla, annesinin özgürlüğe giden yolu açması için ısrar ediyordu. Bunun yalnızca Begüm'ün bireysel kurtuluşu olmadığını söylüyordu; Begüm bu çıkmazı aşarsa Hafıza ile Kahraman'ın kurtuluş yolu da açılacak, ardından kendisi de annesine kavuşacaktı.

Gülara, Resul'ün sonunda boyun eğeceğine inanıyordu. Nihayet annesine şöyle dedi:

"Sen şehirde yerini kurduğunda kaçar, yanına gelirim. Merak etme."

Gülara artık geçmişin o mazlum ve bilinçsiz çocuğu değildi. Annesiz bir hayatı sürdürmenin, üstelik o insanların arasında ve babasının zayıflığıyla baş başa kalmanın kendisine nasıl zehirli bir kader hazırlayacağını çok iyi biliyordu. Annesi özgürlüğün yolunu açsın ve

bir gün onu diğer çocuklarıyla aynı çatı altında toplayabilsin diye, ayrılığın acısına bilinçli olarak katlanmaya hazırdı.

Begüm, Gülara'nın olumlu ruh hâlinden emin olduktan sonra, çocuklarını bir araya getirmek ve Gülara'yı aynı yuvaya getirmek için bütün varlığıyla savaşacağına söz verdi.

Begüm'ün zihnindeki çıkmaz artık aşılmıştı. İçi daha sakin, iradesi daha kararlıydı. Planını Leyla'yla da paylaşmanın zamanı gelmişti; Salar'ın köyden ayrılmasıyla varlığı daha geri planda kalan ve bir bakıma köşesine çekilen Leyla, Begüm için hâlâ Süreyya'nın vefasının hatırasıydı.

Begüm meseleyi Leyla'ya anlattı ve şimdilik hiç kimseye bir şey söylememesini istedi.

Boşanmanın Gerçekleştirilmesi ve Tahran'a Doğru Yola Çıkış

Beklenen gün geldi.

Begüm boşanma talebini Resul'e bildirdi ve işlemler tamamlanıp kendisi köyden ayrılana kadar hiç kimsenin konudan haberdar edilmemesini şart koştu.

Begüm'ün, boşanmayı gerçekleştirmek ve yasal işlemleri de orada tamamlamak üzere Resul ve Gülara'yla birlikte en yakın ilçeye gitmesine karar verildi.

Begüm köyden ayrılmadan önce kişisel eşyalarının bir bölümünü toplayıp Fındık Hanım'a bıraktı. Yanına yalnızca ilk ihtiyaçlarını koyduğu bir bohça aldı. Ardından, boşanma işlemlerini yaptırmak üzere Miyane'ye doğru yola çıkmak için ailesiyle birlikte sessizce ve gizlice köyden ayrıldı.

Yasal boşanma kolayca gerçekleşti.

Ama ruhsal ve duygusal ayrılık, hele yıllardır gurbette sadık dostu olan evladından ayrılmaya katlanmak, kolay değildi.

Begüm'ün hüzün destanını andıran kaderinin bir bölümü daha böylece ayrılıkla son buldu.

Yılların acı ve zulmünden kurtulan özgür komutan, belirsiz bir geleceğe doğru adım atıyordu. Özgürlüğüne kavuştuktan sonraki ilk yemeğini, resmî işlem dairesinin yakınındaki bir lokantada tek başına yedi. Orada garsona tren ve tren istasyonu hakkında sorular sordu.

Sonra istasyona gitti ve hareket edecek ilk tren için bilet aldı.

Ertesi gün sabahın ilk saatlerinde Tahran Tren İstasyonu'nda trenden indi.

Şunu da belirtmek gerekir ki bu yolculuk, Begüm'ün İran'da eşi olmadan çıktığı ilk yolculuktu. El çantasında sustalı bir çakı vardı; görünürde meyve soymak bahanesiyle, ama gerçekte yolunu kesmeye kalkacak her namerdin yüreğini parçalamak için.

Begüm yalnızdı, ama savunmasız değildi.

Lanetli köyden çıkmıştı, ama yaralarını da yanında taşıyordu.
Gülara'yı geride bırakmıştı, ama yüreğini değil.
Hafıza ile Kahraman hâlâ hayatın uzaklarında kayıptı; fakat şimdi Tahran, bütün korkuları ve bilinmezlikleriyle komutanın yeni meydanı olabilirdi.

Komutan yenilmişti, ama tükenmemişti.
Bu kez yerden yeniden doğrulmak için yeni bir yol bulmalıydı.

Sekizinci Bölüm

Begüm'ün Tahran'a Göçü ve Mamed'le Tanışması

Begüm'ün Tahran'a Varışı ve Geçici Bir Sığınak Bulması

Begüm, Timur'dan aldığı adresi kullanarak mevcut ulaşım araçlarıyla Fındık Hanım'ın kızının evine ulaştı.

İkisi daha önce hiç karşılaşmamıştı, ama birbirlerinden habersiz de değillerdi. Fındık Hanım'ın kızının adı Rubuş'tu. Rubuş, kendisi gibi o yöreden ve kendi köylerinin çevresinden olan eşi Sadık'la uzun yıllardır birlikte yaşıyordu.

Görünüşe göre çocuk sahibi olamıyorlardı. Sorunun kimden kaynaklandığı belli değildi; fakat karı koca birbirlerini sevdikleri için çocuksuzluğu birlikte kabullenmiş ve hayatlarını bu şekilde sürdürmüşlerdi.

Evleri, Tahran'ın güneyinde, Dervaze Gar adlı yoksul bir mahalledeydi. Bütün yoksulluğuna ve düzensizliğine rağmen bu mahalle, o anda Begüm için büyük bir anlam taşıyordu: geçici bir sığınak, soluklanabileceği bir çatı ve yeni bir hayata açılan küçük bir pencere.

Dervaze Gar, bazı sokakları ana caddeden daha aşağıda kalan ve çukurlara doğru inen bir mahalleydi. Bu çukurların en ünlülerinden biri Masumi Çukuru'ydu; tabanına ulaşmak için kırk iki basamak inmek gerekirdi. Bazı evler, çukurun tabanından bile beş ya da altı basamak daha aşağıdaydı.

Rubuş'un evi çukurun giriş tarafındaydı; ana caddeden yaklaşık on basamak aşağıda bulunuyordu.

Her çukurun başında iki basmalı su musluğu vardı. Çukur sakinleri içme suyu, yıkanma, kaplarını doldurma ve günlük işleri için bu basmalı muslukları kullanıyordu. Koşullar son derece içler acısı ve

sağlıksızdı. Su sırası yüzünden insanlar arasında çoğu zaman bağrışmalar, kavgalar ve çekişmeler çıkardı. Kadınların birbirlerinin saçını çekmesi de o çevrenin kültürel ve ruhsal acısının bir parçasıydı.

Üstelik kap kacak ya da çamaşır yıkandıktan veya bidonlarla kaplar suyla doldurulduktan sonra asıl çile başlıyordu: bütün o eşyayı ve suyu musluğun yanından çukurun aşağısına, evin içine kadar taşımak.

Rubuş'un evinde üç oda vardı. Penceresi sayesinde ışık alan odalardan biri Rubuş ile Sadık'ın yaşam alanıydı. Diğer iki odayı yirmi dört saatlik sürelerle kiraya veriyorlardı. Genellikle her odaya on kişi yerleştiriyorlardı. Aslında bu odalar yaşamaktan çok uyumak için kiralanıyordu.

Bir kimse ertesi gece kalmak istemezse odadan ayrılabilirdi; fakat ertesi gece de aynı yerde uyumak istiyorsa bir sonraki günün kirasını önceki geceden ödemesi gerekirdi. Bu kira geri verilmezdi; kişi ertesi gün dönemese bile parasını geri isteme hakkı yoktu.

Rubuş'un evi işçilerin çalıştığı yerlere yakındı. Bu yüzden odalar çoğu zaman doluyor, bazen bir odada on kişiden fazlası bile uyuyordu.

Rubuş ile Sadık iyi yürekli insanlardı; davranışları sıcak ve içtendi. Kiracılarının çoğu da kendi köylerinden ya da çevre köylerden gelen insanlardı. İyi gelirleri vardı. Rubuş'un kolları altın bileziklerle doluydu; boynu ise on dört ayar altın sikkelerden yapılmış gerdanlıklarla süslüydü. Sadık'ın da yaklaşık on dişi altın kaplamaydı.

Sadık'ın yüzünden gülümseme hiç eksik olmazdı; altın kaplama dişleri yüzüne kendine özgü bir çekicilik katardı.

Malek Hanım'ın Evi: Begüm'ün Tahran'daki İlk Sığınağı

Rubuş'un evindeki kiracıların hepsi erkek olduğu için Begüm orada kalamazdı. Rubuş ona şöyle dedi:

"İşin olmadığını biliyorum. Kalman için uygun bir yer düşündüm."

Sonra Begüm'ün şimdilik misafir olarak Sadık'ın annesi Malek Hanım'la kalabileceğini açıkladı. Malek Hanım'ın kendine ait ayrı bir odası vardı.

Rubuş şöyle dedi:

"Bunun ideal bir öneri olmadığını biliyoruz, ama şimdilik güvenli bir sığınak. Durumun belli olana kadar Malek Hanım'ın misafiri olabilirsin. Yiyeceğini kendin karşılayacaksın. Hiç merak etme. Uygun bir iş bulursan, senden habersiz kalmamak için o zaman bu mahallede sana uygun fiyatlı, uygun bir oda kiralayabiliriz."

Begüm, kalabileceği nispeten güvenli bir yer bulduğu için sevindi. Hiç çekinmeden Rubuş'a sarıldı, yüzünü öptü ve teşekkür etti. Sonra içtenlikle ve yüreğinin acısıyla şöyle dedi:

"Bir yabancıya verdiğiniz destek için kuşkusuz Tanrı yardımcınız olacaktır."

Begüm bu duayı öylesine duygulu söyledi ki birden boğazındaki düğüm çözüldü ve ağlamaya başladı. Ortam öylesine dostça ve içtendi ki Rubuş da Begüm'ün gözyaşlarını silerken ağlıyordu. Begüm'ü teselli etti. Anlaşılan Begüm'ün başından geçenleri biliyordu; sorunlarının bir an önce çözülmesi için ona dua etti.

Rubuş, Begüm'le birlikte Malek Hanım'ın evine gitti ve onu tanıştırdı.

Malek Hanım iyi yürekli bir kadındı ve Begüm'ü içtenlikle karşıladı. Odasının duvarında, duvarın içine yapılmış küçük bir niş vardı. Onu Şah Begüm'e gösterdi ve eşyalarını oraya koymasını söyledi.

Ev yoksul ve küçüktü. Begüm'ün bütün varlığı küçük bir bavula sığabilirdi. Yine de Begüm mutluydu; sanki feleğin çarkı bu kez, az da olsa, onun yararına dönmüştü.

Rubuş kendi evine dönmek istediğinde Begüm, sakıncası yoksa onunla gelmeyi ve gece yeniden Malek Hanım'ın evine dönmeyi rica

etti. Eşyalarını orada bıraktı ve Rubuş'un rızasıyla onunla birlikte yola koyuldu.

Yakın olan ve çukurun çok derininde bulunmayan eve giderlerken Begüm, Rubuş'a bir kez daha teşekkür etti. İçtenlikle onun için dua etti ve mümkün olan en kısa zamanda çalışmaya başlamak istediğini söyledi. İş bulmak için ondan ya da Sadık Bey'den yardım isteyip isteyemeyeceğini sordu.

Rubuş şöyle dedi:

"Merak etme. Annem Fındık, sana hayran olduğu kadar senin için endişeleniyor da. Ben de ona, bir kız kardeş gibi yanında olacağıma söz verdim."

Rubuş'un evine varır varmaz Begüm cebinden bir liste çıkardı. Rubuş'a dönüp listeyi göstererek şöyle dedi:

"Canım kardeşim, benim sorularım bunlar."

Rubuş gülümseyerek şöyle dedi:

"Güzel kardeşim, maşallah ben senin gibi okumuş değilim. Okuma yazma bile bilmiyorum."

Begüm biraz utandı. Çünkü Rubuş'un yönetme becerisini, olgunluğunu ve davranışlarını tanıştıkları ilk andan beri gördüğü için onun okuma yazma bilmediğini hiç düşünmemişti. Orada Sadık Bey'in de eşi gibi okuma yazma bilmediğini öğrendi; ama onların okuma yazma bilmemesi anlayışlarına, deneyimlerine ve insanlıklarına engel olmamıştı.

Begüm listeyi kendisi açtı ve soruları tek tek okudu. Rubuş soruların çoğuna kesin cevap veremiyordu, ama kıvrak zekâsı büyük ölçüde yardımcı oldu.

Biraz düşündükten sonra birden Begüm'e şöyle dedi:

"Kalk, kalk gidelim. Seni derdine çare bulacak birinin yanına götüreyim. Çok iyi bir insandır. Adı Nusret. Mahallenin bakkalıdır; dükkânı evimize yakın."

Begüm sordu:

"Bir kadın mı bakkal dükkânı işletiyor?"

Rubuş gülerek cevap verdi:

"Hayır."

Begüm şaşkınlıkla sordu:

"Nusret demedin mi? Nusret kadın adı değil mi?"

İkisi de güldü ve birbirlerine gülümsediler.

Nusret Bey'le Tanışma: Begüm'ün Tahran'daki İlk Rehberi

Rubuş ile Begüm bakkal dükkânına vardılar.

Rubuş, Begüm'ü kendi kız kardeşi ve annesinin yakın dostu olarak tanıttı. Nusret Bey'e dönerek şöyle dedi:

"Size gelmemizin nedeni sizi tanıyor olmam. Begüm de eşiniz gibi bir göçmen. Bir süre önce Bakü'den İran'a gelmiş. Bir müddet de bizim çevredeki köylerde kalmış, şimdi ise Tahran'a gelmiş. İş bulmak istiyor. Belki ona yardım edebileceğinizi düşündüm."

Sonra ekledi:

"Begüm'e ne kadar iyi bir ağabey olduğunuzu anlattım. İşte siz, işte kız kardeşim."

Ardından Begüm'e dönüp şöyle dedi:

"Ben eve gidiyorum. İşin bitince eve gel. Burası iş yeri; artık sizi rahatsız etmeyeyim."

Rubuş vedalaşıp gitti.

Begüm bir an bakkal dükkânında öylece durdu: Tahran'a yeni gelmiş, yalnız bir kadın; elinde küçük bir bohça, yüreğinde büyük bir yara ve önündeki yolu aydınlatması beklenen soruların yer aldığı bir liste.

Nusret Bey ona sakin ve ölçülü bir bakışla baktı. Begüm artık yersiz yurtsuz kaldığı ilk günlerdeki gibi yalnızca ağlayan, savunmasız bir kadın değildi. Şimdi bakışlarında hem korku hem yorgunluk hem de kararlılık vardı.

Tahran'a kaybolmak için değil, yolunu bulmak için gelmişti.

İşin yolu,
evin yolu,
çocuklarının yolu,
ve belki de acıların külleri altında hâlâ yaşayan o Şah Begüm'e dönüşün yolu.

Nusret, bu görüşmede ele alınan meselenin ayaküstü ve bakkal ortamında karara bağlanamayacak kadar köklü olduğunu hissetti. Begüm'den kendisiyle evlerine gelmesini istedi; böylece eşi Şevket'le de tanışacak ve iş ile hayat hakkında daha sakin bir ortamda konuşabileceklerdi.

Begüm, geçmişteki acı deneyimlerin içine kök saldığı ihtiyatla Nusret'e şöyle dedi:

"Önce yolumuzun üzerindeki Rubuş'un evine gidelim. Hem nereye gittiğimizi onlara haber verelim hem de Rubuş'un fikrini sorayım."

Nusret kabul etti.

Birlikte Rubuş'un evine gittiler. Nusret meseleyi Sadık'la konuştu, Begüm de Rubuş'la görüştü. Nusret, bu konuşmayı eşi Şevket'in huzurunda sürdürmek üzere Begüm'ü kendi evine götürmek için Sadık'tan izin istedi.

Sadık şöyle dedi:

"Rubuş'un görüşü önemlidir. Begüm, Rubuş'un annesinin emanetidir."

Rubuş sakince kabul etti ve Şevket Hanım ile Nusret Bey'e bütünüyle güvendiğini söyledi. Sonra Begüm'ün Nusret'le gitmesine izin verdi.

Begüm ile Nusret, Nusret'in evine doğru yola çıktılar.

Şevket, Begüm'le tanıştı. Begüm'ün kendisiyle aynı memleketten olduğunu ve aynı sürgün ve göç köklerinden geldiğini öğrenir öğrenmez onu sıcaklıkla karşıladı.

Nusret, Şevket'e dükkâna döneceğini ve gece yeniden geleceğini söyledi. Bu iki kadının birbirlerini daha yakından tanımak ve daha rahat konuşmak için zamanları olacağını da ekledi.

Nusret gittikten sonra Şevket Hanım, Begüm'e dönerek şöyle dedi:

"Güzel kardeşim, seninle tanıştığım için çok mutluyum. Ama herhangi bir konuşmaya ve soruya geçmeden önce, beni tanıman için sana kendi hayat hikâyemden biraz söz etmek istiyorum. Bu hikâye benim tecrübe hazinemdir. İçinde öyle şeyler saklıdır ki bugüne kadar bazılarını sen de anlamış olsan bile bunların tekrarının zararı olmaz."

Begüm, Şevket'in yüzüne baktı.

Onun sesinde kuru bir öğüde benzeyen hiçbir şey yoktu. Daha çok, taşlı ve engebeli bir yoldan geçmiş ve şimdi yeni gelen kız kardeşi bir sonraki adımını atmadan önce eline bir kandil vermek isteyen bir kadının sesini andırıyordu.

Şevket'in Sözleri: Tahran, Yoksulluk, Dert Ortaklığı ve İki Yönlü İnsanlar

Şevket, Begüm'ü yemek masasının yanındaki sandalyeye davet etti ve kendisi de karşıdaki sandalyeye oturdu. Bir an Begüm'ün yüzüne baktı; uzun bir yoldan gelmiş, yaralı, ama bakışlarındaki ateş henüz sönmemiş bir kadına.

Şevket sakince şöyle dedi:

"Begüm can, burası Tahran; İran'ın başkenti. Ama bu mahalle, kültürel ve ekonomik yapısı bakımından yoksul bir bölgedir. Burada yaşayanların çoğu Tahran'a sığınmış köylülerdir. Çoğunlukla iş bulmak için bu mahallelere gelirler; çünkü hepimizin ortak bir paydası var: yoksulluk, gurbet ve çalışma ihtiyacı."

Sonra devam etti:

"Buradaki insanlar kendilerini Dervaze Garlı hemşehriler sayarlar. Çoğu zaman birbirlerini gördüklerinde fazla konuşmadan birbirlerinin acısını anlarlar. Bu ortak acı, birbirlerine hemen yardım etmelerini sağlar. Ama dikkatli olmalısın. Bu insanlık ve samimiyet maskesinin ardında her zaman yalnızca iyi niyet ve hayırseverlik yoktur."

Şevket kısa bir süre durdu ve gözlerini yere indirdi. Sonra şöyle dedi:

"Buradaki insanlar ortak acı sayesinde birbirlerine yaklaşırlar; ama aynı zamanda yoksulluk kültürünün ve kendilerini kurtarma arzusunun etkisiyle kendi çıkarlarını da gözetirler. Aslında birçoğu çift yakıtla çalışır: Hem senin acın karşısında yürekleri sızlar hem de bir fırsat görürlerse aynı acından kendilerine çıkar sağlayabilirler."

Sonra acı acı gülümsedi ve şöyle dedi:

"İran edebiyatının büyüklerinin tatlı sözlerinden birinde şöyle denir: Gördüğün bu hilekâr dostlar, tatlının çevresindeki sineklerdir."

Şevket elini masanın üzerine koydu ve devam etti:

"Senin zihnini bulandırmak istemiyorum. Herkese karşı kötümser olmanı da istemiyorum. Yalnızca sana bir tehlike çanı ve uyanıklık alarmı gibi işleyecek bir mesaj vermek istiyorum. Ne taş yürekli ve kötümser ol ne de fazlasıyla toy ve kolay inanan biri."

Begüm sessizce dinliyordu. Şevket'in sözlerinde sıradan bir öğüde benzeyen bir şey yoktu; daha çok, onun ruhunda hâlâ taze duran bir yarayı andırıyordu.

Şevket şöyle dedi:

"Bak Begüm can, işte şu Nusret Bey, benim eşim; bana çok yardım etmiş ve kötü bir insan da değildir. Ama bütün iyi niyetine rağmen sonunda beni öyle bir yola soktu ki sermayemi kaybettim ve benim sermayemle kurulan ticaret onun adına yürümeye başladı."

Begüm dikkatle ona baktı.

Şevket devam etti:

"Bakü'den geldiğimde yanımda bir miktar altın getirmiştim. Nusret görünüşte doğru şeyler söylüyordu. Burada bir kadın zengin olursa birçok kişinin onu kandıracağını, aklını çeleceğini ve önüne tuzak kuracağını söylüyordu. Bu sözler doğruydu. Ama acı olan şu ki bu gerçeği anlatan kendisi de bana aynı şeyi yaptı."

Şevket'in sesi sakindi, ama içinde acılık dalgalanıyordu.

"Nusret benden yaklaşık yirmi yaş büyüktür. Benim sermayemin yardımıyla imkânlara kavuşup eli güçlenince, hakkını yemeyeyim, maddi ihtiyaçlarımı da karşılıyordu. Ama meselenin kökü başka yerdeydi: Artık yalnızca yardım eden biri değildi; meydanın sahibi olmuştu."

Şevket içini çekerek şöyle dedi:

"Bir gün birlikte ticari bir yolculuğa çıkmamızı önerdi. Bu yolculuğun işlerin ilerlemesi için yararlı olacağını açıkladı. Kabul ettim. Fakat o yolculukta, her birimizin ayrı bir odası olması gerekirken ve mahremiyet meselesi benim için çok önemli ve değerliyken, birden otelde ikimiz için yalnızca tek bir oda tuttuğunu öğrendim."

Begüm farkında olmadan daha dik oturdu.

Şevket devam etti:

"Bu benim için kabul edilebilir değildi. Bu kırmızı çizginin önemini sözlerimde ve davranışlarımda her zaman farklı biçimlerde dile

getirmiştim. Hiçbir zaman buna aykırı bir davranışta bulunmamış ve Nusret'i yüreğimde bir ağabey yerine koymuştum. Bu yüzden hemen karşı çıktım."

Ticari Yolculuk ve Nusret'in İkinci Yüzünün Ortaya Çıkması

Şevket devam etti:

"İtirazımı dile getirdiğimde, önce her zamanki gibi görünüşte mantıklı gerekçelerle beni ikna etmeye çalıştı. Masrafları azaltmak için böyle yaptığını ve ekonomik düşündüğünü söyledi. Ben de ekonominin örf, mantık ve ahlaki sınırlar görmezden gelinerek yürütülemeyeceğini söyledim. Plan öyle yapılmalı ki masraf azalırken insanın saygınlığından ve huzurundan hiçbir şey eksilmesin. Yoksa böyle bir ticaret akılcı değildir."

Şevket kısa bir süre sustu. Sanki o otel odasını yeniden görüyordu.

"Mantıklı itirazımla karşılaşınca maskesinin ardında başka bir yüzün belirdiğini hissettim. Birden öfkeyle şöyle dedi: Sanki bulunmaz Hint kumaşısın! Bunca başarıdan sonra seni de mutlu etmek, birlikte keyfimize bakmak istedim."

Şevket başını sallayarak şöyle dedi:

"İşte o anda onu tanımakta büyük bir hata yaptığımdan emin oldum. Dikkatli davranmam gerektiğini anladım. Ona şöyle dedim: Ben emek verip bir lokma helal ekmeğin parasını kazanarak ve o ekmeği yiyerek keyif alıyorum."

Begüm nefesini yavaşça verdi. Şevket devam etti:

"Böyle bir söz duymayı beklemediği belliydi. Benim güvenimi ve nezaketimi, kendisine hayranlığımın ve gizli rızamın işareti saymıştı. Şimdi hesabını yanlış yaptığını görüyordu. Birden kendi çift yakıtlı yanını sahaya sürdü ve son derece küstahça şöyle dedi: Kendini çok ağırdan satıyorsun. Burada onlarca güzel kadın bok gibi bol. Bunca

zamandır sana huzur sağlamaya çalıştım, ama belli ki bunu hak etmiyorsun. Dön ve nereye istiyorsan git. Benimle olmak zorunda değilsin. Git, kiminle istiyorsan onunla ol. Ben de kendi işimin ve hayatımın peşine düşerim."

Şevket ellerini birbirine kenetledi.

"O anlar benim için inanılmazdı. Rüya gördüğümü sanıyordum. Ellerim ve ayaklarım titriyordu. Yüreğim ağzımdan çıkacak gibiydi. Bu tür insanların çift yakıtlı davranışlarının gerçeğini yaşayarak gördüğüme inanmak istemiyordum."

Şevket'in gözleri nemlendi, ama kendini tuttu.

"Bir avuç safça ve aptalca inancımın üzerine kurduğum yapının çöküşünü izliyordum. Ama hâlâ kontrolü elden bırakmak istemiyordum. Sakin ve içten bir sesle ona şöyle dedim: Peki. Çektiğin onca zahmetin karşılığında sen de biraz kendine bakma hakkına sahipsin. Lütfen eve dönmem için bana bir araç ayarla. Döndükten sonra işlerimizi konuşuruz."

Şevket acı acı gülümsedi.

"Gök gürültüsü gibi bir öfkeyle şöyle dedi: Nereye istiyorsan git, defol git. Artık seninle işim yok. Beni rahatsız etmeni istemiyorum. Git, kendi hayatının peşine düş. Ben de döner, varımı yoğumu satar ve kendi hedeflerimin peşinden giderim. Nohut nohut, herkes kendi evine."

Şevket, Begüm'e dönerek şöyle dedi:

"Bu sözleri duymak kolaydı, çünkü kolayca söyleniyordu; ama onlara inanmak ve onları yutmak mümkün değildi. Çift yakıtlı ahlakının sonuçları artık karşımda somut bir gerçekti. Bu gurbet dünyasındaki bütün varım yoğum, safça güvenim yüzünden onun elindeydi. Kendim için kurduğumu sandığım eve dönebilmek için aynı adama yalvarmak zorundaydım."

Şevket bir an sustu. Sonra şöyle dedi:

"Nasıl ve nereden geldiğini bilmiyorum; sanki yüreğime ve ruhuma bir ilham iletildi. Neşeli bir yüz takınarak ben de kendi çift yakıtlı motorumu çalıştırdım."

Begüm dikkatle dinliyordu.

Şevket şöyle dedi:

"Ona şöyle dedim: Ağabey, ateşin pek harlı görünüyor. Karşı tarafın gönlünden habersiz planlarını yapmış, gelin hanımın elbisesini bile dikmişsin. Şimdi de birdenbire beni şoka uğrattın. Yahu, bana da düşüncelerimi toparlayıp karar verme hakkı tanı."

Şevket yavaşça şöyle dedi:

"O anda ben de geleceğin ne getireceğini bilmiyordum. Ama yüreğim sağlam, kararlı konuşuyordum. Anlaşılan benim çift yakıtlı motorum da güçlüydü."

Geleceğini Kurtarmak İçin Şevket'in Yeni Maskesi

Şevket şöyle dedi:

"Nusret'in acı sözlerinden, maskesinin ardındaki gerçeği anlamıştım. Şimdi onun elinde bulunan her şeyimi geri alabilmek için kendi çift yakıtlı zihnimle bir yol bulmalıydım. Onun umudunu tamamen söndürmeyecek sözler söylemem gerekiyordu."

Begüm hiçbir şey sormadı. Sadece bakıyordu.

Şevket devam etti:

"Ona şöyle dedim: Bu öneriyi hiç beklemiyordum. Geleceğim için uygun bir planı içimde hazırlayabilmek adına zamana ihtiyacım var. İlk fırsatta şartları birlikte değerlendiririz; ben de geleceğe ilişkin düşüncelerimi netleştiririm."

Şevket şöyle dedi:

"İlk adımda işime yarayan, işte bu çift yakıtlı gücüm oldu. Ona geri adım atıp özür dileme fırsatı verdim. Geçici maskem güvenini kazandı. Kendi tepkisinden utanarak özür diledi ve her zamanki maskesini yeniden yüzüne taktı. Şöyle dedi: Peki, müstakbel gelin hanım için bir oda daha tutarım da rahat edersin. Yolculuktan döndükten sonra konuşmalarımıza devam ederiz."

Şevket sakin bir nefretle şöyle dedi:

"Kendi çift yakıtlı motorumun pis kokusu beni rahatsız ediyordu. Kendimden iğreniyordum. Ama bu duyguya rağmen mantıklı düşünüyordum. Geleceğimi kurtarmak için bu maskeye bir süre katlanmak zorundaydım."

Elini göğsüne koydu.

"Artık onun yanında yürümek, onunla konuşmak ve aynı çatı altında olmak benim için azaptı. Ama o yeni maske şimdilik sorunu çözüyordu. Orada iki gece kaldık. Hiç iyi değildim. Bütün inançlarım baskı altındaydı. Zaman zaman namusuna düşkün, şerefli babamın yüzü gözlerimin önüne geliyordu; sanki beni seyrediyordu."

Şevket daha sakin bir sesle şöyle dedi:

"Sonunda, soğuk davranışımı açıklayabilmek için kadınsal bir rahatsızlığım varmış gibi yaptım. Kısacası, durumu idare ede ede yolculuk bitti ve Tahran'a döndük."

Şevket bir an sustu. Sonra Begüm'e dönüp şöyle dedi:

"Kardeşim, bunları Nusret'i bir canavara dönüştürmek ya da seni herkesten korkutmak için anlatmadım. Nusret bugün bile birçok insana göre kötü biri değildir. Ama tehlikeli olan da tam budur. Bütünüyle kara olmayan insanların tehlikesi bazen daha büyüktür; çünkü insan onların aydınlık yarısına inanmak, karanlık yarısını ise görmemek ister."

Şevket, Begüm'ün elini tuttu ve şöyle dedi:

"Sen Tahran'a daha yeni geldin. Yalnız bir kadınsın. Güzelsin. Eğitimlisin. Ağır bir geçmişin var. İş ve çocuklarını arıyorsun. Bütün bunlar sana yol da açabilir, çift yakıtlı insanların sana tuzak kurmasına da bahane olabilir."

Sonra sakin ama kararlı bir sesle şöyle dedi:

"Öyleyse insanların yardımından yararlan; ama bütün kalbini bir anda kimsenin eline verme. Paranı, adresini, kararını, sırrını ve umudunu bir arada hiç kimseye teslim etme. Tahran fırsatlar şehridir, ama aynı zamanda sınavlar şehridir."

Begüm bu sözleri duyunca Şevket'in evinde yalnızca bir misafir olmadığını hissetti; sanki karşısında oturan kadın, önüne yeni bir savaş meydanının haritasını sermişti.

Adı Tahran olan bir meydan.

Şevket'in Kaderinde Mamed'in Rolü

Şevket devam etti:

"İlk fırsatta, Nusret'e haber vermeden Mamed'in yanına gittim.

Mamed aile dostumuzdu; şerefli, mücadeleci ve dert ehli bir insandı. Emekçileri ve çiftçileri savunma konusunda güçlü bir kararlılığa sahipti; feodallere karşı mücadelesi ve onlara duyduğu karşıtlık yüzünden defalarca bedel ödemişti. Birçok kez tutuklanmış, siyasi mahkûm olarak cezaevinde yatmıştı.

Üstelik Nusret'le de samimiydi ve onun üzerinde büyük nüfuzu vardı. Mamed benim için gerçekten güvenilir ve deneyimli bir ağabeydi. Sorunlarım olduğunda her zaman ona danışırdım. Nusret de bunu biliyor, kendisi de Mamed'e sık sık danışıyordu.

Mamed'e, Nusret'in bana karşı davranışlarından, yolculuk meselesinden ve gizli niyetinin ortaya çıkmasından bütün ayrıntılarıyla söz ettim. O yolculukta Nusret'in sözlerinin onun başka

bir yüzünün perdesini nasıl kaldırdığını anlattım. Sonra da ondan akıl istedim."

Mamed dikkatle dinledi. Sonra şöyle dedi:

"Nusret aceleci ve tek taraflı davranmış. Hevesi aklına galip gelmiş ve meydana hazırlıksız çıkmış. Ama sen de temiz yaradılışından güç alarak el frenini iyi ve tam zamanında çektin, sahneyi akıllıca kontrol ettin."

Sonra bir süre durakladı ve devam etti:

"Elbette saf olmamak gerekir. Kısacası, karşı cinsten iki kişi arasında dikkat elden bırakılırsa sınırların birbirine karışması pek de beklenmedik bir şey değildir. Şimdi onun hatasını bir yana bırakırsak, teklifine ilişkin düşüncen nedir? Elbette aranızdaki yaş farkının büyük olduğunu biliyorum."

Gerçekten afalladım. Utançtan yüzüm alev alev yanıyordu; sanki ateş almıştı. Kıpkırmızı olmuştum.

Ben daha bir şey söylemeden Mamed konuştu:

"Kardeşim, biliyorum, böyle konuları önce bir kız kardeşle, anneyle ya da kısacası bir hanımla konuşup olgunlaştırmak adettendir. Ama ne yazık ki bizim böyle bir imkânımız yok. Bu konuşmanın kolay olduğunu sanmıyorum; benim için de kolay değil. Fakat bu koşullarda seni yalnız bırakmamak benim görevim. Gel, iki arkadaş ya da iki sınıf arkadaşı gibi sohbet edelim. Böyle olursa duygusal baskı biraz hafifler."

Mamed'in yaklaşımına bütünüyle katılıyordum. Sorusuna karşılık şöyle dedim:

"Ağabey, hayatımda yaşadığım bunca güçlük yüzünden ve gönlüm böyle bir konumda bulunmaya razı olmadığı için, geleceğimi burada yaşayacağım bir hayatla tasarlamaya zihnim henüz hazır değil. Bir gün içimdeki savaştan kurtulursam, o zaman gelecekteki eşimi seçmenin

koşullarını düşünürüm. Şimdilik yalnızca şunu söyleyebilirim: Nusret Bey'e karşı böyle bir duygu beslemiyorum. Görünürdeki ve iç dünyamızdaki şartların da birbirine uymadığını düşünüyorum."

Mamed büyük bir soğukkanlılıkla dinliyordu. Sonra şöyle dedi:

"Ben sana bir eş adayı sunmaya çalışmıyorum. İçindeki duyguları benimle paylaştığın için teşekkür ederim. Ama dikkat et, şu anda yalnızca bir meseleyi konuşuyoruz: seni içinde bulunduğun koşullardan kurtarmak. Yapılmış bir işin karşısında bir çıkış yolu arıyoruz."

Mamed'in Analizi: Ataerkil Toplumda Zorunlu Seçim

Mamed devam etti:

"Şimdilik, bugüne kadar senin için iyi bir yardımcı ve danışman olmuş olan bu adam, doğru ya da yanlış, sana bir teklifte bulundu. Yardımlarının karşılığında kendisi için de bazı çıkarlar öngördüğünü görmek gerekir. Öte yandan, doğru ya da yanlış, mal varlığının bir bölümü şu anda onun elinde.

Şimdi mal varlığını ya da onun bir bölümünü geri alabildiğimizi ve Nusret'i devreden çıkardığımızı varsayalım. Yine de bu toplumda hâkim olan kültür nedeniyle bekâr bir kadın olduğun için sıkıntıya düşecek, hayatını sürdürebilmek için başka birine dayanmak zorunda kalacaksın; o kişi, tabiri caizse, şalgamın teki bile olsa.

Bu toplumda bir erkeğin yanında bulunmak, o erkek eksik biri olsa bile, kadına bir tür kimlik ve toplumsal koruma sağlar. O erkek peygamber evladı bile olsa ve yalnızca sana yardım etmek istese, bu yakınlık zamanla bir çeşit bağlılık ve beklenti yaratır; senin deyişinle, şu anda hazır olmadığın bir şeyi.

Ama gerçek şu ki bu koşullarda dayanabileceğin birine ihtiyacın var. Bu toplumda o kişinin erkek olması gerekir; çünkü dünyamız erkek

egemenliği ve kadınların bağımsızlığının sınırlandırılması üzerine kuruludur.

Şimdilik bu kişi Nusret'tir.

Nusret'i devreden çıkardığımızı varsayalım. Sonuçta sıfır noktasına dönersin ve işlerini ilerletebilmek için yine onun yerine birini aramak zorunda kalırsın. O kişi genç biri olursa, büyük olasılıkla daha sabırsız ve daha talepkâr olacaktır. O hâlde idealindeki erkeği; hem eşin hem de hayatının gerçek ortağı olacak erkeği buluncaya kadar beklemen gerekir.

Ama şu anda böyle bir şansın yok. İdeal eşi bulmak kolay değildir. O ideali beklemek istersen işlerin sürüncemede kalır. Üstelik mal varlığın da şimdilik bir bakıma elinden çıkmış durumda; sonraki seçimlerinde sana güç verebilecek maddi çekicilik artık senin elinde değil.

Öyleyse sorum şu: Yaptığım bu değerlendirmeye aklen karşı mısın, katılıyor musun?"

Mamed, görüşümü söylemem için sustu.

Hava ağırlaşmıştı. Top artık bendeydi ve Mamed bekliyordu. Sessizlik birkaç dakika sürdü. İçimde bir savaş başlamıştı. Mamed'in ortaya koyduğu gerçekler karşısında artık seçim zamanıydı. Mevcut koşulları ve teklifleri tartmalı, yolumu seçmeli ve üstleneceğim sorumluluklara kendimi hazırlamalıydım.

O anda, bütün acılara rağmen sessizliğimi bozmalıydım.

Boğazım düğümlenmiş, gözlerimde yaşlar birikmişti; yüzüm kaygı ve çaresizliğin resmiydi. Mamed'e dönüp şöyle dedim:

"Söylediğin her kelimeye katılıyorum. Sana yürekten teşekkür ederim. Ama Allah şahidim olsun, ne yapacağımı bilmiyorum. Lütfen bana yol göster. Sana ve yeteneklerine inanıyorum. Sen bir çözüm öner, ben de görüşümü söyleyeyim; böylece adım adım nihai karara varalım."

Mamed yolun sonuna kadar yanımda olacağına söz verdi.

Şevket, Begüm'e dönüp şöyle dedi:

"Mamed daha sonra Nusret'in teklifini benimle birlikte değerlendirdi. Bu teklifin ideal olmadığı konusunda hemfikir olduğumuzu söyledi. Öte yandan, şimdilik ideale ulaşma imkânı bulunmadığı sonucuna vardığımızı da belirtti. Bu nedenle ister istemez maslahat gereği bir seçim aramak ve Nusret'in teklifine bu açıdan bakmak zorundaydık."

Mamed noktaları birer birer sıraladı:

"Bir süredir Nusret'i yakından tanıyorsun.

İş ve mali ortaklık bakımından ona fiilen güvenmiş durumdasın.

Hakkaniyetle bakarsak, senin için kötü bir destekçi olmadı; gerçi kendisi de bundan iyi çıkarlar sağladı.

Mevcut koşullarda mal varlığının önemli bir bölümü yasal olarak onun elinde.

Bir yuva kurmayı düşünmesi ve senin de onun için ideal olman doğal; çünkü bugüne kadar sana dayanarak bir konum edindi, şimdi de bu ilişkiyi daha ileri bir aşamaya taşımak istiyor.

Nusret senden daha büyük, bugüne kadar güvendiğin, çalışkan ve kötü işlere bulaşmamış bir adamdır; ancak çiğ süt emmiş her insan gibi onun da yoldan sapma ihtimali vardır.

Öte yandan Nusret sensiz kaybeden olur ve ruhsal, psikolojik bakımdan ağır darbeler alır. İnsanların kaybettiklerinde çoğu zaman kötü birer kaybedene dönüştüğünü unutmayalım."

Mamed bu değerlendirmeden sonra şöyle dedi:

"Bu değerlendirmeler ışığında, mantıken Nusret'in teklifini kabul etmenin senin için de yararlı olabileceğini düşünüyorum. Ancak akıllıca ve bilinçli biçimde yönetilmesi gereken önemli bir dönemeç

var: mal varlığının yeniden sana devredilmesi. Şimdilik bu mallar yasal olarak Nusret'in tasarrufunda. Bunun için uygun ön koşullarla onun rızasını almam gerekiyor. Yolun sonuna kadar yanında olacağıma söz verdim."

Şevket'in Kararı, Mamed'in Tanıtılması ve Begüm İçin İlk Işığın Yanması

Şevket devam etti:

"Mamed benden birkaç gün yalnız kalıp düşünmemi istedi. Şimdi benden bir cevap istemediğini ve hemen cevap vermemem gerektiğini söyledi. Git, düşüncelerini iyice gözden geçir; görüşleri dinleyip olumlu ve olumsuz noktaları tarttıktan sonra açıklayacağın sonuç senin bilinçli kararın olacaktır, dedi.

Mamed'in mantıklı sözlerini dinledikten sonra iki üç gün düşündüm. Sonunda Nusret'e olumlu cevap vermenin ideal olmadığını, ama yine de olumlu ve daha az zararlı bir seçenek olduğunu düşündüm.

Mamed'le buluşmak için sözleştim ve kararımı ona bildirdim. O andan itibaren evlilik işinin yönetimi Mamed'in elindeydi.

Mamed birkaç gün boyunca Nusret'le görüşmeler yaptı. Konuşmalarının ayrıntılarını bana anlatmıyordu. Sonunda bir gün sevinçli bir yüzle yanıma geldi ve Nusret'le konuştuğunu söyledi. Nusret resmî evliliği memnuniyetle karşılamıştı. Bütün mal varlığımın resmen kendi adıma geçirilmesi, benim de buna karşılık Nusret'in emeklerine teşekkür olarak mal varlığımın üçte birini resmen ona devretmem kararlaştırılmıştı.

Ayrıca Allah korusun, yeni bir kriz çıkar ve ayrılmak gerekirse, boşanma hakkının kayıtsız şartsız bana ait olmasını Nusret'in resmen kabul etmesi kararlaştırılmıştı.

Her iki taraf Mamed'in önerdiği plan üzerinde uzlaşıp anlaşınca, kısa süre içinde evliliğimiz bu koşullara göre gerçekleştirildi ve resmen

kayda geçirildi. Mamed'in önerisi üzerine, balayı için üç günlüğüne daha önce Nusret'le gittiğimiz aynı otele gittik.

O günden sonra akla dayalı, sözleşmeye bağlı ve neredeyse adil hayatımızı sürdürdük."

Şevket derin bir nefes aldı ve Begüm'e baktı.

İki saat içinde Begüm'e Nusret'i tanıma ve onunla evlenme öyküsünü, Mamed'in olumlu rolüyle birlikte anlatmıştı. Bunu yalnızca anılarını paylaşmak için değil, Begüm'ün zihnini mevcut koşulları daha iyi anlamaya hazırlamak için yapmıştı. Begüm'ün iyi, bilinçli ve güvenilir bir hayat arkadaşına sahip olmanın önemini kavramasını, tuzaklardan ve çift yakıtlı davranışlardan uzak durmasını istiyordu.

Begüm ile Şevket için zaman şimşek gibi akıp gitmişti. Henüz yemek hazırlanmamıştı. Nusret'in her an eve dönme ihtimali olduğu için Şevket telaşlandı.

Begüm onu yatıştırarak şöyle dedi:

"Kaygılanma. İlk geceyi daha çok birbirimizi tanımaya ve dertleşmeye ayırmak, gösterişten uzak, şöyle kallavi bir omlet yemek istediğimi söylersin. Elbette ben pişiririm. Nusret Bey'in gelmesini bekleriz. O hazırlanırken ben de omleti hazırlarım."

Nusret'in Eve Dönüşü ve Begüm'ü Mamed'le Tanıştırma Planı

Aradan fazla zaman geçmeden Nusret geldi. Omlet hazırlandı, akşam yemeği yenildi ve tabaklar toplandı. Şevket, bulaşıkları yıkamadan önce Nusret'e, kendisi bulaşıkları yıkarken onun da çayı hazırlamasını ve çay içerken üçünün birlikte konuyu konuşmasını önerdi.

Çay sırasında Şevket, Nusret'e Begüm'le kendi evlilikleri ve Mamed'in bu evlilikteki rolü hakkında yaptığı konuşmaları anlattı. Kendi deneyimini aktararak Mamed'i de Begüm'e tanıtmaya çalıştığını

açıkladı; çünkü Mamed'in Begüm'e pek çok konuda yardımcı olabileceğini düşünüyordu.

Nusret de Şevket'in görüşüne katıldığını söyledi.

O gece çay içerken konuşmalar daha çok Mamed hakkındaydı. Sonunda Şevket, Begüm de uygun görürse Nusret Bey'in ilk fırsatta Begüm ile Mamed'in görüşüp tanışmaları için ortam hazırlamasını önerdi.

Şevket içinden, Mamed'in Begüm için evlilik bakımından bile uygun bir seçenek olabileceğini düşünüyordu; çünkü Mamed insansever, deneyimli ve yetenekli bir adamdı, Begüm'ün pek çok sorununu çözmesinde ona ciddi biçimde yardımcı olabilirdi.

Ancak Begüm iki başarısız evlilik deneyimini geride bırakmıştı. İki evliliğinden olan üç çocuğu kendisinden koparılmıştı; çocukları yanında değilken yeni bir hayata başlama isteği duymuyordu. Bir yandan da kendisinin Mamed'e dert olmasından korkuyordu.

Mamed ondan daha gençti. Yardım etmek ve koşulları yönetmek için gereken deneyim ve güce sahip olduğu doğruydu; ama neden kendisini böyle bir sorunun içine atsındı?

Şevket, Mamed ile Begüm'ün ilişkisi evlilikle sonuçlanmasa bile Mamed'i tanımanın Begüm için büyük bir şans olacağından emindi. Bu tanışmanın bir an önce gerçekleşmesini istiyordu.

Mamed o güne kadar resmen evlenmemişti; ancak siyasi koşullar, gizli yaşamı ve yolculukları nedeniyle birkaç geçici nikâh ilişkisi yaşamıştı. Şevket ikisini evlendirmek için büyük bir istekle çabalıyordu; çünkü Mamed ile Begüm birbirlerine kavuşurlarsa Mamed'in de diğer yarısını bulacağına, kendisinin de böylece iki iyi dosta sahip olacağına inanıyordu.

O gece Begüm için güzel bir geceydi. Tahran'daki ilk gecesinde, soluk da olsa bir ışık geleceğine vurmuştu. Mamed'le ne zaman tanışacağını düşündükçe içi kendiliğinden tatlı bir sevinçle doluyordu.

Begüm o gece Şevket'in evinde kaldı. Elbette Rubuşlara haber göndererek endişelenmemelerini söylemişti.

Şevket, mutfağın yanındaki küçük odada Begüm için yatak hazırladı ve hiç çekinmeden şöyle dedi:

"Yarın bu odayı hazırlayıp senin odan yaparım. Kendine bir ev buluncaya kadar bizim yanımızda kal."

Begüm'ün talih zarı düşeş gelmişti. Kendini iyi hissediyordu. Sabaha kadar gözüne uyku girmedi. İçinde aydınlık ve mutlu yarınlara dair umut yeniden canlanıyordu; ilk evliliğinin başlangıç günlerinden sonra bir daha böyle bir duygu yaşamamıştı.

Tahran'a gelişinin üzerinden henüz bir gün ve bir gece bile geçmemişken, yenik komutanın yüreğinde bir gece mumu yanmıştı.

Yeni bir ortaklığa girmek ve ortak bir hayat kurmak için bütün geçitleri kapatmıştı; ama kaderin onun için yine bir planı vardı. Tahran'da yaşananlar basit bir rastlantı değildi. Begüm yoluna düşen bir ışık huzmesini hissediyordu.

Kaderin oyunu öylesine güçlü ilerliyordu ki Begüm'ün bedenini ve ruhunu saran soğukluk yavaş yavaş yerini sıcaklığa bırakıyordu. Canı uyumak istemiyordu. Yıllarca süren keder ve hikâyelerin ardından güneşin doğuşunu yeni bir huzur ve umutla görmek için sabırsızlanıyordu.

Sabah, güneş doğmadan önce evin avlusuna çıktı. Avlunun bir köşesine dama çıkmak için kurulmuş ahşap merdiveni gördü. Merdivene doğru gitti, sağlam ve güvenli olduğundan emin olmak için onu hafifçe sarstı; sonra sessizlik içinde ağır ağır yukarı çıktı.

Hiç beklemediği hâlde Şevket'in kendisinden önce orada olduğunu gördü.

Hem şaşırdı hem sevindi.

İkisi de tek kelime etmeden, nedenlerinin ve ortak acılarının öyküsünü telepatiyle birbirlerine aktardılar. Şevket bir bankta oturuyordu ve Begüm'ü yanına çağırdı. Yan yana oturdular, kollarını birbirlerinin omzuna attılar ve konuşmadan söyleştiler.

İkisi de yaratılışın enerji veren gün doğumunu; yeni bir senaryonun habercisi olan güneşin doğuşunu bekliyordu.

O gün doğumu öylesine güçlüydü ki birbirine sarılmış iki dostu, hayallerini düşlemeye daldırdı.

Şevket ile Begüm'ün Düşsel Baş Başa Kalışı

Belki çok kısa bir süre içinde, binlerce gecenin anısı ve ilhamı bir sinema filmi gibi Şevket ile Begüm'ün gözlerinin önünden geçmişti.

Şevket'i kahvaltıya çağıran Nusret'in sesi, o düşlerin perdesini yırttı; ama onları yok etmedi.

Begüm, Nusret'in aşağıdan şöyle seslendiğini duydu:

"Şevket Hanım! Zaten dama çıkma alışkanlığın vardı, sevgili misafiri de yanına alıp oraya mı götürdün? Lütfen aşağı gelin, kahvaltı hazır."

Begüm damdaki düşünden ayrılmak istemiyordu, ama Şevket'le birlikte aşağı inmek zorunda kaldı.

Kahvaltı sofrası büyük bir tepside hazırlanmıştı. Tepsi, balkondaki küçük çiçekli bir örtünün üzerine konmuştu. Yanında Nikolay marka eski bir Rus kömür semaveri kaynıyordu. Semaverin üzerinde gül desenli porselen bir demlik duruyor, kuzey yöresinin lezzetli çayını içinde saklıyordu. Çayın kokusu, taze berberi ekmeğinin cezbedici kokusuna karışıyordu.

Ekmeğin yanında, Tebriz peyniri dolu küçük bir tabak ve tabaklarıyla birlikte üç çay bardağı; Şevket Hanım'la yeni dostunu, yani ruhunun eski komşusunu ve zaman tünelindeki kadim kader arkadaşını bekliyorlardı.

Bunlar değerli anlardı. Her biri, kendi ihtiyacının Leyla'sıyla zihninde sanal bir senaryo kuruyordu.

Kahvaltıdan sonra Nusret şöyle dedi:

"Ben dükkânı açmaya gidiyorum. Bir şeye ihtiyacınız olursa bana söyleyin. Bugün sizi yalnız bırakacağım; çok dertleşeceğinizi biliyorum. Öğle yemeğinde de benim misafirimsiniz. Uygun görürseniz Hasan Ciğerci'ye, birkaç şiş ciğer kebabını saat on ikide dükkâna getirmesini söylerim. Ben de ciğerlerle taze sangak ekmeğini alıp eve gelirim."

Sonra vedalaşıp işine gitti.

İki kadın, ellerinde kadeh olmadan sarhoştu; içmeden sarhoş olan bu iki kişi, ciğerlerinin kanını birbirlerinin badesine dökmüştü. Sırdaş ve dert ortağıydılar; ama bu kez çift yakıtlı değil, tek yakıtlı ve samimiydiler.

İkisi de kendi neyistanlarından kopuşlarının öyküsünü; kaybolup giden görkemli günlere duydukları özlemi, neyistandan kesilmiş neyin iniltisi gibi anlatıyordu:

Dinle neyden, nasıl hikâye eder,
Ayrılıklardan nasıl şikâyet eder.

İçlerinde söylenmemiş bir düğüm patlamak üzereydi. Begüm yanık bir sesle Mevlânâ'dan bir şiiri mırıldandı. Yenik komutanın gırtlağından yükselen o ilahî ses, sarhoşluğu doruğa çıkardı.

Begüm'ün sarhoşluğu bir anda taşkınlığa dönüştü. Bahar yağmuru gibi dökülen gözyaşları eşliğinde, kadife sesiyle Reşid Behbudov'un yorumundan belleğinde kalan bir şarkıyı söyledi:

Uzundur fikrindən qara gecələr
Bilmirəm mən gedim hara, gecələr
Vurubdur qəlbimə yara, gecələr

Birden gök gürültüsü, şimşek ve göğün kederli sesi gibi iki dostun da boğazındaki düğüm çözüldü. İkisi birlikte, tek ses hâlinde devam etti:

Ayrılıq, ayrılıq, aman ayrılıq
Hər bir dərddən olar yaman ayrılıq

Gözyaşı yağmurundan oluşan bir sel, iki dostun gönül meyhanesini vatandan ayrılığın özlemiyle boğmuştu. Öylesine coşup kendilerinden geçtiler ki saatlerce dünyadan habersiz kaldılar.

Nusret'in sevecen sesi onları yeniden dünyaya döndürdü; bu ses, hayatına kısmet olandan hoşnut olduğunu gösteriyordu:

"Hayale dalıp gitmiş sevgili yolcular! Öğle yemeği vakti geldi. Çabuk aşağı gelin de Hasan'ın ciğerleri soğumadan yiyelim."

Öğle yemeği yendi; yemekten en çok Begüm keyif aldı.

Bunca acıya, aşağılanmaya, çaresizliğe ve insanlıktan uzak davranışa katlandıktan sonra şimdi, çok yakıtlı kurtlarla tilkilerin kol gezdiği yabancı bir şehirde, kendilerine daha önce hiçbir iyilik yapmadığı bir ailenin davetsiz misafiri olarak sevgi sofralarında huzur içinde oturuyordu.

Begüm bu ruh hâli içinde zihninin felsefi yolculuğuna dalmışken Şevket'in sesini duydu. Şevket sofrayı toplayıp yıkamaya hazırlanırken gülerek şöyle dedi:

"Nereye gittin? Beni yalnız bıraktın. Nusret işe gitti."

Şevket'in sözleri öylesine sevgiyle yoğrulmuştu ki Begüm birden zihninin frenine bastı. Yerinden kalkıp Şevket'e doğru koştu, ona sarıldı ve sevinçten ne yaptığını bilmez hâle geldi.

Bunca baskıya, insanlıktan uzak davranışa ve yalnızlığa katlandıktan sonra onu yeniden lütuf ve şefkatiyle, yüreğinde yaşam umudunu yeşerten kullarının sofrasına oturtan Allah'a şükrediyordu.

Begüm büyük bir nezaket ve minnetle Şevket'e teşekkür etti. Birbirlerine sımsıkı sarıldılar.

O anda Begüm, kız kardeşi Fateme'nin kokusunu duyuyordu; yıllardır yoksun kaldığı bir kokuydu bu.

Mamed'le Tanışma; Ziyaret Yolculuğu Planı

Şevket, Begüm'ün elinden tutup onu odanın penceresi yanındaki küçük masanın iki tarafında duran iki ahşap sandalyeye doğru çekti. İkisi de oturdu.

Şevket şöyle dedi:

"Dün gece, uyku ile uyanıklık arasında, seninle Mamed'in buluşması için nasıl bir ortam hazırlayabileceğimi düşündüm. Uzun uzun düşündükten sonra bir ziyaret ve gezi programı düzenleyip Mamed'i de davet etmeye karar verdim."

Sonra Tahran çevresindeki dağların arasında bir ziyaretgâh bulunduğunu ve birçok insanın oraya hem ziyaret hem de gezinti için gittiğini anlattı. Burası manevi bir havaya, dağ yürüyüşü ve piknik imkânına, ayrıca şehrin kalabalığından uzakta sakin sakin konuşma fırsatına sahip bir yerdi.

Şevket'in fikri Begüm'e çekici geldi; Begüm de çok geçmeden kabul etti.

Şevket'in planını duyunca, Bakü'deki izcilik günlerinin heyecanı ve Resul'le köyün erkeklerinin eşliğinde kuzeye yaptığı yolculuğun hatırası birden zihninde canlandı; o yolculukta yeniden "Komutan Begüm"e dönüşmüştü.

Ama bu kez maceranın rengi başkaydı. Bu kez söz konusu olan, bir işçi grubunu yönetmek ya da köyün erkekleri karşısında yeteneğini kanıtlamak değil; Şevket'in kendisinden öyle söz ettiği bir adamla görüşmekti ki Mamed, Begüm'ün zihninde yavaş yavaş düşsel bir çehreye bürünüyordu.

Annesiz kalan Gülara'dan ayrı olmanın acısına rağmen Begüm'ün gönlünde yeni bir plan vardı: gelecek, iş, çocuklarını yeniden bir araya getirmek ve belki de yıllardır ruhuna yerleşmiş yaraya biraz merhem olabilecek bir dayanak bulmak.

Şevket şöyle dedi:

"Kalk, Nusret'in yanına gidelim de onunla birlikte işleri planlayalım."

Begüm çabucak hazırlandı ve Şevket'le birlikte Nusret'in dükkânına doğru yola çıktı.

Yolda Rubuş'a rastladılar ve hâl hatır sordular. Rubuş, Begüm'ün nasıl olduğunu ve durumunu sordu. Begüm, Şevket'le tanışmasından duyduğu memnuniyeti anlattı; Rubuş'un kendisine gösterdiği iyilik için ona çok teşekkür edip dua etti.

Sonra şöyle dedi:

"Artık Malek Hanım'ı rahatsız etmeyeceğim. Gelecekte ne iş yapacağım belli oluncaya kadar Şevket'in benim için ayarladığı odada kalacağım."

Şevket ile Begüm'ün Nusret'le görüştükten sonra Malek Hanım'ın evine gidip Begüm'ün eşyalarını alarak Şevket'in evine taşımaları kararlaştırıldı.

Rubuş, Begüm'e sarılıp şöyle dedi:

"Seni mutlu gördüğüme çok sevindim. Şimdi ne yapıp edip anneme haber vereceğim; Tahran'a gelişin konusunda artık endişelenmesin."

Begüm ile Şevket, Rubuş'la vedalaşıp Nusret'in dükkânına gittiler.

Şevket planını Nusret'e anlattı. Nusret hemen işlerin düzenlenmesini üstlenip Şevket'e şöyle dedi:

"Bu perşembe gidiyoruz. Geceyi çadırda geçirip cuma akşamı döneriz. Mamed'i de ben davet ederim. Yolculuk için gerekenleri ve bütün hazırlıkları da ben yaparım."

Şevket şöyle dedi:

"Ben de gerekli eşyaları hazırlarım. Bugün çarşamba. Yolculuk hazırlıklarını yapmak için dışarı çıkarız. Eve dönerken Begüm'ün eşyalarını da Sadık'ın annesinin evinden alıp eve götürürüz."

Perşembe sabahı Şevket, Nusret ve Begüm kahvaltı sofrasını her zamankinden daha erken hazırladılar. Mamed de kahvaltı için eve gelecekti; böylece hep birlikte olacaklardı.

Planlandığı gibi Mamed geldi.

Begüm'le Mamed tanıştırıldı. İlk karşılaşmaları samimiydi, ama aralarında gizli bir utangaçlık da seziliyordu.

Begüm'ün teninin altında sevinç izleri seçiliyordu. Yanaklarının kızarması, zihninin gizliden gizliye Mamed'le buluşmanın heyecanıyla meşgul olduğunu gösteriyordu.

Mamed ise sakin ve rahattı. Şevket, Mamed'in namus konularında son derece hassas, gözü dışarıda olmayan ve ihtiyatlı biri olduğunu; Begüm'le tanışması için hazırladığı tatlı tuzaktan ise henüz habersiz bulunduğunu çok iyi biliyordu.

Herkes sofranın çevresine oturup kahvaltı etmeye başladı.

Kahvaltı, Ferahzad'a Hareket ve Sohbetin Başlaması

Şevket daha önce Mamed'e Begüm'ün göçmen olduğunu ve ailesinin Bakü'de yaşadığını söylemişti. Bu konu Mamed'in merakını uyandırmıştı; Begüm'ün hayatı hakkında sakin bir ortamda daha fazla bilgi edinmek istiyordu.

Begüm ailesinden söz ederken geçmişini kısaca anlattı ve söz arasında dayısının adını da andı. Bu değinme Mamed için ayrı bir önem kazandı; çünkü Serdar ve onun siyasi hayatı hakkında bilgi sahibiydi.

Kahvaltı uzadıkça uzuyordu. Nusret bir bakıma ringde tek başına kalmış gibiydi. Biraz içine kapanmış görünüyordu. Aklından neler geçtiğini Allah bilir; ama üzerinde bir yabancılık hâli seziliyordu.

Arkadaşı Mamed, eskisi gibi onunla tartışmaya dalmıyordu. Artık bütün dikkati Begüm'e yönelmişti.

Şevket seslendi:

"Konuşmak için bol bol vaktimiz var. Hemen sofrayı toplayıp yola çıkalım. Ferahzad'a gidip orada kamp kurarız. Nusret mangalı hazırlar. Öğle yemeğini yiyip biraz dinlendikten sonra, güneşin sıcaklığı azalınca imamzadeye doğru uzanan taşlı yola koyuluruz. Gece çadır kurar, cuma sabahı kahvaltıdan sonra dönüş için hazırlanırız; böylece hem dağların huzurundan yararlanır hem de hava kararmadan eve ulaşırız."

Sofra toplandı. Piknik, ziyaret ve tanışma için gereken eşyaları getirip avlunun bir köşesine bıraktılar.

Mamed, üç tekerlekli bir yük motosikleti kiralamak için hızla çukurun yukarısına çıktı. Bu üç tekerlekli araçların küçük bir motoru vardı ve elle çevrilen bir krankla çalıştırılırlardı. Bazen yük taşımak yerine taksi olarak da kullanılırlardı.

Bir kişi sürücünün yanında kabinde oturur, en az altı kişi de demir parmaklıklarla çevrili sepet biçimindeki arka kasaya yerleşirdi; böylece araç hareket ederken yükler ya da yolcular sağa sola düşmezdi.

Mamed döndü. O ve Nusret yükleri alıp hızlı adımlarla araca yöneldiler. Begüm ile Şevket de daha hafif birkaç eşyayı taşıyarak erkeklerin ardından yürüdü. Yükleri arka kasanın bir köşesine yerleştirdiler.

Şevket akıllıca davranıp Nusret'e şöyle dedi:

"Sen öne, sürücünün yanına otur ve yolu göster. Biz de arkaya bineriz."

Yol boyunca Begüm ile Mamed'in fısıldaşmaları sürdü. Yolculuk neşe doluydu; herkes kendi Leyla'sıyla.

Mamed, Begüm'ü tanımanın heyecanının yanı sıra çeşitli konulardaki düşüncelerini de soruyordu. Begüm ise Mamed'in söylediklerini titizlikle mercek altına alıyor ve dikkatle cevap veriyordu.

Ortam son derece güzeldi. Begüm yavaş yavaş Şah Begüm ruhuna dönüyordu.

Şevket, yaptığı yerinde planın sevincini yaşıyor; sessizce yanlarında oturup planının meyvesini seyretmenin tadını çıkarıyordu.

Zaman zaman sürücü öyle sert manevralar yapıyordu ki yolcuları telaş ve korku sarıyordu. Şevket bağırıyordu:

"Yahu, biraz daha yavaş git!"

Sürücü cevap veriyordu:

"Yanımdakinin uykusunu dağıtıyorum!"

Demek ki Nusret de önde, sürücünün yanında uyukluyordu.

Keyifli bir yolculuktu. Virajlarda Mamed, Begüm'ün motordan düşmemesine dikkat ediyordu. Telaşlanıyor, ama harekete geçmiyordu. Bazen Begüm düşecek diye korkup yardım etmek için elini uzatmak istiyor, fakat içindeki bir güç buna izin vermiyordu.

Araç varış yerine ulaştı. Yükleri indirdiler.

Mamed şöyle dedi:

"Uygun bir kamp yeri bulana kadar birkaç dakika bekleyin."

Gitti ve biraz sonra döndü. Hep birlikte bütün eşyaları kamp yerine taşıdılar.

Doğada Kamp ve İki Yarının Kaynaşması

Şevket, Nusret'e gizlice birkaç söz fısıldadı. Sonra Begüm'e dönüp şöyle dedi:

"Bugün Nusret'le ben ev sahibiyiz; öğle yemeğini hazırlayacağız. Sen de Mamed ağabeyle oturup birbirinizi daha yakından tanıyın."

Ardından Mamed'e dönüp şöyle dedi:

"Ağabey, Begüm benim hemşehrim ve sevgili kardeşimdir. Senden de gücüm yettiğince ona söz ettim; ama güvenilir bir rehbere ihtiyacı var. Senden rica ediyorum, her zamanki gibi yükümüzü üstlen ve elinden gelen her şeyle Begüm'e yardım et.

Gurbette yapayalnız ve kimsesizdir; gerçi kendi memleketinde şah olmuş, tahta oturmuştur. Bugüne kadar da yiğitçe dayanmış, türlü felakete katlanarak kendisini buraya kadar getirmiştir. Bu fırsattan en iyi biçimde yararlanmamızı istiyorum. Rahatça konuşun ve bu hayırlı işi kendi takdirinize göre ilerletin."

Sonra Nusret'e dönüp şöyle dedi:

"Sevgilim, vefalı yârim, gel biz de çayla öğle yemeği hazırlıklarına koyulalım."

Şevket bütün bunlarla Begüm'ün yalnızlığın acısından birlik ve güzelliklere doğru hicret etmesine yardım ediyordu.

Begüm ile Mamed sanki ortadan ikiye bölünmüş bir elmanın iki yarısıydı; şimdi o iki yarı birbirini yeniden bulmuştu.

Mamed bütün coşkusuyla Begüm'le yürekten ve ruhen kaynaşırken zekâsıyla onun hayatı ve geçmişi hakkında bilgi ediniyordu. Begüm de Mamed'i içtenlikle gönlünün gizli odasına almış; onunla birlikte

kırık, kederli ve yaralı yüreğinin sokaklarında ve caddelerinde yürüyordu.

Samimiyetleri öyle içten ve berraktı ki mantıklarıyla duygularının kaynaşması, iki kişiyi tek bir sohbet içinde gösteriyordu.

Bu yeni çift birlikte geçen zamandan haz alıyordu; aralarında bir an bile sessizlik olmuyordu. Birbirlerinin düşünce ve duygularını var güçleriyle, açlık ve susuzlukla içiyor; çift olmaktan birlik ve bütünlüğe yöneliyorlardı.

Şevket onlara doğanın ortasında kokusu gönül çelen çayı iki kez getirdi. Mamed'le Begüm'ün buldukları yanında çayın hükmü yoktu. Çay yorgunluğun yâriydi; bu iki yâr birbirinden yorulmuyordu.

Şevket soğuyup içilmeden kalan çayları iki kez tazeledi; yine de kimse onlara bakmadı. Begüm'ün hayat hikâyesi her an biraz daha içtenlikle Mamed'e aktarılıyordu.

İkisinin hâli görenleri yanıltırdı; yıllardır tasavvufi ve şiirsel bir ahenk içinde birlikte yaşadıkları duygusunu verirdi.

Bir süre sonra Nusret'in sesi yükseldi:

"Sevgili dostlar, öğle yemeği hazır, derviş sofrası da kuruldu. Gelinle damadı bekliyoruz!"

Nusret'in bu sözü bir şakaydı; ama derininde, daha o yarım gün içinde şekillenmiş bir gerçeği açığa vuruyordu.

Şevket öğle yemeğini kendisiyle Nusret için bir tabağa, Mamed'le Begüm için de başka bir tabağa koyup servis etti.

Şevket o yarım gün, güzel doğada deneyimli bir ebe gibi aşk cenininin gelişimini yönlendiriyordu; sanki yeni bir çocuğun doğumunu ustalık, içtenlik ve maharetle gerçekleştirmek istiyordu.

Öğle yemeği bittikten sonra Nusret şöyle dedi:

"Biraz dinlenelim."

Mamed'in Evlilik Teklifi; İki Yarının Yürüyüşe Başlaması

Öğle yemeğinden sonra Mamed şöyle dedi:

"Bu dolu dolu bilgi yükünü zihnimde düzenlemek için biraz yürüyeceğim. Bu arada yemek de daha iyi hazmedilir."

Şevket şöyle dedi:

"Ben yârimin yanında dinleneceğim."

Bu sözle sanki pası Begüm'e atmıştı.

Begüm Mamed'e dönüp şöyle dedi:

"Vaktinizi almayacaksam ben de yanınızda yürümek isterim."

Mamed erkeksi ve sakin sesiyle şöyle dedi:

"Bu ortamda sizinle yürümek ideal olur."

Şevket'in yüreğinde âdeta şeker eriyordu. Nusret ise dalıp, yaptığı şakanın derinliğini ve ciddiyetini düşünüyordu.

O anların tiyatro sahnesinde sanki söz kesme töreni vardı. Gelin hanım Mamed'le yürümek isteyerek cevabını vermiş; Mamed de davranışıyla ideal anına ve noktasına ulaştığını açıklamıştı.

Ortamda yalnızca, İran cazının sultanı Vigen'in büyülü sesiyle bir plak çalıp herkesi sevince, dansa ve gelinle damadın başına şekerlemeler saçmaya çağıracak bir gramofon yoktu.

Mamed ile Begüm yürümeye koyuldular.

Mamed okuma yazma bilmiyordu; ama zeki ve güçlü bir hafızası vardı. Felsefe bilen bir gerillaydı. Sonuç çıkarma ve harekete geçme yeteneğine sahipti; hayatı için kısa ve uzun vadeli stratejiler ve planlar kurardı.

Begüm de bir öncüydü. Kuzey yolculuğunda Tovin köyü işçilerine kısa süre komuta etmesini tecrübe defterine yazmıştı. Daha önce Hacı Yusuf köyüne ilk geldiğinde de planlama, çalışma çekirdeği kurma, üretim ve satışı hayat dosyasına kaydetmişti.

Ama şimdi, Begüm'ün gözünde gerçekten yetkin bir komutan konumunda olan bir adamın yanında yürüyordu.

Bu duygu Begüm için öylesine ciddiydi ki zihninde yavaş yavaş çift olma dünyasına giriyor, zaman içinde kayıp yarısını keşfediyordu.

Yürürlerken Mamed, Begüm'den konuşmalarını, vardıkları sonuçları, uzlaştıkları fikirleri ve planları not etmesini istedi; böylece Mamed'in zihnindekiler Begüm'ün defterine de kaydedilecekti.

Bu notlar aslında ortak hayatlarının ilk alıştırmaları, Begüm'ün Mamed'le geleceğini yönetme planları olacaktı.

Begüm kalemle defteri eline aldı ve yazmaya başladı. Elbette Farsça okuma yazması henüz tam değildi; ama Latin harfleriyle çok iyi yazıyordu.

Biraz sonra iki dağ arasındaki vadiden akan su arkının yanında bir kaya gördüler; belli ki bir zamanlar bölgenin sıradağlarına aitti.

Yıllarca çevrenin zorluklarına, sıkıntılarına, soğuk ve sıcağına dayanan kaya, bilge bir ihtiyar gibi kenara çekilmiş ve uygun bir sandalye biçimi almıştı.

Begüm o taş sandalyeye oturdu.

Mamed onun yanında ayakta duruyor, ağır ağır adımlıyordu. Ortak geleceklerinin planlarını dikte ediyor, Begüm de defterine yazıyordu.

Mamed söze, varoluşu yaratan zeval bulmaz kudrete tevekkül ederek başladı ve şöyle dedi:

"Lütfen kararlaştırdığımız planları ve hedefleri sırayla yaz."

Mamed'in Begüm İçin Kısa Vadeli Planları

Mamed şöyle dedi:

"Kısa vadeli hedefleri şöyle yaz:

Gelir elde etmek için uygun bir iş bulmak;

Yaşamak için güvenli bir yer bulmak;

Begüm'ün çocuklarını araştırmak, izlerini sürmek ve bulmak;

Begüm'ün çocuklarını bir araya getirme ve onları anneleriyle yeniden buluşturma yolundaki engelleri çözmek;

Begüm'ün Bakü'deki aile fertleri hakkında bilgi ve adres toplamak ve onlarla bağlantı kurmaya çalışmak."

Neyse ki Mamed, Begüm'le yaptığı konuşmalarda önemli bilgiler edinmişti. Şimdi elindeki ipuçlarının peşine düşüp daha fazla bilgi bularak işe başlamalıydı.

Mamed, Begüm'ün ilk kocası Han-Geldi'yi tanıyordu. İkisi aynı köydendi ve aslında düşünce bakımından birbirlerinin düşmanı sayılırlardı; çünkü Mamed çiftçilerin ve emekçilerin yanındaydı, Han-Geldi ile ailesi ise çiftçilerin haklarını gasp edenleri destekliyordu.

Elbette o köyde kimse egemen düzene açıkça düşmanlık etmeye cesaret edemezdi; fakat Mamed, cesareti ve devrimci düşüncesinin yanı sıra, kendisini canıgönülden destekleyen ağabeyi İmran'ın mali gücü ve nüfuzu sayesinde bu koşullarla mücadelede ciddi bir role ve güce sahipti.

Mamed'in Hafıza ile Kahraman'ı bulmak için elinde bazı ipuçları vardı. Ayrıca Begüm'ün çocuklarını geri alarak Han-Geldi'nin yüreğine bir hançer de saplayabilirdi; özellikle de artık Han-Geldi'nin Begüm'e karşı ne ihanetler ettiğini, hatta Begüm'ün dayısı Serdar'a ne saygısızlıklar yaptığını öğrenmişken.

Mamed, Serdar'ı hiç görmemiş olmasına rağmen ona büyük saygı duyuyordu. Serdar'ın anavatandan koparılmış Azerbaycan'ın liderlerinden biri olduğunu biliyordu. Ayrıca İran'a duyduğu yakınlık ve sempati nedeniyle Stalin'in gazabına uğradığını ve bir bakıma evine kapatıldığını da biliyordu.

Mamed, Begüm'ün ikinci kocasının köyünü de çok iyi tanıyor ve o köydeki bazı etkin kişilerle düşünsel bağlar kuruyordu. O yoldan Gülara'nın babasına da ulaşabilirdi.

Mamed artık bütünüyle harekete hazırdı.

Öteki yarısı yanındaydı.

Mamed ile Begüm arasında potansiyel olarak pek çok bağ vardı. Begüm'ün hayat hikâyesi hem Mamed'in devrimci idealleriyle hem de yardımsever yaradılışıyla örtüşüyordu; üstelik yardım edeceği kişi hür insanların soyundan gelen bir kadındı.

Begüm'ün yetenekleri, İran'daki mazlumiyetinin geçmişi ve özellikle Serdar'ın yeğeni olan Begüm'ün kaderinde Han-Geldi'nin oynadığı yıkıcı rol, Mamed'e hem Begüm'e yardım etmek hem de Han-Geldi'ye darbe vurmak için yeterince neden veriyordu.

Duygusal bakımdan da Mamed, Begüm'ün anlayışına ve sağduyusuna hayran kalmıştı. Daha önce Han-Geldi'nin Azerbaycan'dan göç edişi ve köye dönüşü hakkında bazı şeyler duymuş, onun göçmen karısıyla ilgili de az çok haber almıştı.

Ama şimdi o güzel, yetenekli, yaralı ve uyanık kadın yanındaydı.

Mamed'in Sorusu ve Gönül Ahdi

Mamed artık daha fazla beklemedi.

Begüm'e dönüp şöyle dedi:

"Sana bir sorum var; yanıtlaması belki senin için çok zor olacak. Ama yine de soracağım. Cevabını sabır ve sükûnetle, uygun gördüğün

zamanda verebilirsin. Cevabın ne olursa olsun, Allah'ın izniyle seni haklı arzularına ulaştırmak için canım pahasına destekleyeceğime ve sana yardım edeceğime söz veriyorum."

Bütün bu anlar boyunca Begüm'ün yüreği korkmuş bir kuş gibi sessizce sinmişti; ama göğsünde hızla çarpıyordu.

Gözleri, çocuklarını yeniden göreceğinin kokusunu almış bir ceylanın gözleri gibi sevinç ve umutla doluydu.

Şimdi hürler soyundan bir adam, bu gurbette onun, bir zamanlar kaybetmemek için her şeyinden vazgeçtiği çocuklarına kavuşmasının güvencesi olmak istiyordu; ama o hüzünlü köyde o can parçalarını yine ondan ayırmışlardı.

Begüm, çocuklarına kavuştuğunu yüreğinde hissediyordu. Allah'a tevekkül ediyor ve yüreğinin derinliklerinde Mamed'e büyük güven duyuyordu. Damağında umut dolu bir hayatın başlangıcının tadını hissediyordu.

Yine de yüreği titriyordu.

Bu topraklarda öyle çok acıya katlanmıştı ki olayların bombaları yuvasını defalarca yıkmış ve sevinçlerinin üzerine kara bir perde çekmiş bir savaş mağduruna dönmüş gibiydi.

Sevdiklerinin bedenlerinin tonlarca keder toprağı altında kıpırdadığını defalarca görmüştü. Hiçbir ilaç almadan, acılarının şiddetinden uyuşmuş ve bilincini yitirmişti; ama hâlâ varlığı bütünüyle bekleyişten ibaretti.

Mamed, iyiler soyundan gelen bu adam, utangaçlık ve mahcubiyetle başını eğip sordu:

"Benim eşim olmaya razı mısın?"

Bu teklifin patlayışı, bir umut filizinin doğuşuydu.

Bu kadının başından geçenlerin filmi yeniden zihninde canlansa da; içindeki ses varoluşa onun için yine nasıl bir plan hazırladığını sorsa da; baştan başa zulüm dolu bu çağın kendisi için yeniden huzura gebe olabileceğine nasıl inanacağını bilmese de, birden o tutsak ceylanın gözlerinden bir şimşek çaktı.

Gözlerinden mucizevi bir yağmur boşandı ve bütün ümitsizliği ve umutsuzluğu yıkayıp götürdü.

O yağmurun ağırlığı altında Mamed'e dönüp şöyle dedi:

"Annelik hakkıma kavuşma sınavında, kumar masasında kendimi ortaya koyup kaybettim; ama sevdiklerimi yine elimden aldılar. Yine de yüreğime ışık saçan bir güç, bu keder dolu hikâyeyi ve bu kırık tekneyi arzularının kıyısına götürecek kişinin sen olduğunu söylüyor."

İkisi birbirlerinin ellerini sıktı.

Hiçbir nikâh hutbesi okunmadan ve hiçbir topluluk şahit olmadan, o su arkının ve o yaşlı taşın yanında gönül ahdiyle birbirlerine bağlandılar.

Nikâh ve Yeni Hayatın Başlangıcı

Mamed, kendisine nasip olanın sevincinden artık kendini tutamıyordu. Begüm'e dönüp şöyle dedi:

"Bu haberi Nusret ile Şevket'e vermeliyiz."

Mamed, Begüm'ün cevabını beklemeden koşarak Nusret'e döndü. Begüm de Şevket'in yanına gitti.

İkisi de haberi neredeyse aynı anda verdi:

"Birbirimizin hayat arkadaşı olmak üzere ahitleştik. Birliğimizin haberini alan ilk dostlarımızın sizler olmasını istiyoruz. Hakk'ın lütfundan sonra bu nimet, dostluğunuzun bereketiyle bize nasip oldu."

Nusret ile Şevket sonuç karşısında hayrete düşmüşlerdi. Ama Şevket, sanki bir adak adamışçasına, soğuk ve sert dağların kucağında, göğün bereketli gölgesi altında ellerini âşıkların Tanrısı'na kaldırdı ve gülen bir yüzle yüreğinin derinliklerinden haykırdı:

"Allah'ım, sana şükürler olsun! Allah'ım, sana şükürler olsun!"

Mamed, Nusret ile Şevket'e dönüp şöyle dedi:

"İzin verirseniz bu bereketli pikniği burada bitirip eve dönelim. Yapacak çok işim var. Yardım ederseniz yarın akşam küçük bir davette, sınırlı sayıda konuğun huzurunda bu bağı duyurup resmîleştirelim."

Sonra Şevket'e dönüp devam etti:

"Bu işin bütün yükü, kardeşim Nusret'in izniyle, sizin omuzlarınızda olacak; tören de sizin evinizde yapılacak. Lütfen eşyaları toplayıp gidelim. Bunca heyecan karşısında daha fazla beklemek caiz değil."

Eve dönüp eşyaları toplar toplamaz Mamed şöyle dedi:

"Ben birkaç işin peşine düşmeye gidiyorum. Yarın dönerim. Şevket Hanım, gelini ve onun için yapılması gereken işleri, ayrıca davetin hazırlığını size emanet ediyorum. Yemeği elbette dışarıdan sipariş vereceğiz."

Sonra Nusret'e dönüp şöyle dedi:

"Ağabey, işin hazırlıkları, yemek siparişi ile tatlı ve meyve alışverişi sende."

Ardından Nusret'i bir kenara çekip alçak sesle şöyle dedi:

"Nikâh dairesinin başkâtibi Mansuri Bey'e git ve ona yarın benim nikâh törenimin yapılacağını söyle. Saat dörtte nikâh akdini kıymak ve resmen kaydetmek için sizin evinizde hazır bulunsun."

Sonra Begüm'e dönüp şöyle dedi:

"Her zaman yanında olup sevinçlerine tanıklık etmek istiyorum."

Ardından Begüm'ün parmağındaki yüzüğü gizlice aldı ve gitti.

Ertesi gün Mamed, kahvaltıyı birlikte etmek üzere erkenden Nusret'in evine döndü. İçi içine sığmıyordu. İçinde güçlü bir coşku vardı; bütün imkânları ve aklındaki armağanlarla Begüm için güzel haberlere gebe olduğu belliydi.

Mamed, davet edilecek konukların listesi üzerinde Şevket ve Nusret'le anlaştı. Konukların az sayıda, ama özenle seçilmiş olması kararlaştırıldı.

Begüm, Rubuş ile Sadık Bey'in davet edilmesini, Rubuş'un kardeşi Timur'a ulaşılabilirse onun da gelmesini istedi. Şevket'in de aklında iki kişi vardı. Nusret ise kendisiyle Mamed'in iki ortak dostunu önerdi. Toplamda yaklaşık on ila on beş konuk davet edildi.

Kahvaltıdan sonra Mamed birkaç işi takip etmek için yeniden dışarı çıktı. Konuklar gelmeden önce eksikleri birlikte gözden geçirip tamamlamak üzere saat ikiye kadar döneceğini söyledi.

Evden çıkmadan önce Şevket'e ayrıca, gelin hanımın gerekli hazırlıklarıyla bizzat ilgilenmesini söyledi. Şevket'e bir miktar para da verip gitti.

Mamed döndüğünde Şevket'e bir paket verdi ve içindekileri kullanmasını söyledi. Paketin içinde iki gümüş yüzük, beyaz bir elbise ve beyaz bir şal vardı.

Gerçekten de aşk, insanları birbirine bağlayan en güçlü ilaçtır. Aşkın sırrı, insanın kendi mutluluğunu başkalarını mutlu etmekte bulmasıdır.

Nikâh Sürprizi; Hafıza ile Kahraman'ın Dönüşü

Hacı Mansuri herkesten önce geldi. Mamed'e özel bir hürmet besliyordu.

Konuklar birer birer geldi. Saat dört oldu. Gelin hanım, nikâh sofrası ve konuklar, hepsi hazırdı; ama Mamed hâlâ yerinde duramıyordu. Başı kesilmiş bir serçe gibi çırpınıyor, durmadan dışarı bakıyordu. Huzursuzdu, ama sabırlıydı.

Mansuri Bey, Mamed'e sordu:

"Başlayabilir miyiz, damat bey?"

Mamed şöyle dedi:

"İki konuğumu daha bekliyorum."

Mamed'in cümlesi daha bitmeden avlu kapısı açıldı. İki çocuk, yanlarında bir hanımla içeri girdiler.

Mamed çocuklara doğru yürüdü. Hareketleri ortama bir gerilim yaymıştı. Kimse ne olduğunu bilmiyordu.

Çocuklar Mamed'le birlikte odaya girdiler ve içeri adım atar atmaz ikisi de "Anne!" diye bağırarak Begüm'e doğru koştular.

Begüm çılgınca onları kucakladı.

Yavrularının esaretten kurtuluşunu kendi gözleriyle gören bir ceylan gibi, ömrü evlat hasretiyle yanmış bu anne şimdi çocuklarını kokluyor, yüzlerini ve ellerini öpüyor; bu rüyanın gözlerinin önünde durduğuna inanamıyordu.

Sevgi melekûtu o odaya inmişti.

Mamed, anneyle evlatların birkaç dakika baş başa kalabilmeleri için Begüm'le çocukları yan odaya götürdü.

O sırada Begüm kendini Mamed'in ayaklarına atıp ayaklarını öpmek istedi; ama Mamed şefkatle yere oturdu ve Begüm'ün ayaklarına kapanmasına izin vermedi.

Begüm'e şöyle dedi:

"Bütün bu değişimi hak eden senin sevgindi. Şimdi iki bayramımız var. Sen bu odada çocuklarına kavuşmanın sevincini yaşa. Ben de yan odada seninle kuracağımız bağın hazırlıklarını sürdüreyim. Sıra sana geldiğinde, çocuklarının yanında nikâh memuruna cevabını verir, onu nikâhımız için vekilin olarak tayin edersin."

Sonra odadan çıktı.

Mamed konuklara dönüp hoş geldiniz dedikten sonra şöyle konuştu:

"Siz de şanslısınız. Bugün iki kutsal kavuşmaya tanıklık edeceksiniz. Bunların en önemlisi, zulüm görmüş ve ayrılık acısıyla yüreği kanamış bir annenin, tutsak edilmiş çocuklarıyla yan odada kavuşmasıdır. İkinci bağ ise Begüm ile benim evliliğimdir; Hacı Mansuri şimdi nikâh törenini başlatacak."

İnanın, o odada aşkın gölgesi altında gönlü fethedilmemiş tek kişi yoktu. Herkes bir biçimde Mamed'e minnettardı; ama Mamed, daha büyük gerçeğin anne sevgisi olduğuna inanıyordu.

İçinden şöyle diyordu:

"Yalnızca annenin evladına duyduğu sevgidir ki zorluğa, kınamaya ve zamanın zulmüne katlanarak hayatı ve yeni bir doğumu armağan eder. Öyleyse hepimiz annelerin sevgisi için yürekten şükretmeliyiz; çünkü Allah'ın lütfu ve onların sevgisiyle aşk içinde yaşanabilir. Evet, aşksız yaşanmaz; insan aşkın eteğine sarılıp ona daima kulluk etmelidir."

Hacı Mansuri Nikâh Hutbesini Okumaya Başladı

Begüm, yan odadan bu nikâha ilişkin vekâletini ve rızasını bildirdi.

Hayırlı olsun dilekleriyle oradakiler ağızlarını tatlandırdılar; bu topluluk hem gözyaşına ve tebessüme hem de bir ayrılığın sonuna ve bir bağın başlangıcına tanıklık etmişti.

Aynı anda Mamed, Allah'ın yardımıyla Gülara'nın da yakında bu topluluğa katılacağına dair Begüm'e söz verdi.

Nikâh töreni sona erdi. Konuklar yavaş yavaş gitmeye hazırlandılar; ama ayrılırken, sanki geldikleri zamankinden daha ağırlaşmışlardı. Yavaş ve dikkatli adımlarla yürüyorlardı.

Gitmek için herkesten çok acele eden Hacı Mansuri bile Nusret'in evinden ayrılan son kişi oldu.

Hiç kimsenin ayaklarında gitmeye güç kalmadığı ve herkesin kendini zorlayarak adım attığı apaçık ortadaydı. Her birinin içinde onlarca soru ve düşünce vardı; ama hiç kimse konuşmaya cesaret edemiyordu.

Elbette siz de bu şaheserin nasıl yaratıldığını; öfkeyle affı, gülüşle gözyaşını, ayrılıkla kavuşmayı en kısa zamanda yan yana getirmeyi, imkânsızı mümkün kılmayı ve yılların acısını, ıstırabını, sevinç denilen her şeyden uzak kalışını böylesine mutluluğa dönüştürmeyi başaran bu gerçek komedi-trajedi filminin yönetmeninin kim olduğunu bilmek istersiniz.

Şimdi bu kısa filmin tanıkları, onlarca soru ve şaşkınlıkla sahneden ayrılıyorlardı; ama Begüm yan odada, çocuklarının yanında mutluluğa gömülmüştü.

Umutla dolmuş, can parçalarıyla oynuyor ve yılların ayrılığından kalan susuzluğu sayısız öpücükle gidermeye çalışıyordu.

Çocukların Dönüşünün Perde Arkası

Sizi bekleyişin mahmurluğunda fazla bırakmayacağım. Şimdi Begüm'ün hayatının bu bölümünü yöneten kişiyi ve bu aşk şaheserinin nasıl doğduğunu anlatmalıyım.

Mamed, piknikten dönüp ertesi günkü nikâh törenini kararlaştırdıktan sonra, birkaç işi olduğunu söyleyip ertesi gün döneceğini belirtti.

Nusret'in evinden çıkıp Darvazehgar ana caddesindeki Sefer'in kahvehanesine gitti.

Sefer, Mamed'in hemşehrisi ve yakın dostuydu; han soyundan gelmesine rağmen Mamed'le aynı doğrultuda düşünen biriydi.

Mamed, o görüşmede Han-Geldi'nin eski karısı Begüm'le evliliğini ve Han-Geldi'nin ona yaptığı ihanetlerin bir bölümünü Sefer'e anlattı.

Sefer, ailesinden duyduklarına dayanarak meseleden az çok haberdardı; ama Mamed'e ve onun sözlerine bütünüyle güveniyordu.

Mamed'e sordu:

"Peki şimdi mesele nedir?"

Mamed cevap verdi:

"Han-Geldi'nin yanına git. Nerede olursa olsun, onu bul."

Sefer'le konuşurken cebinden Zencan yapımı, kemik saplı bir sustalı bıçak çıkardı ve devam etti:

"Ona, elimde bıçakla sana geldiğimi söyle. Eski karısı Begüm'le evlendiğimi ve yarın nikâh törenimizin yapılacağını bildir. Yarın Begüm'ün çocukları onun yanında olsun. Hafıza ile Kahraman'ı mutlaka Sadık'la Nusret'in evine göndersin."

Sonra kesin bir dille şöyle dedi:

"Han-Geldi'ye söyle: İsteğime aykırı konuşur ya da bana uymazsa, bu bıçağı sapına kadar öyle bir yerine sokarım ki sağ kalırsa dışkısını ağzından çıkarmak zorunda kalır. Vesselam."

Mamed'in ciddiyetini ve mertliğini bilen Sefer yalnızca bir söz söyledi:

"Başüstüne."

Ve gitti.

Mamed sonra Sadık'a durumu anlattı; çocukları teslim alınca Rubuş'un yardımıyla üstlerini başlarını düzeltip Nusret'in evine getirmelerini istedi.

Sadık'a biraz para da verdi ve kimseye bir şey söylememesini istedi; çünkü Begüm'e sürpriz yapmak istiyordu.

Gördüğünüz gibi Mamed'in bütün istekleri yerine getirildi.

O gece nikâh töreni sona erdikten sonra Mamed, Begüm'le çocuklarına veda etti ve Begüm'e şöyle dedi:

"Sen çocuklarla burada kal."

Aynı anda ona bir tomar banknot verdi ve sözünü sürdürdü:

"Şevket'le ve çocuklarla gidip ihtiyacınız olan her şeyi alın. Benim birkaç gün boyunca halletmem gereken bazı işlerim var."

Sonra bütün iyilikleri için Nusret ile Şevket'e teşekkür edip gitti.

Begüm artık zamanın nasıl geçtiğini bilmiyordu. Bütün düş ve rüyaları karşısındaydı; çocuklarına ve yaralı yüreğine içireceği bir sevgi ve şefkat deniziydi.

O gece Tahran, Begüm için artık yalnızca gurbet şehri değildi.

Tahran; Hafıza ile Kahraman'ın kollarında, Mamed'in Gülara'yı getirme sözünde ve Nusret'le Şevket'in küçük evinde ilk kez ev koktu.

Ailenin Kurulması; Begüm ile Mamed İçin Yeni Bir Ev

Mamed iki üç gün Begüm'ün yanına gitmedi. Begüm'ün çocuklarıyla rahatça kalmasını ve yıllar süren ayrılığın ardından Hafıza ile Kahraman'ı görerek, koklayarak, öperek ve kucaklayarak gönlünün susuzluğunu gidermesini istiyordu.

Mamed'in de yapması gereken bazı işleri vardı.

İlk işi, aile hayatına başlamak için uygun iki boş oda bulmaktı.

Odaları bulunca eşyalarını önceki odasından oraya taşıdı. Odaların temizlenip hazırlanması için Rubuş'tan yardım aldı. Aynı zamanda aile hayatı için eksik ve gerekli eşyaların listesini çıkarıp bunları sağlamaya koyuldu.

Mamed daha önce böyle şeylerle pek ilgilenmezdi. Onun hayatı daha çok yalnız ve mücadeleci bir erkeğin hayatıydı; sürekli gidip gelen ve ev dışındaki işlerle uğraşan bir adamın hayatı.

Ama şimdi durum farklıydı.

Artık yalnızca kendisi yoktu; Begüm, Hafıza ve Kahraman vardı, Gülara'yı getirme umudu da yoldaydı.

Ev hazır olunca Mamed, daha önce hapishanede tanıştığı İbrahim adlı bir arkadaşının yanına gitti. Herkes İbrahim'e "Abi" diyordu.

Abi'nin çok sayıda dostu vardı. Okuryazar olduğu için Begüm'e bir yün eğirme fabrikasının muhasebe bölümünde iş bulacağına dair Mamed'e söz verdi.

Mamed, Abi'ye Begüm'ün ay başında, yani yaklaşık bir hafta sonra işe başlayabileceğini söyledi.

Üç gün sonra Mamed, Nusret'in evine dönüp Begüm'e ve diğerlerine o civarın yakınında iki odalı bir ev kiraladığını söyledi.

Eski evindeki eşyaları da yeni ortak evlerine taşımak ve herkesin tek bir evde yaşamasını istediğini anlattı.

O gün herkes mutluydu.

Bunca ilgiden mest olan Begüm, Allah'ın inayetinin mucizeler yarattığına inanıyordu.

Yalnızca hayata başlamak için gerekli temel eşyalardan oluşan ev eşyaları sağ salim yeni eve taşındı.

Begüm, Tahran'da kız kardeşinin yanında bulunan Timur'u köye gitmekle görevlendirdi. Annesinin yardımıyla Begüm'ün bütün eşyalarını Resul'den teslim alıp Tahran'a getirmesini, ama şimdilik kimseye bir şey söylememesini istedi.

Mamed de Timur'la bizzat konuşup gerekli masrafları ödedi.

Timur görevini yerine getirmek üzere gitti ve geri döndü.

Begüm, bütün iş ve yaşam araçlarının, özellikle de ileride çok işine yarayacağını bildiği dikiş makinesinin getirilmesini önemle vurgulamıştı.

Bütün eşyalar eksiksiz olarak Tahran'a ulaştı ve yeni eve taşındı.

Begüm onları kendi elleriyle yerleştirip yaşam ve çalışma ortamını kurdu.

Çalışma odası aynı zamanda çocukların yaşam alanı olacaktı; gerçi çocukların nihai durumu henüz belli değildi ve geleceğin tam olarak ne getireceği bilinmiyordu.

Begüm daha en başından evi yalnızca uyuyup yemek yenen bir yer olarak görmüyordu.

Onun için ev; sığınak, atölye, umut okulu ve çocuklarını yeniden bir araya getireceği bir mevzi demekti.

Begüm'ün İşe Başlaması ve Çocukların Düzeninin Kurulması

Eve döndükten sonra Mamed ile Begüm çocukların durumunu konuştular; Begüm'ün işte olduğu saatlerde Hafıza ile Kahraman'a kimin bakacağını kararlaştırmaları gerekiyordu. Bu konuda Nusret ve Şevket'e de danıştılar.

Hafıza on ya da on bir, Kahraman da yaklaşık on yaşlarındaydı.

Şevket, Begüm işteyken Hafıza'nın kendi yanında kalabileceğini söyledi.

Nusret de Kahraman'ın dükkânda onun yanında çalışabileceğini söyledi. Ardından ekledi:

"Kahraman'a ayakkabı boyamak için gereken malzemeleri de alırım. Dükkânın önünde kendi hesabına çalışmayı ona öğretirim. Kendim de göz kulak olurum."

Dostlarının bereketiyle işler yavaş yavaş düzene girdi.

Begüm ertesi gün işe başladı ve yalnızca cuma günleri tatil yapıyordu. Ona iyi bir ücret de belirlenmişti. Aslında atölye yönetimindeki müdür yardımcılığı görevlerinin bir bölümü ona verilmişti.

Birkaç gün içinde müdürün ve işçilerin güvenini kazandı. Bu kısa süre içinde müdürle konuşarak Mamed'in de kendisine yardımcı olmak üzere tedarik bölümünde işe alınmasını istedi.

Müdür onun önerisini kabul etti.

Mamed'in atölyeye gelmesiyle Begüm artık yanında kendisine arka çıkan bir erkek olduğunu biliyordu; ev ile atölye arasındaki gidiş gelişlerde de yalnız değildi.

Mamed'le kurduğu hayat, Hakk'ın lütfuyla gerçekleşen o düş ve bulduğu kayıp yarısıydı.

Mamed de ailesinin yanında yaşama, sakin ve düzenli bir yuvaya kavuşma şansını elde etmişti. Atölyede çalışmaya başlayınca daha huzurlu oldu; oradan oraya yaptığı yolculuklardan ve ev dışındaki bitmek bilmeyen mücadelelerden uzaklaştı.

Begüm ile çocukların varlığı ona huzur veriyordu; sanki Allah bir taşla iki kuş vurmuştu.

Mamed bu hayatın her anından zevk alıyordu. Begüm'ün buzları eriyip evde ve işte daha etkin hâle geldikçe, Mamed'in gönlünün her köşesinde günbegün yeni bir çiçek açıyordu.

Begüm'ün Elleriyle Kurulan Ev; Hayatta ve İşte Yeni Bir Komutanlık

Mamed'in ıssız ve sessiz evi, yavaş yavaş sardunya saksılarının kokusu, düzen ve kadın zarafetiyle dolu bir yuvaya dönüştü.

Mutfak dolabı Begüm'ün düşüncesi ve elleriyle yapılıp düzenlendi. Birlikte yemek yerken kullanmaları için eve katlanır masa ve sandalyeler eklendi.

Semaver, Begüm işten döner dönmez yakılır, çayın buharı ve yaşamın sıcaklığıyla evi doldururdu.

Birbirine uyumlu kırmızı gül desenli porselen tabaklar, kapı ve pencere perdeleri, tablolar, çocukların ve Mamed'in fotoğrafları; hepsi yerini buldu.

Ayakkabıların yeri belirlendi. Üzeri işlemeli bir perdeyle örtülen bir elbise askısı takıldı. Makyaj malzemeleri için çekmeceli küçük bir masa kondu; üzerine bir ayna yerleştirildi, karşısına da bir sandalye koyuldu.

Bütün bunlar Begüm'ün düşüncesi ve becerikli elleriyle biçimlendi.

Çoğu evin geleneksel yaşamın en temel imkânlarıyla yetindiği o yoksul mahallede, Begüm ile Mamed'in evi yavaş yavaş adeta varlıklı bir ailenin evine dönüştü; kapısı ve duvarları özen, sevgi, zevk ve gerçek bir ev hanımının varlığını dile getiriyordu.

Mamed ile Begüm günbegün birbirlerine daha da yaklaşıyorlardı. Begüm, sevgili Mamed'inin eşliği ve yardımlarıyla ihtiyaç duyduğu mahalleleri ve yerleri yavaş yavaş tanıyordu.

Çocuklar ara sıra babaannelerinin evine uğruyorlardı. Oradakiler şefkatli insanlardı ve eski gelinlerinin yeniden çocuklarının yanında olmasından mutluydular.

Ne var ki oğulları Hangeldi'ye duydukları hoşnutsuzluğu belli etmiyorlardı; sanki lanetliler gibi yolunu kaybetmişti ve tek sığınağı kendisinden genç, ocağı tütememiş bir kadındı.

Hangeldi her zamanki gibi şık giyimli ve görünüşüne düşkündü; tam da "Hava bin beş yüz, cepte beş kuruş yok" sözünün karşılığıydı. Ama Mamed'in menzilinden uzak durması gerektiğini çok iyi biliyordu.

Begüm işyerindeki konumunu günbegün daha da sağlamlaştırıyordu. Kısa süre önce Timur'u da atölyede işe almıştı.

Aslında çalışma ortamında da kendine bir ekip kuruyor; böylece daha fazla denetim sağlayıp atölyeye yavaş yavaş düzen vermek istiyordu.

İşçilerin sorunlarını öğrenmek ve bunları çözmeye çalışmak için haftada bir kez atölyede onlarla toplantı yapıyordu.

İnsanlar arasındaki ilişkilere yeni bir canlılık kazandırmak istiyordu. Hatta teşvik sistemini ve ayın örnek işçisini seçme uygulamasını bile başlatmıştı.

Begüm'ün hayatındaki ve kaderindeki türlü meseleler zihnini öylesine meşgul etmişti ki siyaset dünyasından ve ülkenin durumundan habersiz kalmıştı.

O şimdilik başka bir cephede savaşıyordu:

ev cephesinde,

iş cephesinde,

annelik cephesinde,

ve küllerin içinden kendini yeniden kurma cephesinde.

Yoksulluk, Savaş ve Günlük Hayatın Zorlukları

Begüm'ün küçük yuvasını yeniden kurmaya çalıştığı o günlerde, ülkenin durumu her geçen gün daha karmaşık, daha acılı ve daha ağır bir hâl alıyordu.

İran içeriden yoksulluk, kıtlık, hastalık ve düzensizlikle boğuşuyor; dışarıdan ise Müttefik kuvvetlerin baskısı altında eziliyordu.

İran, Dünya Savaşı'nda tarafsızlığını ilan etmiş olmasına rağmen Müttefikler ülkeyi işgal etmiş ve her biri İran topraklarında kendi çıkarlarının peşine düşmüştü.

Yabancı kuvvetler İran'ı fiilen nüfuz ve işgal bölgelerine ayırmıştı. Her güç bu ülkenin bir köşesinden kendi payını istiyor; savaşın başlamasında hiçbir rolü olmayan İran halkı, başkalarının çıkardığı bir savaşın bedelini ödemek zorunda kalıyordu.

Açlık, güçsüzlük ve hastalık şehirlerde ve köylerde kol geziyordu. Yoksulluk, kıtlık ve tedavi imkânlarının yokluğu yüzünden ölümler her geçen gün artıyordu.

Şehirlerde pahalılık ve mal kıtlığı halkın belini büküyordu. Köylerde hastalıklar can alıyor, insanların çoğu en temel tedavi imkânlarına bile ulaşamıyordu.

Halkı hastalıktan korumak, tedavi etmek ya da kurtarmak için ne bir düzen ne de bir program görülüyordu.

Tahran'da yabancı kuvvetler ve onlara bağlı kuruluşlar ülkenin imkânlarını sahipsiz malı gibi görüyorlardı. Demiryolunu, yolları, ambarları, tahılı, yakıtı ve iş gücünü ihtiyaçları ölçüsünde kendi savaşlarının hizmetine alıyorlardı.

Halk kendi vatanında giderek hiçbir şeyin sahibi olmadığını hissediyordu: Ne ekmeğin, ne güvenliğin, ne iradenin, ne de geleceğin.

Kurnaz ve deneyimli İngilizlerin gözü hâlâ İran'ın petrolünde ve güneyindeydi. Yıllardır İran'ın kaynaklarını yağmalamanın yollarını çok iyi öğrenmişlerdi; şimdi savaşın gölgesinde elleri daha da serbestti.

Kuzeyde sözümona sosyalist Sovyet yönetimi hâkimiyet alanını genişletiyordu. Adalet ve emekçileri destekleme sloganları atıyor; fakat gerçekte daha çok siyasi nüfuz, parti faaliyetleri, taraftar toplama ve örgütlenme peşinde koşuyordu.

Birçok kişinin Sovyetlerin elindeki bir kukla olarak gördüğü Tudeh Partisi de böyle bir ortamda yayılıyordu.

Kısacası İran'ın bağımsızlığının yok oluş kokusu, millî aydınların burnuna kadar geliyordu.

Millî egemenlik fiilen rengini yitirmişti. Genç şah, saray, meclis ve devlet aygıtı, milletin dayanağı olmak yerine daha çok yabancı güçlerin emirleri doğrultusunda hareket ediyorlardı.

Savaşta tarafsızlığını ilan etmiş olan İran, şimdi sessiz bir yarı sömürgeye, görünüşte bağımsız ama iradesi yaralı ve tutsak bir ülkeye dönüşmüştü.

Tarafsız İran ve Başkalarının Savaşının Bedeli

Almanlar da savaşta büyük sorunlarla karşılaşmıştı. Hitler'in savaşı genişletme, yeni kaynaklara ve güzergâhlara ulaşma hayali sert engellere çarpmıştı.

İran'ın Müttefiklerce işgali, Almanya'nın olası nüfuz yollarından birini kapatmış; İran'ı Müttefik güçlerin geçiş güzergâhına, ambarına ve lojistik destek üssüne dönüştürmüştü.

Hitler, İran ve Azerbaycan üzerinden hedeflerine ulaşamadı. Sovyetler Birliği'yle yürüttüğü savaş sonunda Rusya ve Sibirya'nın soğuk, ölümcül cephelerine uzandı; ilikleri donduran soğuk, ikmal

yetersizliği ve Kızıl Ordu'nun direnişi Alman savaş makinesini dize getirdi.

Müttefikler savaş cephesinde zafer kazandı; ancak bu zafer İran halkına hiçbir şey getirmedi.

İran için savaşın sonucu daha fazla yıkım, pahalılık, kıtlık, yoksulluk, hastalık ve aşağılanmadan başka bir şey değildi.

Savaştan sonra İran ekonomisi eskisinden de ağır yaralı kaldı. İngilizlerin köhne sömürgeciliği siyasi ve ekonomik nüfuzuyla İran'ın yerli sanayisinin gelişmesini engellemeyi sürdürdü.

Yerli üretimin, küçük bir atölyenin, millî sanayinin ya da ekonomik bağımsızlığın izi nerede görülse müdahale ve baltalamanın gölgesi de onunla birlikte beliriyordu.

Dokumacılık, cam üretimi, halıcılık, tarım, hayvancılık ve halkın daha nice varlığı, yabancı politikaların baskısı ve ülke yöneticilerinin zayıflığı altında aşınıyordu.

İran'ın millî ekonomisinin varlığını sürdürmesinin kökü olması gereken her şey, genç ve köksüz bir şahın rızasını gösteren imzasıyla yabancıların baltası altında kesiliyordu.

Tarafsız İran'a perişanlık, çaresizlik, karamsarlık ve aşağılanmadan başka bir şey kalmamıştı.

Ne ordunun gerçek bir savunma gücü vardı,

ne meclis halkın sesiydi,

ne de saray milletin sığınağıydı.

Böyle bir ülkede sıradan insanlar hem yoksullukla, hem hastalıkla, hem işsizlikle, hem güvensizlikle hem de kâğıt üzerinde vatanları olan, fakat gerçekte her köşesi yabancı bir gücün ayakları altında çiğnenen bir ülkede yaşamanın aşağılanmasıyla mücadele etmek zorundaydılar.

Savaşın Begüm'ün Hayatına Düşen Gölgesi

Begüm bir süre ev, iş, çocuklar, Mamed ve yeni bir hayat kurmakla öylesine meşguldü ki ülkenin içinde bulunduğu durumun derinliğini düşünmeye fırsat bulamıyordu.

O, iç dünyasında ve ailesinde verdiği savaşları geride bırakmıştı:

annelik uğruna savaş,

ekmek uğruna savaş,

onur uğruna savaş,

ve çocuklarını yeniden bir araya getirme uğruna savaş.

Ama dışarıdaki savaş da yavaş yavaş evin duvarlarından içeri sızıyordu.

Pahalılık, kıtlık, kuyruklar, hastalık, acı haberler, yersiz yurtsuz insanlar, aç işçiler, savunmasız kadınlar, zayıf çocuklar ve ya işsiz kalan ya da ağır işlerin yükü altında ezilen erkekler; hepsi Tahran'ın gündelik havasının bir parçası olmuştu.

Bu kargaşanın izleri atölyede de görülüyordu.

Ham madde azalıyor, maliyetler yükseliyor, işçilerin ücretleri geçinmelerine yetmiyor ve her gün yoksulluğun içinden yeni bir ses yükseliyordu.

Kendi hayatında yeni bir düzen ve umut bulmuş olan Begüm, şimdi çevresinin her biri savaş, yoksulluk ve adaletsizlikle başka bir biçimde boğuşan insanlarla dolu olduğunu görüyordu.

İşte tam burada Begüm'ün komutanlık ruhu, bu kez iş ve toplumsal hayat meydanında yeniden başını kaldırdı.

O yalnızca hesapları yazmak istemiyordu.

Yalnızca evini ayakta tutmak istemiyordu.

Yalnızca kendi çocuklarını kurtarmak istemiyordu.

Acısının başkalarının acısından ayrı olmadığını yavaş yavaş anlıyordu.

Kendi çocukları uğruna yanıp kavrulmuş bu anne, artık başka annelerin, başka işçilerin ve başka ailelerin acısını da görüyordu.

Savaş, yoksulluk ve işgal halkın hayatını ağır koşullara sürüklemişti; ancak Begüm bu karanlığın içinde kendi evinin ışığını nasıl yanık tutacağını ve belki çevresindekiler için de bir ışık yakabileceğini öğreniyordu.

Dervaze Gar'daki Çukurlar

Dokuzuncu Bölüm

Ev, Darbe, Çocuklar ve Ailenin Yeniden Bir Araya Gelmesi

Yeni Bir Dönem: Begüm'ün Farklı Hayatı

İnsanlar zamanın çukurlarında, kendi çabalarıyla ve yokluklarını belli etmemek için yüzlerini tokatlayıp kızartarak başları dik yaşıyorlardı. O yoksul çukurlarda, dar evlerin, aşınmış basamakların, su kuyruklarının, kavga seslerinin ve rutubet kokusunun arasında hâlâ yoksulluğun ve aşağılanmanın altında ezilmek istemeyen insanlar vardı.

Begüm'ün çocuklarının artık iki evi vardı. Ara sıra babaannelerinin evine uğruyorlardı. Elbette hâlleri ve giyim kuşamları mahalledeki çocuklardan büsbütün farklıydı. Begüm, evin dışında gün boyu süren işin bütün zorluklarına rağmen eve döndüğünde daha da zahmetli ikinci bir vardiyaya başlıyordu.

Evde o yalnızca atölyeden yorgun dönmüş bir kadın değildi; ailesinin her işiyle ilgilenen, yemek pişiren, ertesi gün işe götürülecek yemeği hazırlayan ve aynı zamanda evin düzenini ve huzurunu koruyan fedakâr, şefkatli ve kültürlü bir anneydi.

Atölyeden döndükten sonra Begüm'ün dikiş makinesinin sesi çoğu gece geç saatlere kadar duyulurdu. Eski makinesinin yorgun sesi, Begüm için İran'daki hayatının tanıdık bir dostunun, kadim bir

yoldaşının sesi gibiydi. Ama bu kez farklıydı; bu kez iliklerine kadar sadık bir yâr ve gerçek bir dost olan erkeğin yanındaydı.

Mamed geceleri evde Begüm'ün dikiş makinesinin yanına oturur, onu yalnız bırakmazdı. Begüm çalışırken Mamed ona türlü sorular sorardı. Bazen de rica ederek şöyle derdi:

"Allah aşkına, benim için bir türkü söyle."

Çocuklar çoğu zaman uyumuş oldukları için Begüm, Mamed'in gönlü olsun diye keder dolu hikâyelerden yanık yanık türküler söylerdi. Begüm'ün sesi kemanın, klarnetin ve garmonun sesinden bile daha hüzünlüydü; sanki Begüm, ruhunu dile getirebilmek için başka bir saza ihtiyaç duyuyordu.

Bazen kendi içine öylesine gömülürdü ki yüreğinin sızısı ve zamanın yaraları, yorgun gözlerini yaş yağmuruna tutardı. O anların hepsinde Mamed'in gözleri de Begüm'ün sesini dinlerken yaşla dolardı. Sanki o da Begüm'ün mazlum hayat hikâyesinden etkilenmiş, zihninde onunla birlikte ömrünün hüzünlü bağ yollarında yürüyordu.

Bazı geceler çocuklar babaannelerinin evinde kalırlardı. Zaten kendilerini yalnızca o evde güvende hisseder, babalarının evine hiç gitmezlerdi. Üvey annelerinin, onların artık kendi hayatında bulunmamasından memnun olduğunu çok iyi biliyorlardı. Sefil Han-

Geldi de geceleri sevgilisinin yanında keyif sürüyor, çocuklarını arayıp sormuyordu; belki de onları bütünüyle unutmuştu.

Ancak bir gün Han-Geldi, Nusret'in dükkânının önünden geçerken Kahraman'ın boya sandığını gördü. Ona doğru yürüdü, ayağını Kahraman'ın boya sandığının üzerine koydu ve şöyle dedi:

"Ayakkabımı boya."

Kahraman elindeki bir ayakkabıyı boyuyordu. Babasına aldırmamaya çalıştı. Ona karşı yüreği çok kırgındı.

Birden üvey annesinin kendisini şikâyet ettiği o günü hatırladı. Babası daha yeni gelmiş ve öfkelenmişti. Ayakkabısı hâlâ ayağındayken, Kahraman kaçmaya fırsat bulamadan ona bir tekme savurmuştu. Babasının sivri ayakkabı burnu Kahraman'ın kalçasına arkadan öylesine sert vurmuştu ki uzun süre ağrı çekmiş, tuvaletini yapmak bile onun için bir azaba dönüşmüştü.

Şimdi o ayakkabıya benzeyen bir ayakkabı iş sandığının üzerindeydi ve ayakkabının sahibi ondan boya istiyordu.

Kahraman bir an donup kaldı.

Artık kendisinin hem annesi hem de Mamed babası olduğunu hissetti; fakat onun suskunluğu ve hareketsizliği han oğlunun sabrını tüketti. Han-Geldi eğildi, Kahraman'ın başına bir tokat vurdu ve şöyle dedi:

"Hadi, işim var."

Kahraman'ın yanağı tokadın ateşiyle yandı. Birden erkekçe bir öfkeyle Han-Geldi'nin ayağını eliyle sertçe iş sandığının üzerinden itti ve artık korkmuş bir çocuğun sesi olmayan bir sesle şöyle dedi:

"Vaktim yok."

Aynı anda boğazındaki düğüm çözüldü. Ayağa kalktı; öfke ve gözyaşları içinde dükkâna girdi. Nusret, Kahraman'ın neden

öfkelendiğini anlamaya fırsat bulamadan Han-Geldi defolup oradan gitmişti.

Kahraman ve Hafıza: Çocukların Ortak Yarası

Kahraman, Nusret'e ne olduğunu söylemedi; yalnızca kendisini iyi hissetmediğini ve eve gitmek istediğini söyledi.

Nusret şöyle dedi:

"Ablanın yanına, bizim eve git."

Kahraman, "Peki," dedi ve Nusretlerin evine gitti.

Hafıza havuzun kenarında oturmuş bulaşık yıkıyordu. Kahraman'ın incinmiş ve perişan yüzünü görünce yüreği titredi. Aynı acıyı ve aynı kaderi paylaştığı kardeşini görünce hemen ona doğru koştu. Avuçlarını, Begüm'ün kendisi için diktiği beyaz çiçekli elbisesine sildi ve hızla kardeşine sarıldı.

Kahraman'ın gözyaşlarını silmeye çalıştı.

Kahraman, ablasının kollarında ona sıkıca sarılıp sakinleşti ve Hafıza daha hiçbir şey sormadan öfkeyle şöyle dedi:

"O pis ayağını ittim."

Hafıza kaygıyla ne olduğunu sordu.

Kahraman, aşk macerası ve genç bir kadın uğruna hayatlarını altüst eden o adamın karşısında nasıl durduğunu baştan sona anlattı; gurbet ellerdeki annelerinin namertçe köyden kovulmasına yol açan, onları

yıllarca annesiz bırakan ve kurnazlıkla, yalanlarla zihinlerini annelerine karşı dolduran adamın karşısında nasıl dikildiğini söyledi.

Kahraman şöyle dedi:

"Şimdi de gelip bana ayakkabısını boyamamı emrediyor."

O ayakkabıları görünce, kendisini uzun süre acı içinde bırakan o tekmeyi yeniden hatırlamıştı. Çocukça ama yaralı zihninde, bugün ablasının, annesinin ve kendisinin öcünü bu takım elbiseli namertten alması gerektiğini düşünüyordu.

Hafıza, kardeşinin kahramanlığını dinleyince onu öpücüklere boğdu. Gözlerinde sevinç yaşları birikti.

Kahraman artık itilip kakılacak bir çocuk değildi.

Hafıza, annesiyle annesine kol kanat geren şefkatli babası işten dönene kadar, kardeşinin kahramanlığını annesine gururla anlatabilmek için öğleden akşama dek sokağın başında bekledi; ancak zamanın akrep ve yelkovanı çok yavaş ve tembel ilerliyor, Kahraman'ın bekleyişine hiç ayak uyduramıyordu.

Kahraman birden sokağın başındaki bakkala gitti. Babası için alıyormuş bahanesiyle bir paket sigara ve bir kutu kibrit alıp cebine koydu. Mahalleden biraz uzakta, ıssız bir yerde ilk sigarasını yakmaya koyuldu; bu sigara, gelecekte yaşayacağı nice sıkıntının olası başlangıcıydı.

Yıllardır zihninde kök salan eziklik duygularının etkisiyle, şimdi yolunu seçtiği yanılgısına kapılarak yanlış bir yolda ilk adımını atıyordu. Zihninde hayatı, öfkeli erkeklerin oynadığı bir gösteriye

dönüşmüştü; sigarayla huzura kavuşacaklarını sanan erkeklerin gösterisine.

Yürüyor, öfkeli erkekleri taklit ediyor ve sessizce kendi kendine konuşuyordu. Gurura iyice kapılmıştı; öylesine kendinden geçmişti ki bu kez saatin hızla ilerleyen akreple yelkovanını fark etmedi.

Kendine geldiğinde geç kaldığını gördü. Annesiyle Mamed babasının mutlaka eve dönmüş olduklarını düşündü. Sigara paketiyle kibrit kutusunu giysilerinin arasına saklamaya çalışarak hızlı adımlarla eve yöneldi.

Eve varınca annesiyle babasının kendisi için kaygılandıklarını anladı. Daha önce eve dönmüş olan Hafıza'nın, onun kahramanlık hikâyesini anne ve babasına anlattığını tahmin etti.

Kararsızdı; nereden ve nasıl başlayacağını bilmiyordu. Fakat daha ağzını açamadan Mamed ona doğru yürüdü, onu kucakladı ve tek bir kısa cümleyle büyük bir ders verdi.

Mamed'in Dersi ve Kahraman'ın Sakinleşmesi

Mamed gidince Kahraman hâlâ kararsızdı. Mamed'in tam olarak ne demek istediğini bilmiyordu. Bu kısa süre içinde Mamed'in davranışlarına, hareketlerine ve karakterine öylesine bağlanmıştı ki onu kendisine örnek ve baba kabul ediyordu. Annesinin kurtarıcısı ve

endi şefkatli babası olan Mamed'in kendisine zerre kadar kırılmasını istemiyordu.

Hâlâ bir cevap ararken Begüm öne çıktı, oğlunu kucakladı ve şöyle dedi:

"Kolay gelsin. Zor bir gün geçirdiğini duydum. Şimdi ablana yardım et de akşam sofrası kurulsun. Mamed de birazdan barbari ekmeğiyle gelir."

Kahraman başka bir karşılık bekliyordu. Deyim yerindeyse ateşi harlıydı; ama onlar intikam ateşini körüklemek yerine içindeki alevin üzerine soğuk su dökmüşlerdi.

Kendi içinde çatışıyordu. Bir yandan kendisinin, ablasının ve annesinin başına gelen felaketleri göz ardı etmeden öfkelenmeye hakkı olduğunu düşünüyordu. Öte yandan, Han-Geldi'nin davranışlarındaki aşağılığı bildikleri hâlde, ona karşı gösterdiği kahramanlığı neden övmediklerini anlayamıyordu.

Bu düşüncelerin vardığı sonuç ve Mamed'in yol göstericiliğine duyduğu güven, Mamed döner dönmez yerinden fırlayıp ona koşmasına yol açtı. Mamed'e sarıldı ve hiçbir şey söylemeden dönüp sofraya oturmak istedi.

Fakat Mamed, Kahraman'a arkasından yeniden sarıldı ve usulca kulağına şöyle dedi:

"Aferin. Bugün annenin yıllardır taşıdığı ruh yorgunluğunu üzerinden aldın ve ona arka çıkan biri olduğunu gösterdin. Yalnız kendine dikkat et; hepimiz seni bekliyoruz."

Baba ile oğul sofraya oturdular; o günlerde büyük emek ve zorluklara katlanılarak kurulan bir sofraydı bu.

Evdeki herkes sofranın başında sessizdi. Her biri, kendilerine nasip olan sağlıklı sevgi bağının varlığı için içten içe şükrediyor ve mutlu oluyordu.

Kahraman o gece anladı ki anneyi savunmak yalnızca yumruk ve intikam demek değildi. Bazen zulmün ayağını küçük iş sandığının üzerinden itmek, annenin yalnız olmadığını bilmesine yeterdi; fakat yolun devamı ham öfkeye bırakılamazdı. Mertliğe, sabra, işe, barbari ekmeğine ve ışığı her gece sevgiyle yanan bir eve ihtiyaç vardı.

Begüm de sessizce oğlunun yüzüne bakıyordu. Yüreğinde hem acı hem gurur vardı. Yıllarca kendisinden ayrı kalan çocuğun şimdi erkekliğin eşiğinde durduğunu görüyordu. Bu yolda yanında Mamed gibi şefkatli bir el olmazsa, yaralarının izinden gidip yanlış yola sapabileceğini de biliyordu.

Begüm o gece, ailenin yeniden bir araya gelmesinin yalnızca aynı çatı altında bulunmak demek olmadığını daha iyi anladı. Ailenin yeniden terbiye edilmesi, yeniden iyileşmesi, birbirine yeniden güvenmesi ve

geçmişin yaralarından geleceğe uzanan sağlıklı bir yol kurması gerekiyordu.

Mamed'in Yeni Bir İş Bulması

Günler hızla geçiyor, çalışma koşulları her geçen gün daha da zorlaşıyordu. Erzak fiyatları yükseliyor, mallar giderek azalıyor ve atölyelerin çoğu iflasın ve kapanmanın eşiğine geliyordu.

Bir iki yıl geçti; fakat Mamed'in bütün çabalarına rağmen Begüm sevgili Gülara'sını hâlâ görememişti. Ortalık öylesine karışık ve kaygı vericiydi ki insanların kafası artık hiç rahat değildi. Felaketlerin, pahalılığın, işsizliğin ve atölye iflaslarının kopardığı fırtına Begüm'ün hayatını da vurmaya başladı.

Atölye yavaş yavaş işçi sayısını azaltmak ve masrafları kısmak zorunda kaldı. İlk kurban Timur oldu. Birkaç hafta sonra sıra Mamed'e geldi. Buna rağmen atölye müdürü, işler azaldığı hâlde Begüm'ün ücretini ödemeyi sürdürüyordu; çünkü hâlâ ona ihtiyacı vardı.

Mamed, bir arkadaşının yardımıyla yeni bir işe girmeyi başardı. Bir yapı ustasının yanında çıraklık yapıyordu; aslında ustanın yardımcısıydı, araç gereçlerini taşıyor ve hep yanında bulunuyordu.

O adamın adı Simon'du. İyi kalpli ve sevimli bir adamdı; Madam Zina adında, kendisi gibi iyi kalpli bir eşi vardı. Simon ile Madam Zina da göçmendi ve İran'da gurbet hayatı yaşıyorlardı.

Madam Zina, Begüm'le tanışmayı çok istiyordu. Sonunda Simon'un isteği üzerine Mamed ile Begüm, izinli oldukları bir cuma günü Simon'un evine davet edildiler.

Simon'un evine geldikleri ilk dakikalardan itibaren Madam Zina ile Begüm arasında sıcak bir yakınlık oluştu. Begüm'ün şansına, Madam Zina Rusça da konuşuyordu; hatta Rusçası Farsçasından daha iyiydi.

Çok geçmeden iki kadın arasında hem iş hem de gönül bağı kuruldu. Bazen şakalaşarak Rusça konuşup kahkahalarla gülerlerdi; çünkü bu,

kocalarını kıskandırıyordu. Mamed ile Simon onların sözlerini anlamıyor, bu tatlı gizem karşısında çocukça bir kıskançlığa kapılıyorlardı.

Simon ile Madam Zina da İran'da gurbette ve kimsesizdi; fakat artık gurbet acısını anlayan bir aileyle tanışmışlardı. Özellikle Begüm'ün bu dostluğa katılmasıyla iki aile birbirine iyice yakınlaştı.

Begüm'ün eğitimi ve zekâsı ile Mamed'in keskin kavrayışı sayesinde zamanla iyi bir ekip oluştu; gurbet, emek, güven ve daha iyi bir hayata duyulan ortak ihtiyaç üzerine kurulmuş bir ekip.

Çukurlardan Simon'un Evine Taşınma

Simon, Mamed'e ailesiyle birlikte kendi evine taşınmalarını ve orada yaşamalarını önerdi.

Simon'un evi büyüktü ve Simon ile Madam Zina'nın yaşadığı bölümden tamamen ayrı, geniş bir yarı bodrum katı vardı. O bölüm, bir ailenin yaşayabilmesi için yeterli alana ve bağımsız imkânlara sahipti.

Simon ile Madam Zina, Mamed'in ailesini kendi aileleri gibi görüyorlardı. Hafıza'nın Madam Zina'ya yardım etmesini, karşılığında da kendisine ait bir gelir kazanmasını önerdiler. Üstelik Begüm evde olmadığı zamanlarda Madam Zina, Hafıza'ya göz kulak olacaktı.

Simon, Kahraman'ı da el yapımı ayakkabılar üreten Ermeni bir arkadaşının yanına yerleştirdi; Kahraman onun çırağı olabilecekti.

Bu arada Begüm'ün işe gidip gelme sorunu ve atölyenin ekonomik kaygıları sürüyordu. Madam Zina, Begüm'ün artık atölyeye gitmeyip

dikiş işini evde sürdürmesini istiyordu. Başarılı olacağına dair ona güvence veriyor ve şöyle diyordu:

"Kendini mahallede tanıtman yeter; sana bol bol dikiş işi gelir."

Begüm'ün yalnızca, atölye müdürüne duyduğu minnetin karşılığı olarak, geride kalan gerekli işleri bir süre daha tamamlaması ve ardından atölyeden ayrılması gerekiyordu.

Doğal olarak herkes Madam Zina'nın önerisini kabul etti ve gereğini yaptı.

Atölye müdürü de Begüm'le hesabını kapatırken ücretinin yanı sıra ödül ve teşekkür amacıyla hatırı sayılır bir para verdi. Begüm akıllıca ve ileri görüşlülükle davranarak o parayı kötü günler için herkesten sakladı; bu para ileride onun önemli bir düğümünü çözecekti.

Simon'un önerisini kabul edip ailece onun evine taşınmaları, Begüm ile Mamed'in hayatında huzur verici bir devrim yarattı. Yeni imkânlar, elverişli bir alan ve Tahran'ın varlıklı bir semtinde üstelik kira ödemeden yaşamak büyük bir yardımdı.

Dervaze Gar'ın çukurlarından ve rutubetli yoksul evlerinden gelen bu aile için bağımsız yarı bodrum katı yalnızca yeni bir yer değil, gerçek bir ferahlıktı.

Artık daha rahat nefes alıyorlardı. Çocuklar daha güvenli bir çevrede hareket ediyordu. Begüm dikiş makinesini daha huzurlu çalıştırabiliyor, Mamed de işsizliğin kaygısından ve günlük baskılardan biraz uzaklaşabiliyordu.

Çukurlardan varlıklı bir semte taşınmak, Begüm için karanlık bir tünelden daha aydınlık bir alana geçmek gibiydi; gerçi yoksulluğun,

savaşın ve Gülara'dan ayrı kalmanın gölgesi hâlâ yüreğinden silinmemişti.

Yeni Ferahlık ve Nusret ile Şevket'le İlişkinin Zayıflaması

Yeni gelişmeler hızlı ve bereketliydi; sanki bir taşla birkaç kuş vurulmuştu.

Mamed yeni bir iş bulmuştu. Begüm yavaş yavaş atölyeden ayrılıp dikiş işini evde sürdürebilecekti. Hafıza, Madam Zina'nın yanında hem güvenli bir ortam hem de hafif bir iş buluyordu. Kahraman, Ermeni ayakkabı ustasının yanında çıraklık yapacak ve bir zanaat öğrenebilecekti. Aile de kira ödemeden daha iyi ve daha huzurlu bir yerde yaşayacaktı.

Ancak bu ferahlığın içinde acı veren bir yön de ortaya çıktı.

Çukurlardan varlıklı bir semte taşındıktan sonra Nusret ile Şevket'in Mamed, Begüm ve çocuklarla ilişkisi zamanla zayıflamaya başladı.

Nusret ile Şevket, Begüm'e Tahran'da sığınak açan ilk insanlardı. Gurbetin ilk gecelerinde onların evi Begüm için karanlıktaki bir ışık gibiydi. Şevket ona kardeş, sırdaş ve rehber olmuştu. Nusret de kişiliğinin bütün karmaşıklığına rağmen önemli anlarda destekleyici bir rol üstlenmiş ve Begüm'ün Mamed'le tanışmasına zemin hazırlamıştı.

Fakat hayat her zaman gönül bağlılıklarıyla uyum içinde ilerlemez. Bazen ev değiştirmek, başka bir semte taşınmak, yeni bir iş, çocuklarla ilgilenmek ve günlük zorluklar insanlar arasında sessizce bir mesafe yaratır; kimsenin istemediği, fakat yine de oluşan bir mesafe.

Begüm, Şevket ile Nusret'in değerini yüreğinde biliyordu. Rubuş, Şevket, Nusret ve ardından Mamed olmasaydı Tahran'ın kendisi için

bir kurtuluş alanı yerine başka bir kuyuya dönüşebileceğini hiç unutmuyordu.

Yine de Simon ve Madam Zina'yla başlayan yeni hayat, ailenin önüne başka bir yol açmıştı. Begüm yeniden yeni bir ev kurmalı, çocuklarını yeni çevreye alıştırmalı, dikiş işini büyütmeli ve Gülara'nın da bir gün kollarına döneceği anı beklemeyi sürdürmeliydi.

Ferahlık gelmişti, ama Begüm'ün yüreği hâlâ tamamlanmamıştı.

Ev büyümüştü.
Ekmek biraz daha güvence altına alınmıştı.
Yeni dostluklar kurulmuştu.

Fakat Gülara'nın boşluğu, kış gecesinde açık kalmış bir pencere gibi Begüm'ün yüreğinde hâlâ titriyordu.

Begüm'ün Hamilelik Haberi; Kaygının İçindeki Sevinç

Birkaç hafta geçti. İşler sakin bir biçimde ilerliyor, Begüm ile Mamed'in hayatı bütün zorluklara rağmen yavaş yavaş yeni bir şekle bürünüyordu.

Tam bu günlerde Begüm, hem sevinç veren hem de kaygı uyandıran bir haber taşıyordu: hamileydi.

Mutluydu; çünkü bu haber Mamed'le ilişkisinin temellerini daha da sağlamlaştırıyor ve eve yeni bir hayatın kokusunu getiriyordu. Kaygılıydı; çünkü ülkenin ve hayatın düzeni hâlâ bozuk, istikrarsız ve belirsizdi. Yine de Begüm, güçlü ruhuyla, bu haberi çok değerli ve önemli buluyordu.

Simon ile Madam Zina da bu haberi kutladılar. Mamed sevincinden yerinde duramıyordu. İlk kez kendi evladının kokusunu almıştı; bu

sevinç onu âdeta kanatlandırmıştı. Artık Begüm'ün ağır bir iş yapmasına razı olmuyordu.

Fakat Begüm kendine birkaç müşteri bulmayı başarmıştı. Müşterilerinin çoğu aynı Ermeni mahallesindeydi ve bazıları Rusça da biliyordu. Bu nedenle Begüm, atölyeye gitmeden evde tam zamanlı olarak dikiş dikmeye başladı.

Tanrı'ya şükür, Mamed'in geliri de iyiydi. Simon, koruyucu bir ağabey gibi Mamed'in yanındaydı; Madam Zina da Begüm'ü, sahip olmadığı kız kardeşi gibi yüreğine almıştı.

İki aile, içtenlikle ve saygılı bir uyum içinde, yan yana mutlu yaşıyordu. Begüm her geçen gün ağırlaşıyordu; ama saygının, sevginin ve dayanışmanın hüküm sürdüğü bir evde yaşıyordu.

Buna karşın İran'ın durumu giderek kötüleşiyor ve baskılar artıyordu. Begüm ile ailesi o dönemde Simon ve Madam Zina'nın varlığı sayesinde bir ölçüde güvende olsalar da evin duvarlarının dışında yoksulluk, istikrarsızlık ve kaygı hâlâ insanların nefesini kesiyordu.

Köy ile Tahran arasında gidip gelen ve Tahran'da kız kardeşinin yanında kalan Timur, Begüm'le ve Mamed'le bağını koparmamıştı.

Begüm'e Gülara'nın durumundan haber veriyor, köye her gidişinde Begüm adına Gülara'ya bir hediye götürüyordu.

Gülara hâlâ Begüm'ün kollarına dönmemişti; ancak Begüm, Timur'un getirdiği her hediye, her mesaj ve her haberle annelik bağının ince ama canlı ipini koruyordu.

Simon ile Madam Zina'nın Gidişi; Yeniden Dervaze Gar'a Dönüş

Ansızın, yıldırım ve yıkıcı bir deprem gibi gelen bir şok, Begüm'ün ailesinin iç huzurunu paramparça etti.

Simon ile Madam Zina, İran vatandaşı olmadıkları için ülkelerinin konsolosluğundan sermayelerini İran'dan çıkarmaları ve gerektiğinde İran'ı terk etmeye hazır olmaları yönünde bir mesaj almışlardı.

Sanki bu aileyi yine zorlu bir kader bekliyordu.

Simon'un evi satıldı ve ayrılık günü geldi. Simon gitmeden önce Mamed'e yardım olarak pek çok imkân bıraktı. Bu yardımlar Begüm ile Mamed'in ailesi için çok değerliydi; ancak Simon ile Madam Zina'nın evinde oluşan güven ve yakınlığın yerini dolduramıyordu.

Mamed yeniden Dervaze Gar'a dönmek ve küçük bir ev kiralamak zorunda kaldı. Eşyalarını güçlükle oraya sığdırdılar.

Begüm ile Mamed birbirleri için çok iyi birer yoldaştı. Birbirlerine ve aralarındaki bağın sağlıklı kalmasına yürekten özen gösteriyorlardı. Sanki iki bedende tek bir ruhtular. Sessizlikte bile konuşuyor, açıkça telepatiyle birbirlerini anlıyor ve düşüncelerini her zaman dile getirmeden kavrıyorlardı.

Bu günlerde Hafıza ergenlik çağına gelmişti. Begüm ile Mamed birlikte düşünüp Hafıza'yı Timur'la evlendirmeye ve onların hemen

yanlarında, fakat bağımsız olarak kendi ayakları üzerinde durmalarına yardım etmeye karar verdiler.

Bu sayede büyük bir sorun çözülecekti: Hafıza'nın o dönemdeki belirsiz durumu.

Hafıza'nın özel bir görüşü yoktu. Timur da gönlündeki isteğe kavuşacağı için sevinçliydi. Simon'un onlara verdiği eşyalarla, Begüm'ün zevkine göre makul bir çeyiz hazırlandı ve onlar için kiralanan küçük odaya yerleştirildi.

Aile arasında yapılan samimi bir nikâh ve düğün töreninden sonra Hafıza ile Timur yuvalarını kurdular.

Timur da sebze ve meyve halinde bir iş bulmuştu. Geliri, Begüm'ün ek yardımlarıyla birlikte, ancak kıt kanaat geçinmelerine yetiyordu. Fakat bu kadarı bile Hafıza ile Timur'un bağımsızlığa adım atması için büyük bir nimetti.

Begüm için bu evlilik yalnızca kızını evlendirmek değildi; bir tür koruma, bir tür düzene kavuşturma, genç bir kızın yoksul ve istikrarsız bir mahallede sürekli bakışlara ve gizli tehlikelere açık olduğu bir dönemde kaygı yükünü hafifletme biçimiydi.

Kahraman'ın İş ve Bağımsızlık Yoluna Girişi

Kahraman da yavaş yavaş hayatının başka bir dönemine girdi. Bir elektrik kablolama şirketinde işe alındı. Görevi depoyla ilgilenmek ve malzemeleri taşımaktı.

Kahraman araba kullanmayı çok seviyordu. Şansı yaver gittiğinde, iş yerinde depo malzemelerini taşımak için şirketin aracını kullanma

fırsatı buluyordu. Bu ona büyük bir mutluluk veriyordu; çünkü iş, hareket ve bağımsızlık dünyasına adım attığını hissediyordu.

Kişisel eşyaları hâlâ annesinin evindeydi. Bazı geceler eve gelip orada kalıyordu; fakat çoğu zaman arkadaşlarıyla orada burada vakit geçiriyordu.

Begüm bir yandan Kahraman'ın iş sahibi olmasına ve yavaş yavaş kendi ayakları üzerinde durmasına seviniyor, öte yandan yüreği rahat etmiyordu. Kahraman hâlâ yaralıydı. Annesiz geçen yıllar, babasının aşağılamaları, üvey annesine dair anılar ve içine attığı öfkeler onun içinde sessizce yaşamayı sürdürüyordu.

Mamed, Kahraman'ın yalnızca işe değil, yönlendirilmeye, gözetilmeye ve örnek alacağı birine de ihtiyacı olduğunu anlıyordu. Fakat hayat öylesine zor ve yoğun geçiyordu ki çocuklar, anneleriyle Mamed'in kanatları altında olsalar bile, yolun bazı bölümlerini yine tek başlarına yürümek zorunda kalıyorlardı.

Bu arada Begüm, büyüyen karnıyla, Gülara, Hafıza, Kahraman ve doğacak çocuğu için kaygılanarak bir kez daha birkaç hayatın yükünü birlikte taşıyordu.

Ev küçüktü,
Hayat zordu,
Gülara hâlâ uzaktaydı,

Simon ile Madam Zina gitmişti,
ama Begüm hâlâ ayaktaydı.

Ayaktaydı; çünkü Mamed yanındaydı.

Ayaktaydı; çünkü çocukları yeniden, en azından bir ölçüde, çevresinde toplanmıştı.

Ayaktaydı; çünkü bütün korkularına rağmen yüreğinde yeni bir hayatın ışığı parlıyordu.

Bir çocuk yoldaydı; bu kez Begüm, kaderin bu yeni ışığı da izinsizce evinden uzaklaştırmasına izin vermek istemiyordu.

Mamed ile Begüm'ün İlk Çocuğunun Doğumu; Masumi Çukuru'nda Tahire

Masumi Çukuru, kırk iki geniş taş basamakla sokaktan aşağıya iniyordu. Her basamak yaklaşık iki metre uzunluğunda, bir metreye yakın genişlikte ve otuz santimetre kadar yükseklikteydi. Gerçekte sokaktan çukurun tabanına vardığınızda yaklaşık elli metrelik bir yolu geride bırakmış oluyordunuz.

Begüm'ün yaşadığı ev, sokaktan çukurun dibine inen ana basamaklara ek olarak, ana çukurun tabanından altı basamak daha aşağıdaydı; bu altı basamak evin avlusuna ulaşıyordu. Her gündelik ihtiyacı karşılamak için bu yolun aşılması gerekiyordu.

İçme suyu almak, kapları ve çamaşırları yıkamak; bunların hepsi çukurun yukarısına kurulmuş basmalı su musluklarının başında yapılırdı. Çamaşırları yukarı taşımak, sıraya girmek ve leğeninizi basmalı musluğa yaklaştırabilmek için uzun uzun beklemek zorundaydınız.

Her gün su yüzünden onlarca kavga ve tartışma çıkardı. Saç saça baş başa kavgalar, su testileriyle birbirinin başına ve yüzüne saldırmalar, en ağır küfürleri işitmek gündelik hayatın bir parçasıydı. İnsanların ömründen saatler heba olurdu; üstelik bunun ardından bütün kapları

ve çamaşırları aynı kırk iki basamaktan yeniden aşağı taşımak gerekirdi.

Bütün bu koşullara fiziksel yorgunlukla birlikte katlanmayı düşünmek bile insanın ruhu ve sinirleri üzerinde yıkıcıydı. Merdivenlerden inmek çıkmaktan daha kolaydı; ancak inerken bile zaman zaman durup soluklanmak gerekiyordu.

O sıralarda evlerden çoğu kez parazitli radyoların sesi yükselirdi. Hışırtı ve parazitlerin arasından sokak şarkıları duyulurdu; bu şarkılar kimi zaman özünde parmak şıklatıp göbek attıran ritimler de taşırdı. İnanın, o çukurlarda yaşamak ve modern çağda mağara hayatı sürmek, işkence ve yavaş ölümden başka bir şey değildi.

Bütün bu koşulların yanına Begüm'ün sırtına bağladığı Tahire'yi ve içinde müşterilerin yıkanıp ütülenmiş giysileri bulunan iki yük çuvalını da koyun. Bu giysilerin yıkanıp ütülendikten sonra şehrin varlıklı semtlerinde yaşayan sahiplerine teslim edilmesi gerekiyordu.

Tahire, Begüm'ün haftada üç kez yanında taşıdığı ek bir yüktü. Üstelik eve dönerken biraz sebze, soğan, patates ve ucuzlamış pazar artıkları alıp eve getirmesi; Mamed, Tahire ve kendisi için yemek, Hafıza için de ayrıca bir tencere hazırlaması gerekiyordu.

Ben, Begüm'ün çukurun dibinden başlayıp dışarı çıkan ve yeniden çukurun dibindeki evine dönen bu gündelik yolculuğuna "Yavaş Ölüm" adını veriyorum.

Daha derin anlamıyla bu yolculuğu "Gökten Yere" diye adlandırdım.

Bu dönem ve işkencelere katlanma hâli yaklaşık iki yıl sürdü. İnanın, zorluğa katlanmak güçlükleri yavaş yavaş kolaylaştırmaz; tersine, hissedebilecek tek bir sağlam sinir bırakmaz. İnsan, ameliyat öncesinde ilacın enjeksiyonla acıyı devre dışı bırakması gibi, bir tür varoluşsal uyuşmaya ulaşır.

Evet, zorluklara katlanmak, çukurların içinde gazaba uğramış bu insanlar için aynı anestezi iğnesi işlevini görüyordu. Bel büken acılar,

ilaçsız bir sarhoşluk ve uyuşma yaratıyordu; insanı hayatta tutan ama içten içe yakan bir uyuşma.

Mamed'in Bir Oğul Özlemi ve Begüm'ün Yeniden Hamile Kalması

Mamed, Tahire'nin varlığından büyük mutluluk duyuyordu; ama içinde bir çelişki taşıyordu. Tahire'yi her zaman yanında dışarı çıkaramıyordu. O kültürde küçük bir kız çocuğunu yanında götürmek, erkekler arasında pek kabul gören ve cazip bir şey sayılmıyordu.

Begüm, Mamed'in bu duygusunu anlıyordu. Mamed'in Kahraman'la Hafıza'dan daha fazla kaynaştığını görüyordu. Şimdi Begüm, bitmek bilmeyen işler listesine sanki yeni bir görev daha eklemek zorundaydı: Mamed'e kıvırcık kâküllü bir oğlan getirmek; Mamed'in, hayalinde hep yaşattığı gibi, yanında umumi hamama götürebileceği bir oğlan.

Bunca acı, ıstırap ve yoksulluğun, ülkenin gittikçe kötüleşen siyasi durumunun ortasında; devrimin ve aşağılık, beceriksiz diktatörlüğe karşı direnişin sesi de yükseliyordu. Dünya Savaşı sona ermiş olsa da dünyayı yutan İngiltere'nin siyasi gölgesi hâlâ İran'ın üzerine çökmüştü. İngiltere'nin nüfuzu, bastırılmış ve yaralı İran'ın kanını emmekten vazgeçmiyordu.

İngiltere bütün gücüyle ve yönetim kadrosuna sızdırdığı beşinci kolunu kullanarak halkın ezilen kesimleri üzerindeki baskıyı artırıyordu. İngiltere'nin İran'daki nüfuzunu ortadan kaldırma meselesi, yavaş yavaş halk direnişinin büyümesindeki temel eksenlerden birine dönüşmüş ve Devlet-i Fahime'ye yarı bağımlı iktidarı yeni sorunlarla karşı karşıya bırakmıştı.

Fakat bütün bu kargaşa ve baskıların yanı sıra Begüm'ün sevgili Mamed'ine vereceği müjdeli bir haberi vardı.

Yeniden hamileydi.

Begüm, çocuğun cinsiyetini seçmenin kendi elinde olmadığını biliyordu. Fakat isteği yüreğinde öylesine ciddiydi ki adaklara ve dualara sığındı. Yalnız kaldığında Tanrı'dan, bu kez Mamed'in yüreğini öteden beri taşıdığı arzusuna yaklaştıracak bir çocuk dünyaya getirmeyi diliyordu.

Kendisi hayatın yükü altında iki büklüm olmuştu; ama yine de eve mutluluk getirmek istiyordu. Yine de kendisi için bir siper yoldaşı ve sığınak olan Mamed'e umut cinsinden bir armağan sunmak istiyordu.

Yoksulluğun içinde, çukurun dibinde; basamakların, leğenlerin, giysilerin, rutubet kokusunun, çocuk ağlamasının ve dikiş makinesinin sesi arasında Begüm yeniden hayata gebeydi.

Ve hayat, bütün acımasızlığına rağmen, henüz ondan vazgeçmemişti.

Begüm ile Mamed'in İkinci Çocuğunun Doğumu; Yusuf'un Gelişi

Beklenen gün geldi.

Artık Begüm, hayatın sayısız acısının yanında doğum sancılarına da katlanıyordu. Mamed telaşlanmıştı. Hızla Malek Hanım'ı bulmaya gitti; Tahire'nin doğumunda da ebelik eden aynı kadını.

Birkaç saat sonra Mamed'in yoksul evinde bir oğlan dünyaya geldi; Begüm'ün Mamed'e armağanı olan bir oğlan. Böylece Mamed, Begüm'ün ve çocuklarının yanında daha büyük bir güven ve gönül bağıyla kalacaktı.

Mamed, oğluna "Yusuf" adını seçmişti. Begüm, Mamed'in isteğine zerre kadar karşı çıkmadı. Belki kendi yüreğinde de aynı ada ulaşmıştı; belki de doğumdan önce yaptıkları sakin ve içten konuşmaların birinde, fazla dile getirmeden ikisi de bu ada bağlanmıştı.

Evet, bir Yusuf dünyaya geldi ki yıllar sonra fedakâr annesinin uçsuz bucaksız acılarının anlatıcısı olsun.

Şimdi Yusuf'un gönül yazısının okunuşuna tanıklık ediyorsunuz; Begüm'ün hayat hikâyesini okuyorsunuz. Bu hikâye yıllarca Yusuf'un göğsünde saklı kaldı; ta ki bir gün kalemin iziyle sayfalara yerleşsin, acının, sevginin, vefanın ve direnişin bir belgesi olarak tarihe kaydedilsin ve sizin görüşünüze sunulsun.

Kim bilir; belki bir gün bu yazı, bir yönetmenin ya da sinemacının zihninde çakan kıvılcımla bir diziye dönüşür. Toplumun derisinin altında gizlenen gerçeğin başka bir örneğini gösteren bir dizi: kötülük ve ihanet karşısında doğruluk ve vefa mektebini; direnişin ve ayakta kalmanın nedenini; ayrıca direniş cephaneliğinin saldırı ve adaletsizlik karşısında canlı kalabilmesi için neden fedakâr evlatların yeniden ve yeniden yetiştirilmesi, yeni Serbedarların ve liyakatli askerlerin ortaya çıkması gerektiğini anlatan bir dizi.

Bugün, Hicrî Şemsi 8 Mordad 1332'dir. Saat akşam altıda Tanrı, Begüm ile Mamed'e bir Yusuf bağışladı; sokak düzeyine ulaşmak için kırk sekiz basamak çıkılması gereken bir çukurun içindeki yoksul evde.

Sabahın köründen, güneş doğmadan önce, çarşaflarını bellerine bağlamış kadınlar aynı sokaktaki basmalı su musluklarının başında ya çamaşır yıkıyor ya da o basmalı musluktan yararlanabilmek için sıralarını bekliyorlardı.

Yusuf, Mamed'in gönlüne sunulmuş yeni bir armağandı.

Fakat aynı günden itibaren Begüm'ün bitmek bilmeyen işler listesine yeni bir iş ve sorumluluk daha eklendi. Şimdilik kimse bunu düşünmüyordu. O anda çocuğun doğum sevinci bütün yorgunlukları gölgede bırakmıştı.

Mamed'in Begüm İçin Kayısı Çorbası

Mamed yemek pişirmekle meşguldü. Yemekleri genellikle çok lezzetli olurdu; ihtiyaç duyduğu malzemeleri de elinden geldiğince her zaman hazır bulundururdu.

O gün kayısı çorbası pişiriyordu.

O ülkede pek çok olay yaşanmış, evin dışında tarih şiddet ve acımasızlıkla yoluna devam ediyor olsa da şimdilik biraz Mamed'in o günkü hâliyle baş başa kalalım istiyorum: Yusuf'un doğduğu o odanın bir köşesinde; Begüm'ün yeni doğmuş Yusuf'uyla yan yana uzandığı döşeğin yanında.

Mamed, bir gün önceden su dolu bir kapta ıslattığı kuru kayısıları Valor ocağının üzerindeki alüminyum tavaya koydu. Kaşıkla kayısıları karıştırıp tavanın tabanına yaydı; böylece ısı hepsine ulaşacak ve onları yumuşatabilecekti.

Tavanın sıcağı karşısında kayısılar sakinleşip direnmekten vazgeçsin diye biraz su ekledi. Kayısılar ısınıp yumuşayınca çekirdeklerini içlerinden çıkardı. Sonra yeniden kurumasınlar diye tavaya biraz Şahpesend marka bitkisel yağ kattı.

Mamed neşeyle yemek pişiriyordu.

Onun yüreğinde bu yemek yalnızca basit bir yiyecek değildi. Begüm bunu yedikten sonra bu kayısı çorbasının, ananın memelerinde Yusuf'u besleyecek süte dönüşeceğine inanıyordu. Yoksulluğun, yorgunluğun ve acının içinden çıkması ve dünyaya yeni gelen bebeği hayatta tutması gereken bir süte.

Mamed, kaşığın her hareketiyle sanki babalık sevincinin bir parçasını tavaya döküyordu.

Doğumdan yorgun düşen Begüm, Yusuf'un yanında yatıyordu. Belki gözleri kapalıydı, ama yüreği uyanıktı. Odanın o köşesinde, bütün yoksulluk ve yokluğa rağmen kendisi ve çocukları için yemek pişiren Mamed'i duyuyordu.

Görünüşte bu küçük bir sahneydi: yoksul bir oda, bir Valor ocağı, alüminyum bir tava, birkaç kuru kayısı, biraz yağ ve lohusa karısı için yemek pişiren bir adam.

Ama gerçekte bu sahne, aşkın en saf yüzlerinden biriydi.

Süt, Yoksulluk ve Begüm'ün İşe Erken Dönüşü

Mamed, bu yemeği yedirerek Begüm'ün canına güç vermek ve ana sütünün Yusuf'a kuvvet olmasını sağlamak istiyordu. Fakat doğanın gazabı ve zamanın ağır yükü, Yusuf'un refah ve rahatlık içinde büyümesine izin vermiyordu.

Bir haftadan kısa bir süre sonra Begüm yatağını topladı.

Gün yeniden, rızık yeniden.

Bedeni doğumdan hâlâ yorgundu. Yusuf'un üzerinde hâlâ yeni doğmuş bebek kokusu vardı. Tahire hâlâ küçüktü. Ev işleri hâlâ bitmek bilmiyordu. Ama çukurdaki hayat, lohusa bir kadına nazlanma ve dinlenme fırsatı vermiyordu.

Begüm yeniden meydana dönmek zorundaydı: ev meydanına, çocuklar meydanına, dikiş makinesi meydanına, çamaşır meydanına, ekmek ve yemek meydanına, yoksulluk meydanına.

Artık Yusuf'un da anasıydı; bir gün bütün bu acıyı ve sevgiyi göğsünde saklayacak, yıllar sonra kelime kelime kâğıda dökecek bir çocuğun.

O günlerde hiç kimse, yoksul bir evde ve karanlık bir çukurun içinde dünyaya gelen bu küçük bebeğin bir gün gökten yere düşen, ama kökünden hiçbir zaman kopmayan bir kadının hayatını anlatacağını bilmiyordu.

Begüm yeniden ayağa kalktı.

Yorgun bir bedenle,

Yaralı bir yürekle,

Kucağında yeni doğmuş bir çocukla,

Omuzlarında yeni bir sorumlulukla.

Hayat ona fırsat tanımıyordu; ama o da hayatın kendisini kolayca yenmesine izin vermiyordu.

Vatandan Son Haberler; Petrol, Musaddık ve Milletin Haykırışı

Bir süredir Mamed ile Begüm'ün hayatındaki gelişmelere dalmış, vatan haberlerinden uzak kalmıştık. Bu sırada dağınık ayaklanmalar ve protestolar yavaş yavaş ülkenin her yanına yayılmıştı. Sokaklar pahalılığa, sefalete, yoksulluğa ve adaletsizliğe karşı yükselen itiraz sesleriyle doluyordu. Meclis de sakin değildi. Aynı göstermelik meclisin içinde, sarsılan ve tecrübesiz şah yönetiminin gölgesi altında, halktan yana birkaç kişinin sesi yükselmişti.

Bunca çift yakıtlı, dalkavuk, çıkarcı ve bağımlı insanın arasında, Devlet-i Fahime'nin gözde kullarına karşı konuşan sesler de çıkmıştı. Aynı devlet, vatan toprağının altındaki kuyularda bulunan kara kana göz dikmiş ve yıllardır İran'ın servetini yağmalayıp talan etmekle meşguldü.

Mecliste üç akım yan yana nefes alıyordu: dinî milliyetçiler, muhafazakâr milliyetçiler ve sömürgeciliğin beşinci kolunu oluşturan hain unsurlar. Bunların arasında milletin çıkarlarını gözeten iyi niyetli insanlar da vardı; onların siyasi ve ahlaki önderliği, Dr. Muhammed Musaddık'ın şahsında daha belirgin bir çehre kazanmıştı.

Musaddık eğitimli bir hukukçu, ılımlı, fakat ciddi ve dirençli bir insandı. Kendisi yönetici sınıfın bir kesiminden geliyordu; buna rağmen yıllardır şahın, sarayın ve yabancıların müdahaleleri karşısında baş eğmeyen bir adam olarak tanınıyordu.

Anayasaya göre şahın ülke işlerine doğrudan müdahale etmemesi gerekiyordu. Fakat uygulamada şah ve çevresindekiler pek çok işi Devlet-i Fahime'nin ve yabancı güçlerin çıkarlarına göre yönlendiriyorlardı. Musaddık, şahın millî egemenliğe ve Meclise müdahale etmesine şiddetle karşıydı. Aynı zamanda dost kılığına

girmiş düşmanlarla; İran'ın kanını emen petrol şirketleri ve devletlerle mücadele ediyordu.

Musaddık, arkadaşlarının yardımıyla, başlangıçta doğrudan şahı devirmeyi düşünmeden millî, halkçı ve kapsayıcı sloganlara dayandı. Bu sloganlar toplumun çeşitli kesimlerini birleştirebilir ve kendini satmış nüfuz ajanlarının sesini etkisiz hâle getirebilirdi.

Bu sloganların en önemlisi İran petrolünün millîleştirilmesiydi.

Petrol, vatanın kara kanıydı; İran toprağının bağrından çıkan, fakat kazancı ve yönetimi İran milletinin elinde olmayan bir servet. Petrol sözleşmeleri öyle düzenlenmişti ki İngiliz şirketi arama, çıkarma, üretim, satış, kâr ve zarar hesabı, hatta mali defterler üzerinde yetki sahibiydi. İran'ın payı görünüşte kârın belirli bir yüzdesiydi; ama hesaplar, defterler, kâr ve zarar aynı şirketin elindeyken hesapların her zaman İran'ın zararına yazılması doğaldı.

İran hükûmetinin mali defterleri ve hesap dökümlerini gerçekten denetleme hakkı bile yoktu. Basitçe söylemek gerekirse İran'ın petrolü vatan toprağının altından çıkarılıyor, fakat yararı millete ulaşmıyordu.

Musaddık hükûmeti işte bu noktadan hareketle zalimce sözleşmelere meydan okudu ve milletin petrolünün yönetimini yeniden millete verdi. Petrol şirketinin çıkarlarının tehlikeye düştüğünü gören Devlet-i Fahime, İran'ın millî hükûmetine karşı topyekûn bir savaşa girişti.

Hem korkak hem de dünyaya düşkün olan şah, Musaddık'ın artan halk desteğinden dehşete kapılıyordu. Fakat o aşamada petrolün millîleştirilmesi dalgasına ve Musaddık'ın halk arasındaki sevgisine açıkça karşı koyacak gücü yoktu.

—

Musaddık, Lahey Mahkemesi ve İran Milletinin Hakkı

Petrolün millîleştirilmesinden sonra İngiliz hükûmeti, alışılmış baskı yollarıyla istediğini elde edemediğini görünce İran hükûmetini Lahey

Mahkemesine şikâyet etti. Kendisi de hukukçu olan Musaddık, İran milletinin hakkını savunmayı üstlendi.

Hükûmetin ve idari mekanizmanın çevresinde bile şüpheli ve İngiltere yanlısı kişilerin az olmadığını biliyordu. Savunmasına engel çıkarabileceklerini de biliyordu. Bu bilinçle kurnazca davrandı. İşin görünüşünü, karşı tarafın kendisini ana belgelerden ve asıl savunmasından yoksun bırakabileceğini sanacağı biçimde düzenledi. Fakat gerçekte Musaddık'ın zihni hazır, planı hesaplıydı.

Halkın anlatılarında Musaddık'ın Lahey Mahkemesindeki varlığına ilişkin bir hikâye aktarılır. Bu hikâye yalnızca hukuki bir olay olmanın ötesinde, onun siyasi zekâsını ve ahlaki cesaretini gösterir.

Söylendiğine göre Musaddık mahkemeye girerken bilerek İngiliz temsilcisinin koltuğuna oturdu. İngiliz temsilcisi gelip yerinin işgal edildiğini görünce itiraz etti. Mahkeme görevlileri durumu yargıca bildirdiler. Yargıç, Musaddık'tan İran'ın yerine oturmasını istedi.

Musaddık, İngiliz temsilcisinin yerinden kalktı ve şöyle dedi:

"Sayın Yargıç, adaletinizi bana kanıtladınız. Yalnızca yarım saat işgal ettiğim İngiliz vekilinin yerinden kalkmamı, kendisinin yerine oturup ülkesinin haklarını savunabilmesini haklı olarak istediniz. İngiliz hükûmetinin temsilcisine de yıllardır haksız yere İran milletinin yerinde oturduğu makamı terk etmesini söyleyeceğinize inanıyorum; böylece ben de kendi milletimin hakkını savunabileyim."

Bu söz, tarihî ayrıntıları bütünüyle doğru olsun ya da halkın hafızasında efsaneden bir renk almış bulunsun, içinde büyük bir hakikat taşır: Musaddık dünyaya İran'ın sahipsiz bir mülk olmadığını söylemek için gelmişti. İran milleti kendi petrolünün, toprağının, yasasının ve geleceğinin sahibi olma hakkına sahipti.

Sonunda İran'ın İngiliz hükûmetinin aşırı talepleri karşısındaki haklılığı, dünya kamuoyunda ve hukuk çevrelerinde güçlü bir ses buldu. Musaddık her geçen gün daha çok seviliyor, İngiltere ise yasal

ve açık yollarla İran'ın millî hükûmetinin iradesini kıramayacağını giderek daha iyi anlıyordu.

Bundan sonra başka bir plan gündeme alındı: darbe.

Musaddık'ın Millî Hükûmetine Karşı İngiliz-Amerikan Darbesi

Devlet-i Fahime hukuki girişimlerden ve açık baskılardan sonuç alamayınca, yeni güç kazanmış kapitalist Amerika hükûmetiyle iş birliği içinde, İran milletinin sevilen ve seçilmiş başbakanına karşı darbe planı şekillendi.

Amerikan dolarları kabadayılar, bıçaklı saldırganlar, sokak serserileri ve satın alınabilecek kişiler arasında dağıtıldı. Şahın kız kardeşi Eşref ile saraya ve yabancılara bağlı gizli ağlar da bu kargaşayı örgütlemede rol oynadılar. Şehir, uydurma sloganlar ve örgütlü hareketlerle karışıklığa sürüklenecekti. Aynı sırada ordu ve ona bağlı kuvvetler Musaddık yanlılarını bastırmaya hazırlanmıştı.

Musaddık milletin oyuyla ve Meclisin güveniyle iktidara geldiği için silah zorundan çok hukuka, halka ve kendi haklılığına dayanıyordu. Bu dürüstlük ve güven, para, yalan, yıldırma ve tanklarla meydana giren düşmanlar karşısında yeterli değildi.

28 Mordad 1332'de Musaddık'ın millî hükûmeti devrildi. Kaçmış olan şah geri döndü ve yeniden tahta oturdu. İran'ın millî hareketi bir kez daha mezbahaya götürüldü.

O gün yalnızca bir hükûmet düşmedi.

Bir milletin güveni yaralandı.

Bir kuşağın umudu kırıldı.

Yabancı eller, içerideki hainlerin yardımıyla yeniden vatanın boğazına sarıldı.

Fakat Musaddık'ın yenilgisi İran halkının hayallerinin sonu değildi. Bu millet defalarca yere düşmüş, yeniden ayağa kalkmıştı. İran tarihi fedakârca başkaldırılarla, dağınık direnişlerle, kırılmış ve yeniden can bulmuş umutlarla doludur.

Bir ülke bir bütün olarak devrimci, dürüst ve vefalı bir önderliğe; güçlü bir askerî yapıya ve ileri görüşlü bir diplomasiye sahip değilse kazanımlarını koruması çok zorlaşır. Böyle bir bütünlük olmadığında en büyük hareketler bile dış sömürgeciliğin, iç ihanetin ve yapısal zayıflığın ittifakı karşısında savunmasız kalır.

Ne yazık ki Safevîlerin çöküşünden sonra İran, bütün ayaklanmalarına, onca kan vermesine ve dağınık direnişlerine rağmen, bu unsurların tümünün bir araya gelmesi nimetinden pek az yararlanabildi.

Fakat mazlum milletimizin hüneri her zaman şu olmuştur:

Bunca yenilgiye rağmen geleceğe olan umudunu yitirmemiştir.

Bu umut vardı, vardır ve var olacaktır.

Tanrı sabredenlere zafer vaat etmiştir.

Darbe Günü Begüm'ün Kaderine Dönüş

Şimdi darbe gününde Begüm'ün kaderine dönüyoruz.

Begüm her zamanki gibi yatağından kalkmış, işlerinin peşine düşmüştü. Çoğu sabah erkenden, kendi pratik mühendislik zekâsıyla tasarladığı çarşafla Yusuf'u sırtına bağlardı. Çarıklarını giyer, gece gündüz çalışmasının ürünü olan paketleri eline alır ve giysileri teslim etmek için müşterilerinin evlerine doğru yola çıkardı.

Din ile dünya arasındaki ikilemde, dünyaya tapanların çoğunlukta olduğu bir çevrede çarşafını hem örtüsü olarak kullanıyor hem de aynı çarşaftan süt emen çocuğuna bir beşik yapıyordu. Bu beşik Yusuf'u

sırtında tutuyor, ellerini serbest bırakıyor ve yanında en az iki çanta taşımasına imkân veriyordu.

Bu çantalarda Begüm'ün yıkadığı, ütülediği, diktiği ya da onardığı ve şimdi müşterilerine teslim etmesi gereken giysiler vardı. Müşterilerinin çoğu Tahran'ın Amiriye semti çevresindeydi. İmkân bulursa aynı yol üzerinde yeni işler almaya da çalışırdı.

Gidiş dönüş yolunu yürüyerek katettiğini de unutmamak gerekir: adımları sağlamdı, ama beli yükün altında bükülmüştü. Onun motorunun benzini, damarlarında kaynayan gayret ve namus kanıydı.

Sırtındaki yük, yıllarca çektiği acının, gördüğü insanlık dışı davranışların, adaletsizliğin ve yeni doğmuş Yusuf'un kundağının kederiydi. Ellerinde ise gece gündüz çektiği çilenin ürününü taşıyordu.

O, meydanda aslan kesilen bir anaydı; analığı yüzünden aldığı yaraları taşıyan şefkatli bir ana. Önceki eşlerinin liyakatsizliğinden payına düşen yaralara rağmen fedakâr bir eşti. Gayretli, namuslu bir kadın ve duyarlı bir yurttaştı. Mazlum ve şerefli köylü kadınlara karşı gösterdiği aynı duyarlılık ve onları bilinçlendirme çabası bir gün ona ağır bir bedel ödetmişti: çektiği bütün acılara karşı hayatının tek maddi meyvesi olan çocuklarını yitirmek.

O gün evden çıktığında mahallelerin derisinin altında bir hareket olduğunu hissetti. Şehir yavaş yavaş kalabalıklaşıyordu. Birbirine karışan slogan sesleri duyuluyordu. Görünüşe göre örgütlenmiş bir grup şöyle bağırıyordu:

"Yaşasın Şah!"

"Kahrolsun Musaddık!"

Sanki askerî güçler de sahneyi denetlemek için önceden hazırlanmıştı.

Buna karşılık öte yanda dağınık, merkezsiz, ama heyecanlı güçler şöyle slogan atıyordu:

"Kahrolsun Şah!"

Begüm iki slogan grubunun arasında kalmıştı. Bir süre yalnızca kendisini, Yusuf'u ve insanların giysilerini korumaya çalıştı. Fakat heyecanını ve gayretini dizginleyemiyordu; özellikle askerlerin Musaddık'ın millî hükûmetini destekleyen sloganlar atan insanları dövdüğünü görünce.

Kendi millî hükûmetlerini korumak için haykırırken dövülen insanların kırılmış, yaralanmış ve kana bulanmış hâllerini görünce Begüm'ün kanı kaynadı. İstemeden, Bakü'deki öncülük günlerinin ruhunu yeniden içinde hissetti.

Yusuf, anasının sırtındaki kundakta, seslerden korktuğu için sessizdi. Yaşanan gelişmelerin yanı sıra kendisinin de istemeden ve zorla bu millî kaybın bir parçası olacağını bilmiyordu.

Begüm'ün gayreti kabarmıştı. Omuzlarında ve ellerinde taşıdığı ağır yüke rağmen, tüfeğinin dipçiğiyle bir genci paramparça edercesine döven askere doğru yürüdü. Ona saldırdı ve ayaklarıyla askeri tekmelemeye başladı.

O anda halk direnişine katılma imkânı yalnızca Begüm'ün ayaklarındaydı.

Begüm'ün tekmelediği asker, karşısındakinin sırtına bir çocuk da bağlamış bir ana olduğunu fark etti. Bu anaya tüfeğinin dipçiğiyle vurmayı yüreği kaldırmıyordu. O bir askerdi ve yalnızca emri uyguluyordu; zulme âşık bir paralı asker değildi. Belki kendi içinde de acı çekiyordu, ama emre karşı gelme gücü yoktu.

Begüm ise geri adım atmıyor, giderek daha çok öfkeleniyordu. Asker onu sertçe itti. Begüm dengesini kaybetti ve sırtüstü yere düştü.

Yusuf'un çığlığı ve ağlayışı yükseldi.

Bu, Yusuf'un boğazından yükselen ilk haykırıştı: anasının yanında kalmak, halkı desteklemek ve zalim güçlere karşı çıkmak için verilen bir mücadelenin içindeki ilk haykırışı.

Darbenin Ortasında Begüm'ün Haykırışı

Begüm, paketleri etrafa saçılmış olmasına rağmen ayağa kalkmaya çalışıyordu. Çevresinde halka oluşturan insanlar bu sahne karşısında duygulanmışlardı.

Çantaları bırakıp ellerini serbest bırakarak güç bela ayağa kalktı ve ülkesinin yasal başbakanını destekleyen sloganlar atmaya başladı. Sesi Yusuf'un ağlayışından bile daha yüksek çıkıyordu.

Sanki Yusuf anasının sesine âşıktı; yavaş yavaş sustu.

Begüm yeniden bağırarak askere doğru saldırdı. Hem slogan atıyor hem de askerlere şöyle diyordu:

"Şerefiniz nerede? Kendi ülkenizin kadınlarına ve çocuklarına bile acımıyor musunuz?"

Derisinin altında nice hançerin acısını ve yarasını taşıyan Komutan Begüm'ün ruhu, şimdi davranışlarıyla ortaya çıkma fırsatı bulmuştu. Bir aslan gibi kükrüyor ve feryat ediyordu. Artık kendisini yalnız hissetmiyordu. Yusuf da sahnedeydi ve onun haykırışı yeniden yükseliyordu.

Begüm haykırıyordu:

"Namusunuz nereye gitti?"

Halk galeyana geldi ve askerlere bağırdı:

"Şerefsiz! Şerefsiz!"

Birden askerlerin yanında duran başka bir asker, komutanının "Susturun şu sürtükleri!" diye haykırması üzerine, komutandan korkarak tüfeğinin dipçiğini Begüm'ün ağrıyan göğsüne indirdi.

Begüm'ün yüreğinden habersiz, sırtına süt emen bebeğini bağlamış hâlde slogan atan bir anaya el kaldırdı.

Begüm yine dengesini kaybetti. Haykırışı öncekinden daha kederliydi. Tüfek dipçiğinin acısı sanki eski yaralarını da yeniden harekete geçirmişti. Artık ortalık birbirine girmişti.

Komutan subay bağırıyordu:

"Susturun şu şirreti!"

Begüm'ün süt emen bebeği, anasına söylenen çirkin sözleri duyunca sanki öfkelenmişti. Varlığının, inancının ve davranışlarının her zerresi bu hakaretin tam tersi olan bir kadına sövülmesine dayanamıyordu.

Begüm büyük bir güçlükle yeniden ayaklandı. Subaya dönüp bağırdı:

"Deyyus! Şirret senin evindedir; sana süt veren kadındır, sana layıktır. Ben rızık için savaşıyorum, bir lokma temiz ekmek için savaşıyorum. Hayatın yükü altında benim hakkım, içinde bir damla süt bulunan göğsüme tüfek dipçiği yemek değildir. O süt, yirmi günlük çocuğumu beslemek için temiz kanımdan yapılmıştır. Ben ülkemin yasal hükûmetini desteklemek için ayağa kalktım, şerefsiz! Şirret olan senin anandır!"

Begüm'ün sözleri o ortamda, korkuyla karışık ama pervasızca halkın arasında dağıtılan pişmiş helva gibiydi.

Paralı asker subay Begüm'ün yüzüne sert bir tokat attı ve onu ordu cipine bindirmek için işe kendisi girişti. Fakat halkın ayaklanmasıyla karşılaştı. İnsanlar bağırıyordu:

"Şerefsiz! Şerefsiz! Merhametin nerede? Süt emen bebeği görmüyor musun?"

Subay artık düşünemez hâle gelmişti. Sanki vicdanı da harekete geçmişti. Din ile dünya arasında sıkışmış, iki arada bir derede kalmıştı. Fakat gaspçı yönetimin emrini seçti.

Çocuğu Begüm'ün sırtından çözmeye başladı. Begüm'ün çarşafına sıkıca sarılmış Yusuf'u çıkardı. Çevredeki kadınlar çocuğu aldılar. Subay Begüm'ü cipin içine tıkıp şoföre şöyle dedi:

"Götür onu!"

Şoför direksiyon başındaydı; fakat düşünceleri hak ile batıl arasında şaşkın ve donmuş kalmıştı. Cip halkın çemberinde sıkışmıştı ve ne yapacağını bilmiyordu.

Aynı sırada olay yerindeki yaşlı kadınlardan biri subayın önünde durup şöyle dedi:

"Oğlum, bu zulme uğramış kadın bir anadır. Kendisine acımıyorsan çocuğuna acı."

Kendini yitirmiş subay şoföre bağırdı:

"Git demedim mi sana?"

Yaşlı kadın şöyle dedi:

"Madem merhamet etmiyorsun, bu cip ancak cesedimin üzerinden geçebilir. Ben senin gibi şerefsizce davranamam."

Gidip cipin önünde durdu.

Subay şoföre yeniden bağırdı:

"Git dedim!"

Öfkeden kaynayan şoför şöyle dedi:

"Önü kapattıklarını görmüyor musun?"

Subay şöyle dedi:

"Deyyus! Geri vitese tak. Ez hepsini. Öldür şu pislik isyancıları!"

Tam bu sırada olaya ilk karışan asker, tüfeğini subaya doğrulttu. Tüfeğin sürgüsünü çekti ve kendi subayına bağırdı:

"Bu anayı serbest bırakmazsan önce seni, sonra kendimi öldürürüm."

O askerin sözleri ve yiğitliği subayı da uyandırdı. Sanki o da bu utanç verici işin amel defterine yazılmaması için bir bahane bekliyordu.

Begüm'ü zorla cipten çıkardılar. Kadınlar Yusuf'u Begüm'e verdiler. Fakat Begüm ruhsuz bir robota dönüşmüştü; gerçekten kilitlenmişti, sanki tarihin içinde boğulmuştu.

Tanrım, merhametine kurban olayım; bir ananın kaderinde çocuğunu zorla yitirme senaryosunu kaç kez uygulayacaksın? Tanrım, bu nasıl ağır bir sınavdır ki düşüncesi bile insanın canını yakar; onu gözleriyle görmenin ve gerçekten yaşamanın acısı kim bilir nasıldır?

Gerçek bir ananın görevlerini yerine getirmenin ne kadar zor olduğunu sen kendin bilirsin; baştan sona kanla çizilmiş görevleri. Ergenliğe ulaşmış kadının bedeninden her ay çıkan kan, gebelik sırasında dışarı atılmak yerine çocuğun büyüyüp gelişmesi ve organlarının oluşması için rahimde kullanılır. Çocuk doğar doğmaz aynı kan, evladın ondan can bulması için ananın göğsünde süte dönüşür.

Darbeden Sonra Sütün Kesilmesi ve Mamed'in Hapsedildiği Haberi

O gün İran için bir yenilgi günüydü.

Bir avuç serserinin yardımıyla, sömürgeci yabancıların planı ve parasıyla Musaddık hükûmeti devrildi. Halk hareketi bastırıldı; hain şah yeniden iktidara ve millete ihanet etmeye döndürüldü. Musaddık da milletin hizmetkârı olmasının karşılığı olarak, ömrünün sonuna kadar doğduğu köydeki kendi evinde göz hapsinde tutuldu.

Begüm, yüreği kırık insanların yardımıyla yeniden çocuğuna kavuştu. Olay yerindeki insanlar çantalarını da toplayıp ona verdiler. Yüreği

yanmış, göğsü yaralanmış, bacakları dermansız; korkudan donakalmış süt emen bebeği ve darmadağın hâliyle evin yolunu tuttu.

Bunca acıyı ve ağır yükü taşımak zordu; ama Begüm böyle şartlara dayanmayı öğrenmişti.

Eve vardığında, yürüyen bir ölü gibi odanın bir köşesine oturdu. Yirmi günlük Yusuf sanki anasının bütün acılarını hissediyordu; belki de hâlâ hem anasının hem kendisinin başına gelen felaketin şokundaydı. Donakalmış ve sessizdi.

Saatler geçti. Hava karardı, ama Mamed'den hâlâ haber yoktu.

Begüm, komşunun kızı aracılığıyla Hafıza'ya haber gönderip yanına gelmesini istedi. Hafıza hemen anasına yetişti ve onun perişan hâlini gördü. Önce Yusuf'la ilgilendi. Onu temizledikten sonra evin rafında bulunan iki yumurtayı biraz yağla pişirdi; ekmek sepetindeki biraz bayat ekmekle anasına yemek hazırladı.

Göğsünün ağrısından huzursuz olan Begüm, yumurtadan biraz yedi. Sonra Hafıza'dan Şevket teyzesine gidip anasının yanına gelmesini istemesini söyledi.

Hafıza, gözleri yaşlı, sabahtan beri yanında olan Tahire'yle birlikte Şevket'i çağırmaya gitti ve onunla eve döndü.

Şevket, Begüm'ün hâlini görünce çaresiz kaldı. Ne yapacağını bilmiyordu. Yalnızca onu teselli etmeye çalışıyordu.

Begüm'ün huzursuz yüreği kendi acısından daha az yakınıyor, en çok yanında Mamed'in yerinin boş olmasına kaygılanıyordu. Endişesini Şevket'e anlattı. Mamed'in mizacını bildiği için içine ağır bir korku çökmüştü. Şevket'ten Nusret'in yardımıyla ve ortak dostları aracılığıyla Mamed'den bir haber getirmelerini istedi.

Şevket hemen gitti ve ertesi güne kadar kendisinden haber alınamadı.

Timur da birkaç gündür biraz erzak getirmek için köylere gitmişti. Hafıza anasının evinde kaldı; Begüm ile Yusuf'un yardımına koştu. Kahraman da anasının evine geldi.

Begüm, çocuklarını çevresinde gördüğü için yüreğinin derininde biraz huzur bulsa da Gülara'nın yeri hâlâ boştu. Fakat o anda Mamed'i görememek her şeyden daha çok kaygılandırıyor ve üzüyordu onu. Yine de ne hareket edecek gücü ne de ağlayacak hâli vardı.

Gece uyanık geçti.

Öğlene kadar Mamed'den haber gelmedi. Öğleden sonra Nusret, Şevket'le birlikte Begüm'ün yanına geldi. İkisinin de hâli perişandı. Begüm'ün dehşetle korktuğu şey olmuştu.

Nusret, Mamed'in tutuklandığı haberini ortak dostları aracılığıyla almıştı. Ancak darbeden sonra ülkenin karmakarışık hâli yüzünden henüz ortalık durulmamıştı; onu tam olarak nereye götürdükleri ve dosyasının ne olacağı bilinmiyordu.

Şah Begüm'ün sabrı tükenmişti. İnleyerek, ama sessizce, bütün acılara katlanıyordu.

Nusret, Mamed'in durumunu takip edeceğine söz verdi. Ortak dostları da ondan bir iz bulmak için araştırıyordu. Sonra Şevket'le birlikte gittiler.

Yusuf biraz hâlsizdi. Begüm onu kucağına aldı, okşadı ve ağlayarak ona içli bir ninni söyledi. Bir süredir onu emzirmediğini fark etti. Göğsünü açtı ve memesini Yusuf'un ağzına verdi.

Yusuf anasının memesini iştahla emiyordu, ama sütten eser yoktu.

Yusuf'un huzursuzluğu iyice arttı.

Begüm kaygılandı. Hafıza'dan çay hazırlamak için çaydanlığın suyunu ocağa koymasını istedi. Çay hazır olunca içine biraz şeker kattı. Tatlı

çaydan çukurca bir tabağa döktü ve içine biraz kuru Berberi ekmeği koydu. Kuru ekmeğin yumuşamasını bekledi.

Yusuf'un kulağına usul usul ninni söyledi. Yusuf aç karnına uykuya daldı.

Begüm onu yavaşça yere yatırdı ve kendi ihtiyaçlarını gidermek için odadan çıktı. Odanın kapısı her açılıp kapandığında menteşelerinden bir inilti yükseliyordu; sanki kapının menteşeleri bile sertleşmiş, ruhsuzlaşmıştı.

Begüm içeri girip kapının iniltili sesi yükselince Yusuf uykudan sıçradı. Begüm hemen tabağı aldı ve kuru ekmekleri çay kaşığının tersiyle ezdi. O tatlı hamurdan zerre zerre Yusuf'un ağzına koydu.

Bu yemeğin tadı ana sütüne benzemiyordu. Ama Yusuf başka çare olmadığını anlamıştı. Biz Azerilerin deyişiyle, zorunlu zulmü kabullenen bir anlayışla kendini 'Buydu ki vardı' felsefesine teslim etti; yani: 'Kısacası, bunu bile zorla buluyorsun.'

Yusuf şükretmesini biliyordu. Baba ekmeğinden ilk lokmasını yuttu ve bundan sonra yeni yemeğinin tadına alıştı.

O günden sonra Yusuf'a bir damla bile ana sütü nasip olmadı.

Begüm'ün acılar listesine bir acı daha eklendi; deyim yerindeyse, osuruk üstüne osuruk gelmişti. Her zamanki gibi Begüm'ün zarları düşeş geliyordu, ama şanstan değil; felek onunla bir kez daha ters düşmüştü.

Durum birkaç gün böyle sürdü. Sonunda Nusret, Mamed'in Emniyet Müdürlüğünün cezaevinde olduğunu haber verdi. Aşırı kalabalık ve tutuklananların çokluğu yüzünden şimdilik dosyasının ele alınmasını ve göstermelik mahkemeye çıkarılmayı bekleyecekti.

Nusret, dostlarının yardımıyla Mamed'i kurtarmak için halk hareketini destekleyen bir emniyet subayıyla tanışmış ve ondan yardım istemişti. Subay, bir mülkün, dükkânın ya da evin tapusu teminat olarak

gösterilirse Mamed'in belki geçici olarak cezaevinden çıkarılabileceğini söylemişti. Elbette subayın asıl çabası, Mamed'i dosya hazırlanmadan ve mahkemeye çıkmadan önce serbest bıraktırmaktı.

Nusret kendi dükkânının tapusunu subaya verdi, ama ne yazık ki amaçlarına ulaşamadılar. Anlaşılan rüşvet için yeterli para bulmak mümkün olmamıştı.

Yusuf'un Kırkıncı Gecesi Büyük Korkunun İçinde Küçük Bir Sevinç

Yusuf'un doğumunun kırkıncı gecesi, Mamed olmadan gelip çattı.

Begüm kendi gönlünü ve çocukların yüreğini sevindirmek için küçük bir kutlama yapmak istiyordu. Bu arada yeniden işlerinin peşine düştüğünü ve müşterilerinin dayanışma ve sevgisinden yararlandığını da söylemek gerekir. Bazı müşteriler hâlini görünce ona hatırı sayılır yardımlarda bulunuyor, bu da maddi durumunu biraz olsun iyileştiriyordu.

O gün dönüş yolunda Nusret'ten biraz kuruyemiş ve çikolata almıştı; gece Yusuf'un kırkıncı günü için bir araya gelip çocukların gönlünü biraz neşelendireceklerdi.

Eve vardıktan sonra her zamanki gibi ev işlerine koyuldu. Sokaktaki basınçlı çeşmeden doldurulan varillerle suyu taşınan havuzun başında Yusuf'un bezlerini yıkıyordu.

Tam o sırada komşulardan biri telaşla koşarak evin avlusuna girdi ve bağırdı:

'Hacı geliyor!'

Hacı dedikleri ev sahibiydi; kirayı almaya gelen adam. Kiracılardan birkaçı ona borçluydu ve gelişinin sorunsuz geçmeyeceğini biliyorlardı. Begüm'ün de kendine göre bir kaygısı vardı.

Hacı'nın geldiğini duyunca leğendeki suyu hemen boşalttı; Yusuf'un yarım yıkanmış bezlerini leğenle birlikte kömür deposuna sakladı. Sonra aceleyle odaya girdi. Biraz afyonu sulandırıp Yusuf'un kulağının arkasına sürdü. O karışım, uyku hapı gibi çocuğu çabucak uyuturdu; böyle durumlarda çaresiz yoksulların başvurduğu acı bir kurtuluş yoluydu.

Sersemleyip uykusu gelen Yusuf'un kundağını yedek yatakların üzerine koydu; kış için perdenin arkasında, kapı üstündeki oyukta saklanan yatakların. Bu yataklar yünden yapıldığı için güve yemesin diye aralarına her zaman birkaç naftalin topu konurdu.

Begüm daha sonra, Hacı gelmeden önce, aceleyle avluya çıktı ve ortalığı süpürmeye başladı.

Avlu, pişmiş tuğla karolarla döşenmişti. Süpürmeden önce toz kalkmasın diye zemine her zaman biraz su serpilirdi.

Begüm'ün Yusuf'u Hacı'dan saklamasının nedeni, ev sahibinin onun doğduğunu henüz bilmemesiydi. Kiracıların sayısının arttığını öğrenirse kirayı hemen yükseltir, üstelik geçen kırk günün birikmiş kirasını da isteyebilirdi. Bu yüzden Begüm Yusuf'u saklamak zorundaydı; sevgisizlikten değil, yoksulluğun baskısından ve ev sahibinin acımasız hesabından.

Hacı Naftalinli Yataklar ve Yusuf'un Kesilen Nefesi

Hacı geldi.

Begüm hemen ona bir bardak çay getirdi. Genellikle avlunun bir köşesinde duran tahta tabureyi, Hacı oturup çayını içsin diye havuzun yanına ve kendi odasından uzağa koydu.

Bütün bu süre boyunca Begüm'ün içi içini yiyordu. Yusuf ağlar da Hacı onun varlığını fark eder diye korkuyordu. Böyle olursa Hacı'nın Begüm'e güveni azalacak, kira yükselecek ve belki Yusuf için geçmiş kırk günün kirasını da hesaplayıp ödemek zorunda kalacaktı.

Neyse ki Hacı o gün yorgundu. Fazla oyalanmadı. Çayını içti, kiraları topladı ve gitti.

Hacı gidip evden uzaklaşınca Begüm rahat bir nefes aldı. Bezlerin bulunduğu leğeni kömür deposundan çıkardı ve yarım bıraktığı işi tamamlamaya koyuldu. Bezleri ipe serdikten sonra yorgunluğun, günün baskısının, Hacı'nın gelişinden duyduğu korkunun ve peş peşe bitirdiği işlerin ağırlığıyla odasına döndü; kendine bir bardak çay koyacaktı.

Birden Yusuf aklına geldi.

Bir süredir ondan hiç ses çıkmamıştı.

Telaşla perdeyi çekti ve Yusuf'un kundağını yatakların üzerinden aldı. Fakat çocuğun bedeni kaskatı kesilmiş bir oyuncak bebek gibiydi.

Begüm çığlık attı.

Bitişik odanın kiracısı Rahşende avludaydı. Begüm'ün neden çığlık attığını sordu; olanları anlayınca Yusuf'un kundağını hemen Begüm'ün elinden aldı.

Rahşende de paniğe kapılmıştı. Kundağı sarsmaya, çocuğun yüzüne ve sırtına tokatlar vurmaya başladı; ama hiçbir hareket hissetmedi. Hızla havuzun yanına koştu, kenarına oturdu ve Yusuf'un başını yüzünü suyla ıslatmaya başladı.

Anlar güçlükle geçiyordu.

Begüm içten içe kan ağlıyordu. Evliyaları ve peygamberleri yardıma çağırıyordu. Başka bir felakete daha dayanacak gücü kalmamıştı. İçinden, mazlumca, Tanrı'sına bir sitem geçti; ama birden, tokatlar ve su sayesinde kendine gelen Yusuf'un ağlama sesiyle yüreğine bir umut ışığı doldu.

Begüm, ıslanmış kundağıyla birlikte Yusuf'u Rahşende'den aldı; çocuğun yanaklarını öpe öpe odaya girdi. Onu kuruladı, güzelce temizledi, her zamanki yemeğini hazırlayıp yedirdi.

Yusuf geri dönmüştü.

Begüm de evladını yitirme uçurumunun kıyısından bilmem kaçıncı kez geri dönmüştü.

Yusuf'un Yoksulca Kırkıncı Gün Kutlaması

Bir saat kadar sonra Hafıza, kendi evinden Tahire'yle birlikte geldi ve olanları öğrendi: hem Yusuf'un atlattığı büyük tehlikeyi hem de küçük kardeşinin kırkıncı gün kutlamasını.

O gece yeniden gülmek ve sevinmek için bir fırsat olacaktı; bu sevinç korkunun, yoksulluğun ve Yusuf'un kesilen nefesinin içinden doğmuş olsa bile.

Gece yarısına kadar kimse uyumadı. Hep birlikte oturdular. 'Afyonlu Yusuf'a' takılıyor, onu öpüyor, kuruyemiş yiyor; birkaç çikolata ve bir avuç kuruyemişle kendilerine bir kutlama yapıyorlardı.

Doğrusu, bir an durup düşünürsek yoksulların en az imkânla nasıl çabucak sevinebildiğini görürüz. Bir avuç kuruyemiş, birkaç çikolata, bir bardak çay, bir çocuğun hayatta kalması ve birlikte oturmak onlar için büyük bir kutlama olabilir.

Ama Tanrı'ya kurban olayım; sanki gücü en çok yoksullara yetiyor. Bilinmedik her belayı da onların hayatında deniyor. Yine de hakkını yemeyelim; sonunda yardımı da yetişiyor.

O gece Begüm, bütün yorgunluğuna, korkusuna, göğüs ağrısına, Mamed'in yokluğuna ve yarının kaygısına rağmen, birkaç kısa saatliğine yüreğinin çocuklarının yanında yumuşamasına izin verdi.

Yusuf hayattaydı.

Tahire yanlarındaydı.

Hafıza gelmişti.

Rahşende yardım etmişti.

Sofrada kuruyemiş ve çikolata vardı.

Ve o yoksul evin içinde, çukurun dibinde, Mamed'in yokluğunun gölgesi ve hayatın ağırlığı altında Yusuf'un kırkıncı günü gözyaşı, gülüş, korku ve şükürle kutlandı.

Begüm bu küçük sevincin uzun sürmeyeceğini biliyordu; ama o birkaç saat bile onun için ganimetti. Hayat her gün yeni bir darbe indirse de bazen yaralı bir ananın çocuklarının yanında kısacık gülümsemesine hâlâ izin veriyordu.

Hapishanenin Mamed'e Öğrettikleri

Mamed hakkında kargaşa çıkarma hükmü vermişlerdi, ama hâlâ geçici tutukevindeydi. Suçlamayı kanıtlayacak sağlam delilleri yoktu. Yine de onu içeride tutuyorlardı; çünkü darbeden sonra kanun, halkın sığınağı olmaktan çok onu korkutmanın ve susturmanın aracına dönüşmüştü.

Mamed'in görüşme izni vardı. Begüm de sık sık onu görmeye gidiyordu. Bu görüşmelerden birinde Mamed, avukatının yardımıyla Yusuf'u da görebildi; doğumundan birkaç gün sonra çığlığı darbe sokaklarında anasının haykırışına karışan o çocuğu.

Mamed'in Yusuf'u son görüşünde, koğuş arkadaşlarından biri onun çocukla buluştuğunu fark edip şöyle dedi:

'Hapishane çocukların yeri değildir.'

Mamed bu söz üzerine sevgiyle kucağında tuttuğu Yusuf'u göğsüne daha sıkı bastırdı. Sonra küçük oğluna dönüp şöyle dedi:

'Oğlum, hapishane çocukların yeri değildir; erkeklerin yeridir. Ama artık sen de ananın evinin erkeğisin. Bir gün gelecek, senin varlığın ve

zulüm karşısında başımıza gelen bütün bu güçlükler sana gurur verecek, vicdanını huzura kavuşturacak.'

Yusuf bu sözlerin anlamından hiçbir şey kavramıyordu; ama belki Mamed'in göğsünün sıcaklığını, sesindeki titreyişi, hapishanenin kokusunu ve özlemi bebek varlığının bir köşesine kaydediyordu.

Begüm için Mamed'i hapishane duvarlarının ardında görmek yeni bir yaraydı. Mamed yalnızca onun kocası değildi; evin direği, fikirdaşı, mücadele arkadaşı ve ruhunun huzuruydu. Yokluğu evin dengesini bozuyordu. Ama Begüm her zamanki gibi dişini sıkıp dayanıyor; aynı anda ana, ekmek parası kazanan kişi, evin bekçisi, çocukların tesellisi ve umudu canlı tutan kadın olmak zorunda kalıyordu.

Yaklaşık iki yıl sonra Mamed, avukatının çabalarıyla güç bela hapisten çıktı.

Fakat hapishane onu dışarıya eski Mamed olarak salmadı. Yıllarca ailesinden ve sorumluluklarından uzak kalmanın derin acısını yüreğinde taşıyor gibiydi. Begüm'ü şefkatli bir kardeş, vefalı bir yoldaş ve onurlu bir kadın olarak seviyordu; ama şimdi bu sevgiye bir tür keder ve utanç da karışmıştı. Begüm'ün en zor günlerinde yanında bulunamamış olmanın utancı.

Mamed hapishanede, her biri siyaset, yoksulluk, zulüm ve adaletsizlikten bedeninde ve ruhunda bir yara taşıyan insanlarla tanışmıştı. Bu tanışıklıklar onun düşünsel olgunlaşmasını ilerletmişti. Okuma yazma bilmese de zihninde becerikli bir tasarımcı ve filozoftu.

Zamanın güçlükleri onu çelikleştirmişti.

Hapishane Mamed için yalnızca duvarlardan ve demir parmaklıklardan ibaret değildi; acı bir okuldu. Orada zulmün tek bir kişiyle, tek bir aileyle ya da tek bir mahalleyle sınırlı olmadığını anladı. Zulmün ağı, kökü, görevlileri ve sahte kanunları vardı; varlığını sürdürmek için halkın korkusundan besleniyordu.

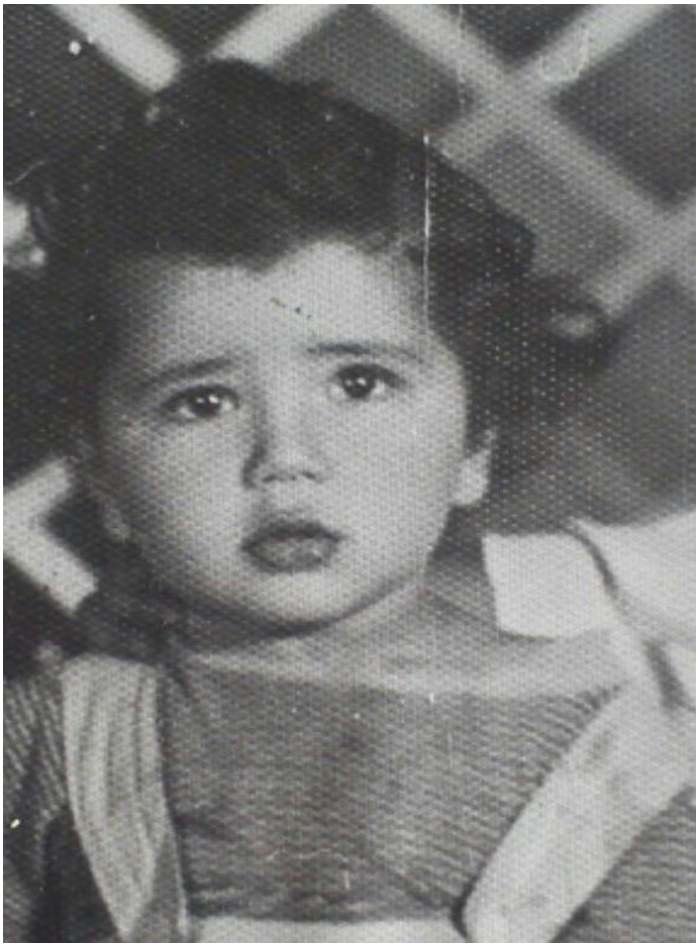
Bazı koğuş arkadaşları aracılığıyla hapishane dışındaki kişilerle bağlantı kurmuştu. Bu bağlantılar daha sonra Mamed ve ailesi için önem taşıdı. Yeni bir tecrübeyle, daha açık bir zihinle ve daha derin bir acıyla eve dönüyordu; Mamed'in yokluğunda Begüm'ün kan ağlayarak ışığını söndürmediği eve.

Mamed'in özgürlüğüne kavuşması Begüm için yalnızca bir erkeğin hapishaneden dönmesi değildi.

Evin direğinin dönüşüydü.

Ortak nefesin dönüşüydü.

Begüm'ün hayatının en zor günlerinde yokluğunu bütün kemikleriyle hissettiği yoldaşın dönüşüydü.

Yusuf ise yoksulluğun, darbenin, ana sütünden mahrumiyetin ve Mamed'in yokluğunun içinde yavaş yavaş Begüm'ün acılarını geleceğe taşıyan bir elçiye dönüşüyordu.

Kuru Ekmek Süt Tozu ve Begüm'ün Gururu

Hayat, bütün acılığıyla, Mamed ile Begüm'ün ailesinde de zulme uğramış milyonlarca insanın hayatı gibi sürüyordu.

Halkın hareketi ve direnişi bastırılmıştı. Yabancı güçler, doğrudan ve dolaylı olarak, yeni yapının içinde ve darbe sonrası şartların korunmasında yer alıyordu. İngilizlerin eski nüfuzunun yanında artık Amerikalılar ve Ruslar da İran'da ayrı ayrı etkinlik gösteriyordu. Her biri dostluk, yardım, kalkınma, insani destek ve rengârenk sloganlar adına İran'ın yaralı sofrasından daha lezzetli bir pay arıyordu.

Ülke gizli ve açık ellerle dolmuştu; kimi zaman anlaşmalarla, kimi zaman danışmanlarla, kimi zaman elçiliklerle, kimi zaman görünüşte insani yardımlarla, kimi zaman da ardında iktidar ve yağma hesabı saklanan gülümsemelerle uzanan ellerle.

Böyle günlerden birinde Begüm'ün komşularından biri sevinçle ve aceleyle yanına gelip müjde verdi:

'Begüm Hanım, duydun mu? Tahran'daki Amerikan hastanesi bedava süt tozu dağıtıyormuş. Çocukların beslenmesine yardım içinmiş. Git, Yusuf'a da al.'

Komşu, Begüm'ün sevineceğini sanıyordu. O yoksullukta ve sütsüzlükte bedava süt tozu iyi haber olmalıydı. Fakat Begüm ona soğukça baktı. Görünüşte sakindi, ama içinde öfke kaynıyordu.

Yavaş, ama kararlı bir sesle şöyle dedi:

'Amerikalıların kendi millî servetimizden ve çıkarlarımızdan haksızlıkla elde ettikleri, şimdi de halkı kandırmak için aynı şeyin küçücük bir parçasını dağıttıkları o tozu çocuğuma asla vermem.'

Sonra, sanki sözleri yalnızca komşuya değil bütün tarihe sesleniyormuş gibi, devam etti:

'Ülke tarihimizin önderleri gibi, gerekirse yonca yeriz ama haksız yönetime boyun eğmeyiz. Islatılmış kuru Berberi ekmeği derimizi kemiğimizi daha sağlam, irademizi daha güçlü kılar.'

Komşu bir şey söylemedi. Belki Begüm'ün sözünü tam olarak anlamadı, belki de içinden aç insana bu kadar gururun ne yararı var

diye geçirdi. Ama Begüm'ün yalnızca mide hesabından doğmayan, şereften gelen kendine özgü bir mantığı vardı.

Yusuf'un yiyeceğe muhtaç olduğunu biliyordu. Kuru ekmekle tatlı çayın ana sütünün yerini tutmadığını biliyordu. Yoksulluğun çocuğun kemiğini bile kemirdiğini biliyordu. Fakat onun gözünde her lokma yalnızca lokma değildi. Bazı lokmalar aşağılanmanın, bazıları aldatmanın elinden geliyordu; bazılarını ise daha dün milleti yere seren, bugün de gülümseyerek bir kaşık süt tozu uzatan aynı el veriyordu.

Begüm, Yusuf'un ardında vatanın yenilgisinin ve yağmacıların sadakasının kokusu bulunan bir lokmayla büyümesini istemiyordu.

Bu karar başkalarına ağır, hatta uygulanamaz görünebilirdi; ama Begüm yalnızca bugünün hesabıyla yaşayan bir kadın değildi. Gündelik kaygılardan çok daha derin bir yaranın ağırlığıyla yürüyordu. Yüreğinde vatan, ana, ekmek, süt, şeref ve evlat birbirine düğümlenmişti.

O gün Yusuf süt tozu almadı.

Islatılmış kuru ekmek yedi.

Tatlı çay içti.

Yoksulluğun acısını tattı.

Ama Begüm içten içe, hiçbir darbenin, hiçbir yoksulluğun, hiçbir hapishanenin, hiçbir ev sahibinin ve görünüşte yardım uzatan hiçbir yabancı elin ondan alamadığı bir şeyin hâlâ yaşadığını hissetti: bir ananın gururu.

Begüm'ün Çocuklarının Gelişimine Genel Bir Bakış

Hayat, bütün acıları, baskıları, yoklukları ve yaralarıyla sürüyordu. Begüm; iş, çocuklar, Mamed için duyduğu kaygı, Gülara'dan ayrı oluşu ve hayatın ağırlığı arasında yine evin direği olarak kalmak zorundaydı.

Bu yıllarda Begüm'ün çocuklarının her biri farklı bir yola girmişti; hem ana sevgisinden beslenen hem de ayrılığın, yoksulluğun, adaletsizliğin ve kimsesizliğin yaralarını taşıyan yollara.

Hafıza

Hafıza, anasının yanına geldikten sonra biraz daha huzur bulmuştu. Begüm'ün yanında onun yalnız gecelerine yoldaş oluyor, küçük kız ve erkek kardeşlerine şefkatli bir bakıcı gibi kol kanat geriyordu.

Hafıza yalnızca Begüm'ün kızı değildi; anasının yardımcısı, ev işlerinde onun eli, Yusuf ile Tahire'yi gözeten gözü ve aynı acıyı, aynı kaderi paylaştığı erkek kardeşinin dert sandığıydı.

Anasız geçen yıllar Hafıza'yı yaşından önce büyütmüştü. Anasından ayrı kalmanın acısını tatmıştı ve Begüm kaygılandığında, sustuğunda ya da gözlerini bir noktaya diktiğinde yüreğinde nasıl bir fırtınanın koptuğunu çok iyi anlıyordu.

Hafıza bazen sessizce, Begüm'ün kızı olduğu kadar onun anası da oluyordu.

Timur ve Gülara'yla Bağ

Timur sık sık köyle Tahran arasında gidip geliyor ve yavaş yavaş ticarete yöneliyordu. Tahran'dan köylülerin ihtiyaç duyduğu eşyaları satın alıp köyde satıyor; karşılığında köyden bazı yiyecekler getiriyor ve Nusret'in yardımıyla Tahran'da satıyordu.

Timur'un bu gidiş gelişleri, Begüm ile Gülara arasındaki bağın canlı kalmasını sağlıyordu. Ana ile kız arasında haberleri, mesajları, hediyeleri ve teselliyi taşıyan oydu.

Ne yazık ki Mamed'in hapis sıkıntısı, iş sorunları, yoksulluk, istikrarsızlık ve peş peşe yaşanan olaylar yüzünden Gülara'yı Begüm'ün yanına getirme sözünü hâlâ tam olarak yerine getirememişti. Ancak köye yaptığı yolculuklar sayesinde Gülara'yla bağlantı sürüyordu.

Gülara hâlâ anasının yanında değildi, ama Begüm'ün yüreğinden de ayrılmamıştı.

Ondan gelen her küçük haber, ona giden her hediye ve geri dönen her mesaj, Begüm için anayı uzakta kalan evladına bağlayan incecik bir ip gibiydi.

Kahraman Sert Bir Hayatta Yumuşak Bir Yürek

Kahraman başına buyruk büyüyordu.

Yüreği büyük, ruhu gökseldi; fakat ne yazık ki küçük yaşta, akılsızca ve kimsesizliğin etkisiyle dönemin yaygın uyuşturucu maddelerine kapılmıştı. Çocukluktan, anasızlıktan, babasının aşağılamalarından, üvey anasından, yoksulluktan ve başıboşluktan ruhunda kalan gizli yaralar, dışarı çıkacak sağlıklı bir yol bulamamıştı.

Anasını her görmeye geldiğinde Yusuf'u bir an bile yere bırakmazdı. Zulüm ve adaletsizliklerle dolu bir hayatın içinde büyüyen Kahraman'ın yüreği ipek kadar yumuşak, gözleri ise her zaman yaşlıydı. Acılar, onun güzel yüreğini değerli bir sedefe dönüştürmüştü.

Çocukları görünce çok duygulanırdı. Varlığının denizinde binlerce gizli yara taşıyordu. Şoför olmuş, orada burada çalışıyordu; hayatı huzura ermekten çok bir savruluşa benziyordu.

Bütün bunlara rağmen, bu koşulların oluşmasında büyük payı bulunan babasına karşı bile şefkatliydi. Bazen Hangeldi'ye sigara da alırdı.

Kimsenin tanımadığı bu büyük adam iyilik ve içtenlikle doluydu. Güçlükler onun temiz yüreğini taşa çevirmemiş; tam tersine, daha yumuşak ve kinden daha uzak kılmıştı.

Bir gün Kahraman, yüreği sıkılmış hâlde anasının evine geldi. Acısını sessizce anlattı.

Bir süredir öz babasının maddi durumunun bozulduğunu ve Hangeldi'nin karısı Cevahir'in bazen onu eve almadığını duymuştu. Erkeklik gücü olmadığını, hatta karnına bir çocuk bile koyamadığını söyleyerek onu aşağılıyordu.

Kahraman şöyle dedi:

'Cevahir'e gidip onu sordum. Beni tükürük ve lanetlerle evden kovdu. Sokaklarının başına gelip saatlerce bekledim. Sonra babamın eve doğru geldiğini gördüm. Fakat soylu Hangeldi'yi ilk kez üstü başı perişan hâlde gördüm.'

Kahraman öne çıkmış, babasını arabaya bindirmiş ve şöyle demişti:

'Baba, canım seninle dışarıda yemek yemek istedi.'

Hangeldi sevinmişti, ama kararsızdı. Belki vicdanının freni devreye girmişti. Belki de kendisini bu sevgiye layık görmüyordu. Fakat ince yürekli Kahraman, babasını kucaklayıp omzundan öperek içindeki kararsızlığı giderdi.

Birlikte yola çıktılar. Kahraman önce babasını tanıdığı bir giyim mağazasına götürdü ve bütün kıyafetlerini yeniledi. Ardından yemek sırasında Hangeldi oğluna içini döküp şöyle dedi:

'Cevahir ya çocuk ya boşanma diyor. Gecem gündüzüm karardı.'

Kahraman yemekten sonra babasını evine bıraktı ve oradan anasının evine geldi.

Çocukluğundaki gibi başını Begüm'ün omzuna koydu ve ağlayarak şöyle dedi:

'Ana, babama çok acıdım. Bir kararım var, sana danışmak istiyorum. Seyyare'yle konuşup rızasını almak istiyorum; çocuğumuz doğar doğmaz -doğumuna da az kaldı- onu Cevahir'e verelim. Belki şeytana uymaktan vazgeçer de bu ezilmiş, ama hatalı ihtiyarın yüreğini kırmaz.'

Begüm bunları duyunca içindeki iblis birden kükredi. Karşı çıkmak istedi. Kahraman kanın anasının yüzüne hücum ettiğini gördü ve hemen onun yüreğinin imdadına yetişti.

Şöyle dedi:

'Ana, çocuk sahibi olmanın ne kadar tatlı olduğunu sen de biliyorsun. Ben ve Seyyare yeniden çocuk sahibi olabiliriz. Çocuğumuz da uzağa gitmeyecek. Doğrusunu söylemek gerekirse, Cevahir çocuk yetiştirme konusunda Seyyare'den daha anlayışlıdır. Üstelik benim çocuğum artık kız kardeşim ya da erkek kardeşim sayılacak. Kısacası, babam bütün hatalarına rağmen benim babamdır. İşler sevgiyle daha güzel yoluna girer.'

Sonra devam etti:

'Bütün yakınlarımızdan kararıma saygı göstereceklerine dair söz alacağım. Babam hayatta olduğu sürece bu sırrı korumalı ve çocuğun benim onun babası olduğumu öğrenmesine izin vermemeliler. Çocuk yalnızca Hangeldi'yi babası, Cevahir'i de anası sanmalı.'

Kahraman son söz darbesini de anasına indirerek şöyle dedi:

'Ana, Mamed baba biz kardeşleri nasıl da şefkatle, hiçbirimizi ötekinden ayırmadan bir araya topluyor, görmüyor musun?'

Begüm, Kahraman'ın özverili düşüncelerine bütünüyle teslim oldu; fakat her şeyi Seyyare'nin rızasına bıraktı. Seyyare, Kahraman'ın yüreğini bildiği için onun isteğini gönülden kabul etti.

Kahraman ile Seyyare'nin çocuğu dünyaya geldi. Seyyare 'Rukiye' adını seviyordu ve nüfus cüzdanına da bu ad yazıldı. Fakat Cevahir

gidip 'Pervin' adıyla başka bir nüfus cüzdanı aldı ve Seyyare'nin duygularını hiçe sayarak çocuk üzerindeki egemenliğinin temelini böylece daha da sağlamlaştırdı.

Buna karşılık Kahraman, Seyyare'ye bir doğum hediyesi alıp 'Korkma, daha iyisini karnına ekerim' diye söz vererek aynı zamanda Cevahir'in yaptığını da savundu. Çünkü Pervin'in ileride nüfus cüzdanında Kahraman ile Seyyare'nin adlarını görmesini ve hayatının sırrının açığa çıkmasını istemiyordu.

Bu gerçeğe katlanmak Seyyare için zordu; fakat Kahraman gibi bir eşin kollarında balmumu gibi yumuşadı. Sadık ve iyi yürekli kocasının öpücüğüyle dili bağlandı.

Bu özveriyle Hangeldi'nin hayatı yeniden canlandı. Kendisine çoğu zaman haksızlık ettiği bir evladın büyüklüğü karşısında yanlışlarından pişmanlık duyuyordu; gerçi bazı pişmanlıklar geç gelir ve açtıkları yarayı bütünüyle iyileştiremez.

Tahire ve Yusuf

Tahire ve Yusuf Evin İki Küçük Işığı

Tahire

Tahire, yavaş yavaş anasının yardımcısı olan şefkatli bir kızdı. Daha çocukluğundan itibaren yaşından çok daha fazlasını anlıyor ve ev işlerinde sessizce, gösterişsizce Begüm'ün yanında duruyordu.

Begüm çalışırken Tahire, Yusuf'a bakıyordu. Yavaş yavaş ev işlerinin bir bölümünü de üstlenmişti; görünüşte küçük olan, ama o zor hayatın içinde her biri Begüm'ün omuzlarından ağır bir yük kaldıran işleri.

Tahire, Mamed'in yaralı yüreğine şifa veriyordu. Daha küçücük yaşından beri sessizce ve kimseye göstermeden ailenin dert ortağı olmuştu. Yusuf'a zaman ayırmaktan, onu gözetmekten, onunla oynamaktan, onu sakinleştirmekten ve anasına yardım etmekten huzur buluyordu.

Tahire, çocukluğun yalnızca oyun ve kaygısızlık olduğu bir evde büyümüyordu. Onun çocukluğu yoksulluğun, işin, kaygının ve aile yaralarının gölgesinde biçimleniyordu. Fakat aynı koşullar, onda sakin ve derin bir şefkat oluşturuyordu.

Tahire, sessizce yanan ve çevresini biraz daha aydınlatan küçük bir ışık gibiydi.

Yusuf

Yusuf yavaş yavaş büyüyor, daha da sevimli oluyor ve kendi çocukluk dünyasında yaşıyordu. O daha en başından yoksulluğun, darbenin, ana sütünden mahrum kalmanın, babasızlığın ve evdeki güçlüklerin çocuğuydu; ama aile içinde özel bir yeri vardı.

Begüm gece gündüz ağır çalışmayı sürdürüyordu. Mamed Yusuf'a âşıktı; Tahire de çocuksu sevgisiyle onun çevresinde pervane oluyordu.

Yusuf belki henüz tarihin, darbenin, hapishanenin, yoksulluğun, Dervaze Gar çukurlarının, anasının gözyaşlarının ve babasının sessizliklerinin anlamını bilmiyordu; ama bunların hepsi çevresindeki havada vardı. Her köşesinde ayrı bir hikâye bulunan bir evde büyüyordu; acının, vefanın, bağışlamanın, öfkenin, özverinin ve umudun hikâyesi.

Begüm için çocuklarının her biri ayrı bir yara, ayrı bir nimetti.

Hafıza, ayrılığın ve sabrın yadigârıydı.

Kahraman, hâlâ kanayan, ama kin tutmayan yumuşak bir yaraydı.

Gülara, hiç dinmeyen özlemdi.

Tahire, sessiz huzur ve anasının yardım eli olmuştu.

Yusuf, darbenin ve yoksulluğun ortasında yanan yeni bir ışıktı.

Ve Begüm, bütün bunların arasında yine anaydı; her gün kendi yaralarından çocukları için ekmek, umut, onur ve gelecek yaratmak zorunda olan bir ana.

Maddi Baskının Artması ve Ev Yapma Düşüncesi

İşsizliğin baskısı Mamed'in ruhuna acı veriyordu. Yoksulluğun kırbacı onu ezmekteydi. Dile getirmese de içinde, ailesinin geçimini sağlayamadığı için ıstırap çekiyordu; oysa eşi Begüm onu hiçbir şeyi esirgemeden ve başına kakmadan destekliyordu.

Begüm, Mamed'e en sevgili oğluymuş gibi bakıp onu gözetiyordu. Giysilerini her zaman ütülüyor, ona elbiseler dikiyor ve en kötü koşullarda bile Mamed'in kendisini yalnız ya da onun gözünden düşmüş hissetmesine asla izin vermiyordu.

Evi çekip çevirmek için gereken parayı ayırdıktan sonra gelirinin kalanını Mamed'in pantolon cebine koyuyordu; gösteriş olsun diye değil, Mamed evde hâlâ erkekliğini, saygınlığını ve söz hakkını hissedebilsin diye.

Ama evin dışındaki baskı her geçen gün daha da ağırlaşıyordu.

Ev sahibinin oğlu, babasının ölümünden ve servetine mirasçı olduktan sonra kiracılara karşı daha anlayışsız ve kusur arar olmuştu. Kirayı durmadan artırarak cebini daha da doldurmak istiyordu. Kültürümüzde haklı olarak şöyle denmiştir:

“Allah dilenciyi itibarlı kılmasın;
İtibar bulursa Allah'tan bihaber olur.”

O günlerde Mamed, hapisten çıktıktan sonra koğuş arkadaşları aracılığıyla tanıştığı kişilerden biriyle görüşüp gidip geliyordu. Adı Ebrahi'ydi. Aralarında güzel bir dostluk kurulmuştu.

Ebrahi'nin Cevadiye semtinde küçük bir evi vardı ve Ermeni bir kadınla evlenmişti. Eşinin parasıyla uygun bir fiyata kırk metrekarelik bir ev satın almıştı. Maddi durumu iyi değildi, ama başını sokacak bir evi vardı ve kendisinden birkaç yaş büyük olan eşiyle mutluydu.

Bir gün Ebrahi, Mamed'in ev ve ev sahibinin baskısı hakkındaki sıkıntılarını dinledikten sonra ona güzel bir haber verdi. Cevadiye'nin sonunda, Kaleh Morghi Hava Kuvvetleri Kışlası'nın yanında satılmak istenen tarım arazileri bulunduğunu söyledi. Mamed'e şöyle dedi:

“Ucuza bir arsa alıp yavaş yavaş yapabilirsin.”

Mamed konuyu üzüntü ve hayıflanmayla Begüm'e anlattı.

Begüm dedi ki:

“Bu iyi haber işte. Neden üzülüyorsun?”

Mamed soğuk ve umutsuz bir sesle karşılık verdi:

“İyi de para gerek.”

Begüm sordu:

“Ne kadar?”

Mamed acı bir şakayla şöyle dedi:

“Bir kıran.”

Begüm ciddi bir tavırla karşılık verdi:

“Kaç tümen olduğunu söyle.”

Begüm'ün sözlerindeki ciddiyet Mamed'i sarstı. Begüm'e şöyle dedi:

“Fiyatının ne kadar olmasının ne farkı var? Bizim buna gücümüz yetmez. Para mı basıyoruz?”

Begüm dedi ki:

“Mamed can, neden Begüm'ü küçümsüyorsun?”

Mamed içini çekip şöyle dedi:

“Hayır, azizim. Kısacası bugün erkeğe imkânı ve sermayesi kadar değer veriyorlar. Erkek olmadığımı hissediyorum ve aileme karşı mahcubum.”

Begüm alçakgönüllülük ve şefkatle kollarını Mamed'in boynuna doladı, onu sımsıkı sarıp şöyle dedi:

“Mamed can, senin aşkın ve sevgin eşinin eline Ferhat'ın kazmasını verdi. Azizim, senden ayrı kaldığım günlerde bu kırık kayığa kendini adamış ben, senin aşkına dayanarak umutla doldum. Sen yönetimin ve desteğinle bana taze bir umut verdin. Dağılmış ailemi çevremde topladın. Ben de çalışıp çabalayarak senin için para biriktirdim ve yuvamızın bekçisi oldum.”

Sonra devam etti:

“Benim gözümde sen zenginsin. Git, pazarlığı yap. Kaygılanma. Ben kendi çabamla evin geçimini sağladım ve daha iyi günlerde biriktirdiğim parayı sermayeye dönüştürdüm. Timur aracılığıyla şehirle köy arasında ticaret kurdum; hem Timur'a iş çıktı, hem Hafıza'nın hayatı kolaylaştı, hem de ben şimdilik ticaretin kârından payıma düşeni almadım. İhtiyacın kadarını oradan alabilirsin.”

Mamed sanki yeniden doğmuştu. Bir mülkün, bir sığınağın, güvenli bir köşenin insan için taşıdığı değerler birdenbire zihninde canlandı.

Aynı anda içindeki ukdelerden biri yeniden uyandı. Ev sahibi olurlarsa artık hiç kimsenin Yusuf'u ağlatmaya gücü yetmeyeceğini düşündü. Ev sahibinin oğlunun, bisiklete binince avlunun fayanslarını kıracağı bahanesiyle Yusuf'un üç tekerlekli bisikletini altından nasıl çekip aldığını ve onu oyundan mahrum bıraktığını hatırladı.

O olay Mamed'in yüreğinde hep bir yara olarak kalmıştı.

Şimdi bir ev yaparlarsa Yusuf'un gözlerindeki yaşlara artık tanık olmayacaktı.

Bu iki âşık, karanlık ve zulmet dolu dünyadan birkaç an uzaklaşarak birbirlerinin kollarında huzur buldular.

Arsa Alımı Aşk Evine Doğru İlk Adım

Mamed hiç vakit kaybetmeden Ebrahi'nin yanına gitti. Birlikte emlakçıya giderek yaklaşık bir metre genişliğindeki bir çıkmaz sokağın sonunda bulunan elli metrekarelik bir arsa seçtiler; bu, en ucuz parsellerden biriydi.

Mamed kaparo olarak bir miktar para verdi ve bir satış vaadi sözleşmesi aldı. Sonra erkekçe bir gururla eve döndü. Yolda biraz da tatlı almıştı.

Eve vardığında sözleşmeyi Begüm'e verdi. Her zamanki gibi yüzü yorgundu, ama uzun bir aradan sonra yüzünün altında belli belirsiz bir tebessüm görünüyordu; Begüm'ün âşık olduğu o yüzünde. Bu adamın ter ve yorgunluk kokusu, Begüm'ün bütün bedenini ve ruhunu aşkla sarıp sarmalıyordu.

Mamed'in sevinci, Begüm'ün en büyük dileğiydi.

Mamed tatlı kutusunu dağıtması için Hafıza'ya verdi. Tahire ile Yusuf'u birlikte kucağına alıp öpücüklere boğdu. Sonra güzel haberi onlara verdi.

Yusuf sevinçle bağırdı:

“Canım!”

Onun bu “canım” deyişi göğün yüreğini ağlattı ve doğruca Mamed'in yarasını hedef aldı. Yusuf dedi ki:

“Canım, rahatladım. Allah'a şükür. Artık kimse bisikletimi elimden alamaz.”

Mamed'in sevincini ve gülümsemesini yeniden görmenin sarhoşluğunu yaşayan Begüm, hayatlarında yeni bir sayfanın açıldığını hissetti; geçmişin acılarına, umutsuzluklarına ve aşağılanmalarına karşı açılan bir sayfa.

Hepsi Mamed'le birlikte gidip gelecekteki, henüz yapılmamış evlerini görmek için ısrar etti.

Allah'ım, kuşkusuz bu trajediyle komedi senin hikmetinin ve feleklerdeki tasarının bir eseridir: Yoksul bir ailenin henüz ne duvarı, ne çatısı, ne kapısı, ne de penceresi vardır; ama bir parça toprağı görür görmez gelecekteki evini hayalinde kurar.

Mamed gelecekteki evlerinin arsasını gösterince çocuklar, gelecekteki evlerinin toprağıyla oynamaya başladılar. Begüm sevincinden kabına sığmıyordu. Daha oracıkta, evi nasıl yapmayı düşündüğünü Mamed'e anlatmaya başladı.

Vakit geçiyordu, ama hiç kimse oradan ayrılmak istemiyordu. Mamed diyordu ki:

“Gidelim, geç oluyor.”

Ama çocuklar soruyordu:

“Bu gece burada kalamaz mıyız?”

Mamed onları ikna etmeye çalışıyordu, ama çocuklar kendi topraklarından ayrılmak istemiyorlardı.

Sonunda Begüm dedi ki:

“Ev eşyalarımız olmadan burada kalamayız. Gidip eşyalarımızı paketler, sonra buraya geliriz.”

Çocuklar analarından bir zaman vermesini istediler. Begüm söz verdi:

“İki ya da üç gün sonra.”

Onlar analarının sözüne her zaman inanırlardı. Begüm söz verdiğinde yerine getirdiğini biliyorlardı.

Hemen hazırlanıp eve döndüler.

O gece gerçekten hiç kimse tatlı bir uyku uyumadı. Herkesin kendisi ve evi için aklında bir tasarı vardı. Begüm düşündüğü evin planını çizdi ve Mamed'le bu konuda anlaştı. Ardından eşyaların taşınma planını da hazırladı. Eşyaların bir bölümünün geçici olarak Hafıza'nın odasına götürülmesine karar verildi.

Çatısız Arsaya Göç ve Ev Yapımının Başlangıcı

Ertesi sabah Mamed birkaç yer yaygısı bulmaya gitti. Begüm eşyaları ihtiyaçlarına göre ayırdı. Bir bölümünü Hafıza'nın odasına koydu, kalanını da iyice paketledi.

Mamed döner dönmez kiralık bir el arabası tutuldu; eşyaların bir bölümüyle çocuklar arabaya bindirildi ve hep birlikte aşk evlerine doğru yola çıktılar. Elbette yola çıkmadan önce eski evin anahtarını ev sahibinin oğluna teslim ettiler.

Yeni arsaya varır varmaz Begüm, bir sopayla arazinin sağını solunu ölçüp hayalindeki planı toprağa çizdi. Eşyaların yerlerini belirledi ve onları, evin yapımına başlanmasına engel olmayacak biçimde yerleştirmeye çalıştı.

Önce yer yaygılarını belirlediği yerlere serdi. Herkes arabayı boşaltıp eşyaları gösterilen yerlere yerleştirmeye koyuldu. Arabanın boşalması uzun sürmedi.

Begüm kahvaltı sofrasını kurmak için hemen semaveri hazırladı. Mamed, daha önce listeledikleri inşaat malzemelerini almaya gitti. Ev eşyalarının üstünü örtüp onları tozdan korumak için biraz plastik örtü de almaları gerekiyordu. Bu da alışveriş listesine eklendi.

Begüm çocukları evlerine göz kulak olmaları için bıraktı ve ekmek almak üzere arsanın biraz yukarısına gitti.

O günün büyük bölümü hazırlık ve taşınmayla geçti. Kahvaltıyı geç, akşam yemeğini erken yediler. Hepsi yorgundu. Begüm yatakları yer yaygılarının üstüne serdi.

O gece hepsi yıldızların ışığı altında uyudu.

Hiç kuşkum yok ki her biri, yüreğinin derinliklerinde ayrı bir yıldızla tanışıktı ve o yıldızlar aracılığıyla merhametli Allah'a hoşnutluklarını bildiriyordu. Yürekleri geleceğe duydukları umutla aydınlanmıştı.

Ertesi sabah erkenden kalk borusu çaldı ve inşaatın ilk kazması toprağa vuruldu.

İşe kerpiç yaparak başlamaya karar verdiler. Toprağa ve suya ihtiyaçları vardı. Toprağı arsanın yanından alabiliyorlardı. Su için Mamed büyük bir petrol varilini ikiye böldü; böylece bu parçaları su depolamakta kullanabileceklerdi.

Mamed ile Begüm, satın aldıkları bidonlarla biraz uzaktaki evlerden su aldılar. Bu ailenin evini kendi elleriyle yapmak istediğini anlayan komşulardan biri güler yüzle yanlarına gelip şöyle dedi:

“Önce bir kuyuya ihtiyacınız var. Amcaoğlum kuyucudur. Onu getiririm; uygun bir paraya kuyunuzu açar. Yalnız kuyunun yerini belirlemeniz gerekir.”

Begüm'ün daha önce düşünmediği bir şeydi bu.

Fakat o andan itibaren ev yapmanın yalnızca duvar yükseltmek olmadığını anladı. Bir evde önce suyun, kuyunun, nefes alınacak yerin, uyuma yerinin, çocukların yerinin, çalışma alanının, güneşin ve gölgenin nerede olacağı belirlenmeliydi.

Begüm yeniden komutan olmuştu; bu kez ne ormanda, ne köyde, ne atölyede, ne de darbe günlerinin sokaklarındaydı. Henüz yapılmamış, ama daha ilk geceden hepsinin yüreğinde ışığı yanan evin elli metrekarelik toprağı üzerindeydi.

Ev Yapımının Başlangıcı Kerpiç Kuyu ve Begüm'ün Elleri

Kuyucu geldi ve işe başladı. Kuyudan çıkan toprak oracıkta kerpiç yapımı için hazırlanıyordu. Kuyunun tamamlanıp suya ulaşılmasıyla gelecekteki evin en büyük sorunlarından biri çözülmüş oldu.

İşe bir an önce başlamak için acele eden Begüm, ellerindeki azıcık toprak ve suyla hemen çalışmaya koyuldu. Mamed'in yardımıyla toprağı suyla karıştırıp çamur yapıyorlardı. Sonra çamuru iri topaklar halinde kare biçimindeki ahşap kalıba dolduruyorlardı. Çamuru elleriyle kalıba yayıyor, üzerine biraz su serpiyor ve yüzeyini düzeltiyorlardı. Ardından biçimlenen kerpici kalıptan çıkarıp hazır kerpiçlerin yanına bırakıyor ve bir sonrakini yapıyorlardı.

Çocuklar da kerpiç yapımında analarına yardım ediyordu. Her biri gücü ölçüsünde işe el atıyordu. Bu ev daha başından yalnızca Mamed ile Begüm'ün evi değildi; çocukların da toprakları, elleri, oyunları ve yorgunluklarıyla yapımına katıldıkları bir evdi.

Ertesi gün yarı kurumuş kerpiçleri, hava ve güneşin sıcaklığına daha çok maruz kalmaları için dik olarak yan yana diziyorlardı. Kuyunun hazır olup suya ulaşılmasıyla kerpiç üretimi hızlandı. Artık su getirmek daha kolaydı. Kuyunun üzerine bir makara kurulmuştu; uzun bir ip ve özel bir kovayla suyu kuyunun dibinden yukarı çekiyorlardı.

Kerpiç yapımı birkaç gün sürdü ve bütün aile Çingeneler gibi oracıkta yaşamaya başladı. Yemek pişirmek için fazla imkânları yoktu. Çoğu zaman ayranlı salatalık çorbası, ekmek ve peynir, yeşillik, sahanda yumurta ya da omletle karınlarını doyuruyorlardı.

Çocuklar her zamanki gibi o kırda gündüzleri toprakla çamurla oyalanıyordu. Begüm ile Mamed kurumuş kerpiçleri üst üste dizip duvar örüyor, çocuklar da uzaktaki kerpiçleri duvarın yanına taşıyordu.

Aşk evlerinin duvarları, Begüm'ün elleri ve Mamed'in yardımıyla yavaş yavaş yükseliyordu.

Begüm'ün duvar örme deneyimi yoktu. Nusret'in yardımıyla Aziz adında bir ustadan yardım aldılar. Aziz'in çalışma gücü fazla değildi; vereme yakalanmıştı ve geçim sıkıntısı çekiyordu. Bu nedenle Begüm, Aziz'in ailesine de yardım ediyordu.

Aziz'in evi yakınlardaydı. Begüm bazen yiyecek alıyor, ocağını kullanma bahanesiyle Aziz'in evine gidip yemek pişiriyordu. Akşam yemeğini Aziz'in ailesiyle birlikte yiyorlardı. Aziz'in evinin çatısı vardı, ama kapısıyla duvarları keder ve tasayla süslenmişti; hem bol hem de bedava bulunan malzemelerle.

Begüm'ün çocukları o evde bulunarak başkalarının acı ve kederleriyle de tanışıyordu. Bu somut deneyim, zorluklara dayanma güçlerini artıran sessiz ama derin bir dersti.

Begüm akşamları iş yerinden daha erken çıkıp çocuklarla birlikte Aziz'in evine gidiyordu. Bazen Begüm ile çocuklar orada kalıyor, çocuklar Aziz'in çocuklarıyla oynuyordu. Buna karşılık Aziz ile Mamed yarım kalmış evin eşyalarının yanında uyuyor ve onlara göz kulak oluyordu.

Duvar Ustası Begüm Gelecekteki Evin Komutanı

Ev yavaş yavaş çatı aşamasına yaklaşmıştı. Begüm'ün arsasının yanında başka evlerin de yapımına başlanmıştı. Çevreye yaklaşık on beş aile daha eklenmişti; bu da güvenliklerinin artmasına yardımcı oluyordu.

Aziz, Begüm'ün ailesine gizlice ve onurlarını koruyarak yaptığı iyiliklere çok minnettardı. Hasta haliyle bütün gücünü kullanarak evin yapımına yardım ediyordu. Begüm de kendini bütünüyle işe vermişti.

Uzun saçlarını bir şapkanın altında gizliyordu. Pantolonunun üstüne giydiği eteği toplayıp pantolonunun içine sokuyordu. Bunun üzerine de kendi diktiği bir iş önlüğü giyiyordu. Bu duvar ustasının kadın olduğu yakından bile kolayca anlaşılmıyordu; özellikle de iskelede dururken.

Mamed ile Aziz'den yardım alıyor ve yukarıdan bağırıyordu:

“Baba, kerpici ver yukarı!”

“Çabuk ol, çamuru ver yukarı!”

Aziz kendi kendine mırıldanıyordu:

“Allah'ım, bu darlıkta beni ve ailemi yalnız bırakmadın.”

Begüm, eğri yükselmesinler diye duvarların temelini geniş tutmuştu. Belki mühendislik okumamıştı, ama iş aklına, hayat deneyimine, keskin bir göze ve komutan ruhuna sahipti. Evi yalnız kerpiçle değil, dikkat, öngörü ve gayretle yapıyordu.

Evin çatısı kapatıldı. İç duvarları da samanlı çamurla sıvanıp düzeltildi. Birkaç gün sonra duvarlar, özel bir taştan elde edilen beyaz boyayla badana edildi.

Yaklaşık üç ay sürdü.

İlk bayramlarını yeni evlerinde kutlayabilmeleri için yeterince zamanları vardı.

Bu arada Dervaze Gar'daki evi boşaltmadan önce ev sahibiyle, Hafıza'nın biraz daha fazla kira ödeyip anasının daha önce yaşadığı odaya geçmesi konusunda anlaşmışlardı. Begüm daha önce Hafıza'nın odasına koyduğu bazı eşyalarını yeni eve getirdi. Buna karşılık Hafıza'nın da bayram için evini “Duvar Ustası Begüm”ün yardımıyla ve badana parası ödemeden beyazlatmasına yardım etti.

Kahraman da artık anasının evine daha sık geliyordu. Mamed'le ilişkisi sıradan bir üvey baba ile evlat ilişkisinin ötesine geçmişti; aralarında daha yüce, daha sıcak ve daha derin bir bağ oluşmuştu. Mamed onu seviyor, zamanın ve yerin koşulları nedeniyle geleceği için çok kaygılanıyordu.

Begüm ile Mamed yavaş yavaş Kahraman'ı evlendirmeyi düşünmeye başlamışlardı. Savrulmuş hayatının yaraları onu daha tehlikeli yollara sürüklemeden önce kendisine bir yuva, bir hayat arkadaşı ve huzur bulmak istiyorlardı.

Begüm'ün Şirin Küçük Evi Ailenin Nuh Gemisi

Begüm'ün evinde üç oda vardı: Bitişik iki odadan biri daha büyük, diğeri daha küçüktü. Evin ortasında küçük bir avlu, avlunun ortasında da bir havuz bulunuyordu. Avlunun öte yanında orta büyüklükte bir oda vardı. Onun karşısında ise evin kapısına açılan giriş çıkış koridoru yer alıyordu.

Aynı koridorun bir bölümünde tuvaletle küçük bir hamam vardı; elbette hamamda ne musluk ne de ısıtma sistemi bulunuyordu. Burası yalnızca yıkanmak için kullanılan küçük bir odaydı. Suyu büyük bir tencerede ısıtıp yıkanmak için hamama götürüyorlardı.

Bitişik iki odanın arasında küçük bir sahanlık vardı. Gaz ocağını da oraya koymuş, yemek pişirmek için kullanıyorlardı.

Ev küçücük ve şirindi; sade, gösterişsiz, ama bereketli ve uğurluydu. Begüm'ün elleri, Mamed'in alın teri, çocukların nefesi, Aziz'in yardımı, Nusret'in desteği ve güneşle yıldızların altında büyüyen umutla yapılmış bir evdi.

Begüm için bu ev yalnızca birkaç duvarla bir çatı değildi.

Bu ev Yusuf'un gözyaşlarına verilmiş bir yanıttı.

Ev sahibinin aşağılamalarına verilmiş bir yanıttı.

Yıllar süren yurtsuzluğa verilmiş bir yanıttı.

Evlerden kovulmalara verilmiş bir yanıttı.

Çukura, merdivenlere, basınçlı suya, rutubetli odalara ve kiralık mezarlardaki yaşama verilmiş bir yanıttı.

Bu evde artık hiç kimse fayansları kıracağı bahanesiyle bir çocuğu üç tekerlekli bisikletinden indiremezdi. Bir çocuğun doğumu yüzünden kimse kirayı artıramazdı. Her ay asık yüz ve tehditle hiç kimse ailenin güvenliğini sarsamazdı.

Ev küçüktü, ama anlamı büyüktü.

Bu ev Begüm'ün ailesi için Nuh'un Gemisi oldu; onları yoksulluk, darbe, hapishane, işsizlik, aşağılanma ve evsizliğin fırtınasında boğulmaktan kurtaran bir gemi.

Yıllarca arştan ferşe düşmüş olan Begüm, şimdi çocuklarına bir sığınak yapmak için kendi elleriyle kerpiç üstüne kerpiç koymuştu.

Bu ev topraktan yapıldı;

ama gerçekte aşk, gayret, sabır, gözyaşı, yorgunluk ve umutla kuruldu.

Aşk Evi'ne giden çıkmaz sokak

Aşk Evi'nin kapısı

Aşk Evi'nden bir görünüm; yoksulluk, darbe, hapishane ve evsizlik yıllarında Begüm'ün ailesinin küçük sığınağı.

Yeni Evin Güvenliği ve Begüm'ün Kaleh Morghi Kışlası'na Başvurması

Burası hâlâ şehrin ana sınırlarının dışında sayıldığı ve tam olarak yerleşime açılmadığı için bölgede güvenlik sorunu da vardı. Hırsızlık ve şüpheli kişilerin gelip gitmesi sık yaşanıyordu.

Cevadiye ile sekiz metre genişliğindeki Caferi Caddesi civarında bulunan bu bölge, Kaleh Morghi Kışlası adıyla bilinen Hava Kuvvetleri kışlasına yakındı.

Evini ve çocuklarını o yarı yerleşilmiş, güvensiz kırın ortasında savunmasız bırakamayan Begüm, bir gün aynı kışlaya başvurdu ve komutan yardımcısıyla konuşmayı başardı.

Begüm iyi bir hatipti. Kültürel gelişimi, toplumsal kavrayışı, özgüveni ve konuşma gücü bakımından o dönemin kadınlarının çoğundan, özellikle de o bölgedeki kadınlardan birkaç gömlek üstün görünüyordu.

Çevrede yaşayan aileleri tehdit eden tehlikeleri komutan yardımcısına çok iyi anlattı. Bu tehlikeler karşısında ne polis vardı, ne jandarma, ne yardım eli, ne de arkalarını dayayacakları bir güç.

Güçlü ve açık sözleriyle onu, bu ailelerin bir tür korumaya ihtiyaç duyduğuna ikna etti.

Komutan yardımcısı biraz düşündü. Sonra Begüm'e bakıp şöyle dedi:

“Bu koşullarda yaşayan birine benzemiyorsun.”

Begüm'ün boğazındaki düğüm çözüldü. Gözyaşları akarken şöyle dedi:

“Kötü talihin yüzünden bu hâle düştüm.”

Sonra soyundan, geçmişinden, yurtsuzluğundan ve yaşadıklarından biraz söz etti; komutan yardımcısının karşısında sıradan bir kadın bulunmadığını anlayacağı kadar. Karşısında, hayatın yere serdiği ama ruhu hâlâ teslim olmayan bir kadın vardı.

Komutan yardımcısı büro başçavuşunu çağırdı ve ikinci bir emre kadar kışlanın baş aşçısına, kışla mutfağından Begüm'ün evine her gün aksatmadan on beş porsiyon yemek gönderilmesini söylemesini emretti. Bunun raporu da başçavuşa verilecekti.

Ayrıca Begüm'e özel bir nöbetçi düdüğü verilmesini emretti. Begüm ne zaman bir tehlike sezse ya da şüpheli bir durum görse, bu düdükle nöbetçi karakolunu haberdar edecekti. Mahallenin çevresindeki nöbet noktalarının muhafızlarına da Begüm'den yardım çağrısı gelebileceği söylendi; düdüğü duyduklarında ya da haber aldıklarında hemen harekete geçmeleri istendi.

Bunun yanı sıra her gün hava kararmadan önce kışlanın inzibat erlerinden birinin Begüm'e gece parolasını vermesi kararlaştırıldı. Böylece bir sorun çıktığında parolayı söyleyerek resmî yardım alabilecekti.

Komutanın iyiliğine çok minnettar kalan Begüm, askerî selam verip izcilik günlerinden hatırladığı biçimde geri adım atarak komutan yardımcısının yanından ayrıldı.

Begüm'ün bu hareketi komutan yardımcısının ruhuna dokunmuştu. O da Begüm'e dönüp askerî selam vererek şöyle dedi:

“Teşekkürler, Komutanım.”

O an Begüm'ün uyuyan gururunu yeniden canlandırdı; sanki uzak geçmişinden, Bakü'den, izcilik günlerinden ve komutanlığından bir parça varlığında yeniden uyanmıştı.

Şüpheli Gece ve Begüm'ün Nöbetçi Düdüğü

O günlerden hem gülümseten hem de anlamlı bir anı zihinlerde kalmıştır.

Bir gece Begüm ile çocukları damda uyuyordu. Hava açıktı; aile, yeni evlerindeki birçok gecede olduğu gibi gökyüzünün ve yıldızların altında dinleniyordu.

Begüm birden şüpheli bir hareket fark etti.

Döşeğinin yanında her zaman bir kazma sapı bulundururdu. Hemen onu eline aldı ve evin dışını birlikte kontrol etmek için Yusuf'u sessizce çağırdı. Yusuf, çocuk yaşına rağmen anasının yanında küçük bir erkek gibi yürüdü.

Begüm bir adamın oradaki kerpiçlerin ve toprak yığınlarının arkasına saklandığını fark etti. Pusu kurmuş bir hırsız ya da bozguncu olabileceğini düşündü. Sessizce adamın arkasına geçti ve kazma sapıyla vurup onu etkisiz hâle getirdi.

Ardından hiç vakit kaybetmeden özel düdüğünü çıkarıp çaldı.

Çok geçmeden birkaç inzibat cipi oraya ulaştı. İnzibat erleri yerde yatan, kana bulanmış adamı görünce yaralının şüpheli kişileri takip ederken o çevrede pusuya yatmış bir sivil polis olduğunu anladılar.

Kışlanın ambulansı gelip yaralıyı götürdü. İnzibat erleri de komutan yardımcısının emriyle Begüm ile Yusuf'u kışlanın inzibat bürosuna götürdüler.

Begüm ile Yusuf'tan komutan yardımcısı gelene kadar büroda beklemeleri istendi. Çok geçmeden komutan yardımcısı gülümseyerek içeri girdi.

Begüm'e şöyle dedi:

“Aferin! İyi bir avcısın. Ama bu kez av yerine samanlığa vurdun ve bir sivil polisi etkisiz hâle getirdin. Kaygılanma. Sen görevini uygulamada yerine getirdin ve bunun ödülü vardır. O görevliye seninle koordinasyon kurması gerektiği doğru dürüst anlatılmamış.”

Sonra Begüm'ü kışlanın sabah törenine katılmaya davet etti.

Teşekkürler Komutanım Kışlanın Aslan Kadına Saygısı

Kışlanın sabah töreni başladı.

Asker sıraları düzen içinde duruyordu. Havaya askerî bir hava hâkimdi: Sessizlik, düzen, bakışlar, emirler ve birbiriyle uyumlanan ayak sesleri.

Komutan yardımcısı Begüm'ü asker sıralarının karşısında tanıttı. Ondan, güvensiz bir bölgede evini, çocuklarını ve mahallesini cesaretle koruyan bir aslan kadın olarak söz etti. Önceki gece yaşananları oradakilere anlattı; Begüm'ün şüpheli hareketi görür görmez nöbetçi düdüğü, uyanıklığı ve cesaretiyle nasıl harekete geçtiğini söyledi.

Sonra askerî selam duruşunda Begüm'e dönerek şöyle dedi:

“Teşekkürler, Komutanım.”

Askerler de hep bir ağızdan tekrarladı:

“Teşekkürler, Komutanım.”

Komutan yardımcısı bir kez daha söyledi:

“Teşekkürler, Komutanım.”

Asker sıraları yeniden karşılık verdi:

“Teşekkürler, Komutanım.”

Bu saygı üçüncü kez de tekrarlandı.

O anda Begüm'ün hayat kitabına yeni bir sayfa daha eklendi.

Yıllar önce arştan ferşe düşmüş bir kadın; çocukları elinden alınmış bir kadın; Dervaze Gar çukurlarında bebeğini ev sahibinden gizlemiş bir kadın; darbe günü süt emen çocuğu sırtındayken haykırmış bir kadın, şimdi kışlanın sabah töreninde "Komutanım" diye onurlandırılıyordu.

Bu saygı görünüşte yalnızca birkaç sözden ve kısa bir törenden ibaret olabilirdi, ama Begüm için derin bir anlam taşıyordu. Bir kez daha, hâlâ komutan olduğunu hissetti. Hâlâ görülüyordu. Hâlâ ayakta duracak gücü vardı.

Geçen her gün Begüm'ün payına yeni bir olay düşüyordu. Hayatı bir türlü durulmuyordu; ama o da hayatın karşısında sessizce ve usulca teslim olmuyordu.

Mamed'in Begüm'ün Bütün Çocuklarını Bir Çatı Altında Toplama Çabası

Artık Mamed'in harekete geçip Gülara'yı anasının yanına getirmesinin zamanı gelmişti.

Mamed kendi köyüne gitti ve orada Gülara'nın babasına ulaşabilmek için bazı ipuçları buldu. Tam o sırada, bir rastlantı ya da belki de Hakk'ın hikmetiyle, önceden tanıdığı bir gençle karşılaştı. Adı Kemal'di; köye her zaman yolcu getiren katırcı.

Kemal ile Mamed'in sohbeti sırasında, yıllar önce Begüm ile Hangeldi'yi İran'a yeni geldiklerinde Halhal yolu civarından Mamed'in köyüne getiren kişinin de Kemal olduğu anlaşıldı.

Bu tanışıklık bir mucize gibi yeni bir yol açtı; Begüm'ü kızı Gülara'ya, belki de yaşamak için Bakü'den İran'a gelmiş olan kız kardeşi Fateme'ye ulaştıracak bir yol.

Bu katırcı Fateme ile eşini de tanıyordu. Begüm'ün İran'a gelişinden birkaç yıl sonra Fateme ile eşi de İran'a göç etmişti. Pehlevi Limanı'na vardıktan sonra Halhal yoluna doğru gelmiş ve başka bir köye götürülmek üzere Halhal yolu üzerindeki aynı kahvehanede beklemişlerdi. Onların katırcısı da Kemal'di.

Yolculuk sırasında Fateme'nin eşiyle Kemal arasında geçen uzun soru ve cevaplardan, bu ailenin Hangeldi'yle akrabalığı olduğu ve Fateme'nin, Begüm'ün oğlu Kahraman'ın teyzesi olduğu anlaşılmıştı; Kemal'in daha önce tanıdığı o küçük çocuğun.

Kemal şöyle demişti:

“Onları Hacı Yusuf köyüne ben götürdüm.”

Hangeldi'yle bağlantı kurup iki kız kardeşi birbirine kavuşturacağına da söz vermişti.

Kemal verdiği söz gereği Hangeldi'nin izini sürmüştü; fakat ne yazık ki Begüm'ün boşanması ve Hangeldi'nin çocuklarla birlikte Tahran'a gitmesi yüzünden bu fırsat ortadan kalkmıştı.

Şimdi Kemal, Begüm'ün Mamed'in eşi olduğunu öğrenmişti. Bu kadarı onun yeniden iz sürmesi ve iki kız kardeşi birbirine kavuşturmaya çalışması için yeterliydi.

Kemal bir sonuca ulaşırsa başarı haberini Timur aracılığıyla Mamed'e iletecekti. Kemal, Timur'u tanıyordu; çünkü Timur, Tahran'dan getirdiği malları Kemal'in yardımıyla köye götürüyordu.

Mamed oradan Tovin köyüne gidip Resul'le tanıştı.

Resul ile Mamed, Salar'ın evinde karşılaştılar. Salar, Mamed'i önceden tanıyor; dostluğu ve ona duyduğu saygı nedeniyle birkaç kez özel davetlerine çağırmış bulunuyordu.

Resul Mamed'i güler yüzle karşıladı. Mamed'in Begüm'ün yeni eşi olduğunu öğrenince birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve Begüm'e karşı yaptığı yanlışlardan pişman olduğunu itiraf etti.

Begüm'ün mutluluğunu öğrendiği için artık memnundu ve gereken her işte Mamed'e yardım etmeye hazırdı.

Gülara'nın İzinde Resul'ün Evinden Tahran'a

Ne yazık ki Resul, yokluk ve yoksulluk yüzünden birkaç ay önce Gülara'yı hizmetçi olarak bir aileye vermişti. Ailenin reisi Tahran'da tren şefiydi.

Mamed o ailenin izini Resul'den aldı. Tahran'a trenle döndü ve daha oradan Gülara'nın akıbetini araştırmaya başladı.

Uzun uğraşların ardından, Gülara'yı evinde tutan aile onu göstermeyi reddetti. Mamed geri adım atmadı. Her zamanki kararlılığı ve denetimli öfkesiyle, karşı çıkarlarsa insan ticareti suçlamasıyla mahkemeye başvurmaktan başka çaresinin kalmayacağını söyledi.

Ama aynı zamanda uzlaşma yolunu da açık bıraktı ve iş birliği yaparlarsa uğradıklarını ileri sürdükleri zararın tamamını ödemeye hazır olduğunu belirtti.

Karşı taraf, yasal sorun çıkmasından korktuğu ve Mamed'in ciddiyetini gördüğü için onu Gülara'nın yanına götürmek zorunda kaldı.

Gülara Mamed'i ilk kez görüyordu, ama Timur'dan onun hakkında çok şey duymuştu. Her bayram arifesinde Tahran'dan kendisine bir armağan ulaşmış; Mamed adında bir adamın anasının yanında durduğunu ve Begüm'ün çocuklarını bir araya getirmeye çalıştığını öğrenmişti.

Mamed'i görür görmez kendini tutmadan, gözyaşları içinde onun kollarına atıldı ve seslendi:

“Babacığım!”

Mamed, Gülara'nın çatlamış ellerini, dağınık yüzünü ve perişan hâlini görünce öfkeli bir aslana döndü. Delirmenin sınırına geldi; ne Gülara'ya ne de o eve öfkeliydi, dünyadaki zulme öfkeliydi. Bir çocuğun, Begüm'ün kızının, anasının ciğerparesinin başka bir evde hizmetçilik yapmak ve insafsızca sömürülmenin acısını tatmak zorunda kalmasına öfkeliydi.

Yine de söz verdiği gibi o aileye bir miktar para verdi. Karşı taraf şöyle diyordu:

“Ben zararımı istiyorum. Anlaşmayı tek taraflı olarak bozdunuz.”

Mamed parayı verdi, ama Gülara'nın hâlini gördükçe yüreği yanıyordu.

Gülara Mamed'le birlikte yola çıktı.

Birlikte Hafıza'nın evine gittiler. Hafıza'nın yardımıyla Gülara yıkanacak, saçı başı düzeltildikten sonra da anasının yanına götürülecekti. Mamed ise Nusret'in yanına gidip Gülara'ya birkaç parça giysi alması için Şevket Hanım'ı hemen göndermesini istedi.

Şevket geldi, Gülara'yı gördü, ölçülerini aldı ve yeniden dışarı çıktı. Birkaç saat sonra geri döndü.

Kısacası birkaç saatlik bekleyişten sonra Gülara bir demet kırmızı gül gibi hazırdı; hizmetçiliğin ve acının tozundan çıkarılıp taze bir yüz, temiz giysiler ve titreyen bir yürekle anasının kollarına dönmeye hazırlanan bir kız.

Gülara'nın Begüm'ün Kollarına Dönüşü

Mamed, Gülara ve Hafıza birlikte eve doğru yola çıktılar.

Önce Mamed içeri girdi. Çocuklar evin dışında kaldı. Mamed düşündüğünden daha geç döndüğü için Begüm kaygılıydı.

Mamed dedi ki:

“Yapmam gereken önemli bir iş çıktı.”

Sonra saklı bir gülümsemeyle Begüm'e sordu:

“Bil bakalım sana ne getirdim?”

Begüm'ün aklı satın alınabilecek şeylere gitti; belki yiyecek, belki ev için bir eşya, belki de Mamed'in yolda aldığı bir şey.

Mamed dedi ki:

“Ağırdı, dışarıda bıraktım. Şimdi getiriyorum.”

Dışarı çıktı, Gülara ile Hafıza'nın ellerinden tutup onları içeri getirdi.

Allah'ım, Allah'ım, nasıl bir sahneydi; sonu hayırlı, ama yürek parçalayıcı.

Begüm Gülara'yı görünce yerinden fırladı. Onu kucaklayıp öpücüklere boğdu. Baştan ayağa gözyaşı ve gülümsemeydi. Mamed'i yolunun üzerine çıkardığı için durmadan Allah'a şükrediyordu.

Mamed'e baktığında onu Allah tarafından gönderilmiş bir kurtarıcı olarak görüyordu; Begüm'ü yeniden çocuklarına kavuşturan bir insan.

Allah'ı şahit tutarım ki kalemim o duyguları tasvir etmeye güç yetiremez. Ben de bu yaratılışın ve bu tasarıların hayranlık verici incelikleri karşısında şaşkına dönmüş durumdayım.

Gülara bir an olsun anasından ayrılmıyordu. Gözyaşlarını durduramıyordu. Ama yüreğinin derinliklerinde mutluydu; anasını mutlu, ayakta ve başarılı gördüğü için mutluydu. Sefaletten, hizmetçilikten, sömürüden ve alçakça yalnızlıktan kurtulduğu için mutluydu.

Artık anasının, onurlu bir üvey babanın ve şefkatli kız ve erkek kardeşlerinin halkasının içindeydi.

Kahraman henüz orada değildi.

Yaklaşık bir saat sonra Kahraman da geldi. Onun gelişiyle buluşma sahnesi yeniden canlandı. Sevinçle keder, gözyaşıyla gülümseme evin içinde dalgalanıyordu.

Begüm'ün kerpiç, çamur ve alın teriyle yapılan evi artık daha eksiksiz bir anlam kazanmıştı.

Bu ev yalnızca duvar ve çatı değildi.

Çocukların dönebileceği bir evdi.

Ananın yüreğinden koparılmış parçaların kavuşacağı bir evdi.

Mamed'in aşkı ve gayretiyle topraktan bir sığınağa dönüştürdüğü bir evdi.

O gün Begüm bazı erkeklerin yalnızca eş olmadığını, rahmet elçileri olduklarını her zamankinden daha iyi anladı.

Mamed de Begüm için o erkeklerden biriydi.

Begüm'ün Kız Kardeşi Fateme'ye Ulaşma Çabası

Mamed'in Begüm'e vereceği başka sıcak haberleri de vardı; fakat gerekli ipucunu bulana kadar kız kardeşinin İran'a geldiğinden söz etmemeyi tercih etti. Begüm'ün yüreğini boş yere titretmek istemiyordu. Begüm yıllarca bekleyişin, yasın, ayrılığın ve yarım kalan umutların ateşinde yeterince yanmıştı.

O gece Mamed, Hafıza'yı evine bırakma bahanesiyle ona eşlik etti; böylece hem Hafıza'yı bırakacak hem de Timur'u görecekti. Timur'u görünce ona katırcı Kemal meselesini anlattı ve Kemal'den bir haber gelirse hemen kendisine bildirmesini tembihledi. Sonra eve döndü.

Aradan birkaç gün geçti.

Bu birkaç gün boyunca Begüm ile Gülara birlikte daha çok vakit geçirdiler. Mamed'in Gülara'ya verdiği öğüt üzerine, Gülara'nın geçmişte çektiği sıkıntıları ve yaşadığı sorunları anasına fazla anlatmaması kararlaştırılmıştı. Mamed şöyle demişti:

“Anan ayrılık acısını yeterince çekti. Geçmişi artık değiştiremeyiz. En iyisi, daha çok gelecekten söz edin.”

Bu yüzden Gülara daha çok dinliyordu. Hem anasını dinliyor, hem önünde açılan tatlı ve yeni geleceği düşünüyor, hem de sözlerinin yalnızca yara değil, umut kokmasına çalışıyordu.

Bir süre sonra Timur, Kemal'den Mamed'e haber getirdi. Yanına gelip ona Halhal'da bir adres verdi.

Mamed yolculuk hazırlığını hızla yaptı ve yola çıktı. Gidip onları buldu.

Fateme'nin eşi şerefli bir adamdı; fakat Fateme'den çok daha yaşlıydı. Ayrıca gün geçtikçe durumunu ağırlaştıran amansız bir hastalığı vardı. Aslında Fateme, hayatında eşinin ağır hastalığıyla uğraşıyordu. Ailesi de ona bütünüyle destek oluyor ve hastalığını yakından takip ediyordu.

Tanışma faslının ardından -gerçi bunun zemini daha önce Kemal'in anlattıklarıyla hazırlanmıştı- onların da Mamed'i duydukları anlaşıldı; kişiliğini, sevildiğini ve bazı insanların ona duyduğu saygıyı biliyorlardı.

Mamed, mümkünse Fateme ile oğlu İbrahim'i beraberinde Tahran'a götürmeyi ve birkaç gün sonra yeniden Halhal'a getirmeyi önerdi.

Fateme'nin eşi Kızılbaş buna hiç karşı çıkmadı. Begüm'ü ve ailesinden ayrılışının koşullarını biliyordu. Fateme'nin onunla evlenmesinin nedenlerinden birinin de İran'a gelerek belki kız kardeşine ve onun çocuklarına ulaşabilmek olduğunu biliyordu.

Fateme'nin Begüm'le görüşebilecek olması Kızılbaş'ı da çok sevindirmişti. Hastalığından dehşete kapılıyordu. Erken ölmekten ve biraz toy ve ürkek olan Fateme'nin yalnız kalmasından korkuyordu. Ama şimdi Fateme'nin Begüm'e kavuşmasıyla, sanki kendisi de yeniden hayata dönüyordu. Fateme de artık büyüyüp yetişkin bir adam olan sevgili Kahraman'ını yeniden görebilecekti.

Kızılbaş, Mamed'den yalnızca bir gün izin istedi; doktoruna gidip ilaçlarını yeniletecekti. Ne yazık ki doktor, durumunun ağır olması nedeniyle Kızılbaş'ın yolculuk etmesine izin vermedi. Fakat Kızılbaş'ın kendi önerisi ve ısrarıyla Mamed, İbrahim ve Fateme'nin Tahran'a gitmesine karar verildi. Böylece iki kız kardeş yeniden kavuşacak ve bu yakıcı ayrılığın hikâyesi hiç değilse bu yönden sona erecekti.

Mamed'in Başarısı ve Fateme'yi Begüm'le Buluşturması

İki gün sonra yolcular Tahran'a vardılar ve eve doğru yola koyuldular.

Mamed her zamanki gibi yine kurtarıcı ve kayıp sevdiklerinin bulucusu rolündeydi; sanki Begüm'ün yüreğinden koparılmış parçaları birer birer bulup ona geri vermekle görevlendirilmiş bir adamdı.

Mamed eve girdiğinde yalnızdı. Begüm'e yine sordu:

“Allah'tan görmek için bir kişiyi dileme imkânın olsaydı, bu kim olurdu?”

Zor bir soruydu.

Begüm, sorunun bütün ağırlığına rağmen bir an düşündükten sonra şöyle dedi:

“Kardeşim Behram.”

Ama o anda kendisi de bu dileğin en azından görünüşte imkânsız olduğunu biliyordu.

Mamed hiçbir şey söylemedi. Dışarı çıktı ve Fateme ile İbrahim'i getirdi.

Elbette Mamed dönüş yolunda Fateme'den bildiklerini bir ölçüde öğrenmişti. Fateme'nin kötü haberleri vardı; ansızın Begüm'ün üzerine yıkılsalar, yaralı yüreği belki dayanamazdı. Bu yüzden Mamed, bir anma toplantısı düzenlemeye fırsat bulana kadar Fateme'den Begüm'ün sorularına biraz habersizmiş gibi cevap vermesini rica etmişti. Böylece daha sonra Begüm'e acı haberleri yavaş yavaş verebilecekti.

Önce İbrahim'i içeri getirdi. Begüm onu daha önce görmediği için tanımadı ve meraklandı. Mamed cevap vermedi.

Sonra Fateme içeri girdi.

Allah'ım.

Begüm için bu buluşmayı hayal etmek belki de hiç mümkün değildi. Begüm'ün zihnindeki Fateme, güçsüz bir ev tavuğu gibiydi; hassas, bağımlı, ürkek ve incinmeye açık bir kız kardeş. Şimdi Fateme'yi Tahran'da, kendi evinde görmek Begüm'ün hiç beklemediği bir şeydi.

Begüm bir an donup kaldı. Sonra sanki geçmiş, Bakü, Derviş'in evi, anası Tohfe, Fateme, gözyaşları, ayrılıklar ve habersiz geçen bütün yıllar bir anda karşısına dikildi.

Artık Fateme'nin göğsü, Begüm'ün yıllardır haber alamadığı geçmişe yeniden bağlanabileceği bir sır sandığıydı.

Hakk'ın lütfu ve Mamed'in yardımıyla imkânsızlar mümkün olmuştu. Begüm kayıp sevdiklerinin arasında bir mücevher gibi parlıyordu; ama Fateme'nin göğsündeki sır sandığından hangi haberlerin çıkıp kendisini beklediğini henüz bilmiyordu.

Mamed o gece herkesin iyice dinlenmesini rica etti; çünkü ertesi gün bu başarının şerefine bir buluşma düzenlenecekti. Ertesi gün için halletmesi gereken önemli işleri olduğunu söyledi. Yapacağı işlere gitmek için topluluktan izin istedi ve sabah erkenden döneceğini belirtti.

Sonra Begüm'e dönüp şöyle dedi:

“Bu gece erken yatın. Yarın baldızımın ve Gülara'nın şerefine bir buluşma düzenlemek istiyorum. Dostları ve tanıdıkları da bir araya getiririz. Yarın çok işimiz var; bu gece herkes dinlensin.”

Ama Begüm nasıl erken uyuyabilirdi?

Kız kardeşi Fateme, yıllar süren ayrılıktan sonra karşısında oturuyordu. Kayıp kızı Gülara aynı evdeydi. Hafıza, Tahire, Yusuf ve Mamed'in şefkatli gölgesi, hepsi bu küçük evin çevresinde toplanmıştı.

Bir zamanlar yalnızca kerpiç ve çamurdan yapılmış olan ev, şimdi kavuşma, gözyaşı, inanamayış ve şükürle dolmuştu.

Begüm'ün Ailesinden Vefat Edenler İçin Anma Töreni Düzenleme Planı

Mamed işlerin düzenlenmesinde Komutan Begüm'den aşağı kalır değildi.

Nusret ile Şevket'in yanına gidip Fateme'nin gelişini anlattı. Fateme'nin Begüm'ün ailesi hakkında kötü haberler getirdiğini de açıkladı. Bu olaylar yıllar önce yaşanmıştı; fakat Begüm bunları şimdi duyacağı için her biri yeni bir yara sayılacaktı.

Mamed, biraz huzura ve çocuklarına kavuşmanın sevincine yeni yeni erişen Begüm'ün bu haberlerle yeniden kedere boğulacağını biliyordu. Begüm'ün anası, babası, dayısı ve iki erkek kardeşi ölmüştü. Bu adların her biri ayrı ve acı bir keder taşıyordu.

Mamed, bu haberler hazırlıksız biçimde Begüm'ün üzerine yıkılmadan önce bir anma meclisi düzenlemeye karar verdi. İnsanlar Begüm'ün yanında toplanacak, acısını paylaşacak ve sabretmesine yardımcı olacaktı.

Törenin planı hazırlandı. Davetli listesi çıkarıldı. Timur ile Hafıza durumdan haberdar edildi. Yakın dostları Rubuş ve Sadık, Rubuş'un annesi ve o sırada Tahran'da bulunan Fındık Hanım, Ağa Kemal, köy mollası, Aziz Usta ile ailesi, birkaç yeni komşu ve başka birkaç yakın tanıdık davet edildi. Konu da hepsine anlatıldı.

İstisnasız herkes daveti kabul etti.

Yemek hazırlığı Timur ile Sadık'a verildi; Sadık iyi bir aşçıydı. Şevket ile Nusret konukları ağırlamaktan sorumlu oldular. Hafıza ile Kahraman da bağlantı ve hazırlık işlerini üstlendiler.

Mamed sabah erkenden eve döndü. Yavaş yavaş sofra ve meclis hazırlandı; öğle vaktinden önce herkes gelmişti.

Ağa Kemal içeri girince Begüm'ün yüreği çarpmaya başladı. Farkında olmadan Mamed'in ellerine sığındı ve yalvarırcasına sordu:

“Mamed, bir şey mi oldu?”

Mamed sakin kalamadı. Eşinin payına düşmesini hiç istemediği haberleri taşıyordu. Boğazındaki düğüm çözüldü ve masum bir çocuk gibi acı acı ağlayarak şöyle dedi:

“Begüm can, bugün kötü haberlerim var. Çok uzun zaman önce yaşanmış olsalar da bizim için yeniler. Hepimiz acını paylaşmak için yanında toplandık.”

Mamed'in sözleri bu kez çok yakıcıydı; Begüm'ün yüreğini titretiyordu.

Ağa Kemal bir sandalye istedi. Oturdu ve elindeki listeye göre her kişi hakkında kısa açıklamalar yapmaya başladı. Önce ölümün değişmez bir hakikat olduğunu söyledi ve herkesi duyacaklarına hazırladı.

Sonra şöyle dedi:

“Azizler, bugün bu aileden kaybettiğimiz sevdiklerimizin ayrılık acısını paylaşmak için toplandık. Hepimiz yaslıyız ve yas sahibine destek olmak için yanındayız. Vefat edenler Begüm Hanım'ın yakınlarıdır. Begüm Hanım İran'a göç ettikten sonra bu fani dünyadan ebedî âleme göçmüşler; fakat iletişim imkânı olmadığı için Begüm Hanım bundan habersiz kalmıştır.”

Tam o anda Begüm bayıldı.

Hafıza, Kahraman, Gülara, Tahire ve Yusuf analarının çevresinde halka oldular. Acılı analarını yatıştırmaya, varlıklarıyla yüreğine biraz huzur vermeye çalıştılar.

Meclisin havası bir anda değişti. Ortalığı feryat ve figan kapladı.

Yas Meclisi Gidenlerin Adları ve Begüm'ün Yüreğinin Parçalanışı

Ağa Kemal sözü, Begüm'ün âşık olduğu, dert ortağı ve gariplerin kefili bildiği İmam Rıza'ya getirdi.

İmam Rıza'nın adını duyunca Begüm'ün dili o yakıcı sesiyle çözüldü ve yürekleri altüst etti. Ortam öylesine canlı ve görkemli bir hâl aldı ki Ağa Kemal de coştu. Sarığını başından çıkarıp göğe doğru kaldırdı ve haykırdı:

“Ağa İmam Rıza, biz burada hepimiz senin garip misafirleriniz. Bu kadının acısını paylaşmak için çevresinde toplandık; fakat bu garibin yüreğine sükûnet verecek olan yalnızca senin şefkatindir.”

Sonra haykırdı:

“Bibi! Babanın, ananın, vay vay, erkek kardeşlerinin ölüm haberini aldığında neler çektin? Ne hâle geldin? Bizim Begüm Hanım'ımız bugün bütün sevdiklerini kaybetmenin yasını bir arada yaşıyor. Bibi, onun feryadına yetiş; çünkü sen dünyanın en büyük acılarına dayanma sınavından geçtin. Yardım et.”

Ağa Kemal vefat edenlerin adlarını okumaya başladı.

“Tohfe Hanım, ana.”

Begüm'ün feryadı yükseldi.

“Derviş, baba.”

Begüm ellerini başına ve yüzüne vurdu.

“Serdar, dayı.”

Meclisin boğazındaki düğüm çözüldü.

“Feyyaz, erkek kardeş.”

Burada Begüm'ün çığlığı daha da yükseldi. Feryadı yaralı bir ulumaya dönüştü. Çılgınca haykırdı:

“Namert! Sıradaki adı söyleme! Söyleme! Söyleme!”

Ağa Kemal hemen sonraki adı söylemeye cesaret edemedi. Ağıt yakmaya başladı; sözü Hüseyin'in Kerbelâ'sına ve Zeyneb'in dağlanmış yüreğine getirdi.

Meclis baştan başa feryat içindeydi. Begüm ile Fateme birkaç kez fenalaştı. Meclisteki kadınlar, özellikle Şevket, Begüm'ün başını dizlerine yatırdılar. Yüzüne su serperek yanan yüreğinin ateşini yatıştırmaya ve onu ayıltmaya çalıştılar.

Ağa Kemal oku yaydan çıkarmıştı. Topluluğa dönüp şöyle dedi:

“Burada bulunan azizler, bugün Begüm Hanım'ın büyük yasında hepimiz yanındayız ve onu teselli ediyoruz. Gelin birlikte Kerbelâ'nın kanlı çukurlarına gidelim; Ali'nin kahraman kızının, parçalanmış sevdiklerinin bedenleri yanında tek başına durduğu yere. O bedenlerin arasında kardeşi Hüseyin de vardı. Yalnızdı; Allah'tan ve ağlayan birkaç kadınla çocuktan başka onu teselli edecek kimsesi yoktu. Üstelik acılı ve korkmuş sevdiklerini teselli etmek de ona düşüyordu.”

Sonra yakıcı bir sesle şöyle dedi:

“Hep birlikte Zeyneb'in yürek acısına ses verelim ve diyelim: Hüseyin, Hüseyin, Hüseyin, vay...

Kerbelâ'nın azizi, kefensiz şehit, Hüseyin, vay...”

Meclis bütünüyle kedere ve feryada boğuldu. Begüm ile Fateme'nin yüzleri, şiddetle dövünmekten parçalanmış ve yaralanmıştı.

Bir süre sonra Ağa Kemal cesaretini topladı ve şöyle dedi:

“Begüm Hanım, Behram'ın da gitti...”

Vay, vay.

Artık kimse Begüm'ü yerde tutamıyordu. Sanki göğe fırlamak istiyordu. Başını ve yüzünü tırmalıyor, uluyor ve kendine öylesine vuruyordu ki yeniden bayıldı.

Begüm ile Fateme'yi odanın içine götürdüler. Çocukları çevrelerinde halka oldular.

Meclis yavaş yavaş sessizleşti. Ağa Kemal, orada bulunanlardan vefat edenlerin ruhları için bir Fatiha okumalarını istedi.

Meclis sona erdikten sonra konuklardan hayır sofrasına, yas sahiplerinin yanına oturup yemek yemeleri istendi. Fakat hiç kimsenin yemek yiyecek hâli yoktu.

Durumu önceden tahmin eden Sadık, hayır yemeğini vefat edenlerin ruhuna bağışlamak üzere konuklara ayrılırken verebilmek için kaplar hazırlamıştı.

Meclisten Sonraki Sessiz Gece ve İki Kız Kardeşin Konuşması

O gün Begüm'ün çaresizliğinin ve umutsuzluğunun doruğuydu. Ama Mamed adındaki iyi yürekli, güçlü, şefkatli ve âşık bir adamın varlığı, Begüm'ün bu acılara dayanabilmesi için gönlüne merhem oluyordu.

O gece Begüm'ün evinde soğuk, sessiz ve kederli bir hava hüküm sürüyordu. Ama aynı ortamda sevgi ve vefadan bir ateş yanıyordu; bu ateş, oradaki herkesin her hareketinde görülüyordu.

Fateme, bütün ruhsal ve psikolojik sorunlarına rağmen, oğlu İbrahim'in yanında Kahraman'ın yetişkin bir erkek hâlini görünce ve yaşamında her zaman örnek aldığı kız kardeşi Begüm'ü yeniden bulunca, yüreğinin derinliklerinde sevinç duyuyordu. Kederli havaya rağmen, herkesin içinde gizli bir mutluluk hissediliyordu.

Kimse bu buluşmaya doyamıyordu. Göz kapaklarının kapanmaya gücü yoktu. Yorgunluk herkesin yüzünden okunmasına rağmen kimsenin gözüne uyku girmiyordu.

Begüm çok hâlsizdi.

Işıklar söndü, ama hiçbir göz kapanmadı. Eve mutlak bir sessizlik hâkim oldu; içinde hem yas, hem şükür, hem yorgunluk, hem de kavuşma taşıyan bir sessizlik.

Sabah Hafıza ile Timur daha erken uyandılar. Sabaha kadar uyumamış olan Mamed de ayaktaydı. Üçü birlikte kahvaltıyı hazırladılar. Bir saat sonra herkes yavaş yavaş uyanmaya başladı.

Begüm kederli bir yüz ve yaralar içindeki çehresiyle ağır ağır Mamed'e yaklaştı. Kulağına usulca, ona verdiği bunca destek, saygı ve itibar karşısında duyduğu memnuniyeti ve duygularının derinliğini anlattı.

Sözleri öylesine içten ve sevgi doluydu ki aralarında tek bir ruhun hüküm sürdüğü ve sıcak, ortak bir kalbin attığı bütünüyle hissediliyordu.

Artık Allah'ın yardımı ve Mamed'in karşılıksız desteğiyle Begüm'ün gönlündeki bütün servet yanındaydı: çocukları, kız kardeşi, evi ve dağılmış bu parçaları toplamak için canını ortaya koyan adam.

Begüm'ün Hâli Fateme'nin Sinesinden Vatanı Terk Ettiği Günlere Bağlanıyor

Kahvaltı bittikten sonra evin her köşesinde ikişer üçer kişi yan yana oturmuş, zorlu ayrılık yıllarında birbirlerinden eksik kalanları ve yaşam öykülerini anlatıyordu.

Ama bütün bu hasret giderme ihtiyacının içinde Begüm, Fateme'yi yalnız bırakmıyordu. Göçünden sonra Derviş ailesinde yaşanan ve yıllardır bilmediği şeyleri Fateme'nin ağzından dinlemek istiyordu.

İki kız kardeş başkalarının gözünden uzakta, evin küçük odasında, kapalı kapılar ardında yan yana oturdular.

Artık Fateme'nin sinesindeki sandığın açılma zamanıydı; acı haberler, uzak anılar, aile sırları ve Begüm'ün habersiz kaldığı yıllarla dolu bir sandık.

Derviş Hanedanından Kara Haberler

Fateme devam etti:

“Birkaç ay sonra Dadaş'ın askerî polis tarafından yeniden tutuklandığı haberi Derviş'i derinden kaygılandırdı. O dönemin koşulları hakkında gelen haberler, geniş çaplı tutuklamalar ve korku ortamıyla doluydu. İktidar, gücünü kaybetme korkusuyla rekabet, eleştiri ya da bağımsızlık kokusu taşıyan her hareketi ve her sözü şiddetle denetliyor, daha doğmadan boğuyordu.

Dadaş son kez tutuklandığında, İranlılarla dayanışma ve işbirliği yaptığı gerekçesiyle mahkûm edildi ve hakkında idam kararı verildi. Ancak karar kesin olarak onaylanmadan ve temyiz süreci tamamlanmadan, güvenlik makamlarının emriyle infaz edildi.

Dadaş idam edildi.

Dadaş fiziken ortadan kaldırıldıktan sonra aynı yargı aygıtı onun suçsuz olduğunu açıkladı. Bu, Dadaş'ın ölümünden sonra gelen panzehirdi. Yalnızca idam kararının yanlış olduğunu söylemekle yetindiler. Ondan geri aldıkları mücadele madalyalarını, çocuğu ve mirasçısı olmadığı için, resmî bir parti töreninde kız kardeşi Nesibe'nin göğsüne taktılar."

Begüm bu haberi duyunca yalnızca Dadaş için değil; ayaklar altına alınan hak, adalet ve insanlık onuru için de ağladı.

Fateme devam etti:

"Derviş, Begüm ile çocuklarının gidişi ve gençlik yoldaşı, her zaman destekçisi ve iç yaralarının merhemi olan Tohfe'yi kaybetmesiyle çok yalnız kalmıştı. Bu çaresiz yalnızlığa, her zaman Derviş'in arkasında duran ve varlığıyla ona güven veren Dadaş'ın gidişi de eklenmişti.

Öte yandan o yıkıcı savaş da sürüyordu. Her gün cephelerden bir aileye bir cenaze teslim ediliyordu. Radyo haberleri gizlice dinlendiğinde bile Derviş'in aklını ve yüreğini eziyordu; çünkü Derviş'in iki oğlu Feyyaz ile Behram pilottu ve savaşa katılmışlardı.

Gizli ve açık bütün bu acılar Derviş'i yıkmaya yetti. Evinde, yalnızlık içinde yatağa düştü ve kısa bir süre sonra kalan yarım canını da Canı Yaratan'a teslim etti."

Çok geçmeden Feyyaz ile Behram'ın ölüm haberi de geldi. İki kardeşin uçakları aynı gün Nazi savaş uçakları tarafından düşürülmüştü. Haber, Derviş hanedanının hayatta kalan tek temsilcisi Fateme'ye verildi.

Böylece Derviş hanedanının acı ağıdından kalan küller, ağır bir miras gibi mazlum Fateme'ye ulaştı.

Fateme'nin İran'a Göçü ve Begüm'ün Yeni Aynası

Şunu da söylemeden geçmeyelim: Begüm İran'a göç ettikten sonra Fateme, sevgili kız kardeşinin koruyucu gölgesi altında ve onun çocuklarının yanında yaşayabilmek için kendisini İran'a ulaştıracak bir yolu durmadan aramıştı.

Bu nedenle bilinçli olarak Kızılbaş'la evlenmeyi kabul etmişti. Kızılbaş da Bakü'deki İranlı göçmenlerden biriydi. Fateme bu yolla İran'a göç edebileceğini umuyordu.

Kızılbaş ile Fateme arasındaki büyük yaş farkına rağmen Kızılbaş şefkatli bir adamdı ve Derviş hanedanının acısını biliyordu. Fateme'nin İran'a dönüşü için gereken yasal işlemleri özveriyle takip ediyordu.

Sonunda Fateme Bakü'deki iktidarın egemenliğinden kurtulup İran'a ulaşmayı başardı. Fakat İran'a geldikten sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın koşulları ve İran'a dayatılan sorunlar yüzünden yaşam kolay değildi. İran tarafsızlığını ilan etmiş olmasına rağmen toprakları Müttefik kuvvetlerce işgal edilmişti; halk savaşın, kıtlığın, istikrarsızlığın ve yoksulluğun baskısı altında nefes almaya çalışıyordu.

Bununla birlikte Kızılbaş'ın maddi durumunun görece iyi olması ve Fateme'ye sadakati sayesinde yaşamları maddi bakımdan kötü değildi. Ama Fateme, Begüm'den hiçbir iz bulamadığı için İran'da gariplerin garibi olmuştu. Eskisi gibi hassas, yaralı ve perişan bir ruh hâline sahipti; Begüm'ün yanında olmaması onun için büyük bir boşluktu.

Begüm artık ailesinin Bakü'deki durumu hakkında gerçek bir tabloya sahipti. O evin, o kökün, o topluluğun, o ana babanın ve erkek kardeşlerin artık eski hâlleriyle var olmadıklarını anladı. Bugün sahip olduğu şeyin, şimdi çevresinde toplanan insanlar olduğunu kavradı.

Yüreğinde ve düşüncelerinde, elinde kalanlara olumlu bir açıdan baktı. Belki de Allah'ın ondan bunca şeyi aldıktan sonra yaşamından geriye kalan parçaları şimdi yanına dizdiğini düşündü: Mamed, Hafıza, Kahraman, Gülara, Tahire, Yusuf, Fateme, İbrahim ve kendi elleriyle yaptığı ev.

Bu arada Fateme, ailesinin bütün felaketlerine ve gurbetin ruhunda açtığı yaralara rağmen, evlilik hayatında Kızılbaş'ın yoldaşlığından memnundu. Hasta da olsa şefkatli bir eşin yanında, yıllardır mahrum kaldığı güven duygusunu bulmuştu.

Fakat Kızılbaş'ın hastalığı Fateme'nin Tahran'da uzun süre kalmasına izin vermiyordu. Yakında Halhal'a dönmeliydi. Üstelik Fateme iki aylık hamileydi ve rahminde bir çocuk daha taşıyordu.

Bu haber, bunca ölümün ve matemin ortasında yaşamın sürdüğünü gösteren küçük bir alev gibiydi.

Ölümler gelmişti,

Evler yıkılmıştı,

Derviş hanedanı yaralanmış ve dağılmıştı,

Ama yaşam hâlâ Fateme'nin rahminde yoluna devam ediyordu.

Gündelik Hayatın Olağanlaşması ve Begüm'ün Kendi Yerine Geçecekleri Yetiştirme Çabası

İki üç gün sonra Begüm, yüreği ağırlaşmış hâlde, kız kardeşi Fateme ile oğlunu Timur'un yardımıyla Halhal'a gönderdi. Bu, Begüm'ün içinden gelen isteğe aykırıydı; ama yeniden ayrılık anlamına gelmiyordu. Begüm kız kardeşini yanında tutmak istiyordu. Yalnızca, merhumların kırkı için yapılacak törenden sonra Fateme'nin ailesini Tahran'a taşımanın planını kurabilmek için zamana ihtiyacı vardı.

Günler birbiri ardınca güçlükle geçiyordu. Begüm'ün evindeki hava hâlâ kederli ve hüzünlüydü. Eve giren bu acı çok ağırdı ve izi derindi. Yine de sevdiklerinin kırkıncı gün töreni gelip çattı.

Mamed bu törende elinden gelenin fazlasını yaptı. Davetlilerin sayısı birkaç kat arttı; saygın ve görkemli bir tören düzenlendi. Bu anma, Begüm'ün incinmiş ruhuna merhem oldu. Artık yalnız değildi. Çocuklarının ayrılığından büyük ölçüde kurtulmuştu; daha geniş bir topluluğun içinde, gidenlerin acısını yavaş yavaş kabulleniyor ve yüzünü geleceğe çeviriyordu.

Ne yazık ki Kızılbaş'ın hastalığı ağır olduğu için Fateme'yi Tahran'a taşımak üzere bir girişimde bulunulamıyordu. Hastayı o koşullarda Tahran'a getirmek, onun ruhsal ve bedensel huzurunu bozabilir ve daha fazla zarar görmesine yol açabilirdi. Bu nedenle Fateme'nin ailesini taşıma tasarısı geçici olarak bir yana bırakıldı.

Ama yaşam, bütün o acıların ortasında sürdüğüne dair yeni bir işaret verdi. Fateme'nin ikinci çocuğu sağlıklı bir biçimde dünyaya geldi. Artık Fateme'nin iki oğlu vardı; yeni doğan bebeğe Abdullah adını verdiler.

Begüm, kız kardeşine yardım etmeleri için Hafıza ile Timur'u Halhal'a gönderdi. Bunun ilk etkisi Fateme'nin ruhunda görüldü. Fateme yeniden yalnız olmadığını hissetti. Begüm kendisinden küçük olsa da gerçekte onun dayanağı, ablası ve ruhunun sığınağı olduğunu iliklerine kadar anladı.

İyi yürekli Fateme, Begüm'ü her zaman canıgönülden sever ve ona saygı duyardı. Şimdi bu duygu yeniden, daha güçlü biçimde canlanmıştı; çünkü Begüm'ün hâlâ o komutan, şefkatli ve koruyucu kız kardeş olduğunu görüyordu.

Ailenin Büyümesi: Hafıza, Timur ve Kahraman

Zamanın akrebi dönmeyi ve ileri doğru yürümeyi sürdürüyordu.

Bu yıllarda Hafıza'nın iki çocuğu oldu: Arife ve Menuçehr. Mamed her durumda şefkatli bir baba gibi onları destekliyor; Begüm de Hafıza, Timur ve çocuklarla sürekli ilgileniyordu.

Kahraman da Timur'un hemşehrilerinden bir kızla tanışıp evlendi. Hafıza'nın yanında küçük bir oda kiralamıştı; eşi de hamile kalmıştı.

Şimdi o yufka yürekli, iyi ruhlu Kahraman baba olmaya hazırlanıyordu. İşlerinin durumu da nispeten düzelmişti. Usta bir şofördü; kahramansı çekiciliği ve yumuşak kalbi yüzünden herkes başka bir nedenle ona hayran oluyordu.

Hile ve kirle dolu bir dünyada, temiz ve masum bir kadından bile daha arı ve utangaç görünen bir adamdı. Bir süre şirketlerde özel şoför olarak çalıştı. Bir dönem de, kızı Guguş sonradan İran'da genç ve ünlü bir şarkıcı olarak tanınacak olan Saber Ateşin'in özel şoförlüğünü yaptı.

Kahraman geçmişten kalan bütün yaralarına rağmen inceliğini hâlâ yitirmemişti. Belki yaşam yolu kolay değildi; belki onun da yanlışları ve sürçmeleri olmuştu. Ama ruhunun derinliklerinde, zamanın bütün sertliğinin bile yok edemediği bir sevgi vardı.

Begüm ile Mamed uzaktan yakından onu gözetiyorlardı. Begüm, Kahraman artık yetişkin bir erkek olsa da içinin bir yerinde hâlâ bir gün anasından koparılan ve yıllarca anasızlığın yarasını taşıyan o çocuk olduğunu biliyordu.

Fateme, İbrahim, Gülara ve Begüm'ün Yolunun Devamı

Kızılbaş'ın ölümünden sonra Fateme Tahran'a geldi ve Şevket'in evinin yakınında bir oda kiraladı. Şevket onunla her zaman ilgileniyor, Fateme'nin gurbette yeniden kimsesiz hissetmesine izin vermiyordu.

Fateme'nin oğlu İbrahim işe bir kunduracının yanında çırak olarak başladı. Aynı işte yavaş yavaş ilerledi ve sonradan kundura ustası oldu. Anasıyla kardeşinin geçimini o sağlıyordu; gerçi Mamed de onların maddi gücünü artırmak için elinden geleni yapıyordu.

Bir gün Gülara da Mamed'den, anası Begüm'ün iznini almasını istedi. Babası Resul'ün yanına gidip yaşlılığında ve ruhen çökmüş hâlinde onu yalnız bırakmak istemiyordu; ama kendi yaşamına ilişkin asıl söz hakkı yine anasında kalmalıydı. Gülara artık yapayalnız kalan Resul'ün biraz huzur bulmasını istiyordu.

Resul'ün amcasının ailesi bütünüyle dağılmış, her biri başka bir dert yüzünden bu dünyadan göçüp gitmişti. Begüm'ün boşanmasından sonra resmen Resul'ün karısı olan Kandahar da ruhsal bir bunalıma sürüklenmiş; uzun süren ilaç ve tedavilerin ardından en kötü durumda can vermişti.

Begüm, Gülara'nın babasının yanına gitme isteğine karşı çıkmadı. Bir evladın gönlünün, babasından yara almış olsa bile, bazen onun çaresiz günlerinde yine aynı babanın omzuna elini koymak istediğini iyi biliyordu.

Gülara Resul'ün yanına gitti ve babasına bakma sorumluluğunu üstlendi.

Begüm bu kararıyla, yıllar boyunca yaşamdan öğrendiği şeyi bir kez daha yaptı: Çocuklarını yanında tutsak etmek yerine, vicdanlarının doğru bildiği yolda yürümelerine izin verdi. Çocuklarının yalnızca kendisine bağımlı kalmasını istemiyordu; her birinin kendi yerinde gönül, karar ve sorumluluk sahibi olmasını istiyordu.

Gerçekte Begüm, aile içinde kendi yerini alacak kişileri yavaş yavaş yetiştiriyordu.

Hafıza'yı bakımda ve ev idaresinde.

Timur'u şehirle köy arasındaki gidiş gelişlerde ve bağ kurmada.

Kahraman'ı yiğitlikte ve merhamette.

Gülara'yı bağışlamada ve yaşlı babasına bakmada.

Tahire'yi evle ve Yusuf'la ilgilenmede.

Yusuf'u ise bakıp görmede, anlamada ve bir gün anlatmada.

Begüm hâlâ evin direğiydi; ama hiçbir direğin çatıyı sonsuza dek tek başına taşıyamayacağını biliyordu. Bu yüzden adını koymadan aileyi yolun devamına hazırlıyordu.

Gülara'ya Bir Talibin Çıkması

Bir süre sonra Resul, Mamed'e Gülara'ya bir talip çıktığını haber verdi. Talip, Resul'ün kendi akrabalarından genç bir adamdı. Ancak Resul'ün ilk şartı, Begüm'ün bu isteğe razı olmasıydı.

Mamed'e, Begüm razı olursa nasıl uygun görürse öyle buyurmasını söyledi; çünkü Gülara'nın tek sorumlusu, şefkat göstereni ve gerçek sahibi Begüm ile Mamed'di.

Resul yalnızca yalvarırcasına, geçmişte yaptıklarından derin pişmanlık duyan kendisini Begüm'ün bağışlamasını istiyordu. Şimdi Allah'a şükür Begüm'ün bütün çocukları onun yanındaydı. Begüm'ün, kendi şartları ve iradesiyle Gülara'nın evlilik teklifine ilişkin süreci Tovin'de yönetmesine izin vermesini diliyordu.

Belki böylece ölmeden önce yanında bir evlat bulunacağına dair umut kazanmak istiyordu. O evlat üzerinde hiçbir hakkı olmadığını biliyordu; ama Begüm'ün lütfu ve temiz yüreği sayesinde, yaşlılık ve ruhsal çöküntü günlerinde yanında biraz huzur bulabilirdi.

Begüm sabır ve geniş yüreklilikle önce Gülara'nın kendisiyle konuşup iznini aldı. Ardından olumlu cevabını Mamed aracılığıyla Resul'e gönderdi.

Şunu da söylemeden geçmeyelim: Gülara yeniden anasından ayrılmaya gönülden razı değildi. Ama Begüm'ün yol göstermesi ve açıklamalarıyla bunu kabul etti. Begüm ona, nerede olursa olsun yalnız kalmayacağına söz verdi.

Buna rağmen Gülara hâlâ huzursuzdu. Begüm, Mamed'den düşüncesini söylemesini istedi.

Mamed gözleri yaşlı hâlde Gülara'ya baktı ve dedi ki:

“Kızım, bir babanın kızını evlendirmesi acıdır; ama evlilik de bir haktır. Resul seninle ilgili vekâleti anana verdiği için ben de bütün yüreğimle söylüyorum: Senden ayrılmak benim için büyük bir kederdir. Ama ne olursa olsun, Resul de bağışlanmayı hak ediyor. Kızım, bağışlamanın verdiği haz intikamda yoktur. Ben de sana kendi adıma söz veriyorum: Sen her zaman benim azizimsin. Şimdi yüreğimin ayrılmaz bir parçası olan Gülara'dan ayrılmak, yalnızca evlenmeni kabul etmemiz demektir. Ben ve Begüm bütün gücümüzle seni destekleyeceğiz.”

Gülara Mamed'in sözlerine her zaman güvenirdi. Bütün kalbiyle onu şefkatli babası sayardı. Mamed, Gülara'nın şefkat dolu kalbiydi.

Gülara bütün duygusuyla, yakıcı gözyaşları içinde Mamed'in ellerini öpücüklere boğdu. Sıcak gözyaşları Mamed'in emekle sertleşmiş ellerini yaktı.

Mamed şefkatle Gülara'nın alnını öptü ve dedi ki:

“Ben kendimi bu kadar sevgiye layık görmüyorum.”

Ama Gülara titreyen bir ses ve yaşlı gözlerle şöyle dedi:

“Baba, hizmetçilikte bütün gururu kırılmış olan bana şefkatinle yeniden değer verdin ve gururumu geri kazandırdın. Elbette anamın yanında mutlu oldum; ama sen bir an bile kendimi üvey evlat gibi hissetmeme izin vermedin. Beni gönülden ailenin büyük kız kardeşi yerine koydun ve kırılmış gururumu iyileştirdin. Allah göstermesin, anamdan yana yüreğimde bir kırgınlık olsa bile senden yana yoktur. Sen benim için her zaman rahmetin bir ayetiydin.”

Mamed artık bunca sevgi dolu sözü dinlemeye dayanamadı. Ruhu huzursuz ve kaygılıydı. Gülara'ya dedi ki:

“Hayırlı olsun kızım. İnşallah mutlu olursun.”

Sonra şekerleme almak bahanesiyle hemen evden çıktı.

Begüm, Mamed'in şekerlemeyi bahane edip sevgi gözyaşlarını yalnızken akıtmak için çıktığını biliyordu. Bir saat sonra elinde bir kutu şekerlemeyle, henüz yaşanmamış ve yalnızca rüzgârı esmiş olan ayrılıktan şişmiş gözlerle eve döndü.

Mamed'in yokluğunda Begüm, onun duyduğu acıyı Gülara'ya anlattı. Kızından Mamed'in omuzlarına fazla keder yüklememesini ve ruhunun sakinleşmesi için ona biraz teselli vermesini istedi.

Mamed dönünce her zamanki gibi şekerleme kutusunu Gülara'nın eline verdi. Gülara kutuyu aldı; kardeşlerine dönüp gülümseyerek dedi ki:

“Çocuklar, bakın, baba gidişim için şekerleme dağıtıyor.”

Sonra gülerek Mamed'e sarıldı ve dedi ki:

“Seni unutmak mümkün değil. Sevmeyi bize davranışlarınla öğrettiğin için teşekkür ederim baba.”

O gece o evde, kederle sevinç ve gözyaşıyla gülümseme bir kez daha aynı anda canlandı.

Begüm'ün Tovin'e Dönüşü ve Mezarlıkta Yaptığı Konuşma

Çok geçmeden Gülara, Begüm ile Mamed'in eşliğinde Tovin'e götürüldü.

Begüm, o komutan ruhuyla, bir zamanlar gururunun ruhsal eziyetlerle, iftira yağmuruyla, uydurulmuş yalanlarla, bilgisiz kadınların acı dilleri ve boş kafalı erkekler tarafından yaralandığı köye girdi.

Resul de aziz konuklarını karşılamak için hazırlık yapmıştı. Oysa bir zamanlar kendisi de köyün düşmanları ve kıskançlarıyla birlikte Begüm'e zulmedilmesine ve onun yabancı diye ezilmesine ortak olmuştu. Bir zamanlar Begüm'e hizmetkâr olmayı şeref sayacağına ve onu her zaman destekleyeceğine söz vermiş; ama gerçekte onu rezil etmiş, yurdundan etmiş, kapı kapı süründürmüş ve çocuğunu elinden almıştı.

Karşılamaya birçok kişi gelmişti: Eski ve yeni dostlar, pişman olmuş cahil düşmanlar, Salar'ın çevresindekiler ve bir zamanlar Begüm'e komutan deyip onun liyakati karşısında baş eğenler. Elbette Salar ile Süreyya'nın yerleri boştu.

Timur da köy halkıyla birlikte bu sahnenin ev sahipleri arasındaydı.

Begüm, Mamed ve Gülara köy mezarlığına doğru yürürken adımlarının önünde yedi koyun kurban edildi.

Begüm'ün isteği üzerine konuklar önce mezarlığa gittiler. Köylüler, o sahnenin en mutlu insanlarından biri olan Fındık ile en pişman insanı Resul'ün arkasından yürüyorlardı.

Mezarlığa girmeden önce Begüm tahta bir sandalyenin üzerine çıktı; herkesi kendi gözleriyle görmek ve onların da kendisini görmesini istiyordu. Konuşmasına, o toprağın tutsağı olanların ruhları için bir Fatiha okunmasını isteyerek başladı.

Sonra şöyle dedi:

“Ey burada ölülerin mezarları başında bulunanlar! Elbette buranın insanın bedensel varlığının son durağı olduğunu ve hiç kimsenin ondan kaçamayacağını biliyorsunuz. Ölüm, herkesin kapısına çökecek bir devedir.

Gözlerinizin önünde yatan bu ölülerin hiçbiri bu dünyadan yanında tek kuruş, mal ya da kalem götürmedi; ne zengin ne de yoksul. Yanlarında yalnızca iki emanet listesi götürdüler: Şeytani düşüncelerin etkisi altında yaptıkları işlerin listesi ve Allah'ın rızası için yaptıkları işlerin listesi.

Şundan emin olalım: O tarafta toprağın tutsağı olanların artık pişman olmak için fırsatları yoktur. İnsan yalnızca mezarlığın kapısından içeri girmeden önce pişmanlık için zamana sahiptir.

Soğuk kışta kömür yanar; ama soğuk sona erip ahiret hayatı başlayınca yüz karası kömüre kalır.

Bugün sizin yaşayan neslinizin ve toprağa verilmiş neslinizin huzurunda, bu köy halkından bazılarının davranışları, sözleri, işleri ve haksız iftiraları yüzünden acı çekmiş yabancı ve kırılmış yüreğimin derdini size bildiriyorum. Amacım iddiamı kanıtlamak değil. Bilmeyen, bilenlere benim başıma neler getirdiklerini sorsun. Yalnızca birkaç cümle söyleyip geçeceğim.

Ben bu köyde bir sığınmacıydım. Başka bir köyden zulümle ve haksız yere; çocuklarımı ve haklarımı kaybederek kovulmuştum. Önceden tanımadığım merhum Salar ile eşi Süreyya Hanım'ın evine sığındım.

Allah'tan sonra tek dayanağım ve sığınağım olan kız kardeşim Süreyya'nın ölümünden sonra, namertçe ve kıskançlıkla, haksız iftiralarla evimi ve ailemi hedef aldılar. Çocuklarımdan birinin canı alındı; diğer çocuğum üzerindeki söz hakkım da elimden gitti. Beni bu köyden kovdular.

Bu davranışların faillerine hakkımı helal etmiyorum; bazıları şimdi burada, toprağın tutsağı olmuş olsalar bile.

Şimdi, bu köyde doğmuş kızım Gülara'nın kaderi onu yeniden buraya getirdiği için yalnız kalmasın diye yanında geldim. Ayrıca bugün bizi görmeye gelen azizlere ve destekleriyle acılarıma merhem olanlara teşekkür etmek, onları yeniden ziyaret etmek için geldim.

Kızımı size emanet ediyorum.

Sonunda, cehaletleri ve bilgisizlikleri yüzünden benim ve ailemin yaşamını cehenneme çeviren herkes üzerindeki hakkımı helal ediyorum; yalnızca haksız iftiralarıyla kız kardeşim Süreyya'yı inciten ve onun kederinden ölmesine yol açanları bunun dışında tutuyorum.

Ölmeden önce onunla vedalaşma fırsatı bulduğum için mutluyum. Acılar içindeki yüzümü öptükten sonra canını Canı Yaratan'a teslim etti. Onun öldüğü gün, bugün bilinçli bir kadın olarak karşınızda konuk olan kızım Gülara'nın doğduğu güne rastladı.

Begüm sözlerini şöyle bitirdi:

“Bizi böylesine görkemle karşıladığınız için teşekkür ederim.”

Begüm henüz sandalyeden inmemişti ki Resul telaşla kendisini onun ayaklarına attı; yürek parçalayan hıçkırıklarla herkesin önünde Begüm'den özür diledi.

Mamed hemen eğildi, Resul'ü yerden kaldırdı ve ayakta durmasına yardım etti.

Gönülleri kendisine çeken Begüm'ün sözleri sona erince bir uğultu başladı. Begüm, Gülara ve Mamed'le görüşmeler, gönül almalar ve konuşmalar sürdü. Topluluk yaklaşık bir saat boyunca haberler, duygudaşlık ve yeni bakışlar paylaştı. Sonra halk öğle yemeği için köyün camisine gitti.

Gecenin sonuna kadar köy halkının zihni Begüm'ün sözlerinin ve hitabesinin etkisi altındaydı.

Gülara'nın Nikâhı ve Düğünü: Ferşten Arşa

Konuklar Resul'ün evine götürüldüler; bir zamanlar Begüm'ün kendi elleriyle kurup süslediği, şimdi ise yalnız ve kırılmış Resul'ün yaşadığı eve.

Resul onları eve yerleştirdikten sonra dinlenebilmeleri için oradan ayrıldı.

Ertesi sabah Begüm, Mamed ve Resul evlilik teklifi ile koşulları hakkında birlikte konuştular. Resul bütünüyle Begüm'ün iradesine teslim olmuş, onun kararını yürekten kabul etmişti. Bunca hata ve kusurdan sonra, Begüm'ün rızasını ve Gülara'nın huzurunu temel almaktan başka bir hakkı kalmadığını biliyordu.

Sonunda Mamed ile Begüm, Resul'le birlikte kararlarını verdiler. Gülara'yla evlenecek olan Abdullah'ın ailesine haber gönderilmesi ve resmî kız isteme için gelmelerinin istenmesi kararlaştırıldı.

Resul'ün isteği üzerine, Gülara'yla yaşıt iki üç komşu kızı eve gelip konuklarla ilgilenmeye başladılar.

Öğleden sonra Abdullah'ın ailesi geldi. Konuşmalar başladı ve hayırlısıyla kolay, saygın bir biçimde sonuca bağlandı.

Ertesi gün sınırlı bir ikramla nikâhın kıyılması ve bir hafta sonra köy geleneğine göre düğün yapılması kararlaştırıldı.

Nikâh sofrası kuruldu. Nikâh kıyıldı. Kadınlar eğlenceye ve oynamaya başladılar. Sevinç seslerinin ortasında Begüm ile Mamed'in gözleri ise yaşlarla doluydu.

Gülara'nın sevinci, anasından yeniden ayrılmanın acısıyla birbirine karışmıştı; Begüm'ün yaşamındaki o bitmeyen ikilik: Yaranın yanında gülümseme, ayrılığın yanında kavuşma.

Begüm ile Mamed gözleri yaşlı hâlde Gülara'dan ayrıldılar. Ayrılmadan önce Resul, Mamed'in huzurunda Gülara'dan özür diledi. Geçmişteki yanlışlarını itiraf ederek bütün varlığıyla kızını koruyup kollayacağına ve bu kez onu yalnız bırakmayacağına söz verdi.

Mamed ile Begüm köyden ayrılıp Tahran'a döndüler.

Ertesi gün Gülara'nın çeyizini hazırlamak için çarşıya gittiler. Begüm her zamanki ana titizliği ve zevkiyle kızının eşyalarını seçiyordu; sanki çeyizin her parçasıyla Gülara'nın kırılmış gururunun bir bölümünü yeniden birbirine dikmek istiyordu.

Düğün gününden bir gece önce Begüm ve bütün çocukları köye doğru yola çıktılar. Varır varmaz çeyiz sinilerini hazırlayıp Gülara'nın gelin gideceği eve götürdüler. Gelin evini süsleyip düzene koydular.

Gülara'nın yeni yaşamına başlayacağı ev, Begüm'ün elleriyle sevgiye ve itibara büründü.

Damadın ailesi de köy geleneğine göre düğün hazırlıklarını tamamlamıştı.

Düğün başladı ve üç gün üç gece sürdü.

Böylece Gülara, anası ile şefkatli babası Mamed'in yardımıyla, bir zamanlar acıyı, kimsesizliği, hizmetçiliği ve aşağılanmayı yaşadığı aynı köyde bu kez onur, saygı ve görkem içinde Ferşten Arşa yükselip gelin oldu.

Begüm için bu düğün yalnızca bir kızın düğünü değildi.

Gülara'nın itibarını geri vermekti.

Geçmişteki iftiralara cevap vermekti.

Bir ananın direnişini göstermekti.

Ve bir zamanlar aynı topraklarda yabancı ve kırılmış hâlde acı çeken bir kızın, bir gün yine aynı topraklarda başı dik biçimde Gülara kalabileceğini kanıtlamaktı; ayaklar altında kalmış olsa da kökü kurumamış bir gül.

O gün Gülara yalnızca Abdullah'ın gelini olmadı;

Begüm'ün yeniden başı dik kızı oldu.

Anasının, aşağılanmanın küllerinden çekip çıkardığı ve yorgun ama kutsal elleriyle yeniden onur tahtına oturttuğu kız.